REPETITIONES ET TRACTATVS

CLARISS. IVRISCONSVLTI D. NICOLAI BELLONI CASALENSIS, IVRA CIuilia primo loco interpretantis in celeberrima Dolana Academia in Burgundia: nunc primum in lucem editi.

Quorum Catalogum uerſa ſtatim pagina reperies.

Acceſſit quoq; rerum & uerborum in hiſce omnibus memorabilium locupletiſſimus Index.

Cum Cæſ. Maieſt. gratia & priuilegio ad quinquennium.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

B A S I L E Æ.

HOC VOLVMINE CON-
TINENTVR.

Repetitio Rub. Cod. de edendo. in qua præter materiam editionum in practica frequentem, examinatur doctiſsimè quæſtio illa, An quemadmodũ mulier conuicta de adulterio, non poteſt dotem repetere, ita ſi ſit conuicta de oſculo, uel tactu libidinoſo.

Tractatus in Rub. Cod. qui admitti ad bonorum poſſeſ. De bonorum poſſeſsionibus ordinarijs, & extraordinarijs.

Tractatus in Rub. ff. de officio eius cui eſt mandata iuriſd. de iuriſditione iudicis ordinarij, & delegati ad uniuerſitatem, generalitatem, et ſingularitatem cauſarum: & de iuriſditione uicarij, ſeu uicegerentis, aſſeſsoris, arbitri, arbitratoris, amicabilis compoſitoris, & iudicis cartularij.

Quæſtio ad quem ſit appellandũ à ſubcõſeruatore: ubi plura de conſeruatoribus: & ibi etiam, an à delegato epiſcopi poſsit appellari ad eius officialem generalem, uel ad ſummum Pontificem.

Repetitio. §. item Seruiana. Inſtit. de actionibus. in qua plenè examinatur materia pignoris, hypothecæ, & Saluiani interdicti.

ILLVSTRISS. AC REVEREND. ANTISTITI, FRANCISCO *Bonualoto, Domino ac Abbati Luxouienſi, & à S. Vincentio, &c. Nicolaus Bellonus S. D. P.*

VT diſputationē quam de oſculo luxurioſo in primis noſtris prę-lectionibus huius anni feceram, in publicum ederem, quàm plurimis efflagitationibus me perſæpe nonnulli huius prouinciæ ſolicitarunt: exiſtimantes ſiquidem (ut intellexi) quæ in illo articulo per me deducta fuerant, multifariam ſibi poſſe conducere. quos cum aliquandiu in eo deſiderio reliquiſſem, tandem effugere non potui, quin ipſorum beneuolentiam, ac ſummam erga me obſeruantiam, agnoſcerem. Sum itaq; pollicitus, me intra paucos dies illam typis commiſſurū: & cum ne ſola prodiret, ei uelut Cyaneæ Proſerpinam ſodalem adiunxiſſem, integram repetitionē Rubricæ Cod. de edendo, in qua quæſtio ipſa incidit: id ſatis adhuc uiſū nō eſt, ſed ducę aliquo opus eſſe exiſtimaui, cuius ductu rudem adhuc & infantilē greſſum extricaret, firmaretq;. Tuq; in hac re uiſus es mihi aptiſſimus, nō ea quidē ratione, quod eadem autoritate, diligentia, prudentia, ingenio, quibus una atq; altera legatione pro Cæſare inuictiſſimo apud regem Franciæ honorificentiſſimè functus es, & quibus quottidie rempublicam & amicorum priuatam geris, eam regere & gubernare poſſes: neque enim tanto hic opus eſt numine. Sed quoniam & tu pro tua ſingulari humanitate, comitateq;, poſthabita dignitatis & authoritatis tuæ amplitudine, diſputationi illi in meam gratiam ultro interfuiſti: unde non indecorum putaui, ſi ea tibi aſcriberentur, quibus tuam præſen-

tiam ueluti authoramentũ quoddam præbuiſti. Suſci pe igitur nutriendam, ac promouendam quam me pa rientẽ uidiſti prolem, Antiſtes ampliſſime, eamq́; ſinu tuo integerrimo & ornatiſſimo ita foue, ut ſpes patri addatur, maius quàm hoc ſit opus in manũ tuam producere: quod à me, de quo plurimũ es meritus, aliquã do potes expectare. Bene uale, meq́; (ut hactenus feciſti) commendatum habe. Dolæ, Calendis Ianuarijs. 1543.

INDEX LEGVM HAC
repetitione nouiter declaratarum.

Rub. ad exhibendũ. nu. 4.
Lex 1. ff. eo. tit. num. 17
Rub. ff. de l. Aquilia: de pignoraticia actio. & infra de in lit. iurando. num. 29.
Lex 1. §. edẽda. ff. eo. n. 46.
§. ſi de adulterio. in autent. ut liceat matri et auie. n.7[illegible]
Capitulum dixit, xxxij. q. 1. num. 85.
Capitulũ, ne aliqua. cum capitulo ſeq. xxvij. q. 1. n. 86.
Lex conſenſu. & l. fin. infra de repudijs. num. 87.
Capitulum 1. §. 1. quibus modis feud. amitta. n. 88.
Lex, quod ait, ff. ad l. Iul. de adulter. num. 89
Lex, et amicis. ff. eo. tit. n. 91.
Lex prætor. ff. eo. n. 103
Lex fin. in fi. infra eod. codem num.
Lex ſi quis ex argentarijs. ff. eo. num. 104.
Rub. ff. de liber. & poſthu. num 108.
Lex ei qui ſoluendo. ff. de heredi. inſtituen. num. 115.
Lex ij. & l. non eſt nouũ. infra eo. num. 118.
Rub. infra de executio. rei iudica. eodem num.
Glo. in l. filium quem. infra famil. herciſ. num. 120.
Lex quiſquis. infra de donatio. num. 123.

REPETITIO RVB. COD.

DE EDENDO, EDITA AB EXCELLENtiſſimo Iuriſconſulto, D. Nicolao Bellono patricio Caſalenſi, primo legum profeſſore in Academia Dolana in Burgundia, ſecundo anno ſui aduentus, &c.

Editionis ſpecies duplex. 1
Inſtrumentorũ & rationũ editio petitur etiam per actionem ad exhibendũ. 2
Edictum de edendo, eſt remedium extraordinarium. 3
Differentia inter editionem quæ petitur per actionem ad exhibendum, & eam quæ petitur per edictum de edendo. 4
Continuatio non eſt neceſſaria in principio libri, ſed ſufficit ſubordinatio. 5
Finis eſt dignior omnibus illis quæ ad finem ordinantur. 6
Iudicium conficitur ex pluribus & diuerſis actis. 7
Magiſtratus prius ſunt in conſideratione, quàm iudicia quæ coram eis exercentur. 8
Iudicium non dicitur coram arbitris. 9
Teſtes examinati ſine licẽtia iudicis, per tabellionẽ, nõ dicũtur iudiciarij. 10
Tractandum eſt prius de præparatorijs, quàm de re principali, cuius gratia præparantur. 11
Actio ad exhibendum, eſt præparatoria rei uendicationis. 12
Ordo alius eſt neceſſarius, alius ad bene eſſe. 13
Limitatio ad regulam, quod præparatoria ſint præmittenda. 14
Rei uendicatio poteſt intentari ſine actione ad exhibendum. 15
Actio ad exhibendum fuit inuenta propter uendicationem rerum mobiliũ. 16
Actio ad exhibendum an omnino ſit neceſſaria, quando uendicatur res mobilis. 17
Actio ad exhibendũ cõpetit propter alias actiones ultra rei uendicationẽ. 18
Attendi debet quod principaliter agitur. 19
Simplicia ſecundum ordinem naturæ prius fuerunt quàm mixta. 20
Actio ad exhibendũ magis participat de perſonali, quàm de reali actione. 21
Actio ad exhibendum competit etiam pro perſonalibus actionibus. 22
Actor an habeat facultatem quam malit actionem intentare, uel ad exhib. uel rei uendicationem. 23
Actio præparatoria poteſt cum principali cumulari. 24
Quando cumulantur actio ad exhibendum & rei uendicatio, prius eſt cognoſcendum de actione ad exhibendum. 25
Rubrica aliqua poteſt præponi & poſtponi diuerſis reſpectibus. 26
Rei uendicatio prius introducta eſt quàm actio ad exhibendum. 27
Actiones reales ſunt pleniores & digniores perſonalibus. 28
Exemplatum non debet præcedere exemplar. 29
Quare rub. de in lit. iurando, ponatur in Cod. in materia tutelarum, & in ff. in materia iuramenti. 30

31 Iudicium cœptum quando propriè dicatur.
32 Iudicium habet tres partes, & ibi quæ ſint iſtæ partes.
33 Quæ ſint præparatoria, inſtructoria, deciſoria.
34 Edictum de edendo eſt præparatorium iudiciorum.
35 Rub. ponitur ad oſtendendam materiam quæ in nigro tractatur.
36 Actor faciens mentionem in libello de inſtrumento, uel libro rationum, tenetur edere ante lit. conteſtatam.
37 Qualitas naturalis attenditur, non accidentalis.
38 Exceptio peremptoria poteſt opponi ante litem conteſtatam, ad impediendum proceſſum.
39 Declaratio ad id quod faciens mentionem de inſtrumento in libello, ut teneatur edere ante litem conteſtatam.
40 Editio actionis principaliter conſideratur in hoc edicto de edendo.
41 Titulus de fide inſtrumentorum, in quo differat ab editione inſtrumentorum ex hoc edicto.
42 Iudicium poteſt capi incluſiuè uſq; ad ſententiam.
43 Libellus eſt fundamentum iudicij.
44 Editio alia fit iudici, alia parti.
45 Editio non fit iudici ex hoc edicto.
46 Pars non tenetur edere inſtrumēta parti ante litē conteſtatā ad deliberādū.
47 Differentia inter quando editio petitur à parte, & inter quando à tertio.
48 Edictum de edendo eſt præparatorium ex ſui natura etiam, quoad inſtrumenta & rationes.
49 Editio libelli an ſit primum præparatorium iudiciorum.
50 Libellus an ſit annectendus citatorio.
51 Diſpoſitio non debet adaptari ad caſus ſpeciales.
52 Commiſſio iudicis requiritur in citatione.
53 Libellus non debet neceſſariò offerri iudici ante citationem uerbalem: ſecus ante realem, uel perſonalem.
54 Libelli editio ita eſt præparatoria, ſicut citatio.
55 Ex præparatorijs infertur ad rem principalē, cuius gratia ſunt præparata.
56 Intentās poſſeſſoriū cenſetur eligere iudiciū directū petitionis hæreditatis.
57 Aduocatus ſeu procurator defendens in iudicio præparatorio, tenetur defendere in iudicio principali.
58 Iudex habilitationis à iuramento, debet quoq; eſſe iudex cauſæ principalis.
59 Mulier conuicta de oſculo luxurioſo, an prohibeatur dotem repetere, ſicut conuicta de adulterio.
60 Conſuetudo oſculandi & tangendi in Gallia, an propterea faciat oſculum non eſſe luxurioſum.
61 Oſcula & tactus etiam in Gallia, habent ſuos terminos honeſtatis.
62 Oſcula & tactus ſunt præparatoria adulterij.
63 Præſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ probationes.
94 Adulterium an probetur per oſculum luxurioſum.
56 Mulier cōdemnata de adulterio propter contumaciam non priuatur dote:

Oſculum & tactus ſunt actus remoti à carnali copula. 66
Adulterium non poteſt directo probari. 67
Adulterium an probetur, ſi aliquis ſit inuentus in domo pulchræ mulieris. 68
Oſculum quando faciet uiolentam præſumptionem. 69
Confabulatio quomodo faciat uiolentam præſumptionem. 70
Verax probatio in materia adulterij quomodo dicatur. 71
Statuta loquentia de probatione, intelliguntur ſecundũ ſubiectã materiã. 72
Differentia eſt inter adulterium fictum & præſumptum. 73
Condemnari in criminibus quæ directo probari non poſſunt, poteſt quis ex uiolentis præſumptionibus. 74
Mulier an admittatur ad probandum contra præſumptionem adulterij. 75
Probatio admittitur contra præſumptionem iuris tantum. 76
Negatiua poteſt probari etiã non coartata, quãdo eſt cõiuncta ſenſui teſtis. 77
Vaſallus priuatur feudo, ſi concubuerit cum uxore domini, uel cum ea turpiter luſerit. 78
Res Veneris quæ dicantur. 79
Mulier priuatur dote, ſi acceſſerit ad conuiuia uel theatra inuito marito. 80
Filius poteſt exhæredari ex aliqua ſimili uel maiori, ultra cauſas expreſſas in iure. 81
Iura pœnalia non ſunt extendenda. 82
Pœnæ mulieris committentis adulterium, an habeant locum in uidua committente ſtuprum. 83
Matrimonium non diſſoluitur de iure canonico, ſed fit ſeparatio thori. 84
Separatio thori fit nunc tantum propter fornicationem. 85
liter punitur oſculum, aliter adulterium. 86
A taxatiuis an ſit licita extenſio. 87
In atrimonij diſſolutio cum difficultate permittitur. 88
Maior honeſtas requiritur in feudatario, quàm in uxore. 89
Pater non poteſt occidere filiã inuentã in adulterio, niſi plura interueniãt. 90
Pronomen ipſum facit demonſtrationem præciſam. 91
Adulterium eſt grauius delictum, quàm homicidium. 92
Mulier relicta uſufructuaria, ſi caſte & honeſte uixerit, priuatur uſufructu propter oſculum luxurioſum. 93
Donatio facta à marito uxori conſtante matrimonio, non confirmatur morte mariti, ſi mulier paſſa ſit oſculum luxurioſum. 94
Mulier quæ permiſit ſe oſculari uel tangi à ſeruo, non poteſt eum manumittere. 95
Pœnæ impoſitæ propter adulteriũ, habent locum in uidua propter ſtuprũ. 96
Ex eiſdem cauſis quibus mulier priuatur dote, ex eiſdem maritus donatione propter nuptias. 97
Mulier quæ commiſit adulterium, quomodo poſſit ſaluari ne priuetur dote. 98
Inſtrumentorum appellatione ueniunt acta. 99
Inſtrumentorum appellatione ueniunt rationes. 100
Incertis, non certis locus eſt coniecturis. 101

Secundum

102 *Secundum communem uſum loquendi, appellatione inſtrumentorum ueniunt acta, & non rationes.*
103 *Valet argumentum ab inſtrumentis ad rationes.*
104 *Inſtrumentum argentarij quid dicatur.*
105 *Edere quid ſit.*
106 *Notarius cogi poteſt ad demonſtrandum inſtrumentum, ut uideatur an ibi aliquid ſit quod ad me pertineat.*
107 *Gerundia important neceſſitatem.*
108 *Participium futuri temporis neceſſitatem importat.*
109 *Agere & poſtulare an quis cogatur.*
110 *Nomina uerbalia habent ſignificationẽ actiuam & paſſiuã, ſicut gerundia.*
111 *Actiua & paſſiua ſignificatio quæ ſit.*
112 *Agere quando quis cogatur.*
113 *In dubio intelligitur de præciſa neceſſitate, non de cauſatiua.*
114 *Facta locatione cum pacto francandi, an conductor cogatur francare.*
115 *Pactum de renouando locationem, aſtringit locatorem ad renouandum.*
116 *Verbum ſignificat factum, nomen ſubſtantiam & qualitatem.*
117 *Satis eſt Rub. quadrare his de quibus principaliter in nigro tractatur.*
118 *Nomina uerbalia cum à uerbo deſcendant, non differunt à gerundijs.*
119 *Chirographum in quo quis confitetur ſe habuiſſe centum à Sempronio, dando & ſoluendo probat numerationem.*
120 *Voluntas ſufficit pro ratione, in his quæ ſunt iuris poſitiui.*
121 *Iuſtinianus in Inſtitutio. docet etiam formam agendi.*
122 *Accuſans aliquem quod fecit inſultum uulnerando, an uideatur de duplici crimine accuſaſſe.*
123 *Teſtis, qui dicit teſtes falſum dixiſſe corruptos, ponit unum factum tantũ.*
124 *Gerundium quando adijcitur actui cui non conuenit, non diſponit, ſed qualificat actum.*
125 *Gerundium adiectum futuro tempori, importat conditionem.*
126 *Indefinita uerbi æquipollent uniuerſali, ſicut indefinita nominis.*

1 HVIVS tituli materia ſubtilis eſt, & utilis, præſertim in iudicijs. ideo oportet aperire aures, ut inquit Paul. de Caſtro, infrà eo. l. 1. in principio. Præmitte pro eius intelligentia duplicẽ editionis ſpeciem. Alia eſt quæ petitũ à publicis perſonis, quæ ratione officij ſui cõficiunt rationes & inſtrumenta ad inſtantiam alterius, ut ſunt nummularij, argengentarij, & noſtris temporibus notarij: & de hac loquitur totus ferè titulus ff. eo. maximè l. prætor. in principio. & l. quædam. §. nummular. & l. 2. infrà eod. & fit hæc editio ad hoc, ut quis recuperatis ſuis rationibus & inſtrumentis, deliberet quid ſit acturus: uel etiam poſtquã cepit agere, ut probet intentionem ſuam. Alia eſt quæ petitur à parte, ut quia actor petit

tit à reo, uel reus ab actore, inſtrumenta aut rationes, uel editionem actionis: & de hac plerunque tractat hic titulus noſter. & l. 1. ff. eo. & de utraque uidebimus infrà in rub. cum l. 1. & ſeq. Antequam ulterius procedam, aduertendũ eſt hunc titulum in multis uideri ſuperfluum, cum alia uia ordinaria eſſet prouiſum, ut inſtrumẽta & rationes ederentur, ſcilicet per actionem ad exhibendum. l. non ignorabit. l. inſtrumenta. infra ad exhib. uel actione in factum. l. iij. §. pen. ff. eo. titulo. Alberi. hic ſoluit, uerum eſſe quod nobis prouiſum erat per uiam actionis: ſed operæprecium fuiſſe prætorem etiam officio iudicis litigantibus ſuccurrere, potes confirmare ex eo quod prætor ſolet ſua remedia impartiri his quibus nihilominus de iure ciuili prouiſum erat. Inſtit. de bonorũ poſſe. §. 1. & latius tradunt docto. in rub. infra. qui admitti ad bonorũ poſſe. Hæc reſponſio non eſt terminalis, quia edictũ de eden 3
do eſt extraordinarium. Vnde ceſſaret, ſi daretur ordinariũ remedium actionis. l. in cauſæ. la. 2. ff. de minoribus. Doctri. Bart. in l. in prouincia. §. 1. ff. de noui oper. nuncia. & caſus legis in materia noſtra in l. quædam. ff. eo. Nec obſtat quod dictum eſt de bonorum poſſeſſione, quoniam eſt remedium ordinarium. argu. §. nouiſſimè. Inſtit. eo. titulo. Præterea prouidet pinguius, & in multis caſibus eſt neceſſaria bonorũ poſſeſſio, ut nota in d. rub. qui admitti. ubi aliàs dixi diffuſiſſimè: ideo poteſt concurrere cum alio ordinario, ut per Bart. in d. l. in prouincia. §. 1. propterea dic, actionem ad exhib. & in factum dari, quando quis uult inſtrumenta uel rationes 4
uendicare reſpectu alicuius iuris quod in re prætendit. nam illa ratione fuit inuenta actio ad exhib. l. 1. & 2. & l. 3. §. eſt autem perſonalis. ff. ad exhib. At edictum de edendo habet locum, quando nullum ius prætendo in ipſa ſcriptura, ſed deſidero fieri editionem, uel exhibitionem gratia alicuius meæ utilitatis, quam ex ea percipere poſſum: puta, quia intendo probare aliquid, ut l. 1. cum ſeq. infra eo. & ita uult Bart. infra l. 1. prope fin. & in d. l. quædam. ubi facit longam diſtinctionem, quomodo petatur editio inſtrumentorum, poſt glo. ibi, & Cin. in d. l. inſtrumenta.

Glo. rub. diuid. in quatuor partes, ut per Iaſo. & communiter omnes. & ſecunda ſubordinatio eſt additio & declaratio primæ, ſuper qua non inſiſtemus. In prima parte glo. non cõtinuat hunc titulum ad præcedentia, ut uult Bart. ſed ſubordinat materiam ſequentem ad præcedentem, aſſignando rationem quare hic titulus præpoſitus fuerit ſubſequenti materiæ. & meritò. Cum enim in principio libri hic ſimus, non eſt tractandum de continuatione, ſed ſubordinatione, iuxta 5
gl. communiter approbatam in rub. ff. de condic. furti. pro

qua ſoleo allegare textũ in l.1. in principio. ff. ad Trebell. ubi Iuriſconſultus ſubordinat in principio libri tractatum ad tractatũ. Sunt tamẽ qui dicant illam gl. id non probare, ad quod adducitur, de quo aliàs dixi. Vide moder. in rub. extr. de iudicijs. & repetent. in rub. ff. ſi cert. peta. & Maria. Soci. in repeti. rub. ff. de lega. 1. Hac ratione non eſt inſtandum, an fiat cõtinuatio ad proxima. ſecundũ l.2. ff. de ſtatu homi. Aduerſus tamen dicta glo. plura obſtant, & primò ibi ſequitur de iudicijs. Simile factum eſt in ff. & Decretalibus, ut prius dictum ſit de magiſtratibus, poſtea de iudicijs. Debebat tamen ſecundum Curt. iuni. prius tractari de iudicijs, poſtea de magiſtratibus per tex. in glo. allegatum in l.2. §. poſt originem. ubi inquit Iuriſconſultus, Poſtquam uiſum erat de iure, eſſe ſubij-
6 ciendũ de magiſtratibus, maximè quòd finis eſt dignior omnibus illis quæ ad finem ordinantur. l. & ſi non ſint. §. perueniamus. ff. de auro & argent. legat. Sed magiſtratus ſunt ordinati ad finem iudiciorum. reſpondet ipſe ſecundũ philoſophum, quod licet finis ſit dignior & primus in intentione, eſt tamen ultimus in operatione. Verum facilè glo. defendi poteſt. Nam in §. poſt originem. bene procedit quod ibi dicitur, ut prius de iure, deinde de magiſtratibus, per quos effectus rei accipiatur, uidendum ſit: nam prius conſtituenda eſt res, quàm perſona, per quam res ad effectũ deducatur. Res enim
7 ipſa præcedit effectũ ſuum. Sed hic nos loquimur de iudicijs quæ conficiunt̃ ex pluribus & diuerſis actis. c. quoniã contr. falſam. extra de probatio. Bart. in l. prolatam. infra de ſententijs & interlocu. omni iud. & Docto. in rub. extr. de iudicijs. & cum ij actus coram magiſtratibus fiant. l.2. & l. procurator. infr. eo. gl. in l. illud. in uerb. actorũ. ſup. de ſacroſanc. eccleſ. & in l. acta. ff. de re iudica. prius erat de magiſtratibus uidendum, coram quibus texitur hæc tela iudiciaria, & ad complementum perducitur, ante quod non dicitur iudiciũ: & ſic conſiderantur prius magiſtratus, quàm iudiciũ. Et iſtud eſt quod
8 glo. ſubdit, Quæ per magiſtratus exercentur: quæ uerba per Bart. exponuntur, id eſt, quę coram eis agitantur, ut per eum hic in principio. & d. l.2. & l. procur. in ea. ibi, quæ per magiſtratus exercent̃. Notandũ eſt iudicia per magiſtratus exerceri: ſubde, uel per eos quibus magiſtratus committunt, uel delegant, non per priuatas perſonas. Ex quo infertur, coram
9 arbitris non dici iudicium, cum iuriſditionem non habeant, ſed tantum notionem à partibus. l. ait prætor. in principio. §. de re iudica. Bart. in autent. offeratur. in fine, infra de lit. conteſtati. Item infertur, tabellionem non poſſe conficere acta iudicij ſine licentia & cõmiſſione iudicis, cum ſit priuata perſona: & iudiciũ, id eſt acta iudicij debeant per magiſtratũ exerceri

ceri, de quo latius tradit Deci. infr. eo. l.2. in principio. & i-
deo teſtes examinati per tabellionem ſine licentia iudicis, non
dicerent iudiciarij.l.pen.ubi Doct.infr.de teſtibus.et quod 10
magis eſt, non ſufficit auctoritas & commiſſio: ſed requiritur
ut ab eodem partibus præſentibus ſit eis delatum iuramentũ.
l.iuſiurand.& ibi nota.eo.titulo. & Canoniſtæ in c.in nomi-
ne domini.extr.de teſtibus.Sequuntur quidam Moder.infr.
col.2. in ea. ibi. & 1.de edendo. &c. iunctis uerbis ſequenti-
bus uult glo.primò eſſe tractandum de præparatorijs, quàm 11
de re principali, cuius gratia præparant̃.facit l.ordinarij.infr.
de rei uendicati. & l.1.ff.de interrogato.actio.cum ſimilibus.
confirmatur ex rub.ff.de inoffici.teſta. quæ ideo eſt præmiſ-
ſa titulo de petitio. hæredita. quia eſt eius præparatoria, ut
per glo.in d.rub.Contra hanc concluſionem obſtat, quod a-
ctio ad exhibendum eſt præparatoria rei uendicationis. gl.in 12
l.ad rem mobilẽ. ff.de procurat.Bald.in l.1.infr.ad exhiben.
nam intentatur, ut poſtea res poſſit uendicari.l.3. per totam le
gem. cum alijs legibus illius tituli.ff.ad exhib.& tamen in ff.
& Cod.prius tractatur de rei uendicatione, quàm de actione
ad exhibendũ.Iaſon qui mouit primus difficultatem, reſpon-
det, ordinem alium eſſe neceſſariũ, alium ad bene eſſe: hunc 13
autem rubricarum non eſſe neceſſarium, ſed ad bene eſſe, alle
gat doctri. Bart. in l. 2. §.prius. ff. de uulga. & pupilla. ubi
Bart.in fi.dicit, quoties conſtat de mente loquentis, non eſſe
ordinem curandum.l.nec enim.ff.de ſolutio. l.cum pater. §.
ſi fideicõmiſſ. de lega.2. Sequitur Curt.ſenior col.2.& Deci.
qui dicit hanc rub. ſituatam eſſe ſecundum regulam præpara
toriorum, à qua aliquando receditur: & ſatis eſſe, ſituationem
eſſe factam ſecundũ regulam.argu.glo.in l.omnis diffinitio.
de regul.iur. & eorum quæ idem notat in l. i.eo.titulo.com-
proba.quia cõcluſio quod præparatoria ſint præmittenda, li 14
mitatur, niſi aliqua ratio contrarium ſuadeat.gl. communiter
approbata. in rub.infr.de bonorũ poſſ.contr.tabul. Hæc re-
ſponſio confirmat argumentum, & retorquetur per Moder.
Papi. hinc & in rub.extr. de iudicijs.col.2. Nam ſi probabile
eſt ſeruare ordinem præparatoriorum: igitur improbabile eſt
quod fuit factum in rub.ad exhib.& ideo perquirenda eſt ra-
tio, cum iſta ſint ad bene eſſe, & aliquando poſſit à regula rece
di, quare ibi receſſum fuerit à regula. Propterea Iaſon ſecun-
do loco hanc aſſignat, negando quod actio ad exhibendum
ſit perpetuò & neceſſariò præparatoria: cum rei uendicatio 15
poſſit ſine ea intentari.l.unic.infr. de alienati.iudicij mutan.
cauſa facta.c.examinata.extr.de iudicijs. Non igitur mirum,
ſi in ea non eſt ſeruata regula præparatoriorum. Secus in edi-
tione libelli, & aliorum præludiorum, quæ neceſſariò præmit

tenda ſunt ante litem conteſtatã.l.edita.infr.eod. Melior tex.
in l.1.ff.eo.in principio.ibi,edere debet. Deci. impugnat hãc
c responſionẽ,hic,& in d.rub.de iudicijs.col.2.in ultima lectu
ra, fatendo rei uendicationem intentari poſſe ſine actione ad
exhib. puta in rebus immobilibus: ſed tunc céſſat argumen-
tum. Non enim quærendũ eſt quare non fuerit præmiſſa eo-
caſu quo non competit. Militat itaq; oppoſitio in caſu quo eſt
præparatoria,ſcilicet quando datur pro mobilibus, quarum
16 gratia fuit inuenta.l.2.§.1. Cod. quando & quibus quarta
pars.lib.10.glo. in d.l.3.§.ſciendũ. ff.ad exhib.& glo. in d.l.
ad rem mobilem. & tunc uidetur neceſſaria ſecundũ eum, l.
1.ff.ad exhib.ibi,perquã neceſſaria. Et hoc mihi placet: quia
attenta reſponſione Iaſonis, nec libellus eſt perpetuum præ-
paratorium,cum ſine eo multoties procedatur: ut per Bart. in
l.nec quicquam. §.ubi decretum. & ibi Moder. ff. de offic.
proconſul.& lega. Similiter confunditur attentis uerbis eiuſ-
dem Iaſo.infra proxima. dum uult ſufficere aliquid eſſe præ-
paratorium aptitudine,ut animaduertit Curt. iunior hic in
principio. Pro Iaſone tamẽ facit,quia etiã in rebus mobilibus
17 non uidetur ſemper neceſſaria, cum ſine ea res mobilis poſ-
ſit uendicari, licet non ita cõmode: ideo gl.in d.l.1.ad exhib.
exponit neceſſaria,id eſt utilis. Sed replicari poteſt,hãc utilita
tem ita eſſe præciſam,ut lex appellet hanc actionem non mo-
dò neceſſariam,ſed perquàm neceſſariam:ut in ſimili,in l.fin.
ff.de ſeparatio.iuncto eo quod in compluribus caſibus abſo-
lute eſt neceſſaria.l.in rem actio. §.item quæcunq;. ff. de rei
uendicati.l.gemma.& l.3.§.ſi quis noxali.ff.ad exhib. cum ſi-
milibus: unde ſemper militat contra Iaſo. id quod ipſe ſubij-
cit de aptitudine: quamuis hoc de aptitudine infra reprobabi
tur. Satis tamen eſt dicta Iaſonis ex ſe cõfundi.et eadem neceſ
ſitas quę fuit cõſiderata in d.l.1. debebat quoq; haberi in ſitua
tione ipſius tituli. Secundo modo reſpondet Deci.hic, et in
dicta rub.de iudicijs.quod reſpectu rei uendicationis, cuius
18 eſt præparatoria, debuit actio ad exhib. præmitti. ſed cum
competat etiam propter alias actiones,d.l.3.per totam.l.reſpe
ctu aliarũ, potuit poſtponi: ut ſenſit gl.in rub.infr.ad exhib.
Facit quod tradunt Panor. & alij in rub. extr. de exceptio.
dum uolunt illum titulum eſſe poſitum poſt titulum de litis
conteſtati. propter exceptiones peremptorias, quæ poſt litem
conteſtatam opponuntur: quamuis reſpectu dilatoriæ exce-
ptionis, quæ ante litem conteſtatã opponitur, potuiſſet præ-
mitti. Hæc tamen non placet eidem Decio, quoniã principa-
liter propter uendicationes inuenta & inducta eſt actio ad
19 exhib.d.l.1. non propter alias cauſas. Et attendi debet, quod
principaliter agitur.l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cert. peta. & eo-
dem

dem modo reprobant d. Moder. Papi. in d. rub. de iudic. ad-
dentes etiam de alijs actionibus, pro quibus competit actio
ad exhib. eſſe tractatū ante titulum ad exhibendum. quod ue-
rum eſt, ut per glo. in d. rub. infr. & ff. ad exhib. Tertio re-
ſpondent, D. meus Alciatus hic, & d. Moder. in rub. de iudi-
cijs, ſecundum ordinem naturæ prius eſſe ſimplicia, quàm mi 20
xta: uel proprius loquendo, quàm compoſita: quia actioni ad
exhibendū non conuenit nomen hoc mixtę actionis. Panor.
in c. 1. col. 4. extr. de ſumma trinita. & fide catholica. Sed rei
uendicatio eſt ſimplex actio realis. §. 1. Inſtitu. de actio. Actio
uero ad exhibendum eſt compoſita ex perſonali & reali: & ſic
eſt perſonalis in rem ſcripta. l. 3. §. eſt autem perſonalis. & ibi
glo. ff. ad exhib. Ideo fuit prius uidendū de ſimplici, quàm de
compoſito. Hæc ratio confunditur, quoniam ea attenta de-
buiſſet quoq; poſtponi tractatui ſimplicium actionum per-
ſonalium, præſertim quod magis de perſonali participat. eſt 21
enim perſonalis, d. §. eſt autem perſonalis. licet dicatur in rem
ſcripta, quia ſequitur poſſeſſorem, ſicut reales, ut docui anno
proximo in rub. ff. ſi cert. peta. D. Moder. ſentiētes difficulta-
tem, replicant actionem ad exhib. deſeruire tantum realibus.
Sed hæc ſolutio cōfunditur ex l. de eo. §. 1. & l. fi. ff. ad exhib.
& ex l. 3. ff. de pignora. acti. ubi pro actione furti, quæ perſo-
nalis eſt, datur ad exhib. Et ut pro perſonalibus competat, fir 22
mat Odofre. in d. l. 1. ad exhib. Præterea ſaluatio non conue-
nit cum ratione per eos aſſignata, in qua cōſiderant prius eſſe
dictum de reali, quia ſimplicia ſunt præmittenda: non autem
cui deſeruiat actio ad exhib. Quarto dant ijdem Moder. in
d. rub. aliam rationem, ideo præmiſſam actionē realem, quia
nunquam competit actio ad exhib. niſi prius competat realis:
ſed hanc puto falſam per l. 3. §. ſciendum. et d. l. gemma. ad ex-
hib. & d. l. in rem actio. §. item quæcunq;. Aliam etiam hic
ubijciunt reſponſionē, quæ non congruit difficultati motæ:
quia nos non quærimus quare potius in una parte quàm in
alia ſit poſita d. rub. ſed quare poſt titulum de rei uendicatio-
ne, & non antè. Vltimo reſpondet D. Alciatus, hic non eſſe
neceſſarium prius agere ad exhib. quàm rei uendica. ſed eſſe
in facultate actoris, quam malit primò intentare: ſicut in inter 23
rogatorijs actionibus unde potuit præponi & poſtponi, ad
beneplacitū. Verum decipitur Dominus meus, quia dictum
ſuum iure non probatur. Nam gl. in l. 1. ff. ad exhib. à qua cre
do eum ſumpſiſſe hanc rationē, non dicit eſſe in facultate a-
ctoris, qua malit agere actione, ſed quod ſimul agere poteſt
utraq;. Et iſtud eſt uerū. nam cumulari poſſunt eodem libel-
lo, ut tradunt doct. in l. edita. infra eod. in ultimo genere cu-
mulationis, & ibi Deci. etiam in primo genere tradentes hoc

b 3 pro

24 pro regula: quod ubi una actio eſt præparatoria ad aliam, poteſt utraq; eodem libello cumulari: ſed tunc, ſi ſimul proponãtur, uidebitur prius intentata actio ad exhib. ex ordine, quia prius de ea fit mentio in libello iuxta doctri. Bart. in d.l.2. §. prius. ff. de uulga. & pupilla. Item quia actio ad exhib. tunc proponitur ſimpliciter, & rei uendicatio ſub conditione, ſcilicet peto rem exhiberi, & ſi exhibita fuerit, reſtitui: ut uult gl. fi. in fi. in l. qui de inofficioſo. et ibi Bart. ff. de inoffici. teſtam. idem dicentes in querela inofficioſi, & petitione hæreditatis. facit in ſimili quod uult Bart. in l. nõ ab re. infra unde ui. & uidimus anno proximo in Repeti. quã feci in fine anni, de l. in actionibus. ff. de in lit. iurand. ubi in dictis locis fertur ſententia ſuper diuerſis rebus, partim ſimplex, partim cõditionalis: non tamen hoc eſt ex neceſſitate, ut uult Bart. in l.1. in princi-
25 pio, col. pen. ff. de actio. empti. Item & tertio. quia licet ſimul cumulentur, tamen prius de actione exhib. cognoſcitur, ut per gl. in d. l.1. ad exhib. Ex his apparet, malè ſaluari poſſe gloſam noſtram à ſuprà dicta impugnatione: & hoc admittit Curt. iunior. Conſiderabam altero de duobus modis eam defendi poſſe. Nam reperio unam & eandem rub. quod magis
26 eſt diuerſis reſpectibus præponi, & poſtponi, & nihilominus talis ordo non eſt improbatus, ut uidere eſt in rub. ff. & Cod. de milita. teſta. Declarant Doct. in d. rub. Cod. de milita. teſtam. & dixi in rub. inſtitu. de teſtam. Si igitur præpoſita fuiſſet rub. ad exhib. rei uendicationi conueniens fuiſſet, quoniã eſt præparatoria, ideo præmittenda, ut uult hic glo. noſtra.
27 Fuit tamen alia ratione poſtpoſita, quia rei uendicatio prius introducta eſt, & poſtea actio ad exhib. propter ipſas uendicationes. l.1. ff. ad exhib. ideo de antiquiore tractandum. arg. §. ſingulorum. Inſtit. de rerum diuiſi. & notatorum per glo. in rub. ff. ſi quadrupes. pauper. feciſſe dicatur. Deſeruit enim actio ad exhib. actioni reali, quamuis prius intentetur, & de ea cognoſcatur: ut famulus qui præcedit dominam, & tamen illi deſeruit. Cum itaq; tractaſſet Iuriſconſultus de actionibus realibus, tam uniuerſalibus quàm particularibus, cõſentaneum fuit ſubiicere de actione ad exhib. quæ illis deſeruit.. Vel aliter, & hoc puto ueriſſimum: Iuriſconſultus tractaturus de actionibus, poſt tractatum perſonarũ et rerum,
28 præpoſuit de realibus, tanquam plenioribus & dignioribus, ut uidiſtis anno ſuperiore in rub. ff. ſi cert. peta. quamuis aliter tenuerim in primo libro Supputationum, cap. octauo. Poſtea ante perſonales arbitratus eſt conueniens ſubiicere actiones, quæ ad ſimilitudinem realium competunt, id eſt mixtas, & in rem ſcriptas: ut per gl. in d. rub. ff. ſi cert. peta. Cum itaq; actio ad exhib. ſit etiam ipſa in rem ſcripta, d. l.3. §. eſt autem

perſo-

perſonal. iunc. gl. Fuit in hac parte reſeruata, ne exemplatum præcederet exemplar. argu. l. in teſtamento. la. 2. ff. de con- 29
ditio. & demonſtrati. Potuiſſet tamen etiam præponi ratione, de qua per glo. noſtram confirmantur prædicta ex rub. ff. de l. Aquilia. quæ potuiſſet poni inter perſonales actiones, cum ſit perſonalis. particulari tamen ratione fuit collocata inter actiones de damno dato, cum per eam quis damnum ſibi datum cõſequatur. Inſtitu. de lege Aquilia. ut per gl. in rub. ff. de lege Aquilia. Simile eſt in pignoraticia actione, quæ eſt poſita inter perſonales: quia perſonalis potuiſſet tamen poni in tractatu pignorum & hypothecæ, cui conuenit argu. l. 2. §. quartus. s. de ueter. iur. enucl. Facit etiam rub. ff. de interrogato actio. quæ tanquã præparatoria realium quoq; actionum. l. 1. & ibi gl. in uerb. actio. ff. ad exhib. debuiſſet præponi realibus, & tamen fuit poſita poſt actionem ad exhib. propter conuenientiam quam ſecum habet: ut per gl. in d. rub. de interrogato. actio. Item rub. de in litem iurando ponitur in ff. in tractatu iuramenti. & tamen in Cod. inſeritur in tra-
ctatu tutelarum ſpeciali ratione: ut per glo. in d. rub. infr. de 30
in litem iurand. Concludendum itaq; eſt, præparatoria præmittenda: ut uult glo. & hoc eſt regulare. ab hac tamen regula aliqua particulari ratione recedi, & rationem ſuprà poſui, & confirmaui. ibi, quod eſt præparatorium iudiciorum. pro intelligentia infrà dicendorum præmitte, quod licet ſit maxima altercatio inter Doct. quando dicatur iudicium cœptũ:
tamen communis eſt ut ſit proprie iudicium cœptum, & in- 31
choatum per litis conteſtationem. gl. in l. i. infr. de iudicijs. bonus tex. iuncta gl. quæ alia iura inducit. infr. §. ſi uero apud. in autent. de litigio doct. in rub. infr. de iudic. & in rub. extr. eo. titulo. ubi Deci. col. 6. Hoc iudicium ita formatum habet tres partes, principiũ, medium, & finem. autent. ad hæc. infr.
de iudicijs. principium eſt uſq; ad litis conteſtationem, mediũ 32
uſq; ad concluſionem in cauſa finis uſq; ad diffinitiuam: ut per Bart. in l. 2. ff. de furti. col. 2. Alex. & Moder. in d. autent. ad hæc. Quæ fiunt in principio iudicij uſq; ad litis conteſta-
tionem, dicuntur præludia, & præparatoria, & antecedentia 33
iudicij. gl. notab. in autentico. in medio litis non fieri ſacr. iuſſi. §. fi. in uerb. procemijs. & in clem. 1. de iudicijs. in uerb. citationes. Bart. in l. ſi inſulã. in viij. oppoſi. primæ partis. ff. de uerb. obliga. Bald. in autent. clericus. col. fin. uerſic. deinde quæritur. Cod. de epiſc. & cleri. quæ in medio fiunt à litis cõteſtatione uſq; ad concluſionem in cauſa inſtructoria, quia inſtruunt iudicium, ut inſtrumenta, teſtes, rationes, & aliæ probationes. l. 1. ff. de fide inſtrumentorũ. l. fi. infr. eo. ibi, inſtruere contendit. l. ſi quis ex argenta. §. prætor. & l. argentarius. §.

1.ff.eo.Bald.in l.1.§.ſimiliq; modo.el.2.infr.de latina.liberta.
tollend.& hic. quæ uero in fine deciſoria:ut per eundē Bald.
in d.§.ſimiliq; modo.& ad hanc diuiſionem faciunt nota. per
Deci. in l.fauorabiliores. ff. de regul.iur. His ſic præmiſſis,
habetur concluſio ex gl. edictum hoc de edendo eſſe præpa-
34 ratorium iudiciorum. Aduerſus quam facit, quia hic tractat̃
non modo de his quæ fiunt ante litem conteſtatam, & ſic de
præparatorijs: ſed de his quæ fiunt & eduntur poſt litem con
teſtatam, id eſt de inſtructorijs, ut de rationibus, inſtrumētis,
actis.quinimò ſola l.edita.loquitur de præparatorijs: reliquū
tituli de inſtructorijs.ideo gl.in rub.ff.eo.in fi.inquit: Sola a-
ctio editur in principio iudicij: cætera uerò in proceſſu cauſę.
Docto.omnes fatentur contrarium, & reſtringunt gl. in edi-
tione libelli. Verum iſtud eſt contra expreſſam intentionem
ipſius gl.quæ poſtquam ſubordinauit hanc rub.& dixit pri-
mo de edendo quod eſt præparatorium,&c.ſtatim ſubdit: &
35 nota.quod tripliciter edictū de edendo dicit: & cum rub.po-
natur ad oſtendendam materiam quæ in nigro tractatur iu-
xta nota.in l.1.ff.ſi cert.peta.et nigrum tractet plerunq; de in-
ſtructorijs: ideo gl.accepit edictū de edendo, quoad omnia.
Eſt igitur inueſtigandum, quomodo reſpectu omnium quæ
in hoc titulo ponuntur, poſſit ſaluari dictum gl. Iaſon reſpon
det, acta inſtructoria potentia eſſe præparatoria. Ideo ſi quis
36 in libello faciat mentionem de inſtrumento uel libro rationū,
teneri illud edere, ut per Innocent. & alios in c.1.extr.de pro-
batio. Bart.in l.poſtquam.§.dies. ff.ut legato. nomine cauea
tur. Inde eſt quod ceſſionarius faciens mentionem de inſtru-
mento ceſſionis, in libello debet illud ſtatim edere. Bald.in l.
qui ſtipēdia.prope fi.infr.de probatio. ſequitur D.Alciatus
hic in fi.Deci.reprobat hanc ſaluationem Iaſonis: quia non
debet cōſiderari, quod per accidens acta inſtructoria poſſint
37 eſſe præparatoria: nam qualitas naturalis rei, nō accidentalis
attendit̃. l.2.in principio. ff.de tutel.notat glo.in l.certi con-
dict.in uerb.lege Aquilia.ff.ſi cert.peta. Facit quod notatur
38 per Panor.& alios in rub.extr.de exceptio. ubi licet exceptio
peremptoria ad impediendum proceſſum poſſit per accidens
opponi ante litem conteſtatam.c.1.de litis conteſtati.in vi.nō
tamen id attenditur, ſed eius natura, quæ eſt ut poſt litem con
teſtatam opponatur, præſertim quia intentio gl.non potuit
eſſe talis, cum ſe referat ad ll. huius tituli, in quibus tractatur
de actis inſtructorijs ad finem probandi, non deliberandi. Et
hoc mihi placet: quia nulla eſt lex hic, nec ff.eo. quæ loquatur
de huiuſmodi potentia à Iaſone cōſiderata. Item non eſt etiam
ſimpliciter uerum, quando fit mentio in libello de inſtrumen
to, quod debeat edi ante litem conteſtatam; ſed ſolum quan-
do

do ex tali mentione aduerſarius non poteſt eſſe clarus & cer- 39
tus ex narratis in libello, an uelit cedere, uel contendere. Bart. in d. l. poſtquam. §. dies. Panor. in d. c. 1. de probatio. col. antepen. & ita hoc non eſt ex ſe, quod etiam per accidens inſtrumenta ſint præparatoria: ſed propter aliud, ſcilicet ad clarificandum libellum. Item, quia & hoc caſu ſi inſtrumentum nō ſpectet reo, non fit editio ante litem conteſtatam, ut per Bart. & Panor. ubi ſuprà. Secundo modo reſpondet Deci. redeundo ad communem reſponſionem Doctorum, ut gl. intellexerit hunc titulum eſſe præparatorium reſpectu actionis, cuius
editio principaliter conſideratur in hoc edicto. l. edita. infr. eo. 40
l. 1. ff. eo. non obſtat quod ſubijciatur quoq; de actis inſtructorijs. Nam cum dixiſſet de editione actionis, hinc ſumpta occaſione ne diuideretur tractatus editionum, inſeruit ſimul de editione inſtrumentorum, rationum, &c. Moder. Papien. hic impugnant, quoniam hac ratione attenta, debuiſſet hic totus tractatus editionis inſtrumentorū poni, & tamē alibi eius pars eſt collocata. ut in titulo infr. ad exhib. & de fide inſtru.
maximè in l. inſtrumenta. & in l. non ignorabit. Sed dic, in il- 41
lo titulo de fide inſtru. tractari de effectu probationis, id eſt, quam fidem habeant inſtrumenta producta: hic uerò de editione inſtrumentorum ad finem poſtea probandi. l. 2. & l. nō eſt nouū. infr. eo. Item in titulo ad exhib. non tractatur principaliter de exhibitione ad effectū probationis, ſed ut res uendicetur, ut dixi ſuprà in principio huius rub. & ſic materia eſt diuerſa. Vnde mihi placeret reſpōſio Decij, quam ſequit̃ Alciat. & Curt. iunior. Si appareret gl. uoluiſſe ſe referre tantum ad editionem libelli, pro qua faciunt notata per Io. Andr. & Panor. in rub. extr. de exceptio. ubi in tractatu peremptoriarum exceptionum miſcentur quoq; dilatoriæ, ne materia diuideretur. adde optimam gl. in rub. infr. qui admitti. dum uult occaſione bonorum poſſeſſionis quæ datur in bonis liberti, poni generaliter de omnibus bonorum poſſeſſionibus. ad idem gl. in rub. infr. de bonorum poſſeſſi. contr. tab. Sed cum, ut ſuprà dixi, glo. expreſſe ſe retulerit ad alia acta quàm libelli editionem, eſt inueſtigandum quo modo reſpectu aliorum actorum hoc edictum ſit præparatoriū. Ideo tertio loco idem
Deci. reſpondet, gl. ſaluari poſſe, quia accepit uerbum iudiciū 42
incluſiuè uſq; ad ſententiam: quod apparet ex eo, dum gl. dicit, ſequitur uidendum de iudicijs quæ per magiſtratus exequuntur. nam talis executio reſpicit ſententiam, qua mediante tribuitur unicuiq; quod ſuum eſt: nec eſt inconueniens, ut ſub nomine iudicij ſententia includat̃. gl. in l. 1. infr. ſi aduerſus rem iudica. gl. in c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcriptis. in vi. Hoc dictum Decij in ſe eſt uerum, ut iudicium aliquando po

natur pro ſententia. Sed in propoſito noſtro eſt contra men-
tem expreſſam & tacitam huius gl. Primò, quia gl. non dicit
quæ per magiſtratus exequuntur, ſed exercentur. Item gl. re-
fert ſubordinationem ſuam ad rub. infr. de iudicijs. & dicit
hanc rub. eſſe præparatoriã ad illam, ut uult etiam in d. rub.
de iudicijs. & ibi tractat̃ de inchoatione & principio iudicij,
mediante litis conteſtatione, non de ſententia. l. 1. & ibi gl. &
l. 2. cum ſeq. illo titulo. & dixi ſupra in euidenti huius conclu-
ſionis. Quartò aliter reſpondet Rimin. infr. col. 3. ſequitur
Curt. gl. habuiſſe reſpectum ad libelli oblationem tanquam
43 digniorem, cum libellus ſit fundamentũ iudicij: & ideo quã-
uis defectus in alijs præparatorijs non uitiet iudicium, tamen
defectus libelli in quo iacet fundamentum iudicij, reddit iudi
cium nullum. Bald. in autent. contr. rogatus. prope fin. infra
ad Trebell. Vel aliter, quod hic principaliter conſideratur
editio actionis. argu. l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cert. peta. ut la-
tius per eum. ſi gl. retuliſſet ſe ad libellum, eſſent ſatis colora-
tæ & perſuaſiuæ reſponſiones: ſed ad alia ſe gl. retulit, ut dixi
iam pluriès, igitur non conuenit. Quintò reſpondent hic
Moder. Papi. gl. ſaluari poſſe diſtinguẽdo: nam alia eſt editio
44 inſtrumentorum quæ fit ad finem probandi, & iſta fit iudici,
& non parti. l. quingenta. ff. de probatio. & ibi gl. in uerb. iu-
dici, plura allegat. et hæc eſt inſtructoria, dè qua loquitur arg.
ſupra factum aduerſus concluſionem gl. Alia eſt quæ fit ad fi-
nem inſtruendi aduerſarium, an uelit iudicium ſuſcipere, uel
deſerere: & iſta fit parti. et hæc eſt pręparatoria, de qua tractat
titulus noſter l. 2. ibi, inſpicienda. & l. qui accuſare. ibi, inſpiciẽ
dorum. infr. eod. & uidetur optimus text. in l. 1. §. edenda. ibi.
uſurus eſt. ff. eo. & ibi Bald. notat de hac duplici ſpecie editio
45 nis. Hæc reſponſio eſt deterior cæteris: & quemadmodũ pu-
to, contra terminos huius materiæ, in primis quoniam nulla
editio fit iudici, etiam ad finem probandi, ſed parti, quæ offi-
cio iudicis cogit aduerſarium ex cauſa ſibi edere ſecundũ cõ-
munem opinionem Bart. & aliorum infr. l. 1. in fi. & habetur
in omnibus legibus huius tituli, ut facta editione producat il-
la inſtrumenta, uel rationes in iudicio, et fidem faciat iudici de
narratis & petitis: & hoc eſt quod uult d. l. quingenta. cum gl.
& l. procurator. infr. eo. ibi. apud iudicem. Et quod non ſit in
conſideratione hæc productio quæ fit iudici, optimè probat
Rimin. col. 2. Secundò, quia non tenetur pars edere inſtru-
46 menta parti ante litem conteſtatam ad deliberandum. ut per
Bart. in d. l. poſtquam. §. dies. gl. & communiter Doct. in d. l.
1. §. edenda. qui ita intelligunt illum §. Vnde nõ poſſunt hoc
reſpectu dici præparatoria, niſi quãdo de inſtrumẽto eſt facta
mentio in libello: & tũc illud eſt per accidẽs, & propter aliud,

ut dixi ſupra, circa reſponſionē Iaſonis. Cum itaq; ſupradicta non tollant difficultatem, conſiderabam gl. ſaluari poſſe hoc modo. Aut editio inſtrumentorum & rationum petitur à par 47
te, & tunc nō eſt præparatoria, ſed inſtructoria, cum non poſ ſit peti, nec fiat ante litem conteſtatam, ut proxime dixi: aut petitur à tertio ad finem, ut quis ueniat inſtructus ad iudicium, iuxta l. 2. infr. de dilationibus. & cum tunc fiat ante litis conteſtationem, erit præparatoria, ſicut editio libelli. & de hac editione facienda à tertio, habetur per ll. huius tituli, præſertim in l. qui accuſare. & in l. procurator. & in toto titulo ff. eo. Et quamuis aliquæ ll. loquantur de editione inſtrumento rum ſeu rationū facienda à parte, hoc nihil refert. Nam cum 48
edictum hoc etiam reſpectu inſtrumentorum, & rationum, non dico potentia, ut dicebat Iaſon, ſed ex ſe & ſui natura ſit præparatorium, ut ſtatim declaraui, & etiam inſtructorium, conſiderata ea ratione quod ſit præparatorium, fuit præmiſ ſum ſimul cum editione libelli quæ præparatoria eſt.

Ex eadem parte ſecundum communem intellectum, quod gl. intellexerit hoc edictum eſſe præparatorium iudiciorū reſpectu libelli tantum, colligitur aliud, editionem libelli & a- 49
ctionis eſſe primum præparatorium iudicij. Inquit enim glo: & primo de edendo. quod eſt præparatorium, &c. ex quo infert hic Bald. poſt Franciſc. Tigrini. libellum eſſe annecten- 50
dum citatorio, quando reus à principio citatur, alias citatio eſſet primum præparatorium. ſed quantum ad hoc, communis eſt, ut teſtat̃ Alex. & Claudius à Seiſelo ex ciuitate Aquenſi patriæ meę Montisferrati, nō eſſe de neceſſitate. Super quo latius inſiſtit Rimin. ad quem te remitto, quia non eſt materia hic tractanda. Quantum uero ad primum, obſtat, quod citatio uidetur primum præparatorium iudicij, non editio libelli. §. fi. Inſtitu. de pœna temerè litiganti. Ideo uidemus in ff. præmiſſam rub. de in ius uocand. ante rub. de edend. Et hanc difficultatem mouet Iaſo. col. 2. cui reſpondetur diuerſimode per Doct. Et primo Alex. inquit dictū gl. ſaluari poſſe in pluribus caſibus, in quibus cum citatorio debet mitti libellus, ut per Imol. & alios in l. ſi finita. §. Iulia. ff. de damno infect. Non placet Riminaldo, quia in dubio diſpoſitio aliqua non 51
adaptatur ad caſus ſpeciales. l. nam ad ea. ff. de legibus. l. 4. ff. de fideicommiſſa. liberta. Item hic titulus loquitur de editione actionis generaliter & regulariter. l. edita. infr. eo. & eodē modo rub. & edictum prætoris, ad quod gl. ſe refert: ideo intelligi nō poteſt de illis caſibus particularibus, & ſpecialibus: & bene. Secundò ſaluat idem Alex. intelligendo gl. in editione libelli quæ fit iudici, ut eo uiſo mittatur parti, & citetur. nam in citatione requirit̃ commiſſio iudicis. l. fin. ff. de exhib.

52 reis.l.cum clericis.ſuprà de epiſco. & cleric. l.neminem. ubi Bart.notat infr. de exhib.reis.& iudex non debet cõmuniter citationem niſi uiſa continentia libelli an iuſta ſit, uel iniuſta. ut per Odofred.& Bald. in d.l.cum clericis.& idẽ ſenſit Bart. hic in principio. ibi in productione libelli. pro qua facit duplex editio conſiderata à Baldo in d.l.1. §.edenda. Hæc tamẽ reſponſio non quadrat, quoniam non tractatur hic, nec in ff. de editione actionis uel libelli, quæ fit iudici, ſed quæ fit parti, ut infra l.edita. & ff.eod. l.1. ut per Rimin. col.2. & Lancel. Deci.& Iaſo.in rub.infr.titulo proximo in fi.probat Soci. ratione: quia ſi fieret iudici, non oſtenderet ſpeciem actionis parti ſicut requirit l.edita.& etiam quod fiat iudici hoc non conſideratur, quia fit ad finem, ut per eum parti innoteſcat: ut optime deducit idem Rimin. Item nõ eſt hoc ex neceſſitate, quod dicunt Bald..& Odofred.ſed ad bene eſſe. ut per Iaſo. Et uerum eſt non requiri neceſſariò libellum offerri iudici ante cita
53 tionem, ut per gl.in autent.offerat. cum qua ibi tranſit Bart. & cõmuniter alij.nec obſt.l.neminẽ.cum ibi notat. per Bart. quia procedũt in citatione reali & perſonali. Secus in uerbali, quæ fieri poteſt ſine cõmiſſione iudicis.Innocent.in c.quoniam contrà.extra de probatio.Bald.in l. ſi quando. infra de teſtibus xij.q.col.fi.quos ſequitur Deci.in d.rub. infr. titulo proximo. ubi dat aliam reſponſionem in finalibus uerbis. Tertio reſpondet Antonius de Alexandro, et Rimin.dicit eſſe puram ueritatem, quod & citatio, & libelli oblatio ſunt pręparatoria.ſed Iaſo. reprehendit, et bene: quoniam non diſputamus an utrunque, & citatio, & libelli oblatio, ſit præparatoria nec ne, ſed quid dicatur primum præparatorium. Vltimo Iaſo.aliter reſpondet, cuius reſponſio fuit Bart.in rub. proxima de in ius uocand.licet idem ibi reprobet. & in effectu fatetur argumentum, quod citatio eſt primum præparatorium, ideo debuiſſet hic præmitti, ſicut factũ eſt in ff. Nõ obſt. rub. infr.de in ius uocand. quia ibi tractatur de uocatione ſpeciali quarundam perſonarum, quę non poſſunt in ius uocari ſine cauſæ cognitione, ideo libellus præcedere debet. et cum ea trãſeunt cõmuniter Doct. infr. in rub.proxima. Sed propterea gl.non ſaluatur, at potius impugnatur: ideo pro ſaluatione gl. dic, tantundẽ eſſe primum præparatorium libelli ſeu actio-
54 nis editionem, ſicut citationem.nam in hoc attenditur conſuetudo, ſecundũ quam alibi prius editur libellus, alibi citatio, alibi cum citatorio mittitur libellus: ut per Bart. in autent. offeratur. infr. de litis cõteſtatione. ubi hoc modo ſaluat ſituationẽ rub.ff.et Cod.de in ius uocando.Ex quo infero, quod et ſi rub.infr.de in ius uocando, tractaret de generali uocatione in ius, ſicut rub.ff.eo.titulo, nihilominus diuerſis reſpectibus

conſi-

conſideratis ibi per Bart. poſſet ſaluari ſituatio dictarum rubricarum. Vel alio modo, ſaluo gl. intelligẽdo eam ut habuerit reſpectum ad editionẽ actionis, ſeu libelli, ante autenticã offeratur. quæ eſt ius nouiſſimum, quæ fiebat modo quo habetur in l. 1. & ibi gl. in uerb. eam edere. & l. ſi quis ex argentarijs. §. ſi initium. in fi. ff. eo. Et tunc omnimodo editio actionis eſt primum præparatoriũ, ut ſentit etiam Imperator in l. 1. infr. de litis conteſtatione. ibi. inter litem enim conteſtatã et editam actionem. & ſic capit editionem actionis pro principio.

Ex eadem parte ultimò colligitur, ex præparatorijs inferri ad rem principalem, cuius gratia ſunt præparata & præmiſſa. 55
unde præmiſſio præparatoriorum arguit rem principalem adeſſe: quod ſeruit ad plures deciſiones, ut per Deci. hic & in rub. extr. de iudicijs. in principio: ubi Moder. et Curt. iunior, hic & in ru. ff. de iudicijs. Nam proponendo aliquod præparatorium, uideor illud eligere cuius eſt præparatorium & pręambulum. ideo ſi poſſum petere hæreditatem iure directo, & iure fideicommiſſi, ut in l. fi. infr. de codicillis. & prius intẽtauero & propoſuero interdictum poſſeſſoriũ, agendo de poſ- 56
ſeſſione, uideor eligere ut iure directo hæreditatem cõſequar: quia poſſeſſorium eſt præambulum directi iudicij, petitionis hæreditatis, nõ fideicommiſſi. Non enim poteſt fideicommiſſarius iure ſuo petere poſſeſſionẽ bonorum. l. fi. infr. de edic. diui Adriani tollend. Ita decidit Bart. in d. l. fi. de codicillis. & ibi Bald. & Salic. Et aduocatus ſeu procurator qui defendit a- 57
liquem in iudicio præparatorio, puta reſtitutionis in integrũ, tenetur et cogi poteſt eum defendere in cauſa principali. l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procurato. & ibi Bart. not. licet nõ cogatur, qui defendit in cauſa principali, defendere, in cauſa appellationis. l. inuitus. infr. de procurato. Bart. in d. §. item quæritur. & iudex iudicij præparatorij, erit quoq; iudex iudicij præparati. Ideo ſi quis dicat ſe læſum ex cõtractu iurato, uel uelit dicere contractum iuratum eſſe ſimulatũ, & petat abſolutionem ſeu habilitationẽ à iuramento corã epiſcopo, 58
coram eodem iudice debebit cauſa principalis terminari. ita decidit Bald. in l. ordinarij. infr. de rei uendicatione. Et licet aliqua cõtra eum obijciant, eſt tamen ſummum dictum communiter receptum: et ſecundum illud plures conſuluerunt, ut teſtatur Feli. in c. præterea. col. xi. infr. de ſponſalibus. Deci. in. d rub. extr. de iudicijs. col. 2. & ibi Moder. Papi. col. 4. & Curt. ſeni. hic. Et ſi coram aliquo iudice eſt petita exhibitio alicuius ſcripturæ uel inſtrumenti, hic qui fuit iudex præparatoriæ exhibitionis, erit quoq; iudex in cauſa principali. ut per Alex. conſi. 58. col. fi. uolu. 1. mouetur per dictum Bald. in d. l. ordinarij. Vltimò facit hæc gl. quod ſicut mulier conuicta de 59
adulte-

adulterio, non poteſt dotem repetere facta thori ſeparatione.
c.plerunq;.ext.de donatio.inter uir.et uxor. ita ſi ſit conuicta
de oſculo luxurioſo, uel tractatione mamillarum: quoniã hu-
iuſmodi actus ſunt præludia & præparatoria adulterij.glo.in
l.quod ait lex.ff.ad l.Iuliam.de adulterijs.& in l.1.ff.de extra-
ordina. crimin. in principio. & ex præparatorijs infertur ad
rem principalem.ut per gl.noſtram: & ita decidit Bald. in c.
tuæ.extr. de procurato. uerſic. quid ſi abſque carnali copula.
Hæc deciſio eſt multum rigoroſa: &, ut inquit hic Deci. ſolet
deterrere mulieres: ideo operæpreciũ eſſe exiſtimaui eam la-
tius diſcutere, præſertim quia quæ in hoc articulo deducent̃,
poterunt ſeruire ad alias plures difficultates. Verum antequã
ulterius procedam, tollam de medio quendam errorem, qui
eſt apud aliquos, credentes hanc quæſtionẽ eſſe hic ſuperfluã
propter conſuetudinẽ oſculandi & tangendi, ut uolunt Mo-
60 der.Papi.in d.rub.extr.de iudicijs.col.4. qui poſtquam retu-
lerunt & ſecuti ſunt dictum Bald. limitant, ut non procedat
in locis ubi eſſet contraria conſuetudo. & quidam Gallus in
ſuo uiatorio iuris, in prima parte, in rub. de adulterijs, charta
tertia. qui poſtquam poſuit prædictam deciſionem, ſubdit:
Nos tamen Gallici, qui fidem habemus de honeſtate mulie-
rum noſtrarũ, arbitramur ſemper in bonam partem, & quod
omnia talia bene & honeſte ex amicitia contingant. Sed deci
piuntur hi patres: quoniam nulla prorſus eſt differentia in-
ter hanc regionẽ, & quamuis aliam, ubi ſtrictiſſime uiuatur,
datis terminis paribus. Siquidem fateor non ita facile oſculũ
& tactum eſſe luxurioſum hic propter conſuetudinẽ, ſicut ali-
bi. & idem eſt in Italia, & in Hiſpania, ſecundũ mores diuer-
ſarum regionũ: ſed nos non diſputamus quomodo & quan-
do oſculum dicatur luxurioſum, ſed præſupponimus oſculũ
& tactũ luxurioſum: deinde quærimus, nunquid mulier pro-
pter hos actus perdat dotem. et dubitandum non eſt, etiam ſe
cundum hanc conſuetudinẽ Burgondicam, oſcula & tactus
habere quoſdã terminos honeſtatis, ultra quos ſi mulier pro-
61 grediatur, erit actus libidinoſus. Finge ergo ſecundum mo-
res regionis, circunſtantias, ex quibus oſculum hic ſit luxurio
ſum, & tunc erit in concluſione Doctor. Nam quoties de uno
quæritur, in alijs præſupponuntur termini habiles. l. qui teſta
mento. ff. de teſtamentis. Præterea conſuetudo iſta habet lo-
cum in uirginibus, & filiabus innuptis: & nos loquimur de
adulterio quod cõmittitur cum nuptis, cum quibus, ut docet
experientia, etiam hic ceſſat huiuſmodi conſuetudo, uel ſaltẽ
non eſt tanta. Vnde facilius oſcula dici poſſunt luxurioſa, re-
deundo ad dictum Bald. quamuis unico cõtextu examinetur
à Doctoribus, qui plura argumenta cumulant ad diuerſa ten
dentia.

dentia. Nos diſtinguemus articulum in duos caſus principales, applicando ſingula argumenta ſingulis ſuis proprijs caſibus. Primus caſus erit, quando maritus accuſat uxorem de adulterio ad amiſſionem dotis: & ad illud probandum deducit oſculum uel tactum luxurioſum, an ex his actibus inferatur ad probationem adulterij. & in his terminis proprie quadrat concluſio gloſæ noſtræ. Secundus erit, quando maritus non accuſat uxorem de adulterio, ſed tantum de actu luxurioſo, & eam conuincit de tali actu, & uult quod ſicut conuicta de adulterio non poſſet dotem repetere, ita cōuicta de oſculo tantum, uel alio actu libidinoſo.

Circa primum uidetur dicendū, ex tali oſculo uel tactu inferri ad adulterium: & illud probari, quia oſcula & tactus huiuſmodi ſunt præludia & præparatoria adulterij. glo. in d. l. 62
quod ait. ff. de adulterijs. & in d. l. 1. de extraordina. crimini. & ex præparatorijs infertur ad id cuius gratia præparantur. ut per gl. noſtram. & ſeruiunt deciſiones ſuprà poſitæ. Secundo facit text. xxvij. q. 1. c. ne aliqua. ubi ex iſtis præludijs mulier uidetur confiteri delictum. & gl. ibi in uerb. confitetur, dicit ex his præſumi adulterium. Ad idem optima gl. xxxij. q. 1. c. dixit. quæ uult, ſuſpicionem adulterij probare adulterium ſeu fornicationē. & gl. in l. quamuis. la. 2. in uerb. ream. infr. ad l. Iul. de adulter. Facit, quia præſumptiones iuris ſunt liqui 63
diſſimæ probationes. glo. in l. ſi tutor petitus. infr. de pericu. tuto. & prædicta omnia tanto magis procedunt in adulterio, quod non poteſt directò probari: ut per Bart. in l. 2. §. fi. eo. titulo, de adulter. Canoniſtæ in c. literis. ubi caſus. extr. de præſumptio. & ita in terminis noſtris decidit Bart. in d. l. quod ait. et in l. capite quinto. ff. ad l. Iul. de adulter. Angel. in d. l. 1. ff. de uarijs & extraord. crimi. Panor. in c. præterea. extr. de teſtib. col. 2. Deci. hic, & in d. rub. extr. de iudicijs. in principio. & eſt communis opinio. In contrarium, quod adulterium nō 64
dicatur probatum, facit doctri. Bart. in l. 1. Cod. de fide inſtrumento. in prima oppoſi. ubi uult, præſumptiones iuris nō eſſe probationes. Secundò uidetur caſus expreſſus pro hac parte in §. ſi de adulterio. in autent. ut liceat matri & auiæ. ubi uerax debet oſtendi accuſatio adulterij, ut mulier perdat dotem. Sed hæc eſſet probatio præſumpta. et per iſtum tex. conſuluit Petrus de Ancara. conſil. 408. quod mulier condemnata propter contumaciā de adulterio, non priuabit dote ſua ex quo 65
tale adulterium non eſt uerax. Et propter iſtud fundamentū, cui neſciuerunt reſpondere, hanc partem ſecuti ſunt Moder. Papi. in d. rub. extr. de iudicijs. Tertiò, & ſi diceretur probatum, eſſet tamē probatio facta per præſumptiones, ex quibus quis condemnari criminaliter non debet. l. abſentem. ubi gl.

Bart.

Bart. & alij ff. de pœnis. etiam ſi præſumptiones eſſent uio-lentæ, ſecundum magis communem opinionem: ut per Gandinum in tracta. malefi. in titul. de præſumptio. & iudicijs indubita. col. fi. & latius oſtendit Hippoli. de Marſil. in repeti. infr. de probatio. num. 237. Quarto facit auctoritas Bald. in l. ſi quis non dicã rapere. in vi. oppoſi. ſuprà de epiſco. & cleri.
66 qui uult quod oſculũ ſit actus remotus à carnali copula. ideo ut quis incidat in pœnam illius legis, requiri ultra oſculum, ut proſternat mulierem in terram. Cum itaq; in materia pœnali actus oſculandi ſit remotus, non faciet uiolentam præſumptionem, quæ requiritur ad probandum adulterium. d. c. literis. Opus enim eſt actu propinquo, ad faciendam præſumptionem uiolentam: ideo dicitur colloquiũ non facere hanc præſumptionem. ut per Panormi. in c. quoties. col. 3. extr. de teſtibus. & in d. c. literis. per Docto. & latius per Gandi. in d. tractu. & titulo de præſumptio. & indicijs. indubita. Quod dicendum exiſtimo cum declaratione, quam ſubijciam, communem opinionem ueriorem. Et conſidero, ut ſuprà dixi, cũ adulterium non poſſit directò probari, eſſe probandum per
67 coniecturas & præſumptiones, quæ tamen ſint uiolentę. d. c. literis. & d. c. dixit. xxxij. q. 1. & ibi nota. Poteſt igitur fieri quod oſculum luxurioſum dabitur tali modo, et quod non faciet præſumptionẽ uiolentam adulterij. nec probabit actum cõſummatum, puta ſi quis deambulando, uel in choreis, ubi ęſt multitudo perſonarũ, uel alio ſimili loco furtim ab amica oſcula ſurripuerit, uel eam turpiter tetigerit. nam talia demonſtrant animum adulterandi, non tamen actum conſummatũ, cum non concurrat opportunitas loci & temporis. & huiuſmodi eſſet præſumptio probabilis, non uiolenta, quæ nõ ſufficit, ut ſuprà dixi. Sic in ſimili dicitur, de inuento in domo pulchræ mulieris. Nam licet hæc inuentio inducat ſiniſtram ſuſpicionem, non tamẽ facit uiolentam præſumptionẽ, nec
68 per eam probatur adulterium. Et licet Bart. aliter ſenſerit in l. 2. ff. de furtis. tamen communiter reprobatur. ut per Panor. in c. tertio loco. extr. de præſumptio. & ibi Deci. nu. 13. & idem Deci. in c. cum nõ ab homine. extr. de iudicijs. col. 4. Feli. in d. c. præterea. de teſtib. col. 2. Poteſt quoq; fieri, quod oſculum luxurioſum ita detur ut ſit magis propinquum adulterio, & tunc faciet uiolentam præſumptionem, puta quod inuicem
69 ſe oſculentur ſoli amplexantes in camera clauſa, in latebris, in locis inſolitis: & tunc probabitur adulterium: & in his terminis loquuntur Doctores in omnibus locis ſuprà allegatis, & infra allegandis, eodemq; modo diſtinguit Feli. in d. c. pre-
70 terea. & Deci. in d. c. cum non ab homine. & de cõfabulatione, Ita etiam diſtinguit Panor. in d. c. tertio loco, col. penul. &

Angel. in tracta. malefic. in uerb. che me hai adulterato la mia donna. col. 1. uerſic. an patri. Non obſtant modo cõtraria. Et primo dictum Bart. in l. 1. Cod. de fide inſtrumentor. lib. x. quia procedit in caſibus non expreſſis in iure, ſed in expreſſis præſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ probationes. ita declarat illud dictum Bartoli, Alex. in l. licet imperator. in principio. ff. de lega. 1. Sed in materia noſtra expreſſum eſt, poſſe fieri probationes per præſumptiones. d. c. literis. d. c. præterea. Non obſtat §. ſi de adulterio. qui adeò uidebat̃ urgere: quoniam illa uerba ſi accuſatio uerax oſtendatur, id ſignificãt, id 71
eſt, ſi quæ inſcripſit, in accuſatione probauerit. ut ibi in d. autentic. §. ſeq. ſi uir. & probatum dicitur in hac materia per uiolentam probationem. & eſt talis uerax probatio: aliàs ſequeretur illum textum, ſi de ueraci probatione intelligeretur, præſupponere unum impoſſibile, cum adulteriũ directò probari non poſſit. Eſt enim illud uerbum uerax intelligendum ſecundũ ſubiectam materiã. Confirmatur hæc ſolutio: quoniam non modo in legibus, ſed in ſtatutis, quæ ſtrictius intelliguntur. l. quicquid aſtringendæ. ff. de uerbo. obliga. loquen 72
tibus de probatione per uerba quantumcunq; prægnantia, uerba ita accipiunt̃, ut in materia adulterij dicatur ſatisfactũ probationi ſtatutariæ per uiolentam præſumptionem: ut notanter tradit Marſil. in d. rub. de probatio. col. 3. uerſic. ſed iſtam concluſionem. Nec quicquam facit conſil. Petri de Ancara, quia loquitur in adulterio ficto, quando per contumaciã 73
mulier eſt condemnata, nullis factis probationibus: & pœna priuationis nunquam inducitur propter delictum fictum. Bart. in l. ſi ideo. ff. de euictio. & aliàs maxima eſt iuris differentia inter caſum fictum & præſumptũ: cum multa lex permittat in caſu præſumpto, quæ non in caſu ficto, ut plenius demonſtraui lib. 4. Supputatio. cap. xvij. Non obſt. 3. quem non damnari in criminalibus, ut in adulterio ex præſumptionibus: quia illud non procedit in uiolenta præſumptione, ut 74
per gl. in d. l. abſentem. & in l. ſi hi qui adulterij. infr. ad l. Iul. de adulter. & in d. c. dixit. nec obſtat, quod etiam ex uiolentis probationibus quis non damnatur. nam id intelligitur, ut puniatur pœna corporali. ſecus pecuniaria, prout nos agimus. uel aliter, quod illa communis opinio non habet locum in his quæ directò probari non poſſunt, ut in adulterio et ſimilibus caſibus, ſecundum Paridem de Puteo, in tracta. Syndicatus, charta 96. col. 2. ſequitur Marſil. in d. rub. ea. col. 39. Non obſtat quartò dictũ Bald. in d. l. ſi quis, nõ dicam quia poteſt admitti quando oſculum non tranſiret in actum propinquum adulterij, ſecundũ quod ſupra declararaui. uel ſecundò, quod maiorem præſumptionem facit oſculum luxurioſum datum

ex communi conſenſu partium in loco ſolitario ad arguendū
adulterium, quàm oſculum unius tantum ad arguendam uio
lationem, ſecundum terminos d.l. ſi quis non dicam. Iuxta
75 hunc primum caſum quæro, an mulier admitteretur ad pro-
bandam contra ſimilem uiolentam præſumptionem, ſcilicet
actum non fuiſſe conſummatū. Curt. iuni. hic impugnando
Deci. circa aliud, ſenſit quod non. dicēs hoc eſſe impoſſibile,
cum hæc ſit mera negatiua, quæ ſecundum rerum naturā eſt
improbabilis, maxime cum non poſſit coartari. l. actor. infr.
de probatio. Notatur in l. in illa. ff. de uerb. obligatio. Contra
76 rium arbitror uerius. cum hæc ſit præſumptio iuris tantum,
non autem iuris & de iure, contra quam admittitur probatio:
ut habetur per glo. & Doct. in l. fi. in principio. ff. quod met.
cauſa. Et dixi anno ſuperiore in rub. ff. de probatio. & ita ex-
preſſe uult gl. in d.c. dixit. immò ſecundū eā, ibi cōtra uiolen-
tiſſimā præſumptionē probatio admittit̄. Non obſtat, hanc
negatiuam coartari non poſſe, quia hoc eſt falſum. nam poſ-
ſet mulier probare, amicū ſuum non fuiſſe apud ſe tanto tem-
pore, ut potuerit actum cōſummare, ſed eam tantum oſcula-
tum & amplexatum bis uel ter, & ſtatim diſceſſiſſe: & hoc per
uicinos, qui uidiſſent hominem ingredientem, & egredientē,
& deponerent eum tam ſubitò egreſſum, quod iudicio ſuo
non potuiſſet actum conſummare. Secundò dico non eſſe ue
rum, quod negatiua ſit improbabilis, niſi coartetur: quia im-
77 mò ſi negatiua ſit coniuncta ſenſui teſtis, etiam non coartata
eſt probabilis. & hæc eſt communis Doctorum ſententia, ut
per Lanfranc. de Oria. in c. quoniā cōtra. col. 2. extra de pro-
batio. qui ponit exempla. Facit quod notat Bart. in l. ſi quan-
do. ff. de auro & argento legato. & in l. 1. Cod. de canone fru-
mentario libro xi. Ideo poſſet probare mulier amicum ſuum
eſſe frigidum, uel maleficiatum, uel eunuchū. uel ſi eſſet puel-
la de cuius ſtupro ageretur, probare ſe uirginem & incorru-
ptam. d.c. ne aliqua. xxvij. q. 1.

Circa ſecundum caſum, quando maritus nullam mentionē
facit de adulterio, ſed conuicit uxorem de actu libidinoſo, an
tunc non repetat dotē, eſt aliqua diſſenſio inter Doct. Bald. in
d.c. tuæ. tenuit, quod dotē amittat. allegat c. 1. §. 1. quibus mo-
78 dis feud. amittatur. in uſibus feudorū. ubi uaſallus priuatur
feudo, ſi concubuerit cum uxore domini, uel cum ea turpiter
luſerit. & ibi glo. exponit, id eſt manum ad pectus poſuerit.
Stringunt Moder. Papi. in d. rub. extr. de iudicijs. col. 3. quia
uxor eſt magis aſtricta ſeruare honeſtatem marito, quàm ua-
ſallus domino, ut latius ipſi probant. Secundò pro Baldi ſen-
tentia eſt tex. in d. l. quod ait. ff. de adulterijs. ubi licet patri oc
cidere filiam non modo inuentā in adulterio, ſed in rebus Ve

neris,

neris.& res Veneris ſunt oſcula, tactus, &c. ut ibi per gl. Si igitur licet occidere, tanto magis dote priuare, ſecundum Curt. 79
& ita expreſſe per hunc tex. tenet Angel. in d. tracta. malefi. in eodem uerbo, che me hai adulterato. col. 1. Tertiò facit l. fi. infr. de repudijs. ubi propter introitum balneorum communium cum uiris, uxor perdit dotem. ergo eadem ratione propter oſculum, uel tactum, quæ ſunt magis propinqua adulterio. ut per Moder. Papi. in d. rub. de iudicijs. Quarto facit l. conſenſu. eo. titulo de repudijs, dupliciter ponderata: ut per eoſdem Moder. Primo, dum ibi habetur, mulierē priuari do 80
te ſi acceſſerit ad conuiuia, uel ad theatra, uel amphitheatra, inuito marito: ergo à maioritate rationis, ſi paſſa fuerit per tractationem mamillarum, uel oſcula luxurioſa. Secundo, dum ibi dicitur, ſi uxor interdicta attētauerit, perdat dotem: ſed oſculū & tactus ſunt interdicta. d. l. quod ait. iuncta gl. & in d. c. ne aliqua. xxvij. q. 1. ergo, &c. Confirmantur hæ inductiones: quoniam etſi plures aſſignentur cauſæ in §. aliud quoq; capitulum. in autent. ut cum. de appella. cognoſc. quibus filius poteſt exhæredari, extendetur tamen §. ille ad ſimilem uel maiorem cauſam, quæ ibi non ſit expreſſa: ut condudunt 81
communiter Doct. in autent. non licet. Cod. de liber. præter. ubi Alex. & Moder. ſimiliter. l. fi. infr. de reuocandis donatio. habet locum in ſimili uel maiori cauſa ultra enumeratas in ipſa lege: ut ibi per gl. & omnes. & Alex. in l. ſi quis id quod. ff. de iuriſd. omni. iudi. col. 3. & conſil. 203. ſuper themate col. iiij. & ſeq. Et hæc eſt communis opinio, quam tenet Feli. in c. præterea. col. fi. extr. de teſtibus. Iaſo. in l. 2. ſolut. matrimo. & melius apparebit ex deciſionibus infr. allegandis. Aduerſus communem tenuit Deci. hic, & in d. rub. de iudicijs: quia iura priuantia mulierem dote, expreſſe loquuntur de adulterio: ideo cum ſint pœnalia, non ſunt extendēda. c. odia. de re- 82
gul. iuris. in vi. Item quia nunquā iudex debet imponere pœnam priuationis, niſi in caſibus à iure expreſſis. gl. in c. fi. de iure patrona. & bonus tex. in §. optimum. in autent. de non eligend. ſecundo nubentes. Bald. in autent. ex teſtamento. infra de ſecund. nuptijs. Confirmant Moder. Papi. in d. rub. de iudicijs. ex deciſione Alex. in l. ſororem. infr. de ijs quibus ut indign. qui uoluit d. c. plerunq;. & d. l. cōſenſu. quia ſunt pœnalia, non habere locum in uidua committente ſtuprum. Sed 83
hæc non multum faciunt: quia etiam in pœnalibus ex ſimili uel maiori ratione fit extenſio, ut dixi de §. aliud quoq; capitulum. & de l. fi. & tradit idem Deci. in l. factū. §. in pœnalibus. ff. de regul. iur. & quia poſſet dici de oſculo eſſe expreſſum in d. l. quod ait in illis uerbis, rebus Veneris. & quia illa deciſio Alex. eſt communiter reprobata: ut per eoſdem Moder. in d.

rub. de iudicijs. Nihilominus ego ſequor hanc opinionē contra Baldū, & communē, præſertim in terminis d.c. plerunq;, ut illud cap. nullo modo habeat locum in actu luxurioſo. Et ſciendū eſt quod ex cauſis quibus diſſoluebatur matrimonium de iure ciuili, culpa uxoris, quæ cauſæ ponuntur in d.l. cōſenſu. & l.fi. infr. de diuor. & repud. ex eiſdem mulier amittebat dotē, & omne quicquid ex pacto etiam potuiſſet lucrari dictis legibus. Et tradunt Doct. in l. 2. ff. ſoluto matrimo. De iure autem canonico non diſſoluitur matrimoniū, ſed fit
84 ſeparatio thori: & ex eiſdem cauſis quibus fit ſeparatio, eiſdem mulier dotem repetere non poteſt. d. c. plerunq;. & c. gaudentes. extr. de cōuerſi. coniugato. & ibi nota. Et in hoc ius ciuile cedit iuri canonico, quod eſt generale, ubi tractatur de peccato. gl. in §. fi. Inſtitu. de gradibus. & in c. 1. extr. de noui oper. nunciati. ubi Doct. Et ideo puto cū myſterio Baldū poſuiſſe ſuam deciſionem, iux. d. c. plerunq;, & non iuxta d. l. conſenſu. & l. fi. His ſic ſtantibus, reperio de iure Canonico ſumpto ex Euangelio, unicam cauſam tantum eſſe ſeparatio-
85 nis, ſcilicet fornicationem: ut eſt optimus tex. in d.c. dixit. & ibi gl. inducit: qui tanto plus facit, quanto uidebatur innuere contrarium. & non poteſt aliter intelligi, quàm ibi faciat glo. quia eſſet contra Euangelium. Erit igitur ibi caſus iunc. glo. quod ex ſuſpicione adulterij ſeu fornicationis uxor dimitti non poteſt, niſi ex tali ſuſpicione inferatur ad adulterium, ergo nec dos amitti. Nam amiſſio dotis, uenit in cōſequentiam dimiſſionis uxoris. d. c. plerunq;. ſecundū quod facta eſt deciſio à Bald. Secundò eſt caſus in d.c. ne aliqua. iuncto c. ſeq. quod ſi quæ Moder. in d. rub. de iudicijs. inaduertenter allegant in cōtrarium, ubi ſummus pontifex execratur oſcula & omnes actus libidinoſos, & dicit per eos mulierem corrumpi:
86 & tamen in imponenda pœna aliter punit oſculum, & huiuſmodi actus quando de his tantum apparet, aliter adulterium ſeu ſtuprum. Apparet itaque, licet per unum & alterum modum ius conſideret corrumpi mulierem: non tamen eſſe tantam corruptionis rationem in uno caſu, ſicut in alio: unde diuerſa pœna ſtatuitur. Ex his habetur reſolutio ueræ difficultatis, cum ius ciuile non ſit in hoc caſu curandum. Et hoc modo ceſſarent pro communi adducta, quæ procedunt de iure ciuili. Verum ulterius probare uolo, etiam de iure ciuili, communem non procedere: pro quo retorqueo textum in d. l. conſenſu. & l. fi. quæ non modo ſunt pœnales, ſed taxatiuæ: ut ibi in §. ſi uir. dum dicit, nec licebit. & ibi, nec ullo modo. & cum nullam faciant mentionem
87 de oſculo, non eſt in taxatiuis licita extenſio. l. 2. infr. de patribus qui filios diſtrax. doctri. Bart. in l. ſi conſtante. in 9. q. pri

mæ

mæ q. principalis. ff. ſoluto matrimo. Nec obſt. ſi dicatur in taxatiuis etiam fieri extenſionē, propter ſimilitudinem uel maioritatem rationis, maximè quando fit extenſio propter culpã illius cui præiudicatur: ut per d. Moder. Papi. in d. rub. de iudici. & in d. l. ſi conſtante. 9. q. 1. q. qui dant inſtantiam de §. aliud quoq; capitulũ. & de d. l. fin. infr. de reuocand. donati. quæ ll. taxatiuè loquuntur, & ſunt pœnales: & tamen ſecundum communia extenduntur, ut ſuprà dixi, ad ſimiles caſus. Ad hoc multipliciter reſpõdeo. Primò, hoc non procedere ubi taxatiua eſt geminata: nam tunc extenſio fieri non poteſt, ut per gl. ſingularem. in Clementi. 1. de reſcripti. in uerbo, dioceſanis. quam ſequit̃ Domini. & poſt eum Francus in c. duobus. in glo. in uerb. præſentauerit. de reſcriptis. in vi. & idem uult Iaſo. in d. l. ſi conſtante. col. 14. 4. limit. ſed in d. l. conſenſu. bis ponitur taxatiua in §. ſi uir. in principio. & in l. fin. in principio. in qua continuatur eadem materia, ibi, non aliter. & poſtea ea l. in fin. ibi, nihil ualidum. Vnde non ſine myſterio toties fuit facta repetitio, ut dicit glo. in d. Clement. 1. & hæc eſt realis & ſolida reſponſio. Secundò eſt aduertendum, quod caſus noſter multum diſtat à caſu d. §. aliud quoq; capitulum. & d. l. fi. de reuocand. donatio. nam ibi tractatur tantum de priuando aliquem cõmodo pecuniario: ſed in l. conſenſu. cum materia tractatur ſimul de diſſolutione matrimonij, quæ difficilior reputatur, ut inquit Imperator in d. l. conſenſu. in principio: quinimo illæ ſunt cauſæ quibus diſſoluitur matrimonium, & id ibi, principaliter hoc geritur. Priuatio dotis eſt poſtea in conſequentia, & ideo non tam facilè extenſio permitti debet. Vlterius tex. in d. l. quod ait. in illis uerbis, in rebus Veneris. intelligitur ſecundum communia, de oſculo, tactu, &c. & ſic propter oſculum mulier puniebatur, ſicut propter adulteriũ. Sed in d. l. fi. de repud. in fi. dicitur, omnibus cauſis cognitis, & perlectis, quas antiquitas introducebat, nullam aliam approbare Imperatorem, quàm eas quæ in d. l. conſenſu. & in l. fi. ponunt̃: ſed oſculum ibi nõ ponitur, ergo non eſt cauſa ſufficiens, nec probata. 81

Supereſt modo, ut ad contraria reſpõdeamus. et primò nõ obſtat c. 1. §. 1. quibus modis feud. amitta. quoniam ad ipſum cum omnibus alijs in cõtrarium adductis, poſſem unico contextu reſpõdere, ut procedant de iure ciuili. ſed dictum Bald. de iure Canonico, quo propter ſolam fornicationē fit ſeparatio thori, & dos amittitur: & ita hodie ſeruatur, ut ſuprà declaraui. Sed quia etiam tenui cõtra cõmunem de iure ciuili, operæpreciũ eſt ſpecialiter ad ſingula reſpondere. Et ad d. §. 1. ultra reſponſionem Decij dico, ibi exprimi de concubitu, & de turpi luſu, ſed in materia noſtra nihil exprimitur de oſculo. &

ut expreſſio facta in d. §.1. aliquid operetur, apparet legem lo-
quentem de adulterio ex ſe, non cōprehendere turpē luſum:
& ita ille tex. retorquetur, nec licet ex eo arguere ad caſum no-
89 ſtrum ex maioritate honeſtatis, ut faciebant Moder. Papi.
Quoniam maior honeſtas uidetur cōſiderari in feudatario,
& uaſſallo: ideo uidemus per concubitum etiam cum concu-
bina domini, ipſum priuari feudo. Curt. in tracta. feuda. 4.
parte, in 2. cauſa, in prima dubitatione. Et non eſt dubium,
facilius & pluribus de cauſis amitti feudum, quàm ſoluatur
matrimoniū, etiam iure ciuili: ut probatur in c. 1. quæ fuit pri-
ma cauſa benefici. amitt. §. prædictis. ubi dicitur ex cauſis qui
bus repudium mittitur, feudum amitti: & tamen poſtea ſub-
dit, quod in feudis ex ſimilibus & maioribus cauſis fiat exten
ſio. Sed ſi in cauſis repudij potuiſſet fieri illa extenſio, non o-
pus erat hoc addere in feudis, cū ſuprà cauſa repudij & feudi
eſſet æquiparata. Idem in cauſa exhæredationis, & reuocādæ
donationis, quæ ibi exprimuntur: in quibus ultra hæc nō mi-
litat tanta ratio, ſicut in diſſolutione matrimonij. d. l. conſen-
ſu. in principio. Et ſuprà declaraui, non obſt. l. quod ait. ff. ad
l. Iul. de adulter. Nam ſciendum eſt, licet patri data ſit facultas
occidendi filiam, lex tamen anguſtauit quantum potuit hanc
90 facultatem. & plura requiruntur, quæ enumerat Angel. in d.
tracta. malefici. in uerbo, che me hai adulterato la mia donna.
& inter cætera uult, ut pater deprævhendat adulterum in ipſa
Venere & turpitudine: quod nihil aliud eſt quàm in ipſo coi-
tu, non autem in præludijs coitus. quia ut dixi, lex ſtrictiſſimè
proceſſit in hac facultate data patri. Et iſtud probatur in d. l.
quod ait ex pluribus. primò dū dicit, in ipſa turpitudine. po-
ſtea ſubiungit ſecundum Labeonem, in ipſis rebus Veneris
deprævhenſum. Nam ſatis fuiſſet dicere, in turpitudine, & in
91 rebus Veneris. Cum itaq; additum ſit pronomē illud, ipſum,
cuius natura eſt facere demonſtrationem præciſam, ſecun-
dum Grammaticos eſt intelligendus textus de ipſo actu Ve-
neris. Facit, quoniam habere rem, ſignificat coire: non autem
oſculari, uel tangere. Terentius: Ego cum illo cum quo uno
rem habebam tum hoſpite. Item Auſonius: Imperium, litem,
Venerem, cur notat una res? ideo res Veneris dicetur coitus,
non eius præludia. Confirmantur hæ inductiones apertiſſi-
mè ex uerbis Solonis & Draconis ibi poſitis, ἄρθρα γ̀ ἄρθροις ἐ-
χοντα, id eſt articulos in articulis habentem. & pluribus alijs
rationibus illum textum ita fore intelligendum neceſſariò, o-
ſtendit Budæus in ſuis poſteriorib. Annotationib. Nec quic-
quam facit l. & amicis. allegata per gl. in d. l. quod ait. quia
procedit ubi conſtat, & probatum eſt adulterium. nam tunc
puniuntur, qui opem & facilitatem illi præſtiterūt. Et hic nō
eſt

eſt caſus noſter. Ex his ceſſat inductio Curtij iunioris de illo tex. dum dicebat: ſi licet occidere propter oſculum, ergo multo magis dote priuare: cum demonſtratum ſit l. quod ait. non loqui de oſculo. Præterea grauius eſt delictum adulterium, 92
quàm occiſio etiam filij. l. codicillis. §. inſtituto filio. ff. de lega. 2. ibi, filium noſtrum interfecit, & alia deteriora mihi fecit. & ibi hunc textum multum ponderant Doct. et Andreas Sicul. in c. at ſi clerici. 2. col. extr. de iudicijs. inde eſt quod licet propter homicidium filij perpetratum ab uxore, non liceat thorũ ſeparare: ut extra de his qui filios occid. c. 2. ubi Doct. tamen propter adulterium eſt licita ſeparatio. d. c. plerunq;. & d. c. dixit dominus. Non obſt. ponderationes Modernorũ de l. conſenſu. & l. fi. infr. de repud. Nam apparet reſponſio ex fundamento quod ſupra feci de dictis legibus, eas retorquendo: & dum ijdem ponderat illa uerba l. conſenſu. interdicta attentauerit: ſed oſculũ eſt interdictũ, d. l. quod ait: ergo &c. Reſponde illa uerba intelligi de interdictis in l. conſenſu. in qua nihil dicitur de oſculo. & licet illa uerba abſolutè caperentur, tamen inferri non poſſet, propterea ad oſculum per l. quod ait. cum proxime probauerim illam l. nihil facere.

Retinendo communem, ex ea poſſem inferre ad omnes caſus in quibus mulier priuatur aliquo commodo propter adulterium, ut ex eiſdem priuetur propter hos actus libidinoſos: tamen ornabo tantum concluſionem deciſionibus, quas in ſpecie reperi apud Doctores. Et primò, in muliere relicta uſufructuaria, donec caſtè & honeſtè uixerit. nam ſicut propter 93
adulterium priuatur legato uſusfructus, ita propter oſculum uel tactum luxurioſum. Angel. in tracta. de teſtam. in uerb. donec caſtè. ſequitur Paulus Pichus in repeti. l. Ticia. §. Ticia cum nuber. ff. de lega. 2. q. 64. in fi. Secundò donatio inter maritum & uxorem conſtante matrimonio non ualet, l. 1. ff. de donatio. inter uir. & uxor. c. fi. eo titulo. & ſi donans perſeueret uſq; ad mortem non reuocando, confirmatur morte donantis. l. cum hic ſtatus. §. 1. & §. ait oratio. eo titulo. l. donationes. infr. de donatio. inter uir. & uxor. Tamen ſi uxor committat adulterium, non cõfirmatur quidem ſi paſſa ſit oſcula, 94
uel alios actus libidinoſos: ut per Lupum in rep. rub. & c. per ueſtras. extr. de donatio. inter uir. & uxo. §. 88. col. 3. Tertiò ſicut reuocatur donatio propter adulterium per l. fi. infr. de reuocand. donatio. ita propter hos actus. Lupus eodẽ §. Quartò, ſicut mulier quæ immiſcuit ſe ſeruo, nõ poteſt eum manumittere, nec inſtituere: ita ſi ab eo paſſa fuerit ſe luxurioſe oſculari, et tangi. ut per Moder. Bononi in §. eſt autem. Inſtitu. de 95
hæredi. inſtituend. Et licet mitigent poſtea hanc deciſionem ex dicto Baldi, in d. l. ſi quis non dicam rapere. intellige dictum

ctum illud Baldi, ut declaraui in ſuperioribus. & ad iſta facit pulchrum conſilium Alexandri.77.in cauſa & lite, uol.7.Am
96 plia prædicta.& d.c.plerunq;, ut procedãt etiam in uidua cõmittente ſtuprũ. Iaſo.in l.2.ff.ſolut.matrimo.ubi Moder. Papi. col.2.& idem Iaſo. in rub. infr. de iudicijs Iacobi de ſancto Georgio,in inueſtitura feudali, in uerb. dicti que uaſalli promiſerũt.col 8. Curt.iuni.in d. tracta.feuda.4.parte 2.cauſa.Feli.in c.paſtoralis.col.3.extr. de iudicijs. Paul. de Caſtro conſil.121.reuocatur in dubium in antiquis, ex quibus apparet hanc eſſe communem opinionem, quicquid in contrariũ tenuerit Alex.in l.ſororem.infr.de his quibus ut indignis. & Iaſo.ſibimet contrarius in l.fideicommiſſum. infr. de fideicõ
97 miſſ. Amplia ſecundò econuerſo in marito,ut perdat ex eiſdẽ cauſis donationem propter nuptias.d.l.conſenſu. Panor. in d.c.plerunq;.Bologni.cõſil.23.ut in præſenti.Limita nũc primò in clericis,qui ſi oſculẽtur mulierẽ, uel amplexentur, præſumuntur hoc facere gratia benedictionis. gl.in c.abſit. xi.q.3. ſed reprobant Moder. in d. rub. de iudicijs.& Pichus in d. §.Ticia cum nuberet,nu.143.qui refert Angel.dicentem, à ta
98 li benedictione libera nos domine. Secundo limita, quando maritus pariter oſculatur uel tangit alienas uxores.l.uiro, atq; uxore.ff.ſoluto.matrimo.Sequuntur Moder.in d.rub. de iudicijs.& practicus Papi. in forma libelli qua uxor agit ad dotem.in uerb.uxorũ quondã. & facit dictũ illud: Nil Clodius Clodio,nil Catilina Cethego.gl.in l.in arenam.infr. de inoffici.teſta. Tertiò limita,quando mulier poſt talia adhuc eſſet reconciliata cum marito. nam tunc nec propter adulterium, nec alios actus libidinoſos prohiberetur dotem repetere: ut per practi.Papi.ubi ſupra.qui propterea inſtruit mulierẽ, ut quãdo hæredes mariti uel malitia, uel iniquitate,uel paupertate deuicti effugiunt dotis reſtitutionẽ, & obijciunt eam cõmiſiſſe adulterium,quod ipſa debet ſe iuuare iſtis limitationibus. Et omnia hæc ſequitur, & latius comprobat Bologni. d.conſil.23.

In ſecunda parte gl.habes,hic tractari de triplici editione actionum,rationum,& inſtrumentorũ.Bald.Salic.Paul.pungunt gl. tanquam defectiuam, dicentes hic quoq; tractari de actis in l.2.infr. eod.Fulgo.ſaluat eam:quæ quamuis non expreſſerit de actis explicitè, tamen implicitè acta compræhen
99 dit appellatione inſtrumentorum,ſub qua acta continentur. l.1.& ibi gl.et l.3.§.item diuus.ff.de fide inſtrumento.c.peruenit.& l.1.extra de teſtibus.doctri.Bart.in l.in fraudem.§.neque.ff.de iure fiſci.& in l.1.§.editiones.ff.de edendo.quod apparet etiam ex eo dum gl.adducit l.2.infr. eo. quæ de actis loquitur.Et dictum gl. ſeu Doctoris debet intelligi ſecundum

ll.allegatas. Bart.in l.non ſolum.§.liberationis uerba.de libe-
rati. lega. Sequitur Alex. hic.Riminald. uero repræhendit
hanc ſaluationem: quia in hoc titulo inſtrumenta ponuntur
tanquam quid ſeparatum ab actis. Item quia qua ratione ap-
pellatione inſtrumentorum ueniunt acta, quia inſtruant cau
ſam.d.l.1.de fide inſtrumento. eadem ratione uenient ratio- 100
nes, quæ et ipſæ inſtruunt. Bart.in l.1.infr.de iureiurand.pro
pter calum.dando. Idem uolunt Antonius de Alexandro, &
Iaſo. Præterea ſecundum eundem Rimin. non eſt etiam tutũ
quod appellatione inſtrumentorum ueniant acta, quoniam
in q.mota per Bart.in d.§.neq; aliter uoluit Alberi.de Roſa-
te in tractatu ſtatutorum in 2.parte.q.29. Sequitur Cur. iuni.
hic. Vnde non uidetur quod gl. ſenſerit id quod uult Fulgo.
& Alex. Tu uero nõ recedas ab hac ſaluatione, ut inquit De-
ci. Nam quamuis rationes Riminaldi procederent, apparet
tamen de mente gl. alio fortiori medio, quod ſub nomine in- 101
ſtrumentorum uoluit comprehendere acta, ſcilicet ex l.2. per
eam allegata. Et in incertis, non certis locus eſt coniecturis.l.
continuus.§.cum ita.ff.de uerbo.obligatio. Et quamuis ap-
pellatione inſtrumentorum ueniant quoq; rationes, non fuit
inconueniens ut aliquibus ſpecialiter enumeratis, ſubijcere-
tur uerbum quod omñia compræhenderet. l.ſi ſeruus ſeruũ.
§.inquit lex.ff. ad l.Aquiliam. l.doli clauſula. ff. de uerbo.o-
bligati. præſertim quod rationes non tam facilè ueniũt appel
latione inſtrumentorum, ſicut acta: cum acta ſemper ſint pu-
blica, ſicut inſtrumẽta: rationes uerò ſint plerunq; priuatę. Et
etiam quia ſecundum communem uſum loquendi, appella-
tione inſtrumentorum ueniunt acta, non tamen rationes: ut 102
per Bart.in d.l.1. Cod.de iuram.cal. Feli.in prohem.Grego-
rian. col.3. & Moder. Papi. hic in principio. Nec eſt uerum
doctrinam Bartoli in d.§.neq; eſſe dubiam, & non tutã: quo-
niam eam ſequitur Angel.in tracta. malefici. in uerbo falſa-
rum, prope fi. & Gandi.in titulo de falſis, & utrobiq; in apo-
ſtillis habetur. Alio modo ſaluat gloſam Aquenſ. conſideran
do appellationem inſtrumenti tripliciter, largè, ſtrictè, & ſtri-
ctiſſime. Largè, ut cõpræhendantur acta, & rationes: ſtrictè,
acta, & non rationes: ſtrictiſſimè, & tunc continet tantum in-
ſtrumenta extraiudicialia. & gl. accepit ſtrictè. ſequuntur Mo
der. Taurin. hic in fine rub. Et in idem recidit hæc ſaluatio,
quod ſuprà dixi, aſſignando rationem quare gl. non compræ
henderit rationes ſub inſtrumentis, ſicut acta, ſecundum De-
ci. Verum quamuis placeat prædicta reſolutio, adhuc reſtat
unus ſcrupulus, quod immò ita rationes compræhendantur
ſub nomine inſtrumentorum, ſicut acta, cum iura promiſcuè
his uocabulis utantur. et quod rationes lex dixit, modò inſtru

menta appellat, non dico in genere, ſed in ſpecie: ut l. prætor. in principio. & l. ſi quis ex argentar. in principio. ff. eo. & l. fi. in fi. infr. eo. Non tamen propterea à ſupradictis recedas. nec obſt. d. l. prætor in principio. quoniam ibi Iuriſconſultus nõ
103 appellat inſtrumentũ, quod ſuprà rationes appellauerat: ſed arguit ſimilitudinariè ab inſtrumentorũ editione ad editionẽ rationum. & idem facit in d. l. fin. infr. eo. ubi decidit Imperator, reum non teneri edere rationes actori: & id probat ex eo quod de inſtrumentis dictum erat in l. qui accuſare, infra eo. non oportere originem petitionis ex inſtrumentis alienis ſumi dari. Non obſtat l. ſi quis argentar. quia ille tex. non loquitur de inſtrumentis de quibus nos agimus: ſed de inſtrumentis
104 argentariæ, id eſt de monumento ſeu repertorio ſcripturarũ ipſius argentarij. Hanc enim quoq; ſignificationẽ habet hæc uox inſtrumentum, ut apud Suetonium in Veſpaſiano: Vndiq; inueſtigatis exemplaribus, inſtrumentũ imperij pulcherrimum confecit. Et hæc declaratio optimè probatur per d. l. prætor. §. fi. ubi iuriſconſultus appellat hoc inſtrumentum argentariæ. & in d. l. ſi quis ex argenta. §. prætor ait, ubi non modo nominat inſtrumentum argentariæ, ſed inſtrumentũ profeſſionis ſuæ: & hæc inſeruient ad dicenda, infr. l. 1. in illa lectura quod ille tex. intelligatur de inſtrumentis dum ibi exponit gl. uerbum rationes, id eſt inſtrumenta.

In tertia parte gl. exponit gerundium edendo, id eſt demon
105 ſtrando, ab edo edis: quaſi dicat, non ab edo es eſt, quod eſt comedere. et pro hac expoſitione facit tex. in l. 1. §. eum quoq;. ff. eo. & l. edita. infr. eo. aliàs plurimas ſignificationes habet hæc uox: ut per Alberi. in dictionario ſuo, & Deci. hic col. 4. & Moder. Taurin. in principio. & Cardinalem Adria. in libello ſuo de Sermone latino, cart. 45. Et hæc demonſtratio fit pluribus modis, qui ponuntur in d. l. 1. §. edere. & in d. l. ſi quis argentar. §. ſi initium. in fin. Ex hac expoſitione gl. infertur per prædictos Moder. Taurin. quod notarius qui teneretur edere aliquod inſtrumentum, ſi certum eſſet mea intereſſe, poſ-
106 ſet cogi in dubio prius illud demonſtrare, ut uideret nũquid ibi aliquid contineretur quod ad me ſpectaret. quod dictum in ſe eſt uerum: ut per Paul. et Alex. in l. 1. infr. quemadmod. teſtam. aperiantur. & Iaſo. in l. fi. ſuprà de precibus Imperato. offerendis. Sed non bene infertur ex hac glo. quia nos tractamus de demonſtratione facienda parti. & demonſtratio de qua per Doct. in d. l. 1. quemadmod. teſtam. fit iudici.

In quarta & ultima parte glo. quærit de duabus quæſtionibus, & remittit ſe ad notata per glo. in rub. ff. eo. ex quo potes colligere, quod idem ſenſit de hoc titulo quod de illo, dum utroq; loco uult dari eandem reſponſionem, quod faciet ad infra

ſra dicenda. Circa primã quærit, quare dixerit de edendo, & nõ de editione: reſpondet ibi ideo factum, ut oſtenderet quãdam neceſſitatem imponi edenti: cogitur enim actor et reus et argentarius prout cõtingit, edere. & gerundia important ne- 107
ceſſitatem. Facit pro hac reſpõſione l. 2. & l. procurator, infr. eo. in uerb. iubebit. & ff. eod. l. prætor ait. in principio. & l. ſi quis ex argentar. §. prætor ait, & l. quædam. §. nummular. & alibi pluries. & gl. ſequitur Odofred. hic, & Io. Fabr. in rub. Inſtitu. de actio. pro qua facit ſimilis glo. in rub. ff. de liber. & poſthu. hæredi inſtitu. uel exhæredand. quæ idem notat de participio futuri temporis, ut neceſſitatẽ importet: & eam ibi 108
ſequit Bald. & Angel. & Iaſo. in §. præterea. nu. 10. Inſtitu. de actio. & D. meus Alcia. hic. Verum gl. noſtra eſt cõmuniter reprobata hic, & in rub. ff. eo. & in d. rub. de actio. Et cõtra eam primò adducit Bart. negando aſſumptũ ſuum quod gerundia importent neceſſitatem: & eodem modo ut participia futuri temporis non inferant neceſſitatem, probat Alex. in d. rub. ff. de liber. & poſthu. per rub. infr. de neceſſa. ſeruis hæredibus inſtitu. Adde tu, iuncto textu Inſtitu. de uulga. ſubſtitu. in principio. ibi, ſubſtituere poteſt. Pro dicto Bart. adducitur rub. infr. de in ius uocãdo, iuncta rub. ut nemo in 109
uitus agere. & rub. infr. de poſtulando. iunct. l. quiſquis, eo. titulo. ubi quis nõ cogitur ſemper poſtulare: ut latius per Nicola. de Neapoli, in d. rub. de actio. poſt Rainer. de Forliuio. Bald. hic, & Salic. poſt eundem Rainer. quem idem Nicola. refert in d. rub. de actio. Saluant gl. ea ratione quod gerundia habeant duplicem ſignificationem, actiuam & paſſiuã. Si capiantur in actiua, non important neceſſitatem: et ita procedat titulus de in ius uocando, & poſtulando. & hoc modo etiam titulus de edendo nõ neceſſitate, quia quis non cogitur petere editionem rationum, uel inſtrumentorũ, &c. Si capiantur in paſſiua, tunc neceſſitatem ſignificabũt: & ita accipitur hæc rub. cum referatur ad eum à quo petitur editio, qui cogitur edere iuribus ſuprà in principio huius partis glo. allegatis. Alexander reprobat hanc ſaluationem, quoniam ea attenta, tantundem fuiſſet dicere de editione, cum nomina uerbalia habeant & ipſa utranq; ſignificationem. §. teſtamenti fa- 110
ctio. Inſtitu. de exhæredati. libero. l. filius. ff. de teſtam. & rub. infr. de iuramẽto calum. ubi cogitur quis iurare de calũnia, & tamen ibi nõ eſt gerundium. ſequitur Aquenſ. Sed hæc rub. nihil facit, quia non eſt concepta per nomen uerbale, ſed per participium futuri temporis, ut aduertit Lancel. Deci. Iaſo. pungit hanc impugnationem Alexandri, eo quod ſecundũ ipſum nomina uerbalia non importent neceſſitatem, etiam in paſſiua ſignificatione, allegat d. l. quiſquis. Dicas eum non

bene repræhendere Alexandrum, et quod immò idem iudicatur de nomine uerbali, ut habeat utranq; ſignificationẽ ſicut gerundiũ. Facit Inſti. de exhæredati. libero. & tamẽ cogitur quis exhæredare, ut in ſimili ijdem dicunt per rub. ff. de liber. & poſthu. ubi eſt participium futuri temporis idem importãs quod gerundium, ut ſuprà dixi. ad idem rub. Inſtit. de ſatiſdationibus. & in rub. ff. de cuſtodia. & exhibiti. reorum. & neceſſariò eſt ſatiſdandum, & rei neceſſariò exhibendi. Ex quibus apparet, uerbalia nomina etiam importare neceſſitatem. Sed ultra Alex. aduerte, quoniam Bald. nec Salic. nec qui eos ſecuti ſunt, intellexerunt quid ſit actiua uel paſſiua ſignifica-
111 tio, dum uolunt quod uerba huius rub. de edendo, relata ad eum à quo petitur editio, ſtent in paſſiua ſignificatione, & propterea neceſſitent. Nam dico, quod immò ad reum relata, ſtant in actiua ſignificatione. Siquidẽ ſignificatio actiua eſt, quando dirigitur ſermo ad eum qui agit & operatur: paſſiua, quando dirigitur ad eum in quem actus confertur, & ſic patitur: ut per Bart. in tracta. de inſigni. & armis. col. fi. uerſicul. pro cuius declaratione. in 4. de Iudeo. Declaro per exẽpla: Ego amo te, & ita ago, quia amor à me in te prouenit: Tu amaris à me, & ſic pateris, quia amor ex me in te prouenit. Melius ſi dicas, talis habet teſtamẽti factionem, in actiua ſignificatione, ſignificas eum poſſe teſtari, & ita agere, & ab eo prouenit actus. In paſſiua uerò ſignificas quem capere poſſe ex teſtamẽto, dum in eum confertur actus, & patitur. In propoſito ſi dicamus, edendum eſt mihi à Sempronio: iſtud eſt in actiua ſignificatione, quia uerba diriguntur ad eum à quo actus prouenit, & qui agit, & edit. quo uerò ad eum cui editur, ſtat paſſiuè, ex quo in eum actus cõfertur. Nullo ergo modo hæc uerba rub. inferent ad neceſſitatem, quia quando cõferuntur ad edentem, ſtant actiuè. & Bald. & Salic. tunc dicunt gerundiũ in actiua ſignificatione non importare neceſſitatẽ: ſi uerò cõferantur in eum cui uenit fienda editio: & ſi ſtent paſſiuè, nec tunc neceſſitant. quia non cogitur quis petere ut ſibi edatur, quemadmodum nec uocare in ius, nec poſtulare. Alijs rationibus impugnant ſaluationem Baldi & Salic. Riminal. & Aquenſ. col. fi. quæ ſatisfaciũt. dic ut per eos. Secundo modo ſaluatur gl. intelligendo eam in neceſſitate cauſatiua, non in præciſa: & tunc nõ obſtat titulus de in ius uocando, quia cau-
112 ſatiuè quis cogitur agere, ſcilicet ſi uult conſequi ſuum. & probatur talis neceſſitas in §. fi. Inſtitu. de pœna temerè litiganti. ut per Lancel. ſequũtur Moder. Papi. alia ratione, quia actor priuabitur iure ſuo aliquando, niſi agat l. diffamari. infr. de ingenu. & manumiſſ. Similiter quis cogitur poſtulare, niſi uelit priuari officio aduocati. l. 1. §. ait prætor. ff. de poſtulando.

Potes

Potes cõfirmare, quoniam plures ſunt caſus quibus quis cogitur agere: ut notatur in d.l.1. ut nemo inuitus. & facit optimus textus, & ibi gl. de hac neceſſitate cauſatiua, ff. de ſeparatio. Hæc ſaluatio mihi non placet, quoniam eſt contra intentionem gloſæ, quæ dicit eſſe rubricatum de edendo, quod ſignificat neceſſitatem, habito reſpectu ad nigrũ, in quo & hic, & in ff. non tractatur de neceſſitate illa cauſatiua eius qui petit edi, ſed eius à quo petit, in cuius perſona eſt neceſſitas præciſa, non cauſatiua, ſecundũ omnes. Item quia uerbum Edẽdo non dirigitur ad eum qui petit, ſed ad eum qui tenetur, & debet edere: ut per gl. in rub. ff. eo. ad quam noſtra ſe remittit. Præterea cum loquimur de neceſſitate, in dubio et regulariter intelligimus de abſoluta & præciſa. c. ſacris. extr. quod metus 113
cauſa. & ibi gl. Nam neceſſitas cauſatiua eſt conditionalis, nõ autem propriè neceſſitas: & ideo etiam diuerſi ſunt earum effectus, ut nota. 45. diſtinct. de Iudæis. & Panor. in d. c. ſacris. 2. notab. & attenta hac neceſſitate cauſatiua, idem fuiſſet ſi dictum eſſet de editione, & propterea glo. non ſaluaretur. Et quod de neceſſitate præciſa & abſoluta intelligendum ſit, uoluit Nicola. de Neapo. in d. rub. de actio. prope fin. Remanet itaq; firma concluſio Bart. quæ eſt communiter approbata, gerundia non importare neceſſitatẽ. Ex qua infertur, ad deciſionem Alexandri conſil. 23. uolu. 4 incip. ponderati. Quod ſi ſit facta locatio alicui ad decem annos cum pacto francandi, non cogetur conductor poſt decem annos francare, quia gerundium illud francandi neceſſitatẽ non importat. & omnes ſequuntur. Sed in contrarium obſtat, quod concluſio noſtra, 114
ut gerundia non importent neceſſitatẽ, procedit, quando gerundium per ſe ponitur. Secus, quando cum adiuncto. nam tunc ſi illud adiunctum neceſſitabit, idem faciet gerundium, cuius natura eſt regulari ſecundum diſpoſitionem cui adiungitur: ut per Iaſo. col. fi. & Alciat. hic in alio propoſito. ut dicimus etiam de infinitiuo cui gerundium æquiparatur, ut per Bart. in l. 1. in fin. ff. de cõditio. & demonſtrati. Sed in conſil. Alex. erat dictum cum pacto francandi, & pactum illud ueſtitum cohærẽtia cõtractus, ex poſt facto eſt neceſſitatis. l. ſicut, infr. de actio. & obliga. & ita in pacto de renouando locationem: et ſic in gerundio iuncto, cum pacto ut importet neceſſitatem, cõſuluit Soci. conſil. 99. in cauſa eximij. col. fi. Cogitabis quoniam Alex. in d. conſil. non firmat pedes, & tenet ibi aliam reſponſionem tanquam tutiorẽ. Limita nunc, niſi materia ſubiecta ſuaderet, ut per Aquenſ. quod in idem recidit quod ſuprà dixi; ſcilicet gerundia regi ſecundum diſpoſitionẽ cui adijciuntur. Secundò limita, quando gerundio adijcitur uerbum eſt: nam tunc neceſſitat, ut per eundẽ Aquenſ. poſt 115

Maria Soci.in c.1.extr. de mutuis petitio. ſequit̃ Feli.in c. exceptione.col.3.extr. de exceptio. Obſt. tamẽ l. ei qui ſoluendo eſt.ff.de hæredi.inſtitu.ideo dic,hanc limit.procedere in gerũ d ͥs terminatis in dum,ſecundum Grammaticos: & probant Moder. Taurin.hic col.2.

Secunda fuit principalis reſponſio Iacobi Butrigari,ideo eſſe rubricam poſitam per gerundium,quia ſignificat actum,&
116 de actu edendi intendit tractare: nomina uerò, ſubſtantiam & qualitatem rei. ſequitur Bart. & latius deducit Salic. hic,& Angel.Iaſo.quoq; in rub.Inſtit.de actionibus, ubi glo.idem prius dixit. Facit, quia uerba magis ſignificant factũ, quàm nomina. §.ſed cum factum.& ibi gl.in uerb.ire. Inſtit. de ſtipulati.ſeruo. Et hæc reſpõſio, quam omnes ſequuntur, quadrat omnibus legibus huius tituli,quæ tractatur quando fieri debeat editio & exhibitio, & non de ſubſtantia & qualitate editionis. Et in ſe iſtud eſt uerũ, quod dictum eſt de nomine & uerbo,à quo gerundium deſcendit. Non tamen exiſtimo ea ratione rub.inſcriptam per gerundium,quia gl. ſe remittit hic ad nota.in rub.ff.eo.ubi etiam Doct. utuntur eiſdem rationibus quibus hic & idem ſentiunt de illa rub.quod de iſta, ut dixi ſuprà in principio huius partis glo. Et in illo titulo tractatur etiã de ſubſtãtia et qualitate editionis.l.1.§.editiones,et §.edere,& l.ſi quis ex argenta.§.ſi initium.in fi. Ad hoc tamẽ dici poſſet,principaliter ibi tractari de actu edendi: ut l.1.in
117 principio,& ſatis eſſe rub. inſcriptam,habita relatione ad id de quo principaliter tractatur. arg.l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cert.peta. & ipſe Iacob.ſi aduertas,dicebat prius tractari de actu.nam illa uox Prius, idẽ eſt quod principaliter:ut per Moder. Taurin. hic in principio. Confunditur tamen adhuc per rub.ff.de ſolutionibus: ubi tractatur de actu ſoluendi,non de ſubſtantia,ſeu qualitate ſolutionis. Item per rub. ff. de nouationibus.ubi præter l.primam tractatur de nouatione pro ut in actu & in facto. & melius attenta ſupradicta reſponſione fuiſſet dictum de nouando.idem in rub.ff.de ſeparatio. & de executione rei iudicatę,& in pluribus alijs rub.quas per te poteſ colligere,in quibus fit inſcriptio per nomina uerbalia: & certe quicquid ſit in ſimplici nomine, ſaltem in his nominib.
118 uerbalibus non uidetur differentia,cum à uerbo deſcendant, ut latius infr.demonſtrabitur. Tertia fuit reſponſio Moder. ut refert Bart.hic tractari de actu edendi,& ita in ff.Et gerundia actum ſignificant:nomina uerò effectũ actus,quod ſuadetur ex legibus utriuſq; tituli,dum in eis ponitur quando quis cogi poſſit edere.Contra quã adducit Iaſo.l.2.l.edita. & l.nõ eſt nouum,infr.eod. in quibus tractatur de effectu editionis. idem ſentit Lancelo,Sed Deci, reſpõdet, ſatis eſſe principali-

ter

ter tractari de actu, ut ſuprà dixi. Tu adde, quod ſola l. edita. loquit̃ de effectu: & attendi debet id de quo plus tractatur. argu. l. quærit̃. ff. de ſtatu homi. ut per Aquenſ. Nam in l. 2. & l. non eſt nouum. non erat ratio dubitandi circa effectum, ſed circa actum edendi. Et de actu edendi loquuntur illæ leges, quod quis ſcilicet cogatur edere acta, uel rationes. Illa autem uerba quæ ſubijciuntur ad inueſtigandã ueritatis fidem, ponunt̃ in cõſequentiam non principaliter, ut etiã dicebat ſup. Deci. in alio propoſito, col. 2. uerſic. & altero de duobus. Secundò opponit idem Iaſo. quia etiam nomina uerbalia ſignificant actum. allegat rub. infr. de executione rei iudica. Idem uult Curt. ſeni. prope fi. rub. et plura alia circa iſtud adducunt Areti. Soci. Lancel. Deci. & Aquenſ. Hic potes reſpondere, ut per eoſdem qui ad hæc obiecta dant diuerſas ſolutiones in ſe ueras: quantum tamen ad conceptionem rubricæ noſtræ, tandem cõcludunt fuiſſe arbitrarium, probantes hoc ex rub. infr. de ſatiſdando, iuncta rub. Inſtit. de ſatiſdatio. Ego uerò quantum ad rub. infr. de executi. rei iudica. dico, illum titulũ loqui principaliter de executione tanquam de effectu rei iudicatæ, quando fieri ſcilicet poſſit: non autem de actu exequendi, id eſt quomodo fiat, ut uidere eſt in legibus illis, præſertim in l. executorem. Quo ad reliqua tranſeo cum eis, quod nomina uerbalia etiam ſignificent actum, ut ſtatim demonſtrabo, tenendo prædictam differentiam, quod gerundia ſignificent actum, &c. Declaratur hoc, ut ſignificent actum qui uiſui ſubijcitur. ita Bald. in l. ſi ex cautione. v. q. infr. de non numer. pecun. allegat l. uim facit. ff. de ui & ui arma. & notata hic per Bart. & alios, qui propterea infert, quod ſi quis confeſſus fuerit in chirographo accepiſſe centum mutuò à Sempronio dando & ſoluendo, ex quo gerundia important actum qui uiſui ſubijcitur, probabitur per talia uerba uera numeratio. Secus, ſi dictum eſſet à Sempronio dante & ſoluente. ſequitur Iaſo. in l. ſingularia. col. 22. uerſic. 4. limita. ff. ſi cer. peta. Angel. Areti. in §. actiones. col. 7. Inſtit. de actio. Feli. in c. ſi cautio. col. 17. uerſic. 2. noto. extr. de fide inſtrument. & Moder. Taurin. hic col. 1. licet dicant deciſionem periculoſam. 119

Quarta fuit reſponſio Petri, quod dixit de edendo, & non de editione, quia ſibi ſic placuit: & licet ſoleat dici, hanc ſolutionem eſſe refugium miſerorum, ut per gl. in l. filium quem. infr. famil. herciſ. tamen illa glo. non procederet in his quæ ſunt iuris poſitiui, in quibus ſufficit pro ratione uoluntas. gl. 120
in l. 1. §. pueritiam. in uerb. ratus. ff. de poſtuland. eſt bonus tex. in l. quia poterat. ff. ad Trebell. ut per Curt. ſeni. hic in fin. & d. gl. in §. pueritiam. Pluribus medijs comprobant Feli. in c. ſi quando, col. 1, de reſcriptis. & Barbat. inter conſil. Alex.

conſil.

conſil.64.circa præſentem, uol.4.qui uult eam etiam procedere in ſtatutis. Et hæc reſponſio Petri mihi placet, quam ſequuntur Iaſo. Aquenſ. Deci. Curt.iuni. & Moder. Papi. pro qua facit d. rub. infr. de ſatiſdando, iuncta rub. Inſtit. de ſatiſdationibus. Nec placet quod uult D. meus Alciat. in Inſtit. ideo eſſe conceptam per nomen uerbale: quia Iuſtinianus in eo opere docet iuuenes effectum rerum, non modum agendi, & litium agendarum & decidendarum. quia hoc confun-
121 ditur ex d. titulo de ſatiſdationibus. §. ſed hæc. ubi docet modum & formam præſtandi dictas ſatiſdationes. & in titulo de pœna temerè litigant. §. omnium. ibi, utiq; enim in primis. ubi docet, prius aduerſarium in ius uocandum. & toto titulo, de his per quos agere poſſumus. & in titulo de officio iudicis. Vltra Doct. pluribus modis confirmo, iſtud eſſe arbitrarium. præmittendo, participia futuri temporis idē importare quod gerūdia. Et primò, facit rub. ff. de adimēdis lega. iuncta rub. Inſtit. de ademptione legato. item rub. ff. de aſſignand. libert. & Inſtitu. de aſſignatione liberto. item rub. ff. de liber. & poſthu. hæredi. inſtituendis, uel exhæredan. & Inſtit. de exhære da. libero. Item rub. ff. de exhibitione & cuſtodia reorum. iuncta rub. infr. & in autent. de exhibendis reis. item ff. de teſtament. & quemadmodum teſtamenta fiant. & in Inſtitutionibus de teſtamentis ordinandis. item ff. de curatore furioſo dādo. in Cod. de curatore furioſi. item in Cod. de iureiurando propter calum. dando. in Decretal. de iuramento calumniæ. item hic de edendo. in Decretal. de libelli oblatione. item in Cod. de precibus Imperato. offerend. in Decretal. de reſcript. item in Cod. de rebus alienis non alienandis. & de prohibita rerum alienati. quod idem eſt: cui iungere potes rub. ſequentem de communi rerum alienati.

Circa hanc materiam gerundiorum Alex. cumulat aliqua loca, quibus uiſis, Iaſo. deducit in medium deciſionē Iacob. Butri. & Salic. in l. 1. Cod. de his qui latro. occulta. & Ioannis Andreæ in additio. Speculi, in titulo de libelli conceptione. §. nunc uidendum. tanquam contrarias: an qui accuſauit Titium, quod fecit inſultum uulnerando, dicatur accuſaſſe et de
122 inſultu, & de uulnere, an de inſultu tantum. ſed inaduertēter loquit̃, ut per Deci. Curt. iuni. & Moder. Taurinē. Et tenenda eſt deciſio Salic. ut de inſultu tantum cenſeatur accuſatus: quia gerundium adiectum præſenti tempori, qualificat actū. Bart. & Angel. in l. ſi ex parte. ff. de acquir. hæredita. Bald. in l. falſus. col. 3. infr. de furt. Adijcitur enim illud gerundium, ad grauandum inſultum: & eſt perinde ac ſi dixiſſet, inſultauit cū uulnere, ut per eundē Salic. in l. in cauſis. col. 2. infr. de accuſatio, vi. q. Facit doctri. Bart, in l, diuus. col. 1. ff, de re iudica.

dicta. ubi illa uerba, dicens teſtes falſum dixiſſe, corruptos, po- 123
nunt unum factum. ſecus, ſi dicatur falſum dixiſſe, & corru-
ptos. Nec obſtat quod gerundiũ reſoluatur in uerbum: nam
iſtud fateor. illud tamen uerbum uenit ad qualificandũ aliud
uerbum, ut in d. l. quiſquis. retinuit uſumfructũ donando, id
eſt dum donat. & in effectu reſoluit in unam diſpoſitionẽ, ut
in d. l. quiſquis. Nam uerum eſt quod qui inſultauit uulnerã
do, & inſultauit, & uulnerauit, & poſſet accuſari de utroq;, ſi
ex uerbis hoc colligeret. Sed quando quis locutus eſt eo mo-
do quo loquitur Salic. dicimus uoluiſſe unum tantum crimen
libello complecti: ut latius diſtinguit idem Salic. in d. l. in cau-
ſis. vi. q. Limita dictum Salic. quando gerundium cõuenit a-
ctui, cui adijcitur aliàs gerundiũ, diſponet, & non qualifica- 124
bit: puta ſi quis dicat, inſultauit, dicendo uerba iniurioſa. nã
uerba non cõueniunt inſultui: ideo de uerbis tantum iniurio
ſis dicetur accuſatus. Bald. in l. id quod pauperibus. q. 1. de e-
piſcop. & cleri. Et hæc ſint ſatis quoad materiã gerundij. So-
lum adde ad doctri. Bart. in d. l. ſi ex parte. dũ uult gerundiũ
adiectum futuro tempori, importare conditionem, quod pro 125
pterea ſi facta ſit conuentio cum quibuſdã monialibus de ge-
rendo uitam clauſtralẽ, intelligitur, id eſt ſi geſſerint uitã clau
ſtralem. Corn. conſil. 90. in cauſa uertente. col. 2. uolu. 4. & re-
lictum ademptum alicui recuſando di non uolere contrahe-
re matrimonio con la tale exponitur, ſi recuſauerit. Idẽ Corn.
conſil. 143. licet in hac col. 3. eo. uolu. 4. & legatum factum per
hæc uerba, Morendo poi la mia donna: perinde eſt ac ſi dictũ
fuiſſet, ſi morietur. Deci. conſil. 433. uiſa copia col. 2.

In ea parte circa 2. q. quare dixerit ſimpliciter de edendo, &
non de edendo actionem. gl. in rub. ff. eo. reſpondet ideo fa-
ctum, quoniam non de ſola editione actionis tractat, ſed de a-
lia triplici, ut uidimus ſuprà in 2. parte gloſæ. ex qua infertur
ſecundum Chriſtoforum de Caſtiliono, indefinitam uerbi æ- 126
quipollere uniuerſali, ſicut indefinitam nominis. ſequitur
Lancel. & Aquenſ. comprobat: quod facit ad ampliationem
doctrinæ Bart. in l. ſi pluribus. ff. de lega. 2. Ex eadem
quoq; notat Curt. ſenior, utendum non eſſe uer-
boſitate. Dic ut per eum.

TRACTATVS IN RVBRICAM C. QVI ADMITTI AD BONO. poſſeſſ. De bonorum poſſeſſionibus ordinarijs & extraordinarijs.

1 *Prætoris ſignificatio capitur dupliciter.*
2 *Agnati & cognati quomodo differant.*
3 *Succeßio de iure ciuili erat tantum ex l. xij. tabula.*
4 *Succeſſorium edictum antiquitus non habebat locum in agnatis.*
5 *Mater & filius prius fuerunt admißi ad ſucceßionem de iure prætorio, per bonorum poſſeßionem unde cognati.*
6 *Emancipatus iure ciuili non admittebatur ad ſucceßionem.*
7 *Prætor prouidit emancipatis de bonorum poſſeßione unde liberi.*
8 *Bonorum poſſeßio gratia litis agnoſcendæ data fuit emancipatis, ut poßint querelare.*
9 *Succeſſorium edictum habet locum de perſona in eandem perſonam.*
10 *Prætoris prouiſio non fuit neceſſaria hæredibus inſtitutis, quia poterant adire de iure ciuili.*
11 *Bonorum poſſeßio ſecundum tabulas, an neceſſariò fuerit inuenta propter teſtamenta in ſcriptis.*
12 *Bonorum poſſeßio ſecundum tabulas, quare ſic appellata fuerit.*
13 *Bonorũ poſſeßio cõtra tabulas cõpetit, etiã quando teſtamentũ eſt nullũ.*
14 *Bonorum poſſeßio eſt utilis etiam his qui ueniunt de iure ciuili.*
15 *Bonorum poſſeßio decreta cuius ſit effectus.*
16 *Decretum non eſt amplius neceſſarium in bonorum poſſeßione.*
17 *Bonorũ poſſeſſoria hæreditatis petitio quæ ſit, et quare inducta à prætore.*
18 *Bonorum poſſeßio an ſit amplius neceſſaria.*
19 *Bonorum poſſeßiones extraordinariæ quæ ſint, & quare ita dicantur.*
20 *Bonorum poſſeßio ordinaria tribuit ius in poſſeßione & proprietate.*
21 *Carboniana bonorum poſſeßio quæ ſit, & cuius effectus.*
22 *Bonorum poſſeßio uentris nomine eſt facti, nec tribuit ius in poſſeßione.*
23 *Bonorum poſſeßio gratia litis agnoſcendæ datur emancipato, ut poßit querelare teſtamentum.*
24 *Bonorum poſſeßio, & poſſeßio bonorum differunt.*
25 *Bonorum poſſeßio alia decretalis, alia edictalis.*

INSCRIPTIO huius Rubricæ indicat, hic tractari de ſucceſſione. Eſt enim bonorum poſſeſſio, ius perſequẽdi retinendiq; patrimonij, &c. l.3. §. bonorum. ff. eod. quæ quidem introducta fuit à prætore, ut Inſtit. de bono. poſſeſſ. in prin. & per totũ. Ideo ut bene percipiantur infrà dicenda, præmittenda ſunt aliqua ad intelligentiã materiæ. In primis itaque altius exordiendo, quàm hic faciant Doct. præmitto quod

quod hæc uox, Prætor, poteſt capi dupliciter, largè & ſtrictè. 1
Largè, pro omni iudice. l. ubicūq;. & ibi notat Dec. ff. de reg. iuris. Dictus eſt enim prætor à præeſſendo, ut declarant Feneſt. & Pompo. Lætus. referūt Moder. Taurin. in l. 2. §. cūq; conſules. in prin. ff. de orig. iuris. Sic eſt etiam in hac uoce Preſes, qui dicitur eo quod præeſt: ideo eſt uox generalis, l. 1. ff. de offic. præſid. Et propterea iſta nomina æquiuocè ponunt, l. 2. §. in bonorum. ff. quis ordo in bonorum poſſeſſ. ſerue. & ita nō capitur in materia noſtra. Secundò capitur ſtrictè, pro eo qui gerit officium præturæ, de quo in d. §. cumq; cōſules. & toto tit. ff. de offic. præto. & in §. prætorum quoq; edicta. Inſtit. de iure naturali, gent. & ciuili. & tunc differt à cæteris magiſtratibus, ut apparet ex ordine titulorum ff. Primo ergo modo accipiendo, erit Prætor tanquam genus, quod prædicatur de Prætore in ſpecie, & de cæteris magiſtratibus. Secundo modo, capietur tanquam ſpecies diſtincta à cæteris magiſtratibus: & ita capitur ſemper in materia noſtra. Secundò præmitto, quod ius ciuile capitur tripliciter, ut per Paulum in l. ius autem ciuile. ff. de legib. In materia autem noſtra quoties faciemus mentionē de iure ciuili & prætorio, accipiemus ſtrictè, prout diſtinguuntur ſpecie: ut in d. l. ius autem ciuile. In materia enim ſucceſſionis hæc duo iura differūt. Tertiò præmitto, quod habemus duos terminos in iure, agnatos ſcilicet & cognatos: qui quidem inter ſe differunt, ut genus & 2
ſpecies. l. iuriſconſultus. §. inter agnatos. ff. de gradib. Cognatio enim eſt nomen generis. nam quicunq; eſt agnatus, eſt cognatus, ſed non econtrà. Inſtit. de legit. tute. in prin. & ibi gl. & de legit. agna. ſucceſſ. in prin. nec obſtat l. inter agnatos. ff. unde legit. nam dic, ut ibi per gl. in uerbo cōtinentur. Cognati ergo dicuntur, ſi hæc uox accipiatur in genere, tam aſcendētes quàm deſcendentes, & collaterales, quomodocunq; iungantur. l. 1. ff. de gradib. At accipiendo in ſpecie differūt, quia cognati dicuntur, qui per fœminam iungunt: agnati, qui per maſculos, ut d. titulo de legit. tute. & legit. ſucceſſ. & de ſucceſſio. cogna. §. uulgo. & ita propriè loquendo differūt, ut dicit Iuriſconſultus in l. non facile. ff. de grad. Quod eſt notandum propter ſtatuta. & hoc ſecundo modo capietur in materia noſtra, cum faciemus mentionem de agnatis & cognatis. Illud tamen nota, quod ſi appellaremus cognationem cum hac adiectione, Ciuilem, tunc propriè eſſet agnatio. Idem eſt enim dicere agnatio, quod cognatio ciuilis. d. l. non facile. Item aduerte, quod qui emancipatur, patitur minimam capitis diminutionem. §. minima. Inſtit. de capit. diminut. Et ius agnationis omni capitis diminutione tollitur. §. fin. Inſtit. de legit. tute. et ibi aſſignatur ratio.

Hís præmiſſis magis generaliter,deſcendo propius ad materiam,quía hic tractatur de ſucceſſione prætoria ad differentiam ciuilis. Sciendum eſt quod apud Romanos antiquitus
3 fuit unus tantum modus ſuccedendi, ſcilicet de iure ciuili per l.xij. tabul. qui quidem modus, quía erat multum anguſtus, & rigoroſus, fuit mitigatus & ampliatus per prætorem :unde factum eſt ut efficerentur duo modi ſuccedendi, alter de iure ciuili,alter de iure prætorio,de quo hic tractatur. Vt ergo poſſis id rectè percipere, dicam tibi primò quomodo ſe haberet ius ciuile, ut facilius intelligas quomodo circa id uerſatũ fuerit ius prætorium. Ex lege itaque xij. tabell. conſiderabatur quoad deſcendentes,tantum ſuitas & patria poteſtas,quo fiebat ut ad ſucceſſionem ab inteſtato non uocarentur niſi filij qui erant in poteſtate.§.emancipat.Inſtit.de hæredit.ab inteſta. Poſt iſtos uocabantur tantũ agnati, id eſt qui iunguntur per lineam maſculinam.Inſtit.de legit. ſucceſſ. in prin. & de Tertul.in prin.& hoc adeò ſtrictè procedebat, ut non admitteretur niſi agnatus prioris gradus:quo excluſo, uel repudia-
4 tione,uel tempore,alij non admittebantur,et ſic non habebat locum in agnatis ſucceſſorium edictum. §.placebat. Inſtit. de legit. ſucceſſ. l.pronuncia.§.1.ff. de uerb. ſig. & traditur in l. quí ſe patris.infr.unde liber. Hoc ius fuit paululum ampliatum per conſtitutiones. Cum enim ius xij.tabul. cognoſceret
4 tantum agnatos,mater & filius qui ſunt inuícem cognati,excludebantur inuícem à ſucceſſione:quí tamen poſteà fuerũt admiſſi per ſenatuſconſultum Tertul.& Orphic.ut in utroq; titu. Inſtit. & ita dicit Paulus hic,& Iaſ.in d.l.qui ſe patris. ſed
5 uterq; decipitur.nam mater & filius prius fuerant admiſſi de iure prætorio per bonorum poſſeſſionem unde cognati, antequam fierent illa ſenatuſconſulta:ut eſt tex. expreſſus in d.titu.Tertul. in prin. Reſtat ergo quod de iure ciuili xij.tabul. non cognoſcebantur niſi filij ſui,& proximus agnatus : poſt quos fiſcus admittebatur.l.fi.ff.de ſucceſſ.edicto.& hoc quoad ſucceſſionem ab inteſtato. Ex teſtamento autem quiſquis hæres eſſet inſtitutus, nulla introducta differentia poterat adire hæreditatem,non habitâ diſtinctione an eſſet in poteſtate filius,uel an eſſet agnatus.Bart. in l.illud. §. fi. ff. de contra tabul.Excipi tamẽ poſſunt aliqui caſus particulares, ut in poſthumo alieno,ut Inſtit.eod.in prin.et ponit Alberi.hic dum tractat, an ſecundum tabulas olim fuerit neceſſaria:& Doct. in l.fin.inf.unde legit.In præteritis tamen & exhæredatis reſultabat differentia & iniquitas,ut ſtatim dicam. Stante ergo hoc iure tam anguſto,remanebant multæ iniquitates tam ab
6 inteſtato,quàm ex teſtamento: Primò ſi filius fuerat emancipatus,non admittebatur ad ſucceſſionẽ,d. §.emancipati. Ratio

tio eſt, quam poſui ſuprà in fine ultimi euidentialis. Deſinebat enim eſſe agnatus, ut ponit Bart. in prin. l. 1. infr. eod. ex quo ſequebatˀ, quod cum nō ueniret ab inteſtato, nō erat etiā neceſſe ipſum inſtituere, uel exhæredare. atq; ita ſi fuerat præteritus, nullo remedio de iure ciuili ſibi erat ſuccurſum. §. emācipatos. Inſtit. de exhæreda. lib. §. item adoptiuos. Inſtit. de hęred. ab inteſta. Item ſi fuerat exhæredatus, non habebat etiam querelam, cum querela ſit de iure ciuili, de quo iure iſte eſt incognitus. gl. in l. Papin. §. 1. ff. de inoffic. teſta. Cæterum cum admitteretur ſolum proximior agnatus, excludebantur cæteri agnati: item omnes cognati, ut in d. §. placebat. unde fiebat quod filius & mater inuicem à ſucceſſione excluderentˀ, cum eſſent cognati, ut d. tit. de Tertul. in prin. Ex teſtamento ut dixi, circa inſtitutos nulla erat differentia, niſi in aliquibus caſibus particularibus, ubi quædam perſonæ non admittebantur. Prætor itaq; qui habet ſemper æquitatem ante oculos, uidens aſperitatem & iniquitatem iuris ciuilis, propter publicā utilitatē, motus æquitate naturali, §. emancipati. Inſtit. de hæredit. quę ab inteſta. hanc cauſam amplexus eſt, imitando ius ciuile quantum potuit: & fecit etiam ipſe duo capita ex teſtamento, & ab inteſtato, prouidendo circa utrunq; caput iuris ciuilis. l. 1. in prin. ff. ſi tab. teſta. nullæ extab. Capiendo itaq; caput inteſtati, cum animaduerteret quod licet emancipatus non eſſet, in poteſtate tamen erat filius: uoluit eum etiam participem facere hæreditatis. & quemadmodum ſuus ab inteſtato ſuccedens adit hæreditatē, huic emancipato dabat prætor 7
bonorum poſſeſſionē unde liberi. § emancipati. & §. minus. Inſtit. de hæred. ab inteſta. & quare ſic diceretur, ponit Bald. hic col. 2. in fine euidentialium. Quid autem eſſet hæc bonorū poſſeſſio, & cuius effectus, & quomodo daretur, dicam infrà. Hoc facto cum emancipatus cœpiſſet admitti ab inteſtato, ſequebatur quod debebat inſtitui, uel exhæredari de iure prætorio. §. eadem. Inſtit. de hæred. ab inteſta. Si ergo erat præteritus, non poterat dicere nullum teſtamentum, ut facit ſuus. In locum igitur iuris dicendi nullum, prætor ſibi prouidit de bonorum poſſeſſione cōtra tabul. ſic dicta, quia teſtamenta ſcribebantur in tabulis, §. nihil. Inſtit. de teſtament. & ipſe emancipatus ueniebat contra illas tabulas. Item ſi erat exhæredatus, non poterat etiam querelare, licet eſſet admiſſus ad ſucceſſionem à prætore: quoniam ut ſuprà dixi, querela eſt de iure ciuili. Ideo prætor diſpoſuit, ut haberet bonorū poſſeſſionē, 8
quæ dicebatur gratia litis agnoſcendæ, de qua facit mentionem glo. in l. Papinia. §. 1. ff. de inoffic. teſta. qua agnita poterat querelare. ſucceſſiuè cum prouidiſſet liberis, animaduertit ad cognatos: qui quidem licet non eſſent iuncti per maſculū,

tamen erant ab eodem progeniti. l.1. ff. unde cogna.d. l.non facile.§.1.ff. de grad.Et eis in locum iuris adeundi,quod habebant agnati,dedit bonorum poſſeſſionẽ, unde cognati, toto titulo ff.unde cogna.& Inſtit.de ſucceſſ.cog. Et ex hoc capite cœperunt inuicem admitti mater & filius,cum eſſent inuicem cognati.Inſtit.de Tertul.in prin.licet poſtea fuerint facta illa ſenatuſconſulta, quæ eos admittebant de iure ciuili, ut ibi, & ſuprà dixi. Ex hoc capite etiam cœperunt admitti agnati ultra primum gradum,non ut agnati,ſed ut cognati. Nam qui eſt agnatus,eſt etiã cognatus,ut ſuprà declaraui.& quando quis eſt excluſus ex uno capite,poteſt idem uenire ex alio capite,ut
9 uidebimus in proceſſu materiæ. Nam ſucceſſorium edictum habet locum de perſona in eandem perſonam,ut per Iaſo. in d.l.qui ſe patris.num.32.Et ex his prætor iam dilatauerat fimbrias,l.xij.tabul.non tamen hoc contentus,antequam admitteretur fiſcus,addidit alium gradum per quem uocauit uxorẽ & uirum ad ſuccedendũ uiciſſim, non extantibus liberis uel agnatis,uel cognatis: & dabat ſibi ſucceſſionem per bonorũ
10 poſſeſſionem unde uir & uxor,ut ff.eo.tit. unde uir & uxor. & Inſtit.eod.§.aliam. Ex teſtamẽto autem inſtitutis non fuit regulariter neceſſaria prouiſio prætoris: qũia ut ſuprà dixi, nulla habita diſtinctione,unuſquiſq; inſtitutus poterat adire hæreditatem,tanquam quilibet extraneus. Sed quia reperiebantur aliqui caſus particulares, ubi erat interdicta aditio hæreditatis de iure ciuili:exemplũ in poſthumo alieno, ut Inſtit. eo.in prin.iſtis prætor dabat bonorum poſſeſſionem ſecundum tabul.ideo ſic dicta, quia cum eſſent inſtituti in tabulis, ſecundum eas petebant bonorum poſſeſſionem.l. 1. ff. de ſecund.tabul. Vnde ſi teſtamentum eſſet factum per nuncupationem,dabatur bonorum poſſeſſio ſecundum nuncupationem,uel contra nuncupationem.l.2.infr.de ſecund.tabul. & l.1.ff.de bonor.poſſeſſ. contra tabul. libert. Nec placet mihi quod dicit Paul.hic. quod à principio fuerat inuenta bonorũ
11 poſſeſſio ſecundum tabul. neceſſariò propter teſtamenta in ſcriptis,ex quibus non poterat adiri hæreditas:quia hoc non probatur,ſed potius ſuadetur contrarium.nam non apparet ratio,cum erat inſtitutus is qui de iure ciuili erat cognitus,cur talis nõ poſſet adire,quomodocũq; eſſet ritè inſtitutus. Et cõfundit̃ hæc ſua opinio per multa iura. ſed nũc ſatis ſit adducere l.non tantum.§.fin.ff.de contra.tabul. & l.is qui. ff. de legat.præſtand.§.ſed ſi ſcript.ubi loquitur Iuriſconſultus de teſtamento in ſcriptis,tamen hæres adit hæreditatem. item l. ſi ex duobus.§.1.ubi eſt in electione inſtituti,an adeat uel petat bonorum poſſeſſionẽ.& dicere, illa iura procedunt, quia ius ciuile communicauit remedia ſua prætori:iſtud non reperitur

cautum,

cautum.immò reperitur contrarium, quod ubi prætor dabat bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, alicui qui de iure ciuili non poſſet adire, ut in poſthumo habetur Inſtit. eod. in prin. non reperitur quod poſtea fuerit adiutus à iure ciuili, niſi poſt longum tempus, ſpecialiter ex conſtitutione, ut ibi habetur. Præterea ſecundũ Paul. inſtituto in teſtamento in ſcriptis fuiſſet neceſſaria bonorum poſſeſſio, etiam quod fuiſſet cognitus à iure ciuili: unde prætor dando bonorum poſſeſſionem tali perſonæ, emendaſſet ius ciuile, ut in principio Inſtit. eod. Et tamen hoc non eſt uerum, quia confirmauit dando ſibi bonorum poſſeſſionem, et ſic nihil de nouo dedit. §. aliquando. Inſtit. de bono. poſſeſſ. l. & quia. cum ibi notatis. ff. de iuriſd. omnium iudic. bene uerum eſt quod bonorum poſſeſſio ſecundum tabul. accepit illud nomen propter teſtamen 12
ta quæ fiebant in ſcriptis, & in tabulis, et ſic ab euentu. §. ſunt autem. infr. eo. quemadmodum ſecundum nuncupationem, quando teſtamenta fiunt ſine ſcriptis: ſed teſtator ore proprio nuncupat hæredem, ſecundum §. fin. Inſtit. de teſtam. In ſupradictis itaq; caſibus neceſſariò cenſuit prætor prouidendũ. ſed ulterius uoluit etiam, quia eſt liberalis concedere remedia ſua non indigentibus. & incipiendo ab inteſtato, filijs in poteſtate, licet fierent hæredes de iure ciuili, tamen dabat bonorũ poſſeſſionem unde liberi: item agnatis, qui ſimiliter poterant adire de iure ciuili ex l. xij. tabul. dabat bonorum poſſeſſio. unde agnati, ſiue unde legitimi. Similiter ex teſtamento filio ſuo præterito, licet teſtamentum ſit nullum ipſo iure, Inſtit. de exhæred. lib. in prin. tamen dat contra tabul. bonorum poſſeſſionem. Item inſtituto ſecundũ tabul. d. §. aliquando. Et ſi dixeris, ſi teſtamentũ eſt nullum ipſo iure, quomodo poteſt cõpetere contra tabul. quæ datur ad reſcindendum. l. ut liberis. infr. de collatio. Hæc difficultas mouetur per glo. in l. poſthumo. infr. de cõtra tabul. Pro nunc dicas, ut ibi per Paul. quod 13
prætèrito filio in poteſtate cõtra tabul. datur non ad reſcindẽdum, ſed ad faciendum declarari tabulas nullas, ut facit etiam ius dicendi nullum de iure ciuili. Item ſi dixeris, Prætor fuit liberalis in nihilo, cum dedit bonorum poſſeſſionẽ his qui poterant adire de iure ciuili, cum ius ciuile pinguius & utilius prouideat. Ad hoc reſpondeo, quod prætor ſatis exercuit liberalitatem, dando id quod habet: accipiens autem utatur eo, ſi ita ſibi uidetur. Sed etiã poſſunt cõſiderari aliquæ utilitates, quod is qui uenit de iure ciuili, habeat etiam bonorũ poſſeſ- 14
ſionem: quas colligere potes ex notatis per Iaſo. hic in fin. Sufficiat unam referre. In hæreditate currere tempus etiam ignoranti. l. licet. infr. de iure deliberan. & ibi nota. Sed tempus petendæ bonorum poſſeſſionis, niſi ſcienti. l. 2. & l. quandiu. in-
fra

fra eo. & l.fin.ff.quis ord.in bono.poſſeſſ. ſeruetur. Pone ergo quod quis ignoret ſibi delatam hæreditatem, elapſi ſunt xxx anni, & ſic eſt præſcriptum aditioni hæreditatis, ut notat in d.l.licet. poterit iſte agnoſcere bonorum poſſeſſionẽ,cum nunquam ſibi ceſſerit dies propter ignorantiam. Ex his intelligitur, ſex ordinarias bonorum poſſeſſiones introductas fuiſſe à prętore, et receptas à iure ciuili. Alias enim introduxit quę receptę non ſunt, ut toto tit. Inſtit.eo. duas ſcilicet ex teſtamẽto ſecundum tabulas, & contra tabul. Et quomodo contra tabulas dicatur ex teſtamento, cum ſit contra teſtamentum, uide Azo.in ſumma de bonorum poſſeſſ. ſecundum tabul. in prin. & quatuor ab inteſtato. §.decima. Inſtit. eod. & ff. quis ord.in bono.poſſeſſ.ſeruetur.in prin. Addidit etiam prætor ſeptimam extraordinariam, de qua in §.ſeptima. Inſtit. eo. & infrà dicam. Inquies, intellexi quod prætor prouidit inco-
15 gnitis de iure ciuili dando bonorum poſſeſſionem. Sed uellẽ ſcire quid ſibi uelit hoc, dare bonorum poſſeſſionem, & cuius effectus? Ad hoc reſpondeo: & attende, quia do tibi practicã materię, quod prætor conatus eſt omnimodo facere hæredes eos qui de iure ciuili erant incogniti, ſed hoc non potuit: non poteſt enim facere hæredem ipſo iure, nec deſinere. §. quos autem. Inſtit.eo. hoc uidens cogitauit, licet non poſſet ipſo iure ſaltem hæredem facere cum effectu, ſcilicet quod haberent hæreditatẽ, & ſic loco hæredis fecit bonorum poſſeſſorẽ: hoc modo ſi deceſſit aliquis, relicto filio in poteſtate, iſte per immixtionẽ efficitur hæres. Item ſi agnatus deceſſit, proximior agnatus adeundo hæreditatem conſequitur iura hæreditaria l. cum hæredes. ff. de acquir. poſſeſſ. Prætor uidens quod emancipatus uel cognati, &c. adire non poterant, edixit ut tales eum adirent, agnoſcerentq́ bonorum poſſeſſionẽ edictalem, et eam peterẽt ſibi decerni à prætore uiuo: quo facto, per iſtud decretum tranſibant omnia iura hæreditaria in ipſum emancipatũ, &c. & efficiebatur bonorũ poſſeſſor, conſtituebaturq́ in omnibus & per omnia loco hæredis l.1. & 2. ff.eo. & ſic tantum tribuebat in effectu decreta bonorum poſſeſſio, quantum aditio hæreditatis, ut per Paul. hic in fine Rubricæ. & hoc quæcunq́ ſit bonorũ poſſeſſio, ſiue ab inteſtato, ſiue ex teſtamento. nam & decreta bonorum poſſeſſione contra tab. teſtamentũ utiliter rumpit. gl. in l. fin. §.ſi autem. ſuper uerbo Antiqua. ſuprà de curato. furioſ. & Doct. in l. fin. infr. unde legit. Bart. in l.3. §.ſi cauſa cogni. ff.eo. num.8. Erat tamen differentia in hoc, quod aditio tribuit iura directa, decre-
16 tum utilia, ut per dd. in d. l.1. infr. eod. Hodie autem non eſt amplius neceſſariũ decretum, ſed ſufficit quælibet agnitio coram iudice facta, l. fin. infr. eo. & §. fin. Inſtit. eo. & dixi lib.4.

Supput.

Supput. cap.1. Sed adhuc iſta prouiſio prætoris erat inefficax, nã licet decreta bonorũ poſſeſſione tranſirent iura hæretaria in agnoſcentem, & conſtitueretur loco hæredis: tamen pone quod bona hæreditaria poſſiderentur ab aliquo tertio, non habebat bonorum poſſeſſor aliquod remedium ad ea auocanda: non poterat enim habere petitionem hæreditatis, quæ eſt de iure ciuili. l.1. & 2. ff. de poſſeſſ. hæred. petitio. Prætor ergo prouidit de uniuerſali actione, quæ appellatur poſſeſſoria hæreditatis petitio, de qua habes titulum ff. de poſſeſſ. 17
hæred. petit. in l.1. & 2. Et hoc eſt quicquid dici poteſt in hac materia iuris prætorij, & bonorum poſſeſſionis. Nunquid autem ſint amplius neceſſariæ hæ bonorum poſſeſſiones, cum 18
hodie per ius autent. ſit ſublata differentia patriæ poteſtatis, & emancipationis, & agnationis, & cognationis, in autent. de hæred. ab inteſta. tradunt latè Doct. in l. fin. infr. unde legit. et eſſet longa inueſtigatio: pro nunc tamen ſcias, quod nõ eſt ſublata differentia, niſi ab inteſtato, ut per gl. in l. ſi emancipati. infr. de collatio. Vnde uidetur dicendum, quod ex teſtamento ſint adhuc neceſſariæ: quod tamẽ ſimpliciter nõ firmo.

Suprà declaraui bonorum poſſeſſiones ordinarias, ſequitur nunc uidendum de extraordinarijs: quæ ita appellantur 19
duabus de cauſis, ut per Azo. in ſumma huius tituli, & gl. in §. ſeptima. Inſtit. eo. & in l. fin. infr. unde legitimi. Septima dicitur extraordinaria, quia uaga, & non ſtabilita certa parte edicti. cum tamen petitur, tantundem ius tribuit, quantum ordinaria. & fuit neceſſaria omnimodo, ut dixi lib.1. Supput. cap. xv. Aliæ tres, ſcilicet Carboniana, uentris nomine, et gratialitis agnoſcendæ, dicuntur extraordinariæ, quia non tribuunt ius. ita dicit ſimpliciter gl. in d. §. ſeptima. et in l.2. ff. eo. Latius tamen loquitur gl. in d. l. fi. quæ uult, eas non tribuere ius in proprietate, ſed in poſſeſſione tantum, licet ſecus ſit in ordinarijs, quæ ius tribuunt etiam in proprietate. Eſt ergo uidendũ ſigillatim, quod ius tribuant.

Et primò quoad ordinarias, quando decernuntur, transferunt dominium in rebus hæreditarijs, & ſic proprietatem, l.1. ff. eo. Quantum uerò attinet ad poſſeſſionem, aut iſte cui fuit 20
decreta eſt in poſſeſſione, & efficitur poſſeſſor. licet enim in poſſeſſione ſit, eſt neceſſe ad hoc ut bonorũ poſſeſſor efficiatur, quod bonorũ poſſeſſionẽ agnoſcat, ut per Alcia. in l. hæreditatis. la.2. ff. de uerb. ſigni. Aut poſſeſſio uacat, & poteſt eam propria auctoritate capere. Bart. in l. fi. infr. de edict. diui Adria. nume.19. & ibi omnes. Aut poſſeſſio eſt apud alium, & tunc eam non adipiſcitur, ſed opus eſt quod agat poſſeſſoria hæred. petitio, uel interdicto quorum bonorum. l.1. ff. quorũ bono. Bart. in l.3. §. ſi cauſa cognita. col. fin. ff. eod. iſta tamen

poſſeſſio & dominium non præiudicat aduerſario, ut per Bart. ibi. & in l. fin. ff. de uent. in poſſeſſ. mittendo, & per glo. magiſtralem in l. 3. §. bonorum. ff. eo. quæ dicit, quod uidetur data bonorum poſſeſſio ſub conditione, ſi filius eſt. quam gl. ſequitur Salic. hic in 5. oppo. & Moder. qui ideo concludunt non eſſe neceſſariam citationem partis, ut etiam per Bart. in d. §. ſi cauſa cognita. col. 2. Si enim iſte uel poſſidens cōueniatur, uel ipſe conueniat poſſeſſorem, non poteſt ſe iuuare ex illa poſſeſſione, neq; dominio, quia omnia plenè diſcutiuntur in ordinario iudicio. l. filiū. §. ſi quis. ff. de lega. præſtan. Et ſi ſuccumbat bonorum poſſeſſor, reſtituet rem cum fructibus, ſecundū l. fructus. cum materia. ff. de rei uend. Poterit tamen tanquam bonorum poſſeſſor agere uel uniuerſali, uel particulari actione, quod non eſt in ſequentibus, ut dicam infrà. et ad iſta uide Iaſo. in l. fin. infr. unde legitimi. num. v. Et idem dic in ſeptima extraordinaria, ut ſuprà dixi. Circa alias extraordinarias dicunt gloſæ, quod non tribuunt ius præterquam in poſſeſſione. Videamus quomodo hoc procedat. Et primò,
21 eſt Carboniana bonorū poſſeſſio, quæ datur impuberibus, quibus mouetur quæſtio de ſtatu & bonis ſimul in hæreditate patris, non autem in hæreditate matris, nec fratris, quando non ſunt inſtituti, nec exhæredati, ſed præteriti. & præſumpti uè ſummariè conſtat eos eſſe filios: nam hæc omnia cōcurrere debent, ut per Bald. & Salic. in rub. infr. de Carbon. edict. ubi Iaſ. in prin. ita declarat. Hæc non tribuit ius in proprietate. & ideo qui eam habet, non poteſt agere tanquam hæres iudicio uniuerſali, ſed bene iudicio particulari, tanquam curator datus bonis, ut per Bart. in l. fin. ff. de Carboni. edict. Iaſ. in l. 1. in fi. infr. eod. tit. Efficitur tamen & conſtituitꝰ filius poſſeſſor, & ſic tribuit poſſeſſionē, quæ eſt huius utilitatis, ut interim filius fruatur & alatur ſine controuerſia ipſis bonis, uſque quo ſit pubes. & dato quod poſt pubertatem reperiretur non eſſe filium, non tenebitur tamen reſtituere ſumptus, neq; expenſas factas, ut per gl. fin. in l. 2. infr. eo. tit. & Iaſ. in d. rub. in fi. Et ideo glo. bene loquitur, quod tribuat ius in poſſeſſione. Aduerte tamen quod propter talem poſſeſſionē non paratur aliquod præiudicium aduerſario, ut l. 3. §. miſſum. ff. eod. de Carbon. edic. Quantum uero tempus detur ad petendam hanc bonorum poſſeſſionem, dic dari annum, ſicut in cæteris ordinarijs. d. l. 3. §. miſſum. & idem in alijs ſequentibus extraordin. ut per Alex. in l. 2. infr. eo. in fin. Circa poſſeſſionē quę
22 datur uentri, illa eſt facti, ut per gl. & ibi Bart. in rub. ff. de uētre in poſſeſſ. mitten. Nec tribuit ius in dominio, nec facit eū qui mittitur in poſſeſſionem, poſſeſſorem: ſed nudum detentatorem, ut in eo qui mittitur legatorum ſeruandorum gratia,
&

& l.cognitio. §.ut bonorum.ff.de offic.eius. caſus eſt in l.officium.ff.de rei uend. Et fuit inducta hæc poſſeſſio ad ſimilitudinem Carbonianę poſſeſſionis.l.1.in prin.ff.de uent. in poſſeſſ.mitten. Effectus eius eſt,ut in Carboniana. l.1. §.mulier. illo tit. & in d.gl. Et hoc caſu datur curator bonis,qui reſpondeat creditoribus: & poteſt dari etiã ꝟentri, &c. d.l.1. §. quoties. & uide Bart. in d.§.mulier. Sed dices, cũ idẽ ſit effectus, quare non conſtituitur poſſeſſor in utroq; caſu? Rationẽ adducit Bart. in d. §.miſſum.in 2.oppoſ.Itẽ ſi dices, quid refert an cõſtituatur poſſeſſor,nec ne? Dico multifariã intereſſe poſſe propter effectus poſſeſſionis, de quibus per Bart. & dd. in l.1.ff.de acquir.poſſeſſ.& in terminis poteſt intereſſe ſecundũ titulũ.ff.ſi mulier uent.nomine,per totum. maxime l.1. §. intereſſe.et in hoc gloſa fuit malè locuta, quia non tribuit ius in poſſeſſione.

Circa bonorum poſſeſſionem,quæ datur gratia litis agnoſcendæ,quid ſit,uide gl.in l.Papin.§.1.ff.de inoffic.teſtam.& Iaſ.in l.fi.infr.unde legitimi. col.4. Et quicquid dicatur, dic quod prætor decernendo hanc bonorũ poſſeſſionem,tribuit ius emancipato querelandi: quod per ſe habere non poterat, cum eſſet incognitus à iure ciuili,ut dictum fuit ſuprà. & ita habilitatur perſona.Hæc autem non tribuit ius, neq; in proprietate, neq; in poſſeſſione: ſed dat facultatem ſolam querelandi, ut per Iaſo.ibi col.v. & durat anno, licet querela tantum per quinquennium,ut per eundem.Et iſta notabis,quia nullibi reperies ita in compendium redacta & ordinata. 23

Vltimo ſciendum eſt, ſecundum Bald.& Salic. in hac rub. eſſe differentiã inter bonorũ poſſeſſionẽ,et poſſeſſionẽ bonorum. 24 Nam prima eſt iuris,& eſt ius quo quis conſequit̃ hæreditatem de iure prætorio,de quo in d.l.3.§.bonorum. ff. eod. Alia eſt facti,& capitur pro poſſeſſione rerum,de qua toto tit. ff.de acquirẽ.poſſeſſ.& in l.fi.infr. de edict. diui Adria. toll. & in tit.ff.& C.quorum legato. Et hoc ſecũdo modo capitur etiam bonorum poſſeſſio,quando diuiſim & diſiunctim duobus uerbis ſcribitur,ut per eos.Prima,quę eſt iuris,de qua noſter titulus tractat, ſecundum communia diuiditur in duas ſpecies. Alia eſt edictalis,de qua habetur mentio in l.1.§.ſed 25 et ſi ex Carbo.ff.ſi tab.teſtam.nullæ extabũt. & in l.cum quidam.§.1.ff.de acquir.hæred.& appellatur Edictalis, quia deſcendit ex edicto prætoris,qui eam introduxit,& nihil aliud eſt quàm ius quod habet quis ad conſequendam decretalem. Alia eſt decretalis bonorum poſſeſſio,ſic appellata,à ſolennitate & forma quæ requirebatur in ea danda. Nam cum prætor non poſſet facere hæredem ipſo iure, ſed bonorum poſſeſſorem, erat neceſſe adire ipſum prætorem, & ab eo pe-

tere bonorum poſſeſſionem, qui decreto ſuo illam decernebat, ideo eſt dicta decretalis: nunc autem non requiritur amplius iſta ſolennis petitio, nec decretum. l. fin. infr. eod. & §. fin. Inſtit. eod. ut dixi contra D. Alciat. lib. 4. Supput. cap. 1. Sed ſufficit quælibet ſimplex agnitio corã iudice, ut ibi habetur. Et hæc ſint ſatis ad præſens: aliquando diffuſius materiam tractabimus.

FINIS.

TRACTATVS IN RVB. FF. DE OFFICIO EIVS CVI EST MANdata iuriſd. de iuriſdictione iudicis ordinarij, & delegati ad uniuerſitatem, generalitatem, & ſingularitatem cauſarum: & de iuriſdictione uicarij, ſeu uicegerentis, aſſeſſoris, arbitri, arbitratoris, amicabilis compoſitoris, & iudicis chartularij.

1 *Mandare & delegare an differant.*
2 *Paria ſunt dicere de officio eius cui eſt mandata iuriſdictio, ac de officio delegati.*
3 *Ratio quare ſit dictum de offic. eius cui mand. eſt iuriſdic. & non de officio deleg.*
4 *Mandari iuriſdictio dicitur etiam ad unam cauſam.*
5 *Differentia inter uerba mandatoria & præceptiua.*
6 *Delegatio facta per uerba præceptiua, an extinguatur morte delegantis.*
7 *Iuſſus quomodo differat à delegatione.*
8 *Ratio, quare in cauſa delegata ordinario, extinguatur iuriſdictio morte concedentis.*
9 *Delegatus cui eſt facta delegatio per uerba præceptiua, non poteſt ſubdelegare.*
10 *Dictum gloſæ in l. 1. ff. quod iuſſu. quod rogatio domini habet uim præcepti, quomodo intelligatur.*
11 *Imperator an habeat imperium à Deo, uel à ſummo Pontifice.*
12 *Imperator quomodo communicauerit iuriſdictionem magiſtratibus.*
13 *Principes perpetuò inueſtiti, idem poſſunt in ſuo territorio, quod Imperator in toto orbe.*
14 *Ordinaria iuriſdictio quando cenſeatur tributa.*
15 *Ordinaria iuriſdictio nõ extinguitur morte cõcedentis, niſi ſit acceſſoria.*
16 *Ordinaria iuriſdictio an requirat ſcripturam de neceſſitate.*
17 *Territorium an ſit neceſſarium ad eſſe ordinariæ iuriſdictionis.*
18 *Iuriſdictio non cohæret territorio actiuè.*
19 *Doctor eſt ordinarius iudex inter ſcholares, & poteſt delegare.*

Ordina-

Ordinarius iudex cui delegatur cauſa particularis, non ſpectans ad ſuam iuriſdictionem, quando ſit delegatus, uel ordinarius. 20

Ordinarius cui committitur cauſa ſpectans ad ſuam iuriſdictionem, non efficitur delegatus, niſi alteretur eius iuriſdictio. 21

Verba hæc, Authoritate noſtra cognoſas, faciunt quem iudicem delegatū, quando apponuntur in principali diſpoſitione. 22

Clauſula acceſſoria non immutat naturam principalis. 23

Inferior à principe, an dare poßit ordinariam iuriſdictionem. 24

Vicarius epiſcopi eſt delegatus reſpectu epiſcopi, habet tamen ordinariam iuriſdictionem à lege. 25

Differentia nulla eſt inter ius canonicum et ciuile, ad hoc ut quis poßit cōſtituere uicarium. 26

Terminus uniuerſalis, generalis & particularis, quómodo accipiantur, & inter ſe differant. 27

Ratio illius regulæ, Idem operari genus in ſuo genere quod ſpeciem in ſua ſpecie: & alterius regulæ, Multa tranſire cum uniuerſitate, quæ per ſe non tranſeunt. 28

Iudicium & legatum aliud eſt uniuerſale, aliud generale, aliud particulare. 29

Vniuerſaliter quando dicatur tributa iuriſdictio. 30

Princeps mandando iuriſdictionem in aliquo caſtro, an conſtituat ordinarium, uel delegatum. 31

Commiſsio cauſarum in genere ſubalterno, facit cenſeri delegatum ad uniuerſitatem cauſarum. 32

Delegatus ad uniuerſitatem cauſarum quam iuriſdictionem nanciſcatur. 33

Actiones mixtæ & in rem ſcriptæ, conſtituunt tertiam ſpeciem. 34

Argumentum ualet à delegato ſimplici, ad uniuerſitatem cauſarum ex idētitate rationis. 35

Gloſa in c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcript. in ſex. quæ allegatur, quod delegatus ad uniuerſitatem ſit ordinarius: malè hactenus fuit intellecta. 36

Delegatus ad uniuerſiatem, in quibus caſibus æquiparetur ordinario. 37

Diſpoſitio ſimpliciter loquens compræhendit caſum mixtum in eo de quo magis participat. 38

Delegatio uniuerſitatis cauſarum, quamuis contineat diuerſas cauſas, eſt tamen unica tantum delegatio. 39

Delegatio ad generalitatem cauſarum quando dicatur fieri, & quomodo cognoſcatur. 40

Conſeruatores dicuntur delegati ad generalitatem cauſarum, ſimiliter inquiſitores hæreticæ prauitatis. 41

Iuriſdictio tributa à lege etiam ad certas cauſas cenſetur ordinaria. 42

Delegatio particularis quomodo fiat. 43

Delegatio particularis aliquando fit à lege ſcripta. 44

Delegatus à lege poteſt ſubdelegare, ſicut delegatus à principe. fallit in l. prætoria. 45

Leges inferiorū principum, puta Ducum, Comitum, Marchionum, an ſint ius prætorium. 46

47 Declaratio noua ad illud dictum, quod leges inferiorum principum ſint ius prætorium.

48 Differentia inter ius delegatum à lege, & à principe.

49 Delegatio particularis ſit à principe.

50 Delegatus principis quomodo cenſeatur dignior ordinario.

51 Cauſa exempta à manibus ordinarij, cenſetur exempta quoad exercitiũ, non quoad habitum.

52 Delegatus principis nõ habet tam potentẽ iuriſdictionẽ, ſicut ordinarius.

53 Delegatus principis ſi nulliter tulit ſententiam, an poßit iterum iudicare.

54 Delegatus principis in quibus caſibus æquiparetur ordinario.

55 Delegatio facta ab ordinario iuſſu principis, non facit quem dici delegatũ à principe.

56 Delegatio particularis ſit ab ordinario.

57 Ordinarius an ſit dignior ſuo delegato.

58 Iuriſdictio ordinaria eſt naturalis & ordinaria, ſed delegata accidentalis & extraordinaria.

59 Delegatio particularis ſit à delegato ad uniuerſitatem cauſarum.

60 Ratio quare delegatus ad uniuerſitatem cauſarum poßit ſubdelegãre.

61 Miles poſt aditam hæreditatem poteſt ſubſtituere directò de iure ſpeciali.

62 Delegatus ad uniuerſitatẽ cauſarũ nõ poteſt totã uniuerſitatẽ ſubdelegare.

63 Delegatio paticularis ſit à delegato principis.

64 Rationes diuerſæ quare delegatus à principe poßit ſubdelegare.

65 Delegatus principis non poteſt ſubdelegare partem cauſæ de iure ciuili, ſecus de iure canonico.

66 Delegatus etiam principis cui eſt facta delegatio, cum clauſula appellatione remota, non poteſt ſubdelegare cum eadem clauſula.

67 Legatus proconſulis poteſt ſubdelegare, et ibi ponuntur diuerſæ rationes.

68 Legatus proconſulis poteſt ſubdelegare nõ de iure ſpeciali, ſed uirtute ſuæ iuriſdictionis.

69 Legatus proconſulis non debet propriè iudicari delegatus, & ibi ponuntur plures caſus, in quibus aliqua poteſt quæ non poſſunt alij delegati.

70 Lex, iudicium ſoluitur. ff. de iud. non habet locum in legato proconſulis.

71 Legatus proconſulis & uicarius epiſcopi æquiparantur.

72 Legatus proconſulis poteſt plures cauſas ſubdelegare.

73 Delegatus ordinarij non poteſt etiam unum articulum cauſæ ſubdelegare.

74 Delegatus ordinarij ſubdelegare poteſt, quando eſt ſibi data facultas ab ordinario.

75 Delegantes de iure ſpeciali, ut delegati principis, non poſſunt eius ſubdelegato dare poteſtatem ſubdelegandi.

76 Differentiæ nonnullæ reſultantes, an quis ſit ordinarius, an delegatus.

77 Ordinarius habet iuriſdictionẽ propriam, ſed delegatus uſum iurisdictionis, ex quo ſequuntur plurimi effectus.

78 Appellatur à delegato ad delegantem, etiam quod ordinarius cognoſcat ut delegatus.

79 Delegatus etiam ad uniuerſitatem cauſarum poteſt recuſari.

Ordinarius non capit ſportulas, ſed bene delegatus. 80
Delegatus an in procedendo utatur conſuetudine fori delegantis, an ſua. 81
Delegati plures ad aliquod negocium non cenſentur habere iuriſdictionem in ſolidum. 82
Diffinitio delegati. 83
Diffinitionem ſatis eſt conſtare ex genere remoto. 84
Articulus cauſæ an poßit dici cauſa. 85
Capitulum, ſtatutum de reſcript. in ſex. non habet locum in nudo miniſterio quod committitur. 86
Proprietas ſermonis ſumitur à diffinitione. 87
Actus in dubio debet exponi tanquam ualidus. 88
Vicarius & uicegerens in quibus differant. 89
Vicarij appellatio non reperitur de iure digeſtorum. 90
L.1.ff.de offic.eius. dum dicit ſenatuſconſulto delegatam, aliàs habetur delatam. 91
Iuriſconſulti non ſunt uſi hoc termino delegati. 92
Delegatus pluribus modis appellatur. 93
Rub. & titulus C. de officio uicarij, quomodo debeat intelligi. 94
Vicarij appellatio prout capitur pro uicegerente, non erat cognita de iure Codicis. 95
Vicarius & uicegerens an differant ex proprietate uerborum. 96
Vicarius & uicem gerens eſt ex communi uſu, qui in totum & per omnia repræſentat uicem alterius. 97
Imperator & doctor non dicitur quicunq; docet uel imperat, ſed cui inſignia fuerunt collata. 98
Vicarij à quibus conſtitui poßint. 99
Vicerector conſtitutus ab uniuerſitate, gaudet iiſdem immunitatibus quibus rector. 100
Ordinarius non poteſt conſtituere uicarium: fallit, ut ibi. 101
Vicarius epiſcopi de iure canonico habet ordinariam iuriſdictionem. 102
Vicarius quo modo cognoſcatur à delegato. 103
Emphyteoſis dicitur, quando ſoluitur quid modicum in recognitionem dominij. 104
Aſſeſſores quomodo ſint introducti, & quibus nominibus nuncupentur. 105
Aſſeſſor nullam habet iuriſdictionem niſi ſibi tribuatur à lege uel ſtatuto. 106
Aſſeſſor habens iuriſdictionem, non eſt proprie aſſeſſor: ſicut nec dicitur iudex, quando non habet iuriſdictionem, ideo non compræhenditur in ſtatuto loquente de iudice, uel aſſeſſore. 107
Arbitri iuris qui dicantur. 108
Arbitri electi ex forma ſtatuti, æquiparantur potius ordinarijs quàm delegatis. 109
Arbitri compromiſſarij qui dicantur. 110
Arbitria ſunt redacta ad inſtar iudiciorum. 111
Arbitri non habent iuriſdictionem, ſed notionem. 112
Actio quando detur ex ſententia arbitri. 113

Compro-

114 *Compromiſſum ualere poteſt etiam non adiecta pœna.*
115 *Arbitratores qui dicantur, & quomodo differant ab arbitris.*
116 *Arbiter procedit de iure, ſed arbitrator de iure & de facto.*
117 *Arbitrator ſi iniquè arbitretur, fit reductio ad arbitrium boni uiri.*
118 *Amicabilis compoſitor quis dicatur, & quomodo differat ab arbitratore.*
119 *Fratres minores qui non poſſunt eſſe arbitri, non erunt etiam arbitratores.*
120 *Laudum præſumitur iuſte & ritè latum.*
121 *Laudum quibus modis impugnari poßit.*
122 *Laudum latum ſuper rebus prohibitis, alienari non tenet.*
123 *Laudum & compromiſſum ſuper re certa non tenet.*
124 *Arbiter ſi excedat contenta in compromiſſo, laudum redditur nullum.*
125 *Laudum nullum quando poßit ualere in uim pacti.*
126 *Iudices chartularij qui dicantur.*
127 *Inſtrumenta guarentigiata quomodo fiant.*
128 *Inſtrumenta regulariter non habent executionem paratam, & ibi quid de inſtrumentis guarentigiatis.*
129 *Inſtrumenta guarentigiata habent executionẽ paratã, quando ſunt liquida.*
130 *Notarius non habet dignitatem, niſi ſit etiam iudex, uel notarius principis.*

SEMEL atque iterum interpretatus ſum hanc partem in Italia, ubi ad amuſſim ſingula propter circulos examinaui, quæ hic traduntur per glo. & Doctores, tam antiquos quàm modernos. Verum cum plurima ſint magis ſubtilia quàm utilia, ſtatui omiſſo illo ordine breuem tractatum iudicum ordinariorum & delegatorum hic compilare, qui multum aperiet mentem in tota materia iuriſdictionũ, quæ infrà uenit interpretanda, proteſtando quod quæcunq; dixero, ea intelligo procedere de iure communi circumſcriptis ſtatutis & conſuetudinibus locorum, & reſcriptis principum, per quæ plerunq; augetur, minuitur, alteratur iuriſdictio iudicum.

In Rubica ibi, mandata eſt iuriſdictio. Quæro pro intelligẽ
1 tia rub. & infra dicendorum, quid ſibi uelint hæc uerba, quia per ea deſcribitur ſeu definitur neſcio quid, & habent in ſe aliquid latens. Glo. rubricæ in prima continuatione, ſentit et uult quod ſignificent delegatũ, id eſt de officio delegati, dum dicit, Viſum eſt ſupra de officio ordina. nunc delegati. & ita exponit hoc uerbum Mandata, id eſt delegata. Azo in ſumma C. de iuriſd. omnium iud. Odofre. Paul. Alex. Iaſ. hic, Alber. infr. l. 1. in prin. & mihi placet. pro qua expoſitione eſt gl. in l. 1. §. fin. infr. eo. & in l. nec mandante. ff. de tuto. & curat. dat. ab his. dum conſtituit differentiam inter uerbum iubere, & mandare, ſeu delegare, & alia gl. à nemine adducta in ex-

traùagna-

trauaganti comun.in uerbo iudices. §.idem. de officio deleg. quæ in ſpecie declarat hanc rubricam,quare inſcriptio dicat mandata,cum hic tractetur de delegatis. et inquit idem eſſe,et unũ pro alio poni. Et pro his gloſſis facit l. cognitio. §.1. dum loquitur de damno infecto, iuncta l. 1. ff. de damno infect. Nam in d. §.1.dicitur mandari,in l.1.delegari. Atq; ut rem ad grammaticos reducamus, ſecundũ quos melius res decidi poteſt,idem eſt legare & mandare : utrunq; enim ſignificat committere, ut apud Plautum in Caſin. Quin potius quod legatum tibi eſt negotium,id cura : id eſt, commiſſum. Terentius in Adelph. Huic mandes ſi quid rectè curatum uelis. & ideo tantundẽ fuiſſet,ſi dixiſſet Commiſſa iuriſdictio. ideo lex ubi primo appellauit cauſam delegatam,poſtea in eodem themate appellat cauſam commiſſam.c. præterea. extra de offic. deleg. Idem ſi dixiſſet data.l.2.infr.tit.2.prout illa lex intelligitur in delegato. & gl.fin.in l. ſæpe. ff. de offic. præſid. Bene uerũ eſt,quod hoc uerbum Data, magis propriè conuenit iuriſdictioni ordinariæ.l.more.cum l.ſeq.infr.tit.2. & Doct.in d.l. 2. & latius infrà dicã tractando de iudice ordinario. Ex his ſatisfactum eſt quæſtioni,ut idem referant uerba huius rubricę, 2
ac ſi dictum eſſet de officio delegati. Nec eſt arguẽdus inſcriptor,quia potuiſſet hanc rubricam breuius componere, prout factum eſt in Decretalibus,& in ſexto. Nam meminit eius 3
quod uoluit Pedius lib.1.de ſtipulationibus, quod refert Paulus iuriſconſultus in l. certum. ff. ſi certum peta. paria fore quid eſſe certũ per ſe, uel per relationem ad aliud : & nihil referre an res proprio nomine appelletur, an uocabulis quibuſdam demonſtretur,quatenus mutua uice res fungantur, quę tantundem præſtent. In ſimili deſcribit certi condictionem iuriſconſultus in l.1.ff. de condict. tritic. et in l.1. de interrog. act. per illa uerba,ſi certum petatur. & eandem certi condictionẽ. Alio modo depingit Imperator in § 1. Inſtit. quib. mod. re cõtrah. oblig. & in §. ſic itaque. Inſtit. de act. ibi, ſi apparet eum dare oportere, prout intelliguntur illa iura communiter per Doct. uel aliter dic,quod Iuriſconſulti non ſunt uſi hoc termino delegati, quia eſt improprius, ut latius dicam infr. in tractatu uicarij & uicegerentis, ubi omnino uide. Aduerſus tamen prædicta argui poteſt, quod licet aliquando mandare & delegare pro eodem ponantur, tamen regulariter differunt. quia delegari dicuntur cauſæ in ſpecie, & particulares : man- 4
dari uerò uniuerſitas cauſarum. glo.1.d.l.1.§.fi. infr. eo. Vnde cum uerba debeant capi in dubio per prius,& non per poſterius. l. hoc legatum. ubi Bart. ff. de leg. iij. & in potentiori ſignificatu. l.1.§. qui in perpetuũ. ff. ſi ager uectig. uel emphit. uerbum Mandata hic in dubio capiet in ſuo ſignificatu,pro

mandato uniuerſitatis cauſarum, non pro delegatione. Ad iſtud dic, illam gl. cõmuniter reprobari per dd. & contra eam ibi ponderat Dec. & Moderni tex. per eam allegatum in l. ſolet. infr. tit 2. ibi, aut omnem mandat, aut ſpeciẽ unam. Et ſic una ſpecies mandari poteſt. Verum pro defenſione gl. poſſet euitari ille tex. & intelligere illa uerba Speciem unam pro uniuerſitate cauſarum unius loci, & omnem iuriſdictionem pro totali, prout ibi facit glo. At uerior intellectus eſt, ut uerba illa Speciem unã, capiantur pro ſingularibus cauſis. quod probo per l. ſequentẽ, ubi ſunt eadem uerba, Aut ſpeciem unã. & in redditione rationis, quare poſſit mandare unam ſpeciẽ, inquit iuriſcõſultus, quod potuit habere iuſtam cauſam, quia ante magiſtratum fortè ſuſceperat patrocinium alterius partis: & ſic loquitur de cauſa particulari. Poteſt etiam induci ille tex. contra dictam gl. in illis uerbis, inter certas perſonas. Eandem gl. reprobat Iaſ. in l. fi. per illum tex. infr. eod. qui tamen poſſet euitari, ut ibi per eum melius facit tex. in l. cognitio. ubi cognitio de ſuſpectis tutoribus poteſt mandari. & ſubdit iuriſcõſultus, eam tranſire etiam mãdata generali iuriſdictione. Ergo in principio text. intelligiẽ, in mandato particulari. Ad idem eſt tex. in d. l. cognitio. §. 1. ubi enumeratis pluribus cauſis ſingularibus, in fine diciẽ eas mandari poſſe. adde text. in l. etſi prætor. infr. eo. qui loquitur de cauſa particulari mandata ordinario, & l. cum hi. §. ſed nec manda. ff. de tranſact. Non eſt igitur recedendum à prædictis, tantundem eſſe dicere, mandare iuriſdictionem, & delegare. Licet autem hæc
5 non differant, eſt tamen differentia inter uerbum mandare, ſeu delegare, & uerba præceptiua, puta iubere. quod ſi uerũ eſt, erunt diligenter inſpicienda reſcripta delegationum, quibus uerbis ſint concepta. Prima eſt, quod hoc uerbum iubere facit ut cauſa quę aliàs ſui natura erat indelegabilis, poſſit delegari, ut per gl. in l. nec mandante. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. quod tamen nõ procederet, ſi eſſet facta delegatio per uerbũ Mando, ut ibi, & ſequiẽ Rimi. hic in v. col. Sed hoc mihi non placet, quia intellectus illius l. nec mandante, non ſtat in uerbis, ſcilicet an uſus fuerit delegans uerbo iuſſus, an uerbo mandati: ſed an mandatum fuerit habenti iuriſdictionẽ, nec ne. ut ibi per gl. ſecundum alium intellectum. & hoc uolunt omnes infr. eod. l. 1. in glo. ſuper uerbo mandari, & dd. in §. antepe. Inſtit. de Attil. tuto. Quod probo hac ratione, quia eſſet in poteſtate delegantis facere cauſam delegabilem, quæ non erat delegabilis: quod eſt abſurdum, cum lex illas cauſas eis cõmiſerit ſpecialiter, & in priuilegium, tanquam non alijs, ut dicemus infr. l. 1. Secunda differentia, quia ſi eſt facta dele
6 gatio per uerba præceptiua morte delegantis, non extinguiẽ

iuriſdi-

iuriſdictio delegati, etiam re integra. quod tamen ſecus eſt, cum per alia uerba facta eſt delegatio, ut uoluit gl. penul. in l. & quia. infr. tit. 2. per tex. in auten. ut nulli iudicum. §. & hoc uerò iubemus. Hanc differentiam non puto ueram. Sciendũ enim eſt, quod uoluit Bart. in d. l. & quia. quam legit cum l. more. col. 2. Quoties mandat᷑ aliquid alicui per ſuperiorem, 7
quod pertinet ad eius iuriſdictionem uel officium, et ita ei qui habet aliàs iuriſdictionem, illud appellatur propriè iuſſus importans neceſſitatem: ſed quando committitur aliquid alicui quod non pertinet ad eius officium, illa eſt propriè delegatio, & ſequuntur ibi omnes, ut per Iaſo. col. xvi. Dec. col. antepe. His ſic præmiſſis, aut cõmittitur aliquid alicui per ſuperiorẽ quod pertinet ad eius iuriſdictionẽ, et tunc per quæcunq; uerba fiat, non extinguitur iuriſdictio morte delegantis, etiam re integra: & ita procedit tex. in d. §. ad hoc iubemus. aut cõmittitur cauſa priuato, uel aliàs habenti iuriſdictionem, quæ tamen non pertinet ad ſuam iuriſdictionẽ. & tunc etiam quod ſit facta commiſſio per uerba præceptiua, extinguetur iuriſdictio re integra morte delegantis. d. l. & quia. et ſic non inſpicimus per quæ uerba ſit facta commiſſio: ſed cui, & quæ cauſa ſit cõmiſſa. Hoc idem uoluit Specula. in tit. de offic. deleg. §. reſtat. in prima col. & in tit. de legato. §. finitur. uerſ. ſed pone de facto. Alex. Iaſ. Dec. in d. l. more. Rationem differentiæ 8
quare in uno caſu extinguatur, in alio non, ponit Abbas in c. relatum. de offic. deleg. Nam quando committitur cauſa nõ pertinens ad iuriſdictionẽ delegati, datur ſibi noua poteſtas, & ille utitur uice delegantis, ideo eius morte extinguitur iuriſdictio. d. l. & quia. Sed quando committitur illi ad cuius iuriſdictionem pertinet, non datur noua poteſtas, ſed illa quam ipſe habebat excitatur: ut dicemus etiam infr. in tractatu ordinarij. c. licet undiq;. extra de offic. deleg. c. cum aliquibus. de reſcriptis. in vi. Ergo ceſſat illa ratio quæ in ſuperiori caſu militat, quia non utitur talis iuriſdictione alterius. Et hanc rationem ſequuntur dicti Doct. in d. l. more. & Felin. in d. c. relatum. col. penul. Tertia eſt differentia, quod ſi eſt facta delegatio per uerba præceptiua importantia neceſſitatem, talis conſtituit᷑ iudex ordinarius, ubi aliàs eſſet delegatus, per gl. in l. ſæpe. ff. de offic. præſid. Sed aduerte, quia illa glo. hoc non dicit: ſed uult, quod ſi eſt facta delegatio per uerba præceptiua, ille cui eſt facta, non poſſit delegare. ſecus, ſi per alia uerba, puta mando, &c. Illam gl. ſequitur ibi Bart. & Bald. dicit nõ eſſe 9
alibi, ſed habet cõſociam in d. c. cum aliquibus. Eam ſequit᷑ etiam Iaſ. in l. à iudice. C. de iudic. col. penul. qui refert plures eam ſequẽtes, & Moder. infr. l. 1. §. fi. ſuper prima gl. & Alex. in l. more, infr. tit. 2. col. penul. dicit totum mundum eam ſeruare.

uare.qui tamen poſtea dubitat ne non ſit uera, per aliam glo.
in l.1.ff.quod iuſſum.quę uoluit quod rogatio domini habet
uim præcepti, ergo nō refert per quæ uerba fiat delegatio à ſu
periore. et illam gl. in d.l.1. ſequutus eſt etiam Felin. in c.ſi pro
debilitate. extra eo. in prin. reprobata glo. in d.l. ſæpe. Non
eſt tamen recedendum à gl. in d.l. ſæpe. quia ut dicit Alex. to-
tus mundus eam ſeruat: et in effectu plus importat pręceptū,
quàm mandatum. c.dubium. xviij. q. ij. Nam mandatum mo
net, præceptum arctat. Bene uerū eſt, quod uerba mandato-
ria ſecundum ſubiectam materiam etiam arctabunt, arg. l.ſi
10 olei. C.locati. Non obſtat gl. in d.l.1. quod iuſſum. quia reſpō
dendū eſt ut per Decium in d. c. ſi pro debilitate. eius uerba
non eſſe ad corticē accipienda, ſed ad ſenſum. c.intelligentia.
ęxtrà de uerb.ſig. Nam intellexit, quod rogatio domini eſt
præceptum, quia illud fieri & exequi debet, non tamen neceſ
ſariò per eum cui facta eſt rogatio, ut in caſu noſtro, ſed etiam
per alium. Aliquot etiam differentias inter mandatū & præ-
ceptum, uide per Felin. in c.eam te. col. v. de reſcript.

His præmiſſis pro intelligentia uerborum Rubricæ, deſcē-
dendo ad principale propoſitum noſtrum, eſt uidendum de
his quibus mandatur ſeu delegatur iuriſdictio, quam iuriſdi-
ctionem habeant. Et omittendo inueſtigationē illam, an Im-
11 perator habeat imperium à Deo, & an à ſummo pontifice, de
quo per Felin. in c.ſi quando. col. vi. extrà de reſcriptis. &
Decium ampliſſimè in c. nouit. col. 4. cum ſeq. extrà de iud.
rem paucis perſtringendo, ut intentionis meæ eſt, ſciendum
eſt, omnem iuriſdictionē ſiue in genere, ſiue in ſpecie, à princi
pio fuiſſe in populo: deinde lege regia lata, omne imperium,
omnis poteſtas translata fuit in Imperatorem. l.1. ſuprà de cō-
ſtitu. princip. §. ſed quod principi. Inſtit. de iure naturali,
gent. & ciuili. Sed quia princeps habebat ſub ſe plurimas pro
uincias & ciuitates, difficile & impoſſibile erat ut ſolus poſſet
12 ubiq; ſatisfacere, & exercere iuriſdictionem. ideo communi-
cauit eam magiſtratibus, non ab ſe abdicando, ſed ſicut ſol
communicat lumen planetis, neq; propterea ipſi minuitur.
c.bonæ. de poſtul. prælat. ubi Bald. col. 4. & ſicuti riuuli ſca-
turiunt à fonte, et tamen fons non exiccatur, ut per Angel. in
rub. infr. de iuriſdic. omniū iud. Non tamen fuit facta com-
municatio æqualis. nam aliquibus plus tributum fuit, quàm
alijs, ut per Alex. infr. eod. l.1. Quinimo ſecundum Paulum
Caſtrenſem ibi, quædam retinuit quæ nulli communicauit:
quod intelligendum eſt in uim ordinariæ poteſtatis. aliàs au-
tem ſolet princeps ſibi reſeruata in priuilegium concedere, pu
ta ius legitimandi, doctorandi, creandi notarios, cum ſimili-
bus, ut in Autent. quibus mod. nat. effic. ſui. §. fin. & uidere
eſt

eſt in priuilegio Comitum Palatinorum, prout in eo quod quondam pater meus habuit pro ſe & deſcendentibus maſculis, à Cæſare Maximiliano, dum legationis munere apud eũ pro Marchione Montisferrati fungeretur. Et nõ modo princeps & lex uiua tribuit iurſdictionem, ſed lex mortua, tum ciuilis, tum prætoria: ſimiliter conſuetudo. item alijs modis, ut per gl. in l. et quia. infr. tit. 2. in uerbo Nec ipſa. et ibi ſigillatim omnia proſequunt̃ Bart. & dd. At nos proſequemur tantũ magis quotidiana de Imperatore & Pontifice, idem intelligendo de rege Hiſpaniarum, & rege Franciæ, & Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, et alijs etiam ciuitati- 13
bus, quibus iura imperij conceſſa ſunt, qui cenſentur principes in ſuo territorio, & omnia poſſunt in ſubditos eorũ quæ Imperator in toto orbe, ut pulchrè deducit Curt. iunior in ſuo tractatu feudali, in 2. q. ſecundæ q. principalis, & Iacob. de S. Georg. in inueſtitura feud. col. 1. uerſ. dubitatur etiam. Hæc autem iuriſdictio per hos principes diuerſimode mandatur ſuis magiſtratibus. Aliquando tribuitur uniuerſaliter in toto territorio cui præficiuntur. & hæc eſt ordinaria, puta 14
prætori, præſidi, proconſuli, & in hoc comitatu balliuis, ut apparet ex titulis ſuperioribus, & in l. eum qui. infr. tit. 2. quam licet tribuatur à principe, habent ut ſuam & iure proprio. l. 1. §. fin. & l. etſi prætor. infr. eo. l. more. & l. ſolet. infr. tit. 2. id eſt radicatam, & initium principaliter ſumentem in perſonam ipſorum. d. l. & quia. ibi, principaliter. quam ita ibi declarat Bart. & omnes in principio. Et hoc caſu dicitur proprie et ſtricte iuriſdictio dari. d. l. & quia. ibi, ei iuriſdictio data eſt. & notant dd. in l. 2. infr. tit. 2. Largo tamen modo aliquando lèx loquens de iuriſdictione ordinaria, utitur uerbo delegare, ut in l. 1. ibi, ſenatuſconſulto delegatam. & in l. qui ordina. C. de offic. recto. prouinciæ. & tunc illud uerbum eſt exponendũ pro commiſſione, ut facit Bart. in d. l. 1. & Io. And. in c. 2. de offic. deleg. in vi. uel pro dare, ut facit gl. in c. irrefragabili. §. cæterum. in uerbo, ſuper hoc. extrà de offic. ord. quę optimè loquitur in propoſito, & allegat ſimile in c. ad abolendam. de hæretic. Ex hoc quod ordinarij habent iuriſdictionẽ iure proprio, 15
& radicatam in perſonam ſuam, non extinguitur eorum iuriſdictio per mortem concedentis etiam re integra, ut notat Paul. de Caſtro per illum tex. à contrario ſenſu, in d. l. more. cum l. ſeq. ubi Alex. ſequitur in 3. notab. & Iaſ. in v. adducentes etiam tex. in d. c. 2 de offic. leg. in vi. Quod tamen limitatur per eos, niſi illa ordinaria cohæreret alteri ordinariæ tanquam acceſſoria, & ab illa penderet. Et ponunt exemplũ in uicario epiſcopi, qui habet ordinariam iuriſdictionem. c. ij. de offic. uica. in vi, & eius iuriſdictio extinguitur per mortẽ epi-

ſcopi,& deuoluitur ad capitulum.c.fi.& penul. extra,ne ſede uaca.dd.in c.penul.de offic.uica. Alex.infra in hac rub. col. penul. & ibi Riminal.col.antepenul. & Moderni. Subdit unum Iaſ. in d.l.more. col.8. quod iuriſdictio ordinaria dari
16 non poteſt,niſi per ſcripturam publicam: & ſi aliter data fuerit,non ualet,alleg.Bald. in l.prohibitum .col.4. C.de iure fiſci.lib.x. Ex quo ſequitur ſecundũ eum, quod debet probari quoq; per publicam ſcripturã. Hoc dictum apud me eſt dubitabile,quia gratia & priuilegium bene ualent ſine ſcriptura. Clemen.dudum. §.nec etenim. de ſepult. Vnde ſi pontifex pronunciauit aliquem epiſcopum alicuius ciuitatis, ſtatim eſt epiſcopus.Bald.in l.humanũ. in fi. C. de leg. Conſiderabã ſic dici poſſe.aut quærimus an ſcriptura ſit neceſſaria ad cõſtituendum aliquem ordinarium,& dic quod non. Si enim conſtat eum eſſe ordinarium, etſi non confecta ſit ſcriptura, erit ordinarius per proxime dicta. Aut dubitat̃ an ſit ordinarius, & tunc ad hoc probandum requiritur ſcriptura per l.1. C.de mand.prin. Ita in ſimili diſtinguit Dec.in rub.extra de conſtitu.col.penul.in prima lectura. Iuxta prædicta quæro,an ad eſ
17 ſe ordinariæ iuriſdictionis requiratur territorium,& ita quod ſit iudex præfectus loco. uidetur dicendum quod ſic.l.1. §. cũ urbem. ff.de offic.præfect.urb.& l.fi. C. ubi & apud quem. ubi gl.notat ex illo textu illum poſſe reſtituere in integrũ,qui præeſt adminiſtrationi cum iuriſdictione.& ibi Bart. inducit hæc iura,inferendo,ex hoc dignoſci poſſe,an aliquis ſit iudex ordinarius,an delegatus. & idem uult Innoc. in c. quoniam Abbas.de offic.deleg.& in c.cum ab eccleſia.de offic. ordin. Tu uero conclude,contrarium non eſſe de neceſſitate, & poſſe conſtitui ordinarium,ſeu ordinariam iuriſdictionẽ ſine ter-
18 ritorio. Et ratio eſt,quia iuriſdictio nõ cohæret territorio actiuè: & ideo poteſt eſſe iuriſdictio ſine territorio in perſonas. ita Bart.& cõmuniter omnes in l. 1.col.penul. infr. de iuriſd. omnium iud. Alex.conſ.35.uiſo proceſſu uolu.4. & in terminis noſtris,idem Alex.in l.ſolet.col.fi.eo.tit.de iuriſd. omniũ iud.qui reprehendit Innoc. ubi ſupra Felin. in c.poſt ceſſionem. primo notab. de probat. & eundem Alex. in l.iubere.
19 col.2.eod. tit. Facit quod Doctor eſt iudex ordinarius inter ſcholares. Bart.in l.ambitioſa.in fi. ff.de decret.ab ord. faciẽ. & in q. ſua incipie.adunantia,in fine. & tamen non eſt præfectus territorio,ſed perſonis tantum. & ex hoc quod ſit ordinarius,poteſt delegare ſecundum gl. in autent. habita. C.ne filius pro patre. Alex.in d.l.ſolet. Ex quo apparet, decipi Zaſium in l.2. §.his legibus latis.ff. de orig.iuris. qui dicit, doctorem inter ſcholares eſſe iudicem innominatum,nec eſſe delegatum,nec ordinarium,nec poſſe delegare. Facit etiam quod

notarij

notarij creati cum hac clauſula, ut ſint notarij & iudices ordinarij, habent iuriſdictionem ordinariam, et tamen nullum habent territorium, ut per Bart. in d.l. fin. C. ubi & apud quem. & in d.l. 1. col. penul. de iuriſ. omnium iud. Et uocantur tales notarij, iudices chartularij, ut dicam infr. in fine huius tractatus. Tandem dic, quod ubi cõceditur uniuerſitas negocij ab habente poteſtatem, dicitur in dubio tribui iuriſdictio ordinaria, etiam ſine territorio. Bart. in d.l. ambitioſa. col. fi. & in d.q. incip. adunãtia. & in d.l. more. col. 2. uerſic. iuxta hoc. ubi cõmuniter alij ita tenent, quod ſeruiet ad ſtatim dicenda. Secũdò, aliquando tribuitur iuriſdictio his magiſtratibus & ordinarijs, per principem ultra uniuerſalẽ inter certas perſonas, & in cauſa particulari. et tunc aut cauſa fuit cõmiſſa, quæ non ſpectabat ad iuriſdictionem ordinarij, & commiſſio tribuit iuriſdictionẽ delegatam: talis enim ordinarius in illa cau 20
ſa eſt delegatus, & nõ ſuo, ſed alieno imperio agit. l. & ſi prætor. ubi caſus. infr. eo. Alberi. in l. ſæpe. col. fi. ff. de offic. præſid. Doct. in d.l. & ſi prætor. At in contrariũ eſt deciſio Bald. & collegij Peruſini, in quodam conſilio relato per Lapum, allega. 83. col. penul. ubi fuerat per commune Florentiæ commiſſa quædam cauſſa officialibus mercantiæ, fuit poſtea dubitatum, an dicti officiales eſſent ordinarij, uel delegati. arguitẽ quod delegati, per d.l. & ſi prætor. Demum concluditur, eos eſſe ordinarios in illa cauſa, quia eorum iuriſdictio ordinaria, quam aliàs habebant, fuit per commiſſionem prorogata ad hanc cauſam ſpecialiter commiſſam. Iſtud eſt magni effectus, cognoſcere an ſit delegatus uel ordinarius, propter differentias quę ſunt inter eos, de quibus dicam infrà loco ſuo. Pro reſolutione dic, ſi apparet aliquo modo ſuperiorem uoluiſſe delegare illam cauſam puta quia uſus eſt uerbo delego, uel fortaſſe quia erat alius ordinarius, qui commitebat alteri ordinario unam cauſam ex ſua iuriſdictione, qui non poteſt dare ordinariam iuriſdictionem, ut infrà dicam loco ſuo, uel aliquo modo apparet de mente delegantis, eo caſu hic ordinarius habebitur pro delegato, ſecundum textum in d. l. & ſi prætor. Si uero ſumus in dubio, tunc uidebitẽ prorogata iuriſdictio, & hic officialis habebitẽ in illa cauſa, ut ordinarius. Ita procedat dictum collegij Peruſini. pro quo facit doctrina Bart. in d.l. ambitioſa. col. fin. in illis uerbis. Si enim hoc concedit officio, tunc priores poterunt ex ſuo officio, ex poteſtate ordinaria. & ſequuntur communiter alij. Seuerin. in l. more. q. xv. ubi Dec. col. 5. et Moder. in d.l. more. cũ l. ſeq. & idẽ Dec. in c. cæterũ. col. 1. extra de iud. Socc. in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. 3. notab. ff. de uerb. oblig. qui pro hoc dicit eſſe caſum in d. c. cum in aliquibus. de reſcrip. in vi. & ibi Crotus col. v. cum

ſeq.

ſeq. & alij Moder. Iaſ. in l. ius autem ciuile. ſuprà de iuſt. & iure. Aut committitur cauſa ordinario, quæ ſpectabat ad ſuam
21 iuriſdictionem. & hæc commiſſio nullam tribuit iuriſdictionem, ſed ſolum excitatur iuriſdictio, & officium ipſius ordinarij. d. l. ſæpe. & d. c. cum in aliquibus. & c. licet. extra de offic. ordin. Talis enim commiſſio, eſt potius iuſſus importans neceſſitatem, quàm delegatio, ut dicit Bart. in d. l. more. col. 2. & dixi ſuprà in declaratione uerborũ Rub. Limita, quando in cõmiſſione alteraretur iuriſdictio ordinarij in illa cauſa, quia tunc cenſeretur delegatus propter regulam: quod quando aliquid detrahitur, uel additur, certe rei efficitur tertia ſpecies. d. l. ius autem ciuile. & ibi Iaſ. in ſpecie infert ad hanc limitationem, & Deci. in d. l. & ſi prætor. in prin. Docto. omnes poſt Angel. in d. §. ſi quis ſimpliciter. per illum tex. & Canoniſtas in c. licet. ubi Fel. col. 2. & tertia. extra, de offic. ordin. Ex quo inferunt in ſpecie, ſi cauſa committatur ordinario à principe, ſummariè & de plano cognoſcenda, in qua ordinarius non poterat de plano, nec ſummariè cognoſcere, hoc caſu iudex erit delegatus, quia eſt alterata iuriſdictio. et hæc eſt communis opinio, ut per Felin. in d. c. licet. col. 1. & alios in locis ſuprà allegatis. licet contrarium tenuerit Dec. in d. l. etſi prætor. Idem, ſi eſſet cauſa commiſſa appellatione remota. Doct. in d. c. licet. Peruſin. c. paſtoralis. col. 4. uerſ. xi. operatur, extrà, de appel. Et plures coniecturas, quibus uideatur alterata iuriſdictio, uide per eoſdem ubi ſuprà, maximè Felin. in d. c. licet. & Moderniores in d. §. ſi quis ſimpliciter. Vltimò notabis unũ pro condimento præmiſſorum, ubi dictum ſit principem cenſeri tribuere iuriſdictionẽ ordinariam, id non procedere quo-
22 ties in commiſſione eſſent appoſita hæc uerba, Cognoſcas, authoritate noſtra: quia tunc ſemper erit delegatus, ut per Bart. in d. l. more. col. 2. allegat proœmium Inſtitutionum, ibi, Authoritate noſtra. & l. 1. §. ea enim. C. de ueteri iure enucl. & omnes eum ſequuntur ibi, & in d. §. ſi quis ſimpliciter. & Felin. in d. c. licet. Idem ſi reſcriptum cõtineret alia uerba ſimilia & æquipollentia, puta, Vice noſtra. Limita iſtud dictũ, ut per eoſdẽ, procedere, quando huiuſmodi uerba ſunt appoſita in principali diſpoſitione: puta, Committimus ut authoritate noſtra cognoſcas. ſecus, ſi in confirmatione diſpoſitionis in fine dicatur, quæcunq; egeris authoritate noſtra rata ſint. ita exemplificat Alex. et Iaſ. in d. l. more. Et hoc eſt generale, quod clau-
23 ſula acceſſoria non immutat naturam principalis, ut notatur in Clemen. 1. de præben. & ideo licet mentio mortis facit iudicari donationem cauſa mortis, ut nota. in l. 2. C. de iure dot. & per Bart. & alios in l. quæ dotis. ſolut. matrimo. & in l. fin. ubi dixi anno proximo, C. de pactis. Hoc non procedit, ubi

fit

ſit mentio mortis in clauſulis executiuis, & acceſſorijs. Alex. in d.l. quæ dotis. Deci. in d.l. more. col. v. & conſ. 305. col. fin. & conſ. 470. col. 1. & potes late comprobare ex cumulatis per Iaſ. in l. ex pupillari. ff. de uulg. & pupill. Hic quæri poſſet opportune, an inferior à principe dare poſſit ordinariã iuriſdictionem. & uidetur quod ſic, ut in officiali ſeu uicario generali epiſcopi, qui habet ordinariam, & unum & idem tribunal cum eo. c. Romana. de appell. in vi. & nota. in c. 2. de offic. uica. eod. libro. & tamen conſtituitur ab epiſcopo, qui eſt ordinarius. Tene contrarium, ut nullus inferior à principe faciat ordinarium. l. cum prætor. ff. de iud. ſentit gl. in d. l. more. & ibi Seuerin. q. xv. & ratio eſt, quia ſi deberet conſtituere ordinarium, opus eſſet quod propriam iuriſdictionem à ſe abdicaret, quod facere non poteſt. l. legatus. ff. de offic. præſid. Non obſtat quod dictũ eſt de uicario, quia reſpectu epiſcopi eum cõſtituentis, eſt delegatus. nã poteſt eum quandocunque reuocare, uel cauſam aliquam ad ſe auocare. Clem. 2. de reſcript. c. noſtrã. de appell. & ibi notatur, & eius iuriſdictio expirat morte concedentis. Clem. fin. de procurat. ut dixi lib. 1. Supputa. cap. xi. Ordinariam uero habet à lege, ut ibi, & in d. c. Romana. & d. c. 2. habetur. Vnde infero, non bene loqui Alex. hic, & alios, qui in hoc conſtituunt differentiam inter ius canonicum, & ciuile: quoniam nec de iure canonico ordinarius dat ordinariam iuriſdictionem, ſed eſt lex. Differentia igitur erit, quod de iure canonico lex tribuit ordinariam uicario conſtituto ab ordinario: quod non eſt de iure ciuili, ut latius dicam infrà tractando de uicario. 24 25 26

Hactenus de iuridictione quæ mandatur magiſtratibus, & publicis perſonis, nunc ſequitur uidendum de ea quæ mandatur perſonis priuatis. Nam & priuatis mandatur de iure ciuili. l. fin. infr. eod. in quo tractatu primo ſe offerunt delegati. Sed antequam ad ſpecialia deſcendam, præmittendũ eſt ad intelligentiam infrà dicendorum, in iure dari tres terminos, uniuerſalem, generalem, et particularem. Vniuerſitas conſtituitur ex pluribus rebus cõſtituentibus unũ corpus collectiuè, & unum totum, ita quod nulla res per ſe conſideratur. l. eum qui ædes. ff. de uſucap. l. qui uniuerſas. in prin. ff. de acquir. poſſe. ut hæreditas, peculium, dos, hæc ſunt quoddam uniuerſale. Iaſ. in l. 1. ff. de leg. 1. & habetur in rub. ff. ſolut. matrimo. Et licet aliquando lex abutatur hoc termino uniuerſali, utendo uerbo generali, ut in l. cognitio. infr. eo. tu tamen accipias ſecundum ſubiectam materiã pro uniuerſali, iuxta l. prætor. infr. tit. 2. ſic etiam accipitur in autent. hoc amplius. C. de fideicom. et dixi in rub. Inſtitu. de fideicom. hæredit. Generalitas eſt pluralitas rerum, quæ non cõſtituant unũ corpus, nec 27

unum totum, ſed quælibet res ut ſingulæ per ſe habentur, ut omnes ueſtes meæ, omnes ſerui mei, omnes equi mei: ut per Alex. in l. grege legato. ff. de leg. 1. Ideo datur regula, idẽ ope-
28 rari genus in ſuo genere, quod ſpecies in ſua ſpecie. l. ſi duo. in prin. ff. de adminiſt. tuto. Et ratio ea eſt, quia diſtinctè in generali diſpoſitione ſingulæ ſpecies conſiderantur. E conuerſo datur alia regula, multa tranſire cum uniuerſitate, quæ per ſe non tranſeunt. l. quædam. ff. acquir. rerum domi. l. in modicis. ff. de cõtrah. empt. Ratio eſt, quia non ſingulæ conſiderãtur, ſed tanquam unum corpus & unum totum. Particularitas, ſeu ſingularitas conſtituitur ex ſingulis rebus ſeparatis. hanc doctrinam tradit Bart. in l. ſcire debemus. in prin. ff. de uerb. oblig. & in l. ſi ita. col. 2. ff. de auro & argent. leg. Paul. de Caſtro, Alex. Iaſ. et cæteri, in l. 1. infr. eo. ſuper gl. in uerbo, non aliter. in fine. Hinc dicit gloſa in l. edita. C. de edendo. a-
29 liud eſſe iudicium uniuerſale, ut petitionis hæreditatis: aliud generale, ut tutelæ, negociorum geſtorum: aliud particulare, puta depoſiti, commodati. Similiter eſt dare legatum uniuerſale, generale, particulare, ut per Alex. in d. l. grege. & latius declaraui in d. rub. Inſtitu. de fideicom. hæred. Hæc eadẽ doctrina datur in materia delegationis, quia mandatur ſeu delegatur iuriſdictio uniuerſaliter, generaliter, & particulariter, ſuper quibus cum ex re noſtra ſint, latius eſt inſtandum.
30 Vniuerſaliter fit, quoties conſtituto ordinario magiſtratu, ſeu officiali in tota prouincia & territorio princeps, ſeu ipſe ordinarius committit alicui cauſas omnes quas contigerit moueri in aliquo caſtro uel uilla, uel aliqua certa parte eiuſdẽ territorij: ita uult gl. magna in prin. in l. 1. ff. quis et à quo appell. et in d. l. ſolet. in uerbo ſpeciem. Azo in ſumma C. de iuriſd. omnium iud. Paul. de Caſtro in l. 2. infr. eo. Alber. in d. l. 1. quis et à quo: qui ponit rationem. Bald. & Salic. in l. à iudice. C. de iudicijs. & Alex. in l. ſolet. infr. tit. 2. Peruſ. in c. cum cauſam. col. penult. extrà de appell. Iaſ. in l. more. col. ix. Curt. iunior conſ. 2. col. 2. ubi ponit de uaſallis, qui habent diuerſa loca, & in omnibus cõſtituunt ius dicentes. Tales enim ſunt delegati ad uniuerſitatem cauſarum. Et exemplum etiam patet in uicario foraneo epiſcopi, qui conſtituitur ultra uicarium generalẽ in certa parte diœceſis, qui dicitur delegatus ad uniuerſitatem cauſarum, glo. in Clem. & ſi principal. de reſcript. ſuper uerbo Foraneo, & ibi Cardi. Et idem eſſet ſi aliquis balliuus in hac patria ultra ſuum locumtenentem mandaret iuriſdictionem alicui in aliquo caſtro ſui balliuatus: quod procedit ſine ſcrupulo, ubi mandatur iuriſdictio in illa parte territorij ab ordinario. Nam cum nullus inferior à principe poſſit dare ordinariam iuriſdictionem, ut dicemus infrà, & tradit Se-

uerinus

uerinus in d.l.more.q. xv. talis erit omnino delegatus. Sed dubium non paruum eſt apud Doƈto. quid? quando in aliquo caſtro mandatur iuriſdiƈtio à principe, qui poteſt etiam 31
conſtituere ordinarium, an tunc dicatur conſtitutus ordinarius? an delegatus ad uniuerſitatem? Multi multa dixere, ſequendo cōmunia in dubio. Dic cenſeri ordinarium, propter doƈtrinam Bart. in d. l. more. col. 2. & in d. l. ambitioſa. col. fi. communiter approbatam. qui concludit, quod quando committitur uniuerſitas negotiorum, in dubio uidetur concedi iuriſdiƈtio ordinaria. & ita in ſpecie tenent Hoſtien. Anto. de Butrio in c. cum ab eccleſiarum. de offic. ordina. ſequitur Peruſ. in d. c. cum cauſam. col. penult. & communem teſtatur Alex. in d. l. ſolet. Qui tamen limitant, quando princeps uteretur uerbo delego, uel apponeret illam clauſulam, Cognoſcas authoritate noſtra, aut uice noſtra: quia tunc diceretur conſtitutus, delegatus ad uniuerſitatem cauſarum. Sed quid ſi non eſſet mandata iuriſdiƈtio de omnibus cauſis uertentibus in illo caſtro, uel uilla? ſed tantum in genere ſubalterno? puta, cō- 32
mitto tibi omnes cauſas mutui, quę uertentur in tali caſtro. Et dic idem eſſe, quia erit delegatus ad uniuerſitatem cauſarum, ſecundum Gulielmum de Cuneo in l. à iudice. C. de iud. Bal. in d. l. ſolet. 4. q. ubi Alex. dicit communē. ſequitur Dec. in c. cauſam matrimo. extrà de offic. deleg. & idem ſi commiſſæ eſſent omnes cauſæ in tali caſtro à decem libris infrà. Modo enim fiat cōmiſſio ſub nomine collectiuo, reſtriƈto ad quātitatem, tempus, uel locum, conſtituetur delegatus ad uniuerſitatem cauſarū, ut uult Bart. in l. ſenatus. ſuprà de offic. proconſ. & leg. Sed quid, ſi nulla fiat mentio territorij? ſcilicet caſtri, uel uillæ, aut alterius partis? an is cui committitur pluralitas cauſarum erit delegatus ad uniuerſitatem? Dic quod nō: nam requiritur quod delegatio fiat reſpeƈtu territorij: aliàs nō eſt uniuerſalis, ſed generalis, de qua dicemus infrà loco ſuo, ſubijciendo exempla. ita Bald. in d. l. à iudice. C. de iud. 2. q. et ibi Iaſ. col. 2. Alex. in d. l. ſolet. Peruſ. in d. c. cum cauſam. Ex quo infero, malè loqui Bart. in d. l. ſenatus. dum tenet eum eſſe delegatum ad uniuerſitatem cauſarum, cui committuntur cauſæ inter Petrum & Sempronium. & cōtrarium tenet Bal. poſt Guilielmum de Cuneo, in d. l. ſolet. in 3. q. ubi Alex. in fine dicit, Doƈtores ita communiter tenere. & idem Bal. in d. l. à iudice. Peruſi. in d. c. cum cauſam. Habes quomodo cōſtituatur delegatus ad uniuerſitatem cauſarum, operæpreciū eſt modo uidere cuius naturæ ſit, et quam iuriſdiƈtionem nanciſcatur, in quo gloſſæ iuris canonici & ciuilis fuerunt uariæ. 33
nam aliquæ uoluerūt quod habeat inſtar ordinarij, et ſit quaſi ordinarius, ut in c. cum cauſam, de appell. in uerbo delega-

tus. & gl. in l. fi. C. de iud. gl. magna circa medium, in l. ſi uni. aliàs Pompon. ff. de re iud. Quinimo ſecundum Alex. in d. l. more. col. 4. & ibi Iaſ. 5. notab. gl. in c. ſtatutum. §. inſuper. in uerbo moderatas. de reſcriptis in vi. appellat eum ordinariū. Alia gl. in Clem. 2. de reſcript. in uerbo foraneo, tenet eſſe delegatum. Ego teneo quod non ſit ſimpliciter ordinarius, nec delegatus, ſed conſtituat tertiam ſpeciem, id eſt ſit delegatus cum hoc adiuncto, ad uniuerſitatem cauſarum: ſicut in ſimili
34 uidemus actiones finiū regundo. famil. herciſc. cōmu. diuid. eſſe perſonales, quia oriuntur ex quaſi contractu. §. item ſi inter aliquos. cum §. ſeq. Inſtit. de oblig. ex quaſi contra. l. 1. ff. finium regund. Sed qui participant in aliquo, de reali appellantur mixtæ. §. quædam. Inſtit. de actio. id eſt perſonales mixtę, l. hæreditatis. C. de petitio. hæred. item actio noxalis, et ad exhibendum ſunt perſonales. l. 3. §. eſt autem perſonalis. ff. ad exhiben. tamen quia participant de reali, quod ſequunt̄ poſſeſſorem, dicuntur perſonales in rem ſcriptæ, ut declarant Iaſ. & alij in rub. ff. ſi certum peta. Sic & interdicta dicuntur perſonalia in rem ſcripta. l. 1. §. interdicta. ff. de interdictis. ſic petitio hæreditatis dicit̄ realis mixta, ut dixi lib. 2. Supputa. cap. 4. Nunc in propoſito, hic cui delegantur cauſæ in aliquo caſtro ſeu uilla unius territorij eſt delegatus, quia iuriſdictio ordinaria eſt apud magiſtratum generalē ipſius territorij, ut dicimus in uicario generali epiſcopi. & ſic ipſe nihil poteſt habere proprium. l. 1. §. qui mandatam. infr. eo. & agit nomine alieno. l. etſi prætor. eo. tit. l. ſolet. infr. tit. 2. Vnde cum iuriſdictio non ſit radicata principaliter, nec principiū ſumat in perſonam ſuam, non poteſt eſſe ordinarius. d. l. more. cum l. ſeq. & ibi notant Doct. Præterea cum delegatus ad uniuerſitatem conſtituatur etiam ab ordinario, ut ſuprà dictum eſt, & nemo inferior à principe dare poſſit ordinariam iuriſdictionem, ut iam dixi, & tradit Seuerin. in d. l. more. q. xv. ſequitur neceſſariò, quod uerè & regulariter eſt delegatus, prout uoluit glo. in d. Clem. 2. de reſcript. & propterea omnia quæ dicentur infra de delegato ſimplici, & in differentijs quas dabo inter delegatum & ordinarium, habebunt locum in hoc delegato ad uniuerſitatem, aliquibus caſibus exceptis, quos ſtatim ſubijciā.
35 Quinimo ualet argumentū à delegato ſimplici ad uniuerſitatem cauſarum ex identitate rationis, ſecundū Abbat. in c. relatum. extrà de offic. deleg. Dec. in d. c. cum cauſam. in fin. Et quod ſit delegatus, eſt communis opinio, ut per Iaſ. in d. l. more. 5. notab. qui diffuſe hoc examinat. & ibi Alex. col. 4. & omnes. Peruſ. in d. c. cum cauſam. & ibi Dec. & idem in d. l. ſolet. in fi. & in d. c. cauſam. de offi. deleg. omnes Moderniores hic in rub. noſtra, ſuper uerbo mandata. Et ideo ab eius ſub-

delegato

delegato nō appellatur ad eum, ſed ad ordinarium. Alex. in d.l.more.col.4.& eſt gl.magiſtra in c.dilecti.de appell. ut dicam infrà in quadā quæſtione incipiente Academia. Item poteſt recuſari ut ſuſpectus, ſicut alius delegatus. Iaco. Butriga. Bal. Salic. Fulgo. in l. fi. C. de iud. ubi Iaſ. col. penul. reprobata ibi gl. quæ uolebat cōtrarium, & extinguit eius iuriſdictio re integra. Bart. in d.l.more.col.fin. ubi Alex.col.antepen.& ibi Iaſ.& Dec.& eſt text. in c. fin. §. officium. de officio delegati in vi. quod eſt proprium delegatorum. d. l. more. Verum quoniam ſibi delegantur cauſæ reſpectu territorij, quod eſt quid uniuerſale. l. pupillus. §. territorium ff. de uerb. ſigni. & ſibi committitur negocium uniuerſale: in hoc aſſimilatur ordinario, cui quid uniuerſale cōmittitur, ut per Bald. in d. l. à iudice. & in d.l. ſolet. & ibi Alex. in glo. 2. non tamen propterea eſt ordinarius, cum illud ſibi tribuatur in modum delegationis, ut dicit Bald. in d.l. à iudice. & per rationes quas ſuprà poſui: ideo eligitur quædam media uia, & appellatur delegatus ad uniuerſitatem cauſarum. & hoc modo bene loquuntur illæ gloſſæ, quæ dicunt eum habere inſtar ordinarij, quia innuunt eſſe delegatum, ſed habere aliquam ſimilitudinē cum ordinario. arg. l. quod Nerua. ff. depoſiti. Nec obſtat glo. in d. 36
c. ſtatutum. §. inſuper. quę uult eſſe ordinarium, quia eam reprehendit Alex. in d.l.more.col.4. dicens mẹlius locutā fuiſſe, ſi dixiſſet habere inſtar ordinarij. Sed illa gl. non meruit allegari, nec reprehendi, quia non dicit id ad quod allegatur. Non enim loquitur de uicario foraneo epiſcopi, quamuis exprimat de delegato ad uniuerſitatem, ſed de uicario generali, cui etiam epiſcopus committit uniuerſitatem cauſarum: & de eo dubitabatur an eſſet ordinarius, an delegatus, cum eius officium expiret morte concedentis, & ordinarius non conſtituat ordinarium. & quod glo. ita intelligat, apparet, quia dicit illum delegatum ad uniuerſitatem facere idem tribunal cum ordinario. quod nō eſt in foraneo, qui proprie dicitur delegatus ad uniuerſitatem, ut per gl. in d. Clem. 2. de reſcript. Item ex alio colligiť, dum glo. remittit ſe ad notata, infra de offic. uica. & dum allegat c. Romana. de appell. eo lib. quod loquitur de uicario generali, & ibi gl. etiam hoc tractat in uerbo generaliter. Ex hoc quod participet de ordinario, plurima quæ in iure habent locum in ordinario, procedunt quoq; in delegato ad uniuerſitatem. & plures caſus in quibus æquiparantur, col 37
ligere potes ex Doctoribus in locis ſuprà allegatis, & nonnullos cumulat Peruſ. in d.c.cum cauſam.col.antepe. Et inter alios hic eſt multum frequens, quod poteſt ſubdelegare unam cauſam, uel plures, ſicut facit ordinarius, de quo dicam infrà loco ſuo. Et ſimiliter poteſt petere ſportulas, quod non facit a-

lius delegatus.gl.in d.c.ſtatutum.de reſcript.in vi.Sed ut ſu-
prà dixi,loquitur illa gl. de uicario generali.hoc dictum tamē
cōmuniter recipitur. Similiter licet plures delegati etiā à prin-
cipe non intelligantur habere iuriſdictionem in ſolidum,nec
poſſit unus ſine alio cognoſcere.c.cauſam matrimonij.extrà
de offic.deleg. tamen aliter in delegatis ad uniuerſitatē, quia
unus tantum poteſt procedere & finire proceſſum, cum cen-
ſeatur in ſolidum ſibi data iuriſdictio,ſicut ordinario.Bart. in
l.ſi uni.col.1.q.1.ff.de re iudic.Et licet Panor.contrarium uo-
luerit in d.c.cauſam.tamē ibi dicit quod nunquam uidit re-
probari Bart,& ideo poſtea mutauit ſententiam in d. c. cum
cauſam.ubi Peruſ.ſequitur,& cōmuniter teneri teſtat̃ Alex.
in d.l.ſi uni.col.1.Feli. in d. c.cauſam matrimonij. ubi Deci.
col.3. Item ſi tulit ſententiam nullam, poteſt iterum iudicare.
Bald.in l.ſi ut proponis. C. quomodo & quando iud. Rota
deciſione 341.incip.item fuit dubitat. quod non admittitur in
alijs delegatis.d.l.ſi ut proponis. Alex. hic col. 2. Eius quoq;
iuriſdictio eſt prorogabilis de perſona ad perſonam, quem-
admodum in ordinario.glo.in l.1.ff.de iud.Panor.& alij in c.
P.& G.extrà de offic.deleg.Et exequitur ſuam ſententiā An
gel.in l.tale pactum.§.qui prouoca.ff.de pactis. Vtilitas po-
teſt eſſe maxima, ſcire an ſit principaliter delegatus,an ordi-
38 narius,propter diſpoſitiones loquentes de delegatis & ordi-
narijs,quæ ſolent intelligi in eo de quo quis magis participat.
l.quæro.ff.de ſtatu hominum.ubi Bart.decidit,quod ſi quis
ualeat in duplici arte, eſt iudicandus ſecundum illam de qua
magis participat.& ſi ſtatutum prohibeat extrahi uinū, com-
præhendet uinum dimidiatum, quod fit in Italia:quia licet a-
qua miſceatur,tamen plus participat de uino,ſecus in poſca,
quæ etiam in Italia fit extracto uino,& aqua ſuperimpoſita ra
cemis, quia illa magis participat de aqua. Rippa in tract. de
peſte.charta 91.nu.295. Et quod cū petitio hæreditatis ſit rea-
lis.l.ſed et ſi lege.§.petitio.ff.de petit.hæred.quamuis habeat
quaſdam præſtationes perſonales, iudicabitur de ea tanquā
de reali, ideo ueniet in ſtatuto faciente mentionem de reali a-
ctione.et ita late cōſuluit Signoro de Homod. conſ.48.incip.
quæritur.facit reg.legis,ſi quis nec cauſam.ff.ſi cert.pet. cum
ſua materia. Nota adhuc unū in hac parte,quod licet in uni
39 uerſitate cauſarum delegata contineantur uariæ cauſæ, uaria
rum qualitatum,tamen unica eſt delegatio & commiſſio, ut
dicimus in hæreditate quæ uaria continet, & tamen unicum
tantum eſt corpus.ita Anto.de Butrio in c.licet. extrà eod. u-
bi etiam Bald.uerſ.quæro ſi quis.& Iaſ.in d.l.more.col.9. Ex
quo infero,ſi delegatus cœperit exercere iuriſdictionem in u-
na cauſa,perpetuari quo ad omnes, nec extingui mandatum

morte concedentis, de quo dic ut per Bart. in d. l. more. col. fi. & alios ibi. Generaliter fit delegatio, quando abſq; commemoratione territorij delegantur aliquot cauſæ inter aliquas 40
perſonas, quæ dicitur ad generalitatem ſeu pluralitatem cauſarũ, ut per omnes in locis ſuprà allegatis, dum tractaui quis dicatur delegatus ad uniuerſitatem cauſarum, maximè Paul. infr. eo. l. 2. Bald. & Salic. in l. à iudice. C. de iud. & Peruſ. in d. c. cum cauſam. Puta ſi cõmittantur omnes cauſæ uertentes inter Titium & Sempronium, ut per omnes ibi, quamuis in hoc malè ſenſerit Bart. in l. legatus. ſuprà de offic. proconſ. & leg. qui eſt communiter reprobatus, ut per Alex. in d. l. ſolet. infrà tit. 2. & dixi ſuprà in tractatu delegati ad uniuerſitatem. Quinimo licet eſſet facta mentio territorij, aliquãdo dicit̃ delegatio generalis: ut ſi committerentur decem cauſæ uertentes in tali caſtro. & ratio eſt, quia non eſt facta ſub nomine collectiuo, quod poſſit capere augmentum, uel diminutionem, ſed potius ſub diuerſis et ſingulis ſpeciebus, ut per Bald. in d. l. ſolet. 2. q. Et eſt maxima differentia inter delegatum ad uniuerſitatem cauſarum, & generalitatem: quoniam in primo licet ſint uariæ cauſæ, & diuerſæ qualitatis, eſt tantum una commiſſio, ut ſuprà dixi. At in ſecundo cenſentur tot commiſſiones quot cauſę, & cenſent̃ dari ad plures enumeratas ſpecies. arg. notatorum. in l. ſcire debemus. ff. de uerb. oblig. ut per Guiliel. de Cuneo, & Salic. in d. l. à iudice. & ideo idẽ iudicat̃ de eo quod de delegato particulari. Ex ſuprà dictis infero, cõſeruatores qui dantur ad cauſas pupillorum, ſeu uiduarũ, ſeu 41
alicuius monaſterij, uel ſcholaſticorum, eſſe delegatos ad generalitatem cauſarum. Peruſ. in d. c. cum cauſam. & Curt. iunior in d. l. more. col. 12. Similiter inquiſitores hæreticæ prauitatis. Lappus, Io. And. Gemini. in c. ne aliqui. col. ij. de hęret. in vi. Seuer. in d. l. more. q. 19. Peruſ. in d. c. cum cauſam. col. antepen. quamuis de hoc dubitauerit Deci. in c. cauſam matrimonij. col. pen. extrà de offic. deleg. Verum aduerſus prædictam doctrinam & exempla facit quod ſuprà dictum eſt de doctore, qui eſt iudex ordinarius inter ſcholares, ut §. penul. in procemio Digeſtorũ, et ibi gl. in uerbo profeſſores. Bart. in l. ambitioſa. in fine. ff. de decret. ab ord. fac. Et tamẽ ſibi ſunt commiſſæ cauſæ tantum inter ſcholaſticos ſine reſpectu territorij, qua ratione deberet dici delegatus ad generalitatẽ cauſarum. Dic quod Doctoribus eſt tributa iuriſdictio à lege. d. 42
§. penul. in procemio Digeſtorũ. & lex in dubio & regulariter dat iuriſdictionem ordinariam. glo. in d. l. more. & in c. P. & G. extrà de offic. deleg. Bart. in d. l. more. ubi omnes. col. 2. quod procedit, etiam ſi detur à lege reſpectu certæ qualitatis cauſarum et perſonarum, c. cæterum, extrà de iud, ubi Panor.

notat,

notat, & quod plus eſt, etiam ſi in una cauſa committatur iuriſdictio.glo.in l.1. C. ne liceat petent. Paul. de Caſtr. in l. à iudice. C. de iud. & ibi Iaſ. in fi. Deci. in d.c. cæterum. in prin. Vnde patet ſolutio ad contrarium, quia ſupradicta doctrina & exempla procedunt in iurſdictione data ab homine. Notabis unum in hac materia, quod aliquando lex abutitur hoc termino generali, loquendo de iuriſdictione uniuerſali, ut in l. cognitio. infr. eod. Particulariter fit delegatio, quando cō-
43 mittititur una cauſa, puta mutui, uel plures, non tamē ſub generalitate, ſed particulariter, ſeu ſingulariter, ut cauſa depoſiti, cōmodati, pignoris, &c. ita Doct. ubi ſuprà, maximè Bald. & Salic. in d.l. à iudice. & Peruſ. in d. c. cum cauſam. col. penul. & appellatur ſimpliciter iuriſdictio delegata, de qua proprie tractat hæc Rubrica noſtra cum ſuo titulo, & de qua habetur in rub. extrà eo. in antiquis. & in vi. quæ an ſit proprie iuriſdictio, tradunt Doct. in rub. infr. de iuriſd. omnium iud. ubi aliàs latè dixi, & tenui impropriè eſſe iuriſdictionem: ad quod uide etiam unum uerbum per me lib. 1. Supput. cap. 14.

Hæc particularis ſeu ſingularis delegatio fit pluribus modis. Aliquando à lege ſcripta: & in dubio eſt ordinaria, ut pro-
44 ximè dixi, niſi appareret de mente legis uolentis facere delegatum. quia tunc erit delegata, per c. irrefraga. §. cæterum. de offic. ordin. & c. ad abolendā. de hæreticis. ubi Io. And. Bart. in l. 4. §. ſi intra. in fine. ff. de de damno infect. Alex. poſt Bal. in d. l. more. col. 3. & in l. 1. nota. 3. infr. eo. & ubique pluribus medijs confirmat. Idem uult Imola in l. 1. ff. de dam. infect. ubi Alex. dicit communem opinionem. Et erit hic delegatus à
45 lege, ſicut delegatus à principe. c. ab arbitris. de offic. deleg. in vi. & per Io. And. in d. c. ad abolendā. Alex. in dictis locis. ex quo infertur per eundem, quod ſicut delegatus à principe poteſt ſubdelegare, l. à iudice. C. de iud. ita etiā delegatus à lege. quod procedit in delegato à lege ciuili: ſecus in delegato à lege prætoria. Bart. in d. l. 4. §. ſi intrà. & ibi Roma. & Imol. dicūt, eſſe dictum ſingulare, quod communiter ſequuntur Doct. ut per Alex. ubi ſuprà, & Iaſ. in d. l. à iudice. col. penul. uerſ. tertia limita. & Deci. in c. cæterum. in fine primi notab. extrà de iudic. Ex hac limitatione infertur, quod cum leges & conſtitutiones inferiorū, puta Ducum, Comitum, Marchionum, Baronum, Epiſcoporum ſint ius prætorium: Bart. in l. quinta,
46 col. 2. ubi Doct. ff. de uerb. oblig. Iaſ. in §. ſed iſte. Inſtit. de actio. col. vi. non poterunt delegati ab eorum lege ſubdelegare. ita Iaſ. in ſpecie in d. l. à iudice. col. pen. Facit quod in ſimili uult Crotus in l. omnes populi. col. vi. uerſic. prima concluſio. ff. de iuſtit. & iure. Quod ſi à ſtatuto per tales principes cōdito deferatur hæreditas, debet agnoſci bonorū poſſeſſio. inter

ter deſcendentes intra annum, inter tranſuerſales intra centũ dies. l. 1. §. largius. ff. de ſucceſſ. edic. & fuit prius dictum Bart. in l. 2. in fin. ff. de bono. poſſ. Verum non ſunt hæc ita facilè, nec ſupinè admittenda, ſed intelligenda, ut non procedant in his principibus qui non recognoſcunt ſuperiorẽ, ut per Areti. Alex. & Moder. in d. l. quinta, & in locis ſtatim allegandis. Secundò intellige doctrinam Bart. ut procedat in Ducibus, Marchionibus, Comitibus, & alijs principibus, habentibus 47
dignitatem ex ſui natura, quia ex natura ipſarum ſunt temporales, non perpetuæ, & ideo non tranſeunt ad ſucceſſores. c. 1. de feudo Marchiæ. ideo poſſunt æquiparari prætoribus, quorum iuriſdictio erat temporalis. §. 1. Inſtit. de perpetu. & tempo. act. & dixi libro 1. Supput. cap. 9. Sed cum nunc ſit uſurpatum, ut in his ſuccedatur, & ſic ſint factæ perpetuæ. c. 1. in fine, de feudi aliena. quinimo nunc Imperator & Papa inueſtiant hos principes inferiores in perpetuũ, ceſſat ratio quę antea militabat, & quæ mouit Bart. ideo eorum ſtatuta erunt ciuilia, non prætoria. Et ita reperio tenere Matheſi. notab. 189. incip. nota unum notab. Bal. in l. receptitia. col. 1. C. de cõſtit. pecun. Et ratio eſt in promptu, quia tales inueſtiti in perpetuum, idem poſſunt in ſuo dominio, quod Imperator in uniuerſo. Alex. conſ. 2. col. 4. uiſis codicillis. uol. 1. Iacob. in ſua inueſtit. feud. col. 1. in uerbo Dux. Deci. in c. paſtoralis. col. 2. extrà de appell. Et dicit Alex. cõſ. 1. col. 8. uol. 5. Ducem perpetuò inueſtitum eſſe legem animatam in ſuo ducatu. Hoc uolui dixiſſe, quia contigit occaſio: & ne illud dictum Bart. quod multoties habetur in ore, tẽ deciperet. Licet autem hic delegatus à lege, æquiparetur delegato principis, eſt tamẽ inter eos differẽtia in uno, quod in delegato principis extingui- 48
tur iuriſdictio morte concedentis ſecundum terminos. c. gratum. & c. relatum. extrà de offic. deleg. quod non eſt in delegato legis, quia ſemper durat. ratio eſt, quia lex nunquam moritur, & ſemper loquitr. l. Arriani. C. de hæret. & Manich. ita Panor. in c. irrefragab. §. cæterum. extrà de offic. ordin. qui allegat in ſimili bonũ text. in c. ſi gratioſe. de reſcript. in vi. & infert ad ſtatuta, per quæ delegatur cauſa alicui, ut per mortem ſtatuentium non expirent. & ideo cõſultius eſſet principem delegare cauſam per uiam legis, quàm reſcripti. Secundò ſit hæc delegatio particularis à principe, c. ſanè. l. 2. extrà de of- 49
fic. deleg. c. ſtuduiſti. de offic. leg. l. à iudice. C. de iud. Et de ea quam facit ordinario, dixi ſuprà in tractatu ordinariæ iuriſdictionis, quia ibi cõueniebat: hic dicemus de ea quam facit priuato. In qua Alex. in hac rub: facit duas concluſiones, quæ ſunt cõmuniter approbatæ hic, et in rub. extrà eo. Prima eſt, delegatum principis eſſe digniorem & maiorem ordinario.

Secunda,delegatum principis habere debiliorẽ & minus fir
50 mam iuriſdictionem. Quoad primam, aut loquimur in cauſ.
delegata,& bene procedit,pro qua eſt caſus in c.paſtoralis. §.
præterea.de offic.ordin.ibi,quantum ad illud ſit maior ordi-
nario.& ratio eſt,quia uices gerit principis, & eius perſonam
repræſentat.d.c.ſanè.& quia eſt derogatum iuriſdictioni or-
dinarij per huiuſmodi delegationẽ.d.c. ſtuduiſti. facit quod
uult Bart.in rub.ff.de teſtam.tute.illam rubricam eſſe præpo
ſitam,quia facit ceſſare alias tutelas. Sic delegatio facit ceſſare
iuriſdictionẽ ordinarij,qui de illa cauſa ſe amplius intromit-
tere non poteſt.d.c.ſtuduiſti. Aut reſpectu aliarum cauſarũ,
& non eſt dignior ſecundũ omnes,præſertim Barbat. in rub.
extrà eo. Contra hoc ultimum arguit Dec.hic & in d.rub. ex-
trà eo.quod immo abſolutè ſit dignior,quia repreſentat prin-
cipem,quod non eſt in ordinario: & quia quoad cauſam com
miſſam hoc eſt indubitatum,cum ſit exempta è manibus ordi
narij,unde non cadit comparatio. At non recedas à commu-
ni,per d.§.præterea,ubi eſt caſus.nec præſumendum eſt,ſine
cauſa pontificem expreſſiſſe illa uerba,quantũ ad illud ſit ma-
ior. Non obſtat conſideratio Decij, quod ex quo cauſa eſt e-
xempta ab ordinario,res eſt indubitata: quia ex hoc ſequere-
tur d.c.ſanè.& d.§.præterea, non habere rationem dubitan
di,contra l.quod Labeo.ff.de Carb.edic. Et rationẽ dubitãdi
ad illa iura,ponit gl.in d.c.ſtuduiſti.ubi Anto. de Butrio no-
tat. Præterea licet ſit exempta,adhuc remanebat dubitatio, &
cadebat comparatio, quoniam cenſetur tantũ exempta quo
51 ad exercitium,& habitus remanſit apud ordinarium, ut pul-
chrè declarat Barbat.in d.c.ſtuduiſti.retenta communi,quod
dignior ſit quocunq; ordinario in illa cauſa,quam tenet etiam
Alciat.lib.2. Paradox.c.xij. Inferẽ,delegatum pontificis eſſe
maiorem epiſcopo. Alex. conſ.79. col.iij. uol. 1.& ideo ab eo
eſſet appellandum ad principem, non ad ordinarium. l. 1. ff.
quis & à quo appell. Riminal.hic col.2. Idem eſt in delegato
epiſcopi,qui eſt dignior officiali ſeu uicario generali: unde ad
epiſcopum,non ad uicarium generalem appellabitur.de quo
tractabo infrà latiſſimè in quadã quæſtione, quam intendo
examinare,incipiente, Academia Dolana. Quoad ſecundã
concluſionem diſtingue eodem modo: Aut in cauſa commiſ
52 ſa,& non modò habet digniorem,ſed potentiorem & firmio
rem: ideo compellit & cohercet ordinarium.d.c.ſanè.& c.ſi-
gnificaſti.eo tit. Aut in alijs cauſis. & tunc habet debiliorem,
quod uidetur indubitatum, cum in alijs ſe intromittere non
poſſit, & ſit earum reſpectu perſona priuata: & ſic non cadit
comparatio. Intellige igitur hoc ultimũ ſano modo, quod de-
legatus à principe habet debiliorem iuriſdictionem in cauſa

ſibi

ſibi cõmiſſa, quàm habeat ordinarius in ſuis cauſis. et ita procedunt omnia quæ hic tradit Alex. Aduerſus quod facit, quia delegatus principis poteſt delegare etiam ea quæ ſunt meri imperij & mixti. l. unica. in fi. C. qui pro ſua iuriſd. l. à iudice. ubi Iaſ. col. pen. C. de iud. uerſic. quarto. limit. & dicit communem idem Iaſ. infrà eo. l. 1. & tamen hoc non eſt permiſſum ordinarijs, d. l. 1. infr. eo. ubi uidebimus. Vnde ſequitur, ordinarium non habere firmiorem iuriſdictionem. Curt. hic col. 2. mouet difficultatem, & relinquit inſolutam. Dic nõ eſſe tutum, delegatum principis poſſe delegare cauſas meri & mixti imperij: & partem negatiuam, Vt non poſſit, dicit communẽ. Deci. in c. ſi pro debilitate. col. 3. uerſic. tertio, pro iſta. de offic. deleg. Ex communi opinione quod ordinarius habeat firmiorẽ, infert ad plura D. Alex. hic, & alia addunt Moderni. inter cætera uult, delegatum principis ſi nulliter tulit ſententiam, non poſſe iterum de cauſa cognoſcere & iudicare. l. ſi ut proponis. la prima. C. quomodo & quando iud. Secus eſt in ordinario, qui hoc poteſt. l. ſi præſes. illo tit. Et eſt cõmunis opinio Doctorum in l. iudex poſteaquàm. ff. de re iudi. Sed ego tenui contra cõmunem, lib. 3. Supput. cap. 18. ubi oſtendi d. l. ſi ut proponis. nõ loqui in delegato principis. De hoc autem delegato iudicatur idem regulariter, quod de alio ſimplici delegato: ſiquidem nullam habet iuriſdictionẽ. Bart. in l. 1. q. penul. ff. de iud. & eius iuriſdictio expirat morte concedentis. c. relatum. de offic. deleg. Et licet aliquando gloſſæ, & Doct. dicant eum æquiparari ordinario, hoc eſt uerũ in caſibus expreſſis, aliàs non. Ita dicit gl. 1. in l. à diuo Pio. ff. de re iud. Aequiparatur autem ordinario in aliquibus quæ non cõpetũt alijs delegatis. nam poteſt ſubdelegare. l. à iudice. C. de iudic. c. ſi pro debilita. extra eo. quod quomodo procedat, dicam infra, ubi tractabo de ſubdelegato à delegato. Secundò poteſt exequi ſententiam ſuam l. fi. C. de iud. Bart. & communiter dd. in d. l. à diuo Pio, & in d. l. fin. Et licet hoc eſſet aliàs dubitabile de iure ciuili, tamen nunc eſt clarum: ex quo deciditur expreſſè per c. ſignificaſti. de offic. deleg. Vnde ſuccedit quod uolunt Doct. in c. licet ex ſuſcepto. extrà de foro compet. & in c. 1. de noui oper. nunc. quoties quid eſt dubium de iure ciuili, et clarum de iure canonico, debere attendi ius canonicum. Si autem non uult exequi, poteſt propter faciliorẽ expeditionẽ mandare ordinario ut exequatr. d. c. ſignificaſti. ubi Dec. 3. notab. Eſt tamẽ eius poteſtas exequendi limitata intra annũ. c. quærenti. eod. tit. Bart. in d. l. à diuo. col. 1. ubi alij. Tertiò poteſt citare per edicta. gl. & Doct. in d. l. fin. Iaſ. in l. 2. ff. de iuriſd. omnium iud. col. pen. Quartò poteſt citare realiter, faciendo capi perſonam inuitam uel ante, uel poſt litem

53 and 54 margin numbers: see lines.

conteſtatam. Bart. in d. l. 2. et licet Salic. & Fulgo. ibi ſenſerint contrariũ, opinio tamen Bart. eſt communis, ut ibi per Alex. & Iaſ. col. penul. quæ poteſt comprobari ex ſuprà dictis. nam delegatus principis poteſt exequi ſuam ſententiam. d. c. ſignificaſti. ſed in executione ſententiæ ſi non adſint bona, perſona capi poteſt. Bart. in l. 3. §. tutores. poſt glo. ff. de ſuſpect. tu. to. ergo, &c. Quintò poteſt mittere in poſſeſſionem, ſecundũ communem opinionem in l. iubere. infrà tit. 2. Si tamen reperiret reſiſtentem, non poſſet eum armata manu expellere, ſed debet recurrere ad ordinariũ. Specul. in tit. de offic. deleg. §. ſequitur. uerſ. poteſt. Felin. in c. de cætero. col. v. de re iudica. & ideo bonũ eſt ut in reſcripto delegatorio facias addere, quod poſſis procedere manu armata. Et hæc ſint ſatis. Poteris addere tu alios caſus, ſi quos reperies inter ſtudendũ. Ego hos cumulaui tanquã magis practicabiles. Nota adhuc unũ in hac materia: quod ſi princeps reſcribat, uel iubeat ordina-
55 riũ, ut cauſam deleget, talis cui ſit commiſſio, non erit delegatus à principe, ſed ab illo ordinario. l. fin. ff. quis & à quo appell. l. 1. §. penul. ff. de appell. Alex. in d. l. 2. infr. tit. 2. col. 2. in fi. Tertiò ſit particularis delegatio ab ordinario. l. 1. C. qui
56 pro ſua iuriſd. l. more. infr tit. 2. & hoc quomodocunq; quis habeat ordinariam, ſiue de iure communi, ſiue de iure ſpeciali, ut in doctore cui de iure ſpeciali competit iuriſdictio inter ſcholares. §. penul. ubi gl. in procœmio ff. Nam poteſt delegare. gl. in auth. habita. C. ne filius pro patre. ubi Bald. col. fin. & ſiue quis habeat ordinariam principaliter, ſiue acceſſoriè, ut in officiali generali epiſcopi, qui poteſt delegare. gl. in uerbo in ipſius. in c. 1. de offic. uica. in vi. Ratio autem quare delegare poſſit, colligitur ex d. l. more. quia iuriſdictionẽ ſuo iure habet, id eſt ſecundum Bart. ibi, & alios in perſonam ſuam radicatam & fundatam. Ex qua ratione ſequitur, idem eſſe ſiue loquamur de ordinario maiore magiſtratu, ſiue de minore, cum omnes habeant iuriſdictionem propriam. Et hæc eſt communis opinio, ut per omnes. infrà eod. l. 1. ubi Deci. 1. notab. Verum quia plura obſtant, articulus eſt multum diſputabilis, ideo ibi reſeruo dicendum. Hic quæri poſſet, quis ſit di-
57 gnior: an ordinarius, an ſuus delegatus? & uidetur quod ordinarius: quia cauſatum non poteſt eſſe dignius ſua cauſa: & quia cum digniora præmitti debeant, l. 1. ff. de alb. ſcribend. et in titulis præcedentibus ſit tractatum de ordinarijs, ſequitur ordinariũ eſſe digniorem. Et ita in ſpecie notat Rimina. ſuper gl. huius rub. In contrarium poſſet argui, quod ſaltem ordinarius non ſit dignior, ſed æquales ſint in dignitate. Nam aut loquimur reſpectu aliarum cauſarum, & certum eſt ordinarium digniorem, cum delegatus quo ad illas cauſas ſit perſona

ſona priuata.l.fin.infr.eo. Aut reſpectu cauſæ cōmiſſæ,pro-
ut nos loquimur,& tunc cum una & eadē ſit iuriſdictio, quæ
non differt ſpecie,ut per Bart.in l.imperium. in fine,infrà tit.
2.& in l.ait prætor.ff.de re iud.non uideo quare unus dici de-
beat dignior altero. Non tamen recedas à præcedenti opinio- 58
ne,quia ordinaria iuriſdictio eſt naturalis, delegata accidenta
lis:& naturalia præualent accidentalibus.l.3. ff.de tutel. Item
illa ordinaria,hæc extraordinaria,ut notāt Doct.in l.1. §.qui
mandatam.infr. eod. Item ordinaria eſt potentior. ideo cum
uerba debeant accipi in potentiore ſignificatu. l.1. §. qui in
perpetuum.ff.ſi ager uectig.uel emphiteo. in dubio appella-
tione iuriſdictionis, intelligitur de ordinaria, per antono-
maſiam,id eſt per excellentiam. Iaſ.& alij infrà in rub.tit.2. Et
cum ordinarius habeat iure proprio,delegatus iure alieno. d.
§.qui mandatā.& l.etſi prætor.infr.eod.dignius eſt quod ha
betur iure proprio. Bart.in l. quod principi.ff. de legib. Iaſ.
in propoſito noſtro,poſt Bald.in d.l.more.2.notab. Nec ob-
ſtat quod non differant ſpecie. nam hoc eſt uerum, quia una
tantum in effectu eſt,& in ſumma apud utrunq;: ſed proprie-
tas eſt apud ordinariū, exercitium tantum apud delegatum.
d.§.qui mandatā. Vnde uidemus, quod re integra poteſt eū
quandoq; reuocare.l.iudiciū ſoluitur. ff. de iud. Quartò fit
hæc delegatio à delegato ad uniuerſitatem cauſarum. l.1. §.1. 59
ff.quis & à quo appell.qui ita communiter intelligitur,et hæc
eſt communis opinio Doct.in d.l.more.ſæpe alleg. & in d.l.
à iudice.C.de iudic.ubi Iaſ.col.2. Peruſ.in d. c. cum cauſam.
de appell. Ratio eſt,quia æquiparatur ordinario. glo. in d.c.
cum cauſam.& in l.fin. C.de iud. Poſſet tamen iſtud reddi du
bitabile,quoniam ut ſuprà dixi in tractatu delegationis uni-
uerſalis,hic eſt propriè delegatus licet ad uniuerſitatem. gl. in
Clem.& ſi principa.de reſcript. in uerbo foraneo. propterea
non habet iuriſdictionem.l.1.§.qui mandatam.infrà eod.bo-
nus text.in l.fin. C.ubi & apud quem. ideo non debet poſſe
delegare.requiritur enim iuriſdictio,ut quis delegare poſſit.
l.imperium.in fine,infr.tit.2. Præterea etſi quam habeat, non
habet propriam, nec ſuo iure, ſed alienam:unde ceſſat ratio.
d.l.more.ubi dicitur, eum demū mandare poſſe, qui iuriſdi-
ctionem ſuo iure habet. Et propter has & ſimiles rationes con
tra communem tenuit Deci.in l.ſolet.infr.tit.2. & in d. c.cum
cauſam.col.fi.quæ in puncto iuris eſſet ſatis diſputabilis. At
non recedendo à communi intellectu, d.l.1.§.1.potes tueri cō
munem à ſuprà dictis rationibus,et dicere,quod attentis ratio
nibus & regulis communibus,hic non deberet poſſe delega-
re, cum ſit uerè delegatus, & non habeat iuriſdictionem iure 60
proprio,prout requiritur d.l.more.& d.l.imperiū. Sed quo-

niam ſit hæc delegatio reſpectu territorij, et ad uniuerſitatem, in hoc participat de ordinario, cui territoriũ et quod uniuerſale committitur, ut per Bald. in d. l. ſolet. & in d. l. à iudice. Propterea ex hac cauſa lex proceſſit ulterius diſponendo, ut poſſit ſubdelegare, ſicut ordinarius, recedendo à regulis iuris cõmunis, ut apparet etiam in delegato principis, de quo ſtatim dicam. Nec hoc eſt nouum, ut ex cauſa lex recedat à communibus regulis. nam & aliàs ſolet hoc facere, ut uidere eſt in filio adoptiuo, dato in adoptionem extraneę perſonę, qui nouo iure non tranſit in poteſtatem patris adoptiui. Inſtit. de adopt. §. 2. l. cum in adoptiuis. C. eo. tit. & nihilominus dicitur ſuus. d. l. cum in adopt. §. ſed ne articul. uerſ. & ideo. tamen ad hoc ut quis dicatur ſuus, ſecundum ius commune requiritur patria poteſtas. §. ſui. Inſtit. de hære. qual. & differentia. & ſublata patria poteſtate, ſuus efficitur extraneus. §. extranei. eo. tit.
61 Simile eſt in milite, qui poteſt ſubſtituere directo poſt aditam hæreditatem. l. miles ita. ff. de teſtam. militis. l. centurio. ff. de uulg. ſubſtitu. & tamen hoc non poſſet eſſe attentis regulis iuris, cũ ſemel hæres nõ poſſit deſinere eſſe hæres. l. et ſine. §. ſed quod Papini. ff. de minori. l. ei qui. ff. de lib. et poſth. Adeò enim radicata ſunt iura directa in perſonam hæredis qui primò adiuit hæreditatem, ut non poſſint auelli. glo. in l. quis ergo. ff. de pecul. & in l. 3. ff. pro ſocio. Et cõceſſum eſt hoc militibus ex cauſa ſpeciali, fauore militiæ. Sic etiam eſt in materia obligationum, in qua requiritur utraq; obligatio, naturalis & ciuilis, ut naſcatur actio. notat in §. 1. Inſtit. de oblig. Et tamẽ lex aliquando facit, ut ex una tantum oriatur, prout declarat Bart. in l. 1. col. v. ff. de condict. indebiti. Vel alio modo potes tollere rationes Decij ex notatis per Bart. in l. legatus. ſuprà de offic. procõſ. et leg. col. 1. qui mouet eandem difficultatẽ in caſu noſtro, & in legato proconſulis. Declara nunc prædictã cõcluſionem, ut poſſit ſubdelegare unam cauſam, uel plures,
62 ut per glo. in d. c. cum cauſam. Secus ſi uellet totam uniuerſitatem. Et ratio eſt, quoniã in hac poteſtate ſubdelegandi æquiparatur ordinario, ut proximè demonſtraui. Non debet itaq; plus poſſe quàm ipſe: ſed ordinarius non poſſet totum delegare abs ſe abdicando. l. legatus. ff. de offic. præſid. & hanc declarationem omnes amplectuntur. Hoſtien. in Summa de offic. deleg. Dd. in d. l. more. & in d. l. à iudice. ubi Iaſ. col. 2. Peruſ. in d. c. cum cauſam. prope finem. ubi Dec. col. fin. Quin-
63 tò delegat particulariter delegatus à principe, d. l. à iudice. in fine. Contra hæc poſſunt obijci eadem quæ ſuprà dicta ſunt in delegatum ad uniuerſitatem: ſed reſponde ut ibi, hoc eſſe de iure ſpeciali contra regulas iuris cõmunis. Et duplicẽ ratio-
64 nẽ ſpecialitatis aſſignat Iaſ. in d. l. à iudice, col. 4. Prima, quia
eſt

eſt maior ordinario.d.c.paſtoral.§.præterea. l.minor autem. §.penul.ff.de minor. Sed hæc nihil ualet,quia etſi dignior & maior ſit,ordinarius tamen habet firmiorem iuriſdictionem, ut ex pluribus oſtendit hic Alex.ideo eſt diuerſa ratio . & illa maioritas conſideratur alio reſpectu quàm ad potentiam dele gandi,ut in d.§.præterea.& d.c.ſanè. Vnde tene ſecundam, ſcilicet quod ex quo delegatus habet iuriſdictionem à princi- pe,qui ſolet tribuere ordinariã.glo.in d.l.more.uidetur quaſi ordinarius,ideo poteſt delegare. Item cum gerat uices princi pis. d.c. ſanè. debet aliquid plus poſſe quàm alij. Poteſt autẽ totam cauſam ſibi commiſſam delegare,ſi uult.An uero poſ- 65
ſet partem,eſt differentia inter ius ciuile,& canonicum. De iu re ciuili nõ poteſt delegare proceſſum retenta ſentẽtia, auten. ad hæc,ſecundum communem intellectum. C. de iud. ubi Alex.& Iaſ.De iure canonico poteſt principium,medium, et finem,cõiunctim & diuiſim ſubdelegare.c.ſuper quæſtionũ. de offic.delega.In reliquis circa hanc materiam dic,ut per o- mnes,præſertim Deci.in c. ſi pro debilitate.extrà de offic.de- leg. Peruſi. in d.c. cum cauſam. Seuer. in d. l. more. ví. q. Iaſ.in d.l.à iudice.col.4.uſq; in finem, qui plurib. modis am- pliat & limitat: circa cuius dicta aduerte ad duo .Primò, ad quartam ampliationem,in qua uult delegatum principis poſ ſe ſubdelegare,non modò quando eſt in ſolidum delegatus, ſed quando habet collegam, etiam quod alius uellet ipſemet cognoſcere.c.quamuis.de offic.deleg.ubi Panor.notat.nam hoc non procedit quando duobus eſſet facta delegatio cum clauſula,appellatione remota:quia tunc collega non tenetur admittere ſubdelegatum.& ratio eſt, quia alius delegatus nõ poteſt ſubdelegare cum tali clauſula.d.c.ſuper quæſtionum. 66
§.ſi uero duo.& ſequeretur hoc inconueniens, quod ſi is qui non delegauit,procederet cum ſubdelegato, poſſet ab eo ap- pellari,quod aliàs non licuiſſet.c.coram.eo.tit.de offic. deleg. ubi Hoſtien.& Doct.notãt. Et in d.§. ſi uero.refert & ſequi- tur Peruſ.in c. paſtoral. col. iiij. uerſ.xij. operatur.de appell. Secundò, aduerte ad tertiam limitationẽ, dum uult delegatũ à Ducibus,Marchionibus,Comitibus non poſſe ſubdelega- re, quia eorum ius cenſetur ius prætoriũ. nam hæc limitatio non procedit, ex quo inueſtiuntur in perpetuũ, ut latius de- claraui ſuprà in tractatu delegationis ſingularis quæ fit à le- ge. Sextò fit hæc delegatio à legato proconſulis. l.cum præ- tor.§.1.ff.de iud.& hoc de iure ſpeciali,contra l.à iudice.C.de 67
iud.Obſtat tamẽ l.legatus. ff.de offic.procõſ.& leg. ſecundũ literam negatiuam, ubi habetur nõ poſſe delegare. Poſſes di- cere, non eſſe faciendum ſuper illa lege fundamentum,pro- pter diuerſitatem lecturarum, iuxta doctrinam Bart. in l. am- biguo.

biguo.ff.de rebus dub. Vel dic procedere, quando procōſul delegaſſet aliquam cauſam particularē ſuo legato. nam tunc non poſſet ſubdelegare, ſicut nec alius quilibet delegatus. Ita intelligit Bart. in d.l. legati. in fine, & alij communiter in d. l. more. Iaſ. in d. l. à iudice. col. 2. Retenta igitur concluſione prædicta, eſt inueſtiganda ratio ſpecialitatis. Bart. in d. l. à iudice. & Bald. in l. ſolent. de offic. proconſ. & leg. Dicunt ideo eſſe, quia eſt delegatus de conſcientia legis: quod apparet, quia eſt factus ſpecialis titulus & rubrica de eo quod non de alijs. Sequitur Alex. in dicta l. more. col. ij. & puto eam ueram, aliter tamen declarando, ut infrà ſubijciam. Aliam dat Salic. & Alex. in d. l. à iudice. quam refert ibi Iaſ. col. 2. propterea eſſe, quia eſt delegatus ad uniuerſitatem cauſarum. l. obſeruare. §. fin. cum l. ſeq. illo tit. de offic. proconſ. Ideo ſicut in alijs delegata uniuerſali iuriſdictione tranſit poteſtas ſubdelegandi, ita erit in legato proconſulis: & hoc idē uoluit Bart. in d.l. legatus. Hæc ratio licet ſit in ſe uera, ut dixi ſuprà in tractatu delegati à delegato uniuerſitatis cauſarū: tamen hic non quadrat. quia ſi hoc eſt in alijs, non eſt ſpeciale in legato proconſulis, ut per Iaſ. in d.l. à iudice. Tertiam rationem aſſignat Peruſ. in d.c. cum cauſam. q. 8. quia proconſul in prouincia ſibi cōmiſſa habet inſtar principis, & habet ſupremam iuriſdictionem poſt principem. l. nec quicquā. de offic. proconſ. Ideo ſicut delegatus à principe poteſt ſubdelegare, d.l. à iudice. ita et iſte. Hæc ratio nō ſatisfacit, quia maxima eſt differentia inter principem & eius officialē, maximè quia in principe militat ratio quam ſuprà poſui in delegato principis ſubdelegante, ſcilicet quia habet à principe, qui poteſt dare ordinariam, quod non poteſt proconſul. Et ideo cum l. à iudice ponat hoc ſpeciale in principis delegato, non eſt trahendum ad proconſulis delegatum. l. ius ſingulare. ff. de legibus. maximè militante ratione diuerſitatis. arg. l. à Titio. ff. de furt. Ego credo dictum uerum, ut legatus proconſulis poſſit ſubdelegare mandata ſibi iuriſdictione. d. l.

68 cum prætor. §. 1. ubi caſus. non tamen quod hoc ſit ſpeciale in eo reſpectu aliorum delegatorum. & ſic errant Doctores, qui cōſtituunt regulam in delegato ſimplici, qui non delegat. & eam limitant in legato proconſulis. Primò, quia etſi eſſet delegatus, eſt ad uniuerſitatē cauſarū in tota prouincia, unde exceptio non conuenit regulæ contra l. nam quod liquide. §. fin. ff. de penu lega. Secundò, quia nō eſt delegatus, prout hic

69 accipimus delegatum: nam multum ab eo differt, ita ut nihil commune quaſi habeant. Nam hic legatus mandata ſibi iuriſdictione à procōſule, habet iuriſdictionē contentioſam in tota prouincia. l. 1. §. damus. ff. de ſuſpect. tuto. ibi, totū officium.

cium.& l. obſeruare. §. fin. cum l. ſeq. ſuprà de offic. proconſ. ubi textus ſimpliciter loquitur. & l. 1. C. eo. tit. Item ante mandatum proconſulis habet iuriſdictionem uoluntariam: poſt tamen ingreſſum prouinciæ l. apud proconſulem. ff. de manumiſſ. uindic. ubi Alberi. & glo. in l. 2. d. titu. de offic. proconſ. ubi Bart. & Odofre. nec obſtat l. legati. eo tit. quæ uidetur uelle, ut nihil habeat ante mandatam iuriſdictionē, quia debet intelligi de contentioſa iuriſdictione. item proconſul mandata iuriſdictione, non poteſt eam adimere legato inconſulto principe. d. l. ſolent. Nec obſtat ibi gl. cum textus ſit clarus. & intelligēdo ut per eam, eſſet exponere album pro nigro. ideo dicit Odofre. in d. l. ſolent. quod l. iudicium ſoluitur. ff. de iudic. qua cauetur, in alijs delegatis mandatum poſſe reuocari. Fallit in legato procōſulis, & ſequitur Alex. in d. l. à iudice. 2. notab. Item habet aliquid proprij mandata iuriſdictione, gl. in uerb. alieno. in fine, in l. more. infr. tit. 2. pro qua eſt l. cognitio. §. cum propriam. infr. eo. & d. l. legati. quicquid dicāt Doct. in d. l. cognitio. qui deſtruūt illa iura. Habet itaq; qualitates magis conuenientes ordinario quàm delegato, & ideo cum ratione fuit poſitus inter titulos ordinariorum. quinimo auſim dicere eum ordinarium: quod ſenſit gl. rub. noſtræ, dū cōtinuat, ſuprà uiſum eſt de ordinarijs, &c. non tamen ſimpliciter, ſed ut dicimus de uicario epiſcopi generali, qui manda- 71 ta ſibi iuriſdictione ab epiſcopo, habet ordinariam à lege. d. c. Romana. de appell. in vi. & Alex. hic col. penul. & in ſpecie hanc æquiparationem de epiſcopi uicario facit Alber. in d. l. ſolent. immo hic habet firmiorem iuriſdictionem, cum non poſſit reuocari inconſulto principe. Et hoc credo uoluiſſe Bart. & alios, dum dicunt eum habere iuriſdictionem ex conſcientia legis. & quod habeat à lege, uult quoq; Odofre. in d. l. cum prætor. ff. de iud. qui ita intelligit illam legem. Non eſt igitur mirum, ſi poteſt ſubdelegare. Amplia, ut non modo unam, ſed plures cauſas poſſit ſubdelegare. Alex. in d. l. more. col. 2. non tamen poſſet omnem iuriſdictionem, ut dictum eſt 72 ſuprà de delegato uniuerſitatis cauſarum. Ex his quæ dicta ſunt de legato proconſulis, ſolent inferre Doct. ad legatos à latere, an eorū delegati poſſint ſubdelegare: & diſtinguūt inter legatum à latere qui ſit Cardinalis, aut non. dic ut per eos in d. l. à iudice. & in d. l. more. ubi Seuer. q. x. & Peruſ. in d. c. cum cauſam. 8. q. Vltimò delegat ſingulariter quilibet delegatus alterius ordinarij, intelligēdo ut deleget unum tantum articulum cauſæ, nō totum. & ratio eſt, quia ſicut delegato ad uniuerſitatem conceditur unam cauſam delegare, ita huic u- 73 num articulum, ut per Bart. in d. l. more. col. penul. qui tamē communiter reprobatur, ibi, & in d. l. à iudice. & in d. c. cum

I cauſam.

cauſam. & Felin. in c. ſuper quæſtionū. §. ſi uerò. de offic. de leg. qui conſtituunt regulam negatiuam in contrarium delegatum, nec in totum, nec in parte poſſe ſubdelegare, niſi eſſet aliquis articulus non iuriſdictionalis, puta quando poſt delatum iuramentum teſtibus, & admiſſa capitula & interrogatoria cōmitteretur examinatio teſtium, quæ eſt nudi facti, ut per gl. in Clem. 1. de offic. dele. quod proſequere, ut plenè per Peruſ. in d. c. cum cauſam. q. 4. & 5. Ideo melius exēplifica, quādo ordinarius in delegatione daret facultatem ſubdelegandi
74 delegato, quod facere poteſt, ut per Bart. in d. l. more. col. fin. & Doct. communiter in locis ſuprà allegatis. Et ratio eſt, quia tunc non delegatus dicitur ſubdelegare, ſed ipſe ordinarius, qui hoc ſibi commiſit, arg. l. unum ex familia. §. ſi de falcidia. ff. de leg. 2. Aduerte tamen circa uerba delegationis, ne concipiantur eo modo quod uideatur ordinarius dare poteſtatem ſubdelegandi nomine ipſius delegati: quoniam hoc non admitteretur, cum impoſſibile ſit homini fundare potentiā delegandi in particulari delegato, qui non habet iuriſdictionem propriam, ſed uſum tantum. l. 1. §. fin. infr. eo. l. more. ita Peruſ. in d. c. cum cauſam. col. 2. prima q. Seuer. in d. l. more. q. v. & Felin. in d. c. ſuper quæſtionum. §. ſi uero. 4. fal. Limita nunc prædictum exemplum, ut procedat in ordinario, qui de iure cōmuni poteſt delegare. Secus in his qui delegant de iu-
75 re ſpeciali: nam hi delegando non poſſent dare poteſtatē delegato ſubdelegādi, in tantum, ut nec delegato principis ſit cōceſſum. gl. in d. c. ſuper quæſtionū. §. porrò. in uerbo Transfert. Alex. hic col. 3. Iaſ. in. d. l. à iudice. col. 3. Et ratio eſt, quod cum de iure ſpeciali id ſibi cōcedatur, non debet egredi eorū perſonam. c. priuileg. de reg. iuris in vi. & etiam gratia infinitatis euitandæ, ut per Panor. in d. §. porrò. Peruſ. in d. c. cum cauſam. q. 3. Ex his quæ hactenus tractauimus, cognoſcere licet quando quis ſit ordinarius an delegatus: ex quo reſultat
76 maxima utilitas, propter differentias quæ ſunt inter eos, quarum aliquas cumulat Iaſ. in d. l. etſi prætor. infr. eod. & in d. l. ius autem ciuile. ſuprà, de iuſt. et iure. & per eundem et Doct.
77 in d. l. more. Prima & principalis eſt, quod ordinarius habet iuriſdictionē propriam, id eſt fundatā & radicatā in perſonā ſuam. d. l. more. ubi Bart. & omnes. col. 1. delegatus uerò habet uſum tantum iuriſdictionis. l. 1. §. qui mandatā. & d. l. etſi prætor. infr. eo. & d. l. more. Ex hac corrolarie ſequūtur aliæ, quod ordinarius delegat, ſecus delegatus. d. l. more. l. à iudice. C. de iud. Et ſi aliter aliquādo reperiatur in delegatis, illud eſt de iure ſpeciali, ut ſigillatim ſuprà declaraui ſuis locis, reddendo rationem ſpecialitatis. Item iuriſdictio ordinarij non extinguitur morte concedentis, ſed bene delegati. d. l. more.

ub

ubi Paul. & cæteri notant, etiam ſi eſſet delegatus à principe. c. relatum. extrà de offic. deleg. etiam ſi eſſet delegatus ad uniuerſitatem cauſarum. c. fin. §. officium. de offic. deleg. in vi. c. ne aliqui. de hæret. eod. lib. Arguendo à ſpeciali Bart. in d. l. more. col. penul. quem communiter alij ſequunt̃, etiam ſi eſſet ordinarius cui cauſa delegaretur, non pertinens ad ſuam iuriſdictionem, ſecundum tex. in d. l. etſi prætor. ita Felin. in c. licet. extrà de offic. ordin. col. 3. Item delegatus qui ſemel tulit ſententiam nullam, non poteſt iterum iudicare, quia cum non habeat iuriſdictionem propriam, ſtatim quod iudicauit functus eſt officio ſuo. Secus eſt in ordinario. l. ſi ut proponis. C. quomodo & quando iudex. Bart. & cæteri in l. iudex poſteaquàm. ff. de re iud. Secunda principalis differentia, quod à delegato appellatur ad delegantem ordinariũ. Secus 78
in ordinario, à quo immediate appellatur ad ſuperiorem. l. 1. ff. quis & à quo appell. ubi Bart. prope finem. l. unica. C. quis pro ſua iuriſd. ubi Salic. quod procedit etiam in ordinario, quando cognoſcit ut delegatus, puta quia ſit ſibi commiſſa cauſa quæ non ſpectabat ad eius iuriſdictionem: uel quæ ſpectabat, tamen fuit alterata ſua iuriſdictio. Doct. in d. l. etſi prætor. præſertim Dec. 2. notab. nam ad delegantem erit appellandum, etiam ſi hic ordinarius cui fit delegatio, eſſet perſona eccleſiaſtica, ut epiſcopus, & delegãs ſecularis, quia tunc iuriſdictio epiſcopi non eſt epiſcopalis, ſed ſecularis. Bald. in autent. ſi quis litigantium. C. de epiſco. audie. Felin. in rub. de appell. col. 4. etiam ſi hic ordinarius eſſet priuilegiatus, ut ab eius ſententia non poſſet appellari. Angel. in l. præcipimus. in fine. C. de appell. nam agit nomine alieno, non ſuo. d. l. & ſi prætor. Tertia eſt, quod delegatus poteſt recuſari, etiã 79
ſi eſſet ad uniuerſitatem cauſarum, non tamen ordinarius. l. ſi. cum auten. ibi poſita. C. de iudic. & ibi Iaſ. col penul. Quarta, delegatus non exequitur ſententiam ſuam. l. à diuo Pio. ff. de re iudic. cum ibi notatis. quod eſt limitandum in delegato principis. c. ſignificaſti. extrà de offic deleg. Quinta, ordinarius non capit ſportulas, nec ſalarium pro ſua ſententia, quia habet illud de publico. §. illud. in auten. de mand. prin. Bart. 80
in l. 1. ff. de falſis. Iaſ. in l. nec quicquam. §. ubi decretum. col. 1. ff. de offic. procõſ. et lega. Capit tamen delegatus cui ſunt taxatæ in §. ne autẽ. in auten. de iud. gl. & Bart. in auten. offeratur. C. de litis conteſta. Angel. et Iaſ. in §. tripli. Inſtit. de actio. quod procedit ſine ſcrupulo in ſimplici & uero delegato. Maior autem eſſet dubitatio in ordinario, quando efficitur delegatus in cauſa ad eum ſpectante, & in qua poterat cognoſcere tanquã ordinarius. de quo uide Alex. in q. ſua, incip. Rex Arrago. quæ inſerta eſt in eius lecturis in hoc tit. noſtro. & Al

beri. de Roſate in l. diem functo. infrà de offic. aſſeſſo. col. ſi. Canoniſtæ in c. cum ab omni. extrà de uita & honeſta. cleri.

Sexta, quod delegatus utitur in procedendo conſuetudine
81 fori delegantis, non ſua, quando eſt diuerſa conſuetudo. Angel. in d. l. etſi prætor. inf. eo. Ratio, quia fungitur uice delegãtis, non ſua. Sed iſtud reprobat Ioan. And. Anto. de Butrio. Imola & Barbat. in rub. extrà, de conſuetud. et Rochus Curt. in c. fin. eo. tit. col. 135. Alex. in l. ſolet. in prin. infr. tit. 2. quoniã in procedendo ſeruatur conſuetudo & ſtatutum loci in quo proceditur. c. quod clericus. extrà de foro compet. Deinde foret etiam conſiderandum, an eſſet conſuetudo ordinatiua litis, an deciſiua, iuxta doctrinam Bart. in l. cunctos populos. in prima q. principa. C. de ſumma trinitate, & fid. catho. Sep
82 tima, quia plures delegati dati ad aliquod negocium, non cen ſentur habere iuriſdictionẽ in ſolidum, nec poteſt unus ſine alio cognoſcere. c. cauſam matrimonij. extrà de offic. deleg. ſecus in ordinarijs. l. 1. ff. de offic. proconſ. & lega. l. ſi uni. ubi Bart. & cæteri. ff. de re iudica. Octaua, quod licet corã delegato poſſit fieri prorogatio rei, loci, & temporis, non tamẽ de perſona ad perſonam, quamuis coram ordinario indiſtincte quantũ ad hoc fiat. Bart. in l. 1. ff. de iud. c. P. & G. ubi Panor. & alij, extrà de offic. deleg. Et cõmunem teſtãtur Moderni in d. l. 1. Alias differentias colligere potes ex notatis per Alex. hic, & Modernos.

Viſo hoc breui tractatu delegatorum, conſentaneum eſt uidere quomodo definiatur delegatus. in quo plures datæ ſunt definitiones, & diuerſæ. aliter enim dixit Hoſtien. aliter Gofred. aliter Specul. ut refert Io. And. et Panor. in rub. extrà eo. & contra unanquanꝙ de facili poſſet opponi, ut dicit Ioan. And. ibi, præſertim cum ſoleat dici omnes definitiones eſſe periculoſas. l. omnis definitio. ff. de reg. iuris. Propterea ſtatui tantum inſiſtere circa definitionẽ traditam per Alex. hic,
83 quam ex omnium dictis cõpoſuit. Inquit ipſe: Delegatus eſt ille, cui à principe, uel ab ordinario, uel à delegato principis, ſeu ab alio qui demandare poteſt, cauſa committitur uicegerens delegantis, proprium nihil habens. Non inſiſtam declarando quomodo à principe, uel ab alijs hic expreſſis cauſa cõmittatur, quoniam ſigillatim ſuprà dictum eſt: ſed dum ſubdit, ſeu ab alio qui demandare poteſt, intellige de delegato ad uniuerſitatem, delegato proconſulis, de ſimplici delegato cui eſt commiſſa cauſa ab ordinario cum poteſtate ſubdelegãdi. Conſtat enim ex præcedentibus, hos omnes delegare poſſe. Et dum dicit, propriũ nihil habens eſt, quia delegatus habet tantum uſum iuriſdictionis. l. 1. §. qui mandatam. infrà eod. Aduerſus hanc definitionem, ſequẽdo ordinem uerborum,

plura

plura obſtãt ſecundum Doct. Primò, quia in definitionibus requiritur genus. Bart. in l.1.ff. de teſtamen. quod nõ eſt hic. 84
ideo addũt uerbũ iudex, ut dicamus, Delegatus eſt iudex, etc. Verum hoc non fuit neceſſariũ, quia ſufficit ſecundum logicos genus remoũt, licet nõ proximũ, ut in ſimili habetur in l. debitor. ff. de uerb. ſig. ibi, debitor eſt is à quo. unde illa uox, eſt ille, ſtat pro genere. Secũdò poteſt obijci cõtra illud, cauſa committitur, quia definitiones debent eſſe generales, & cõpetere omnibus quibus competit definitum. l.1. §. dolum. ff. de dolo. Sed hic definitum competit aliquibus quibus non competit definitio. Demonſtro, ſiquidem ij quibus committitur principiũ & finis cauſæ, dicuntur delegati, c. ſuper quæſtionum. §. intentionis. & §. uerum. de offic. deleg. & tamen ſibi cauſa non committitur, quia appellatione cauſę articulus non uenit. gl. in c. ſtatutum. in uerbo cauſę. de reſcript. in vi. Dominus Alex. ſentiens difficultatem addit, cauſa committitur, uel principiũ, uel finis cauſæ. Sed hæc ſubauditio nõ fuit neceſſaria ſecundum Dec. in rub. extrà eo. col. fin. cum largè ſatis poſſit dici cauſa, articulus cauſæ: ſicuti pars fundi dicitur 85
fundus. l. quod in rerum. §. ſi quis poſt. ff. de leg. 1. Confirmo hoc per textum in d. c. ſuper quæſtionum. §. uerum ibi, uerũ cum totam cauſam, &c. Nam ſi appellatione cauſæ uenit tantum tota cauſa, ſuperflueret illud uerbũ, totam. Dicendũ eſt igitur, eſſe additum: quia ſi ſimpliciter dixiſſet cauſam, cõpræhendiſſet articulum cauſę, id eſt finem et principium diuiſim. Non tamen placet ſimile Decij de fundo, quia non eſt uerũ, quod pars fundi appelletur fundus, cum illa pars non cõſideretur ut pars, ſed ut integer fundus. nam deſtinatione patriſfamilias fundi conſtituuntur, ut dicit Iuriſconſultus in d. §. ſi poſt. in fine. Non obſtat modo glo. in d. c. ſtatutum, quia procedit in articulo qui committitur ſine iuriſdictione, & illud nõ uenit appellatione cauſæ. nam communiter Doct. ibi tenent, 86
ut illud c. non habeat locum in nudo miniſterio quod cõmittitur, neq; in auditore cui aliquis articulus committitur ſine iuriſdictione, ut ibi per Gemini. & Francum. nam talis appellatur auditor, nõ iudex. Tertiò repræhendit Alex. definitionem, quia uerbum uicegerens non cõuenit delegato, immo eſt inter eos differentia. nam delegatus conſtituitur à iudice, uicegerẽs à ſuperiore: & ille eſt ordinarius. l.2. ubi Bart. C. de offic. eius qui uic. alte. gerit, & idem Bart. in l. nec quicquam. §. ubi decretũ. ſuprà de offic. procõſ. & lega. gl. in l. omnia. ff. de reg. iur. & ſaluando reprobat doctri. Bart. in dictis locis, & tandem ſe reſoluit. Aut accipimus uicegerentem ſtrictè, & tunc capitur pro eo qui habet à ſuperiore locum abſentis, uel mortui, d. l.2. Aut largè, & uenit etiam delegatus ab ipſo iudi

ce. & ſic accipitur hic, et hanc reſolutionẽ omnes ſequunt̃ hic, & Dec. in rub. extrà eo. Sed adduci poteſt illud, Incidit in Scillam cupiens euitare Charybdim. dum ſaluant definitionem ex uno capite, offendunt eam in alio: ſiquidem uerba definitionum debent eſſe propria, ita ut dixerit Bart. in l. omnes populi. in 3. q. vi. q. principalis. ff. de iuſtit. & iure. proprietatem
87 ſermonis ſumi à definitione. idem Bart. in l. 1. ff. de teſtamen. Vnde cum hic ſumantur uerba largè & impropriè, non conueniunt definitioni. Dici poteſt, non eſſe bonam conſequentiam: eſt larga ſignificatio, ergo impropria. immo eſt propria. Aret. in l. cum lege. ff. de teſtament. Sentit Panor. in c. ſedes. 3. notab. de reſcrip. Facit definitio actionis. Inſtit. de actio. ubi uerbum debetur, compræhendit etiam actionem realem, ſecundum gl. ibi, & cõmuniter Dd. & realis actio non præſupponit propriè obligationem. §. omnium. eo tit. Vltra Doctores, ſalua definitionem ab obiecto Alex. alio modo, & dic oppoſitionem de uicegerente procedere poſſe, ſi in definitione tantum diceretur uicegerẽs delegantis: ſed cum adijciat̃ proprium nihil habens, illud uerbum Vicegerens, non poteſt cõuenire illi qui conſtituitur à ſuperiore in locum abſentis uel mortui, quia eſt ordinarius. d. l. 2. ubi glo. & ideo habet proprium. l. more. cum l. ſeq. infrà tit. 2. Licet autem ſaluetur hæc definitio ab aliorum argumentis, adhuc tamen aliqua uidentur obſtare. Et primò, quoniam in ea ſunt plurima uerba ſu-
88 perflua: nos habemus, quod in dubio quando ponimus aliquem actum, ponimus eum tanquam ualidum. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de contratab. & gl. in uerb. exhæred. in §. emancipatos. Inſtit. de exhæred. liber. unde dixit Bart. in l. 1. ff. de edend. quando dicimus teſtamentum, intelligitur de rite facto, etiam quod non dicam factum ab eo qui habet teſtamenti factionem, uel ſignatum ſeptem teſtibus. ſic in propoſito, quando definire uolumus delegatum, debemus præſupponere delegatum ualidum, id eſt conſtitutum ab eo qui habet facultatem delegandi. & ſic ſuperfluunt illa uerba à principe, uel ab ordinario, cum ſequẽtibus. eſſent enim apta, ſi ſcire uellemus quæ requirantur ad hoc ut ualeat delegatio. Item ſuperfluunt illa uerba, uicegerens delegantis: quoniam cum ſubijciatur proprium nihil habens, ſequitur quod exercendo iuriſdictionem alium repræſentat, & gerit uices alienas. Miror itaq; cur Alex. non magis coëgerit uerba ſua. propterea ſolitus ſum ipſe dare aliam breuiorem definitionem, quam collegi ex rub. noſtra: quæ cum nunc habeatur impreſſa lib. 1. Supput. cap. xi. ad ibi dicta me remitto, & hæc ſint ſatis quoad delegatos.

Tertiò principaliter mandatur iuriſdictio uicarijs, ſeu uicegerenti-

gerentibus, de quibus primò quæro in quo differant à delega 89
tis: de quibus ſuprà. Bart. in l. 2. C. de offic. eius qui uicem al-
te. gerit, uoluit eos dici delegatos, quibus iudex committit: ui-
cegerentes autem, cui ſuperior in locum abſentis iudicis, uel
mortui. Sed hoc cõfunditur ex dictis eiuſdem Bart. in l. 1. §.
hi quibus. ff. de leg. iij. & in l. 1. ff. de tuto. & curatoribus dat.
ab his. ubi appellat cõſtitutum ab ipſo iudice non modo de-
legatum, ſed uicarium. Aliter tenuit hic Alex. qui diſtinguit.
Aut accipimus uicarium ſeu uicegerentem ſtrictè. & differt à
delegato, prout dicebat Bart. aut largè, & tunc etiam delega-
tus poteſt dici uicegerens, cum gerat uices delegantis. l. ſolet.
infr. tit. 2. Verum iſtud reprobaui lib. 1. Supput. cap. xij. & di
cam ſtatim, quia non uidetur ratio quare magis largè unus ac
cipiatur quàm alius. Paul. de Caſtro in l. 2. infr. eo. in fi. quem
ſequitur hic latè Rimi. col. penul. idem quaſi ſentiens quod
Alex. dicit, propriè uicarium ſeu uicegerentem eum eſſe, qui
repræſentat uices cõmittentis in totũ: hoc enim ſignificat illa
uox Vicarius indefinitè prolata. l. ſi pluribus. ff. de leg. ij. At
delegatus gerit uices in parte, ſcilicet in cauſa cõmiſſa. hoc e-
tiam non ſatisfacit, quoniam lex non uidetur admittere hanc
differentiam, ut in l. ſolet. infr. tit. 2. ubi poſtquam Iuriſconſul
tus dixit, ſolet prætor omnem iuriſdictionẽ mandare, aut ſpe-
ciem unam, ſubijcit, quod is cui mandatur iuriſdictio, utitur
uice mandantis, non ſua. Et tamẽ prædixerat de mandato iu-
riſdictionis ad unam cauſam: ergo eodem modo eſt uicege-
rens. Pro habenda ueritate huius quæſtionis, altius exordien
do, ſciendum in primis eſt de iure ff. non reperiri factam men 90
tionem huius termini delegati uel uicarij, in materia iuriſdi-
ctionis, prout nos agimus, ſed bene in alio propoſito, ut l. ui-
carius. ff. de legatio. Sed ſemper utitur lex circuitione, & lo-
quẽdo de delegato, eum appellat cui eſt mandata iuriſdictio:
ut in rub. noſtra. & l. 1. per totam l. infr. eo. & in l. cognitio. &
in l. fin. & in l. more. cum l. ſeq. ubi traditur regula, & in l. ſo-
let. & in l. prætor. infr. tit. 2. & in l. 1. §. 1. ff. quis & à quo appell.
& alibi pluries. uel appellat iudicem datum. l. legatus. ff. de of
fic. proconſ. & leg. l. cum prætor. §. 1. ff. de iud. d. l. 1. in princ.
quis & à quo appell. Nec obſtat l. 1. infr. eo. ibi, lege uel ſena-
tuſcõſulto delegatã, quia alibi habetur delatam, & illa non eſt 91
certa litera: quod ſuadetur, quia nullibi in hac materia Iuriſcõ
ſultus utitur hoc termino, quando loquitur de delegato: tan-
to minus in l. 1. ubi loquitur de ordinario. Item aliquando ap
pellat eum cui data eſt iuriſdictio. l. 2. infr. eod. d. l. more. Et
hanc puto rationem quare non ſit inſcripta rub. noſtra de of-
fic. deleg. ſicut in Decretalibus. Nam iuriſconſulti non ſunt
uſi hoc termino, quia ſeruarunt proprietatẽ ſermonis. unde
cum

92 cum delegare ſit committere, ut dixi in principio huius rubricæ, licet propriè dicatur cauſa ſeu iuriſdictio delegata, id eſt commiſſa, & negocium delegatum, id eſt commiſſum. l. 1. ff. de damno infect. Tamen impropriè quis appellauerit delegatum eum cui mandatur iuriſdictio, quia ipſi fit commiſſio, non autem committitur. Et ideo ſicut in mandato cui ſimilis eſt delegatio, d. l. more. cum l. ſeq. dicitur mandatarius ille cui mandatur: ita hic debuiſſet appellari delegatarius, ut etiã habemus de legatario & fideicommiſſario, cum ſimilibus. & hæc poteſt eſſe alia reſponſio ad d. l. 1. infr. eo. Similiter quando uult loqui de uicario uel uicegerente: inquit, qui temporis cauſa præſide defuncto obtineat prouinciam. l. 1. ff. de tuto. et cura. dat. ab his. uel eum qui uice præfecti ex mandatis principis cognoſcit. l. 1. §. à præfectis. ff. de leg. 3. De iure autem Co-
93 dicis, quo non fuit ſeruata tanta proprietas uerborum, & de iure autent. uſi ſunt Imperatores hoc termino delegatus, ut in l. à iudice. cum auten. ſeq. C. de iudic. Multoties autem & plerunq; ſunt uſi circuitione, & dixerunt iudicem datum. l. placet. C. de pedan. iudici. uel appellando eum qui ex delegatione cognoſcit. l. præcipimus. §. hæc ſi appella. C. de appella. uel aliquo quopiam ſimili modo de uicario eſt in Codice præ-
94 cipua rub. de offic uicarij, & fit mentio de uicarijs in l. præcipimus. C. de appell. qui textus multum torquet hic Doct. in eo articulo, an inferior à principe poſſit conſtituere uicarium. Sed bene intelligendo, non loquuntur illa iura de uicarijs & uicegerentibus, de quibus nos tractamus, qui tenent locũ alterius magiſtratus ex mãdato ſuperioris: quod ſuadetur, quia de his eſt ſpecialis rub. C. de offic. eius qui uic. alte. Sed de quibuſdam uicarijs qui erant magiſtratus principales à principe conſtituti. Sicut & proconſul & Comes Orientis, de quibus in d. l. præcipimus. & habebant adminiſtrationem & iuriſdictionẽ ordinariam, ut eſt bonus tex. in l. quicunq;. C. de procurato. Declarat Alberi. in d. tit. C. de offic. uica. Et confirmo ex his quæ tradit D. meus Alciatus in quodã libello quem de magiſtratibus cõpoſuit, ubi inquit ſecundum diuerſa tempora fuiſſe conſtitutos diuerſos magiſtratus. Nam Conſtantinus cum ſe Bizantium transtuliſſet, ibi diuiſit prouincias, & inter cætera creauit quatuor uicarios, quos cum alijs magiſtratibus illis præfecit. Sunt igitur illi uicarij, uel alij ſimiles ab Imperatoribus anterioribus, uel poſterioribus. inuenti. Quantum uero attinet ad eos de quibus eſt nunc quæſtio, non cre-
95 do in Codice de ijs aliquid haberi, immo per alia uerba nominantur, ut in d. rub. C. de offic. eius qui uic. alt. & l. 2. & in l. 1. C. de pedan. iudici. ibi, uice præſid. & in l. à proconſuli. C. de appell. uice præfect, De iure autem Canonico habentur paſ-

ſim

ſim & rub. & cap. de uicarijs & delegatis, & in uſu communi hæc nomina ſeruantur. Poſtquam igitur recepta ſunt, nunquid inter ſe differunt? Dic, aut quęris an quantum ad uim uerbi, & nulla eſt inter eos differẽtia, & æquè proprie dici poſ 96
ſunt uicarij & uicegerẽtes. d. l. ſolet. d. c. ſanè. & Bart. in d. l. 1. §. hi quibus. ff. de leg. 3. et in l. 1. ff. de tuto. et curat. dat. ab his. Vtrique enim cõuenit eadem etymologia, ex qua ſumitur proprietas ſermonis & uerborum, quando non contradicit definitio. Bart. in d. l. omnes populi. in 3. q. vi. q. prin. Tanto magis, quando concurrit ut hic, nam utrique conuenit definitio uicarij, ut dixi lib. 1. Supput. cap. xij. Aut quæris ex communi uſu, qui nunc præſertim in iure canonico eſt receptus, & credo differre, prout dicebat Paul. de Caſtro. infr. l. 2. & Rimina. hic, quod delegatus ſit is qui repræſentat alium in parte, puta in una cauſa, uel pluribus, ſeu generaliter, ſeu uniuerſaliter. & licet aliquando cum uniuerſaliter ſit commiſſio, dicatur de iure canonico uicarius, illud non eſt ſimpliciter, ſed cũ adiuncto, ſcilicet uicarius foraneus, quod tantundem præſtat ac dicere, delegatus ad uniuerſitatẽ cauſarũ. gl. in Clem. 2. de reſcript. Angel. in d. l. 1. ff. quis & à quo appell. in fine. Vicarius uero & uicegerens eſt, qui in totũ & per omnia repræ- 97
ſentat uicem alterius. & appellatur etiam alicubi locũ tenens, uel retinet nomẽ eius cuius uicẽ gerit cum aliquo adiũcto: puta, uicepræſes, uicecãcellarius, uicegubernator, etc. Et habentẽ iſta nunc pro nomine dignitatis. Facit pro hac mea diſtinctione doctrina Bart. in proœmio. ff. col. 3. ubi dicit, quod attenta etymologia huius uerbi, Imperator, & huius uerbi, Doctor, quicunque imperat & docet: poteſt dici imperator, ut Abbas, Pater, Præceptor. Tamen quia communiter is dicitur Imperator, qui eligitur per electores ad hoc deputatos, et ex corona 98
tione. c. per uenerabilem. extrà de electio. & Doctor, qui cum examine approbatur, & cui conferuntur inſignia. l. medicos. C. de profeſſ. & med. lib. x. is ſolum dicetur Imperator & Doctor, in quem ſuprà dicta concurrunt, non quilibet qui imperet uel doceat. Sic cum prædicta nomina capiantur nunc ex uſu pro dignitate eorum qui in totum aliquem magiſtratum repræſentant, non cõuenient alijs, licet uices gerant. Secundò, iuxta hæc quæro quis poſſit cõſtituere hos uicarios ſeu locumtenentes, qui repræſentent alium in totum. & dic legem, 99
ut in archidiacono, qui gerit uices epiſcopi impediti uel abſentis. c. 1. de offic. archidia. item principẽ, uel in locum ipſius, ut in rub. & tit. C. de offic. uica. & dixi ſuprà. uel in locum alterius magiſtratus abſentis, uel mortui. d. l. 2. C. de offic. eius qui uice alte. uel etiam præſentis, tamen impediti. Alberi. in d. l. 2. Et his caſibus hic uicarius ſeu uicegerens habet ordina-

riam iuriſdictionem, & tantundem poteſt quantũ is in cuius
locum ſubrogatur, & idem honor ſibi debetur .d.l.ij. & facit
quod notat Bart. de Vicerectore conſtituto ab uniuerſitate,
100 in l.filius.ff.de legatio. quem uult gaudere iiſdem immunita-
tibus et priuilegijs, quibus ipſe Rector. Sequit̃ Alex.hic col.
antep.& communiter alij. & idem de locumtenẽte guberna-
toris tenet Guido papæ q. 234. & de locumtenente poteſtatis
ſeu balliui Corn.conſ.ij.in præſenti conſulta.col.ij.uol.iiij.
101 Ipſi uero ordinarij nõ poſſunt ſibi conſtituere uicarios. §.nul
lam.in auten.de defenſo.ciuita.& §.prohibemus,& de man-
da.princ.§.eos.ubi Bart.ſequũtur omnes hic poſt Alex. Fal-
lit,ſi ſubſit iuſta cauſa,puta infirmitatis,uel alterius iuſti impe
dimenti.§.prohibemus. in auten.de collato.col.9. Bart. in l.
obſeruare.ff.de offic.procõſ.& lega.quod intellige,ut ibi per
eum,quando impedimentum non eſſet longum futurũ. aliàs
ſubrogaretur alius loco ipſius.arg.l.ſi longius.ff.de iud. Secũ
dò fallit de iure canonico.c.ij.& fin.de offic. uica.in 6. Tertiò
fallit etiam de iure ciuili ex conſuetudine,Bal.in l.aliquando.
d.titu.de offic. proconſ. Et ideo uidemus,rectores & officia-
les ciuitatum & hos balliuos ſibi creare uicarios & locũtenen-
tes. An uero tunc hi uicarij habeãt iuriſdictionẽ ordinariam,
& de iure ciuili non habent,quoniam nemo inferior à princi-
pe tribuere poteſt ordinariam de iure communi.l.more.infra
tit.2.ubi omnes,& dixi ſuprà in tractatu ordinariæ iuriſdictio
102 nis. De iure autem canonico habet uicarius ordinariam. c.
Romana.de appell.in vi.& Alex.hic.qui in hoc dicit eſſe dif-
ferentiam inter ius ciuile & canonicum. At hæc differentia
non ſubſiſtit,quia nec etiam de iure canonico inferior à prin-
cipe dat ordinariam iuriſdictionem,& uicario epiſcopi tribui
tur ordinaria à lege,non ab epiſcopo,ut dixi in d. tractatu or-
dinariæ iuriſdictonis, in fine. Tertiò quæro,ſtante ſuprà di
103 cta differentia inter uicarium et delegatum, quomodo cogno
ſcemus an quis ſit conſtitutus uicarius an delegatus. Bart.tra
dit modum in l.i.§.i. in fine.ff.quis & à quo appell.& eum di
cit uicarium, qui gerit uices ordinarij in eodẽ loco et tribuna
li,ita quod ab uno ad alium non appellatur. Si uero quis man
daret alicui iuriſdictionem in aliquo caſtro uel loco, dicetur
delegatus etiam quod dixiſſet, facimus te uicarium noſtrum.
ſequitur Curt.iunior conſ.ij.col.ij. Et hoc ultimũ poteſt con
firmari ex illa regula,quod quando concurrunt uerba & effe
ctus rei,magis attenditur effectus ꝙ uerba.l.ſi unus.ff. locati.
l.ſi olei.ubi Bart. ff. de præſcrip.uerb.ideo cũ locatio dicatur,
104 quando penſio correſpondet fructibus:& emphiteoſis,quan
do ſoluitur quid modicum in recognitionem dominij. Bart.
in l.i,C. de iure emphit. non inſpiciũtur uerba ad cognoſcen
dum

dum quis contractus ſit celebratus. Sed effectus unde modo penſio reſpondeat fructibus, etſi dictum eſſet do et cõcedo in emphiteoſim, eſſet tamen locatio. Alex. conſ. 112. uol. i. Sic in caſu Bart. licet dictũ ſit Facio te uicarium, ex quo uicarius et uicegerens eſt ille qui gerit uices in totum, & iſti eſt mandata iuriſdictio in parte, erit potius delegatus. De his uicarijs ſeu locũtenentibus, uide late Bal. in d. l. aliquando. de offic. procõſ. Quartò, habemus alios qui uocãtur aſſeſſores, de quibus habes titulũ ff. & C. de offic. aſſeſſ. qui ideo uocati ſunt, quoniam aſſident iudicibus ut eis conſulant. Sciendũ enim 105
eſt, aliquando iudices ordinarios ſeu delegatos eſſe imperitos in iure, & ideo aſſumunt aliquos peritos qui illis aſſideant. et hac de cauſa fuerunt introducti hi aſſeſſores, ut per Azo. in ſumma titu. de offic. aſſeſſ. Bal. & Iaſ. in l. certi iuris. C. de iudic. Propterea aliquando appellantur conſiliarij, l. conſiliarios, ff. & C. eod. titu. aliquando ſocij iudicis, l. i. C. eod. aliquãdo Comites, l. diẽ functo. ff. eod. Et quod ordinarius poſſit eum habere, eſt tex. in l. metũ. §. ſed quod prętor. ff. quod met. cauſa. de delegato in c. ſtatutũ. §. aſſeſſorem. de reſcript. in vi. Paul. de Caſtro in rub. ff. eod. & per Bart. in autẽ. ad hæc C. de iudic. Neq; in hoc eſt aliqua differentia inter ius ciuile et canonicum, ut aliqui crediderũt, ſecundũ Panor. in c. ſciſcitatus. prope finem, de reſcript. & in c. cum ab omni. de uita & honeſt. clerico. Iaſ. in d. l. certi. col. ij. Hic aſſeſſor nullã 106
habet iuriſdictionem, ut per Bart. in l. i. in fine. ff. eod. et ideo nõ poteſt iudicare, nec ferre ſententias, ſed iudex ipſe cui aſſidet, debet eas ferre. Bal. in c. ij. col. ij. de iudic. et per Iaſ. in d. l. i. col. fin. Aliquando tamen ſibi tribuitur iuriſdictio à ſtatuto uel à iudice, qui à principio facit ſibi unam delegationem generalem omnium cauſarum, ut docet Bar. in d. l. i. in fine. & in l. præcipi. §. i. C. de appell. & in d. auten. ad hæc, ubi etiam Bal. Et ita in Italia obſeruatur, ubi huiuſmodi aſſeſſores unlgò uicarij poteſtatis nuncupantur, ut per Iaſ. in rub. ff. eod. An autẽ cũ habent iuriſdictionẽ, dicãtur aſſeſſores: dic quod 107
nõ, ſed iudices, ſicut cũ nõ habẽt, nõ poſſunt dici iudices proprie. Ex quo infertur, quod ſtatutũ loquẽs de iudice, non cõprehenderet aſſeſſorem: et ſimiliter ſtatutum loquẽs de aſſeſſore, non uerificaretur in iudice: ut per Angelum et Dec. in d. l. i. & latius conſil. 8. col. iij. cum ſeq. Eorum officium eſt honorificũ, et plures maximi uiri in profeſſione noſtra illud exercuerũt, quos recenſet Iaſ. in rub. ff. eod. Non eſt tamen aſſeſſoriatus, dignitas. l. liberti. & ibi oẽs notãt. ff. eod. Reliqua circa hanc materiam ultra docto. ordinarios in titulo ff. & C. eod. uide per Purpur. in ſuo tractatu, quem compilauit ſuper eod. titu. & Moderniores Taurin. in l. diem functo. col. i. ij.

& iij. ff. eo. Quintò, ſunt arbitri, arbitratores, amicabiles cō-
108 poſitores. Arbitrorū alij dicunt̄ iuris, alij arbitri compromiſſa
rij. Arbitri iuris ſunt, qui eligunt̄ à partib. ut de cauſa ſuſpicio
n̄is cognoſcāt, quādo iudex delegatus in eorū cauſa fuit recu
ſatus, ut ſuſpectus. et ideo dicunt̄ arbitri iuris, quia iuris neceſ
ſitate eligunt̄ l. fin. C. de iudic. Ex quo infert Bart. ibi, idē eſſe
in arbitris qui ex neceſſitate eligunt̄ ex forma ſtatutorū, quib.
cauet̄ ut cauſæ inter affines cōpromittant̄, & hi habēt iuriſdi
ctionē, et corā eis procedit̄ tanq̄ corā iudicib. à quib. parum
differūt, cum habeātur pro delegatis. d. l. fin. & l. apertiſſimi.
eo. titu. ubi Bart. & in l. i. C. de arbitris. Felin. in c. fin. col.
penul. de ſent. & re iudic. Quod procedit in his qui eliguntur
in locū delegati recuſati. Secus in his qui eligūtur ex forma ſta
109 tuti, quia magis ęquiparātur ordinarijs. Paul. de Caſt. in d. l.
apertiſſimi. Salic. in d. l. fin. ubi Iaſ. ſequitur col. penul. Inde
eſt, quod ab eorum ſententijs poteſt appellari. Bart. in d. l. i.
C. de arbitris. & in locis ſuprà allegatis. Et quamuis uideatur
ſibi contrarius in prima conſtitu. C. eius opinio in d. l. i. eſt cō
muniter approbata, ut teſtatur Iaſ. in d. l. fi. col. penul. qui eā
pluribus medijs cōprobat, quāuis ſub dubio indeciſam reli-
110 querit in §. omnium. col. ij. Inſtit. de actio. Arbitri compro-
miſſarij dicuntur, quando partes ad fugiendas lites et expen
ſas compromittunt in aliquem, qui de eorum lite cognoſcat,
de quo loquitur titu. ff. & C. de arbitris. & hi nullam habent
iuriſdictionē ex ſe, ſed notionem tantū quę ſibi tribuit̄ à parti
bus. quę largius et ſtrictius ſolēt concipere uerba cōpromiſſi.
l. ait ptor. ubi Bart. ff. de re iudic. l. notionē. ubi glo. ff. de uerb.
ſignif. et in effectu omnis eorū poteſtas pendet, ex arbitrio ſi-
bi dato à partibus. l. nō diſtinguemus. §. de officio. ff. de arbi
tris. c. cū dilectus. extrà eod. unde dicit Bart. in autent. offe-
ratur. in fine. C. de litis cōteſta. ſicuti Papa et Imperator quā-
do dant iudicē, poſſunt remouere ſolennitates iudicij: ita par
tes poſſunt dare formā arbitris, qui ab eis notionem habent.
111 Sunt autē hæc arbitria redacta ad inſtar iudiciorū. l. i. ff. eod.
ideo arbitri tenentur ſeruare ordinem iudiciarium, niſi aliter
ſit dictum in cōpromiſſo. & hęc æquiparatio procedit in prin
cipio iudicij, in medio, et in fine. nā corā eis ſunt proponendę
actiones, ſicut coram iudicib. d. §. omnium. ubi glo. in uer-
bo arbitros. et faciendę probationes. l. penul. C. eod. et debet
iudicare ſuper toto negocio. l. quid tamen. ff. eod. non tamē
ęquiparantur per omnia, imò in multis differūt. Et plures cō
formitates & differentias cumulat Aret. in d. §. omnium. col.
ij. & iij. inter quas illa eſt quotidie prę manibus, quod à ſen-
112 tentia arbitrorum non appellat̄. Et ratio eſt, quia nō habent
iuriſdi-

iuriſdictionem: ideo ſentẽtia eſt nulla, et à ſententia nulla nõ appellatur, l.i.C.eod.ubi Bart.ſed metu pœnæ illi paretur.d. l.i.nec ex ea datur actio, ut ibi nota.licet ex ſentẽtia iudicis ſic. l.actoris.C.de reb.credit.Hodie autem datur actio, quãdo fit compromiſſum ſecundũ formã.l.cum antea. C. eod. In quo 113
diſtingue, aut ſententia arbitri emologatur expreſſe uel tacitè à partibus per lapſum decem dierum, & tũc ex ea datur actio et exceptio.d.l.cum antea.aut nõ emologatur, & tunc aut fuit cõpromiſſum adiecta pœna, & nõ datur actio, ſed ad pœnam agitur actiõe ex ſtipulatu, ut per dd. in d.l.i.ubi caſus. & in c. dilecti.extrà eod. Aut ſine pœna, & agitur ad intereſſe, quatenus interſit partem nõ ſtare iudicatis. l.diem proferre. §.fi.ff. eod. Et ita diſtinguit glo.in c. p tuas.extrà eod. Sequit̃ pract. Papi.in forma libelli, quo agit̃ ad pœnam cõpromiſſi, in uerbo Franc.ubi dicit, eſſe hoc notãdum contra uulgares, qui tenent, non ualere compromiſſum ſine pœna. Notabis adhuc 114
unum, dum ſuprà dixi arbitrum æquiparari iudici, hoc intelligitur de minoribus iudicibus, non de maioribus: & propterea nõ habent merum uel mixtum imperium. l.nõ diſtinguemus. §.de libera.ff.eo. Arbitratores ſunt arbitri, qui eliguntur ſuper contractu.et in hoc differunt ab arbitris cõpromiſſa 115
rijs, qui ſumuntur ſuper lite, ut per Cin. poſt Iacobũ de Arena, in l.ſi qui ex cõſenſu.C.de epiſco.audie. et ſequitur Bart. in l. ſocietatem. §. arbitrorum. q. i. ff. de arbitris. Sed quia etiam ſumuntur ſuper lite, intelligas quod dictum eſt de contractu uel cœpto perficiendo, ut quando contrahentes diſcordant de precio, & remittunt ſe arbitrio alterius. §.precium. Inſtit.de cõtra.empt.l.ſi quis arbitratu.ff.de uerb.oblig.uel non dum cœpto, ſed ineũdo & perficiendo, ut ſuper lite.nam arbitramentum poſtea factum et latũ ſuper lite, eſt quædã tranſactio in genere, & ſic contractus.Bart.in d.§.arbitrorum.q.prima.& Panor.in c.quinta uallis.col.iij. de iureiuran. Videtur enim partes implicitè conſenſiſſe in id quod arbitrator declarabit. Et ſi modo dicatur, his attentis, nulla eſt differentia inter arbitrũ et arbitratorẽ, quando ſumuntur ſuper lite. Ad hoc reſpondeo, imò maximè differre. Nam arbiter procedit 116
de iure, & ſeruat ordinem iudiciarium, ut proximè dixi. ſed arbitrator ſumitur de iure et de facto, nec procedit ordine iudiciario. & de eo loquitur tex.in d.§. arbitrorum. & d.c. quinta uallis, & appellatur quidã quaſi proxeneta partium. Bart.in l. fin.ff.de uarijs & extraor.cogni. & quaſi negotiorũ geſtor. Bal.in l.fin.iij.q.C. de cõtra.empt.Iaſ.in d.§.omnium.col.ij. et dicit Innoc.in d. c.quinta uallis, ut ibi refert Panor.col.iiij. in ſecunda differentia, coram eo non eſſe iudicium, nec quaſi iudicium, ſed totum in ſua uoluntate eſſe poſitum, ideo non

 refert,

refert,an lis ſit coram eo conteſtata, uel pronunciauerit in ſcri ptis, uel ſimpliciter: & corã eo actio proponenda nõ eſt. Spec cul.in titu.de libel.concep. §.reſtat uidere. Ab eius etiam declaratione nõ appellatur: ſed ſi inique arbitratus fuerit, poteſt
117 peti reductio ad arbitriũ boni uiri.d.§.arbitrorum.quod non eſt in arbitro, cuius ſententiæ ſtandum eſt omnino, ut ſuprà dixi.& l.diẽ proferre.§.ſtari.ff.eod. Rationẽ diuerſitatis aſſignat Bart.in d.§.arbitrorum.q.penul.quam dicit notabilem Panor.in d.c.quinta uallis.col.xij. uerſic. ſed uenio ad ſecundum.tamen eam aliquantulũ mordet, & dat aliã, ut per eum ad quem te remitto,qui plures alias differentias ponit inter arbitrum & arbitratorem. Verũ adhuc quęres, cum ſint tot inter eos differentiæ, & ſoleãt aliquando compromiſſa fieri tanquam in arbitrum et arbitratorẽ, quomodo cognoſcã quemadmodum eum iudicare debeam? hoc docet Bart.in d.§.arbitrorũ.iiij.q.qui dicit eſſe inſpiciendũ, an proceſſerit tanquã arbiter uel tanquam arbitrator.ad quod uide notabiliter Ro-
118 man.conſ.40. Amicabilis compoſitor uidetur idẽ eſſe quod arbitrator,ut uidetur ſentire pract. Pap.in d. forma,in uerbo Franc. dũ quærit,quid in ſententia arbitratoris et amicabilis cõpoſitoris, an ex ea oriatur actio. tamen licet idem ſit, ut nõ detur actio ex eorum ſententia, nihilominus differũt: quia arbiter eſt qui uidet an alius alteri ſit aliquid daturus,et ſuper eo pronunciat. Sed amicabilis cõpoſitor eſt,qui ſtudet amicabiliter reducere partes ad concordiam, etiam ſine pronunciatione.ita Bart. colligit ex glo.in l.ſi de meis.§.recepiſſe,ſecundum unum intellectum.ff. eo. Et licet Bart. uideatur loqui in arbitro, eius dictum concludit in arbitratore: & ita eum in arbitratore intelligit Imola.in d.c.quinta uallis, & Socin. conſ. 124.præſens conſultatio.et Iaſ.in l.quidam æſtimauerunt.ultimo notab.ff.ſi certum peta. Et ex hac differẽtia poteſt infer-
119 ri, quod fratres minores,& alij religioſi, qui non poſſunt eſſe arbitri,nec arbitratores, Clem.eximi.de uerb.ſig.Alex.conſ. 80.uiſo themate.col.1.uol.5. poterũt tamẽ eſſe amicabiles cõpoſitores. et ita in ſpecie decidunt Moderni Taurin. in rub. C.de trãſact.col.ij.in fine. Plurima poſſent tractari in hac materia,ſed quia intentionis meæ eſt tantum notare iuriſdictionem ſingulorum qui proponuntur, ideo remitto uos ad ample notata per Bart.in repetitione d.§.arbitrorũ,& latius Panor.in d. c. quinta uall. Roman. in repetitione rub. & l.i.ff. de arbitris. Lanfrãc.de Oria. in tractatu de arbitris.& pract. Papi. in d. forma libelli. qua petitur pœna ex cõpromiſſo,et Moder. Taurin.in d.rub.de tranſact.col.iij.cum ſeq. Vnum tantũ nolo omittere, tanquam utiliſſimum,et quottidianũ in practica, eſſe plurimũ aduertendũ ad lauda,& ſentẽtias latas per

ſupra

ſupradictos arbitros,quia defacili pleruncꝫ annullantur. Dabo itacꝫ tibi in hac re aliquas obſeruantias. Et primò, pro lau- 120
do facias cõcluſionem, pro eo præſumi quod iuſte et rite latũ ſit. Alex.in l.ſciẽdum.ff.de uerb.oblig. col.v.uerſic.fallit in laudo.& conſ.119.quęritur.uol.ij. Vnde dicit Cardina.conſ. 140.factum tale.ij.dubio, abſoluendum eſſe eũ qui habet lau dum pro ſe.Sequitur latius cõprobando Dec.cõſ.375.iuridi cam.Contra laudum primò facit, quando latum fuit ſine cau 121
ſæ cognitione, quia non apparet acta interueniſſe. Angel. conſ.198.pro deciſi.Decius conſ.475. col.fi. & idem quando appareret de actis. Tamen tanta fuiſſet breuitas temporis, ut pręſumatur arbitrum ſeu arbitratorem nõ adhibuiſſe cauſæ cognitionem. Sicut enim tunc ſententia eſt nulla, iuxta do ctrin.Bart.in l.prolatam.C.de ſentẽ.& interlocutio.ita & lau dum.Bal.in d.lege prolatam . & in c.i.circa finem, de inueſti tu.ma.facta. Panor.in d. c.quinta uallis.col.penul.Dec. cõſ. 564.col.ij.in fine. Secundò, quando latũ ſuper rebus prohi 122
bitis alienari,uel à lege,uel à teſtatore:puta ſuper rebus mino ris.nam quemadmodum non poſſunt alienari de iure cõmuni.l.i.& l.magis puto.§.ne paſſim.ff.de reb.eorum.l.lex quę tuto.C.de adminiſtra.tuto. ita nec ſuper eis fieri cõpromiſſũ, & per laudum alienari. Anto.de Butri.Panor.et alij in c.cum tempore,per illum textum.extrà.de arbitris. Angel.in ſpecie conſ.66.uiſis ductis. Dec.conſ.39.col.ij.& conſ.44.col.ij.ubi probat hoc eſſe regulare. Similter quãdo prohibitio alienationis eſſet facta à teſtatore. idẽ Dec. d.cõſ.475.col.fin. Tertiò, quando laudũ fertur ſuper eo quod nullũ erat. nam & ipſum redditur nullum:ſicut de ſentẽtia dicit Bart.in l.ſi is ad quem. ff.de acquire.hæredit. Et inquit Fulgoſius conſ.73.paterfam. col.iiij.quòd laudum et ſententia lata reſpectu pacti inualidi eſt nulla, quia uitium quod erat in pacto, perſeuerat in ſentẽtia. & ideo ſi fieret pactum inter aliquos de hæreditate uiuentis ſine eius conſenſu,uel aliquod pactũ quod auferret facultatem teſtandi,quæ pacta à iure reprobãtur.l.fin.et l.pactum. cum ibi nota. per Bart.& Doctor. C. de pactis. laudum latũ pro eorum obſeruantia non teneret.ut per Dec.d. conſ.475. col.ij.cum ſeq. Quartò,cum ſuprà dictum ſit,laudum habe re uim tranſactionis,ſicut tranſactio nõ ualet ſuper re certa & 123
liquida, ita nec compromiſſum & laudum. Bart.in l. ſi cauſa cognita.C.de tranſact.et in l.eleganter. ff. de cond. indebiti. Ideo nõ ualeret compromiſſum factum ſuper re iudicata, nec laudum latum eo prętextu. Bart.ibi.& Dec.d.conſ.39.col.ij. qui tamen limitat, quando in compromiſſo eſſet renunciatũ ſententiæ,quæ renũciatio debet eſſe pręciſa,ut dicatur,Renũ ciantes tali ſententiæ, ſecundum Paul. & Alex.in d.l. ſi cauſa

cognita

cognita. Alios tres modos quibus laudũ impugnatur, habes per Decium, d. conſ. 39. quãdo eſſet data poteſtas arbitro prorogandi cõpromiſſum: ſi proroget, non citata parte, non ualet. Item quando laudum contineret uſuram: puta cum arbiter condemnaſſet alteram partem ad ſoluendum ſeptem uel octo pro centenario. Item quando laudum contineret enormiſſimam læſionem. et ibi etiam ponit, quomodo debeat cõſiderari hæc enormis læſio, & conſ. 60. & conſ. 632. Quintò
124 nõ ualet, quoties arbiter excedit contenta in cõpromiſſo: nec in hoc clauſulę, quantũcumq; ampliſſimę proficiũt, etiã quod laudum poſtea ratificaretur. Roma. conſ. 155. prę miſſum laudum. & conſ. 175. dictum ultimum. Ideo non ualet laudum, in quo arbiter excedit terminum, de quo in compromiſſo fit mentio. Io. de Anania, conſ. 85. Similiter non ualet pœna appoſita in laudo, quæ in compromiſſo inſerta non erat. Alex. cõſ. 94. in cauſa et lite. ij. uol. Et ratio poteſt eſſe, quia eius poteſtas tota dependet ex compromiſſo. l. nõ diſtinguemus. §. de officio. ff. de arbitris. Et ita in pulchro caſu arguit Soc. cõſ. 121. in cauſa. col. ij. uol. iij. & habetur in deciſi. Neapo. 117. ubi dicunt illi domini, quod licet non ualeret in uim laudi, tamen ualeret in uim promiſſionis, quando fuit emologatum.
125 Et ſimiliter dicunt poſſe ualere in uim pacti. et fuit dictum originale. glo. in l. ij. C. commu. utriuſq; iudic. & Bart. in l. i. C. qui pro ſua iuriſd. Quod tamẽ intelligas ſano modo, quando nullitas procedit ex eo, ſuper quo partes poſſent diſponere: nam eorum conſenſu ualidatur. Secus ſi uitium nullitatis aliunde penderet: ut puta, quia laudum eſſet prolatum ſuper pacto de hæreditate uiuẽtis, ut ſuprà dixi. Ita Panor. in c. examinata. ij. nota. extrà. de confirm. utili. uel inutil. quem ſequitur & declarat Dec. d. conſ. 175. col. penul. Vltimò habe
126 mus iudices qui uocantur cartularij, de quibus dicit d. meus Alcia. lib. ij. Paradox. c. v. in fine, poſt quoſdam Modern. in l. ait prætor. §. ſi iudex. ff. de re iudic. nullam in iure mentionem fieri: quod uerum eſt, tamen de eis eſt glo. in l. rem non nouã. C. de iudic. in uerbo facultа. & in l. i. ff. de iud. in uerbo qui tribun. & in l. fin. C. ubi & apud quem. in uerbo non habent. Et hi ſunt notarij, qui ex priuilegio principis uel Comitis Palatini ſunt creati notarij & iudices. glo. in d. l. fin. & ibi Bart. uel habent iuriſdictionem à ſtatuto. Angel. in d. §. ſi iudex. Iaſo. in l. error. col. penul. C. de iuris & facti igno. Non enim procederet hoc in omnibus notarijs ſimpliciter: ut notat Bal. in l. adoptio. C. de adopt. Alex. in l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. col. ij. ff. ſolut. matrimo. Angel. conſ. 93. uiſis. Virtute autem huiuſmodi priuilegij, uel ſtatuti, habent iuriſdictionẽ habitu, id eſt uolũtariam, non contentioſam. glo.

Bart.

Bart. & Iaſ. in locis ſupra allegatis. Ideo poſſunt expedire omnia ea quæ ſunt uoluntariæ iuriſdictionis, & eius authoritatem interponere: Bal. cõſ. 303. factũ tale eſt uol. i. eiusq; iuriſdictio prorogari: Bal. in l. iubemus. §. ſane. C. de ſacroſanct. eccle. Latius Mari. Soci. artic. 4. q. x. in c. ſignificaſti. de foro comp. Hinc inoleuit illa practica, quoties debes alicui, & non uis litigare, tum uadis cum creditore tuo ad talem notarium, & coram eo confiteris debitum, & uirtute talis confeſſio 127
nis notarius ſcribit inſtrumentum, & condemnat te ad ſoluẽdum intra tale tempus. Siquidem notarius creatus ut ſuprà, poteſt uirtute ſuæ iuriſdictionis hoc facere, ſicut quilibet iudex ordinarius. l. ſi debitori. ff. de iudic. quod non poteſt, niſi haberet auctoritatem ex priuilegio, uel à ſtatuto: quoniam priuatorum conſenſus nõ tribuit iuriſdictionem. l. priuatorum. C. de iuriſd. omnium iud. ita declarat Angel. in d. §. ſi iudex. Alex. in d. §. eo autem tempore. & Iaſ. in d. l. error. & in l. i. §. ſi quis ita. col. 9. ff. de uerb. oblig. Et ſi ipſemet eſt iudex & notarius, qui ſcribit. Bart. in l. iubemus. §. ſanè. C. de ſacroſanct. eccle. habeturq; hic actus & cõfeſſio, perinde ac ſi eſſet facta in iudicio: ideo reuocari non poſſet. Bart. in d. l. error. col. fi. et ex ſtipulatione facta per procuratorẽ corã ipſis, acquirit actio ſine ceſſione, ſicuti ex facta in iudicio. Bart. in l. poſſeſſio. §. et ſi poſſeſſio. ff. de acquir. poſſeſſ. Appellant autem uulgo huiuſmodi inſtrumẽta guarẽtigiata, quę habẽt uim ſententię interlocutorię. Bal. in l. fin. §. neceſſita. C. de bonis quę libe. Quinimo ſecundum Bart. in l. cum unus. in fi. ff. de bonis aucto. iud. poſſid. habẽt uim diffinitiuę. idẽ Bart. in conſ. incip. Zilio. ſequitur Roma. conſ. 76. in cauſa nobilis. col. ij. Ideo licet inſtrumenta regulariter non habeant executionem 128
paratam, l. minor xxv. annis, cui fideico. ff. de minor. tamen hęc inſtrumenta habebũt. Et ratio eſt, quia æquiparãtur præcepto iudicis, quod habet executionem paratam. d. l. ſi debitori. & l. poſt rẽ. ff. de re iudic. ita in ſpecie Alex. in d. §. eo autem tempore. Angel. & Iaſ. ubi ſuprà. Quo fit, ut licet ſtatuta ſimpliciter diſponentia, quòd inſtrumenta habeant executionẽ paratã, ſint cõtra ius commune: non ſic eſt, ſi dicent ut inſtrumenta guarentigiata habeant executionem, quia iam hoc ex ſe habebant de iure communi, ut per Angel. in d. §. ſi iudex. ubi alij. Paul. in d. l. poſt rem. Alex. in d. §. eo autem tempore. ideo eſſent extendenda. Limita tamen hoc ultimum, 129
ut habeant executionem paratam, quando ſunt liquida & clara. Soci. conſ. 4. col. 1. Pro complemento notabis adhuc unum, quod licet notarius non dicatur haberẽ dignitatem, 130
Bart. in l. unica. C. de mand. prin. & in l. eadem. §. hac lege. ff. ad l. Iul. repetund. tamen hi notarij dignitatem habent. lo.

n de

de Pla.in l.uniuerſos.C.de decurio.lib.x.Deci.in d.l.unica. col.fin. qui idem concludit de notario principis,& cancellariæ,poſt Bald.in l.Caſſius.ff.de ſenat.& Panor.in c.uenerabilem.2.notabili,extrà de electi.

FINIS.

QVAESTIO, AD QVEM SIT APPELLANDVM À SVBCONSERuatore.ubi etiam,an poſſit appellari à delegato epiſcopi, ad eius officialem generalem,uel ad ſummum Pontificem.

1.& 8 *Conſeruator cenſetur iudex delegatus.*

2 *Appellatur à ſubdelegato delegati à principe qui totum ſubdelegauit, ad principem,non ad ſubdelegantem.*

3 *Delegatus ad uniuerſitatem cauſarum æquiparatur ordinario.*

4 *Appellatur à delegato ordinarij ad ipſum ordinarium.*

5.& 22 *Epiſcopi & eius officialis generalis eſt unum & idem tribunal.*

6 *Conſeruatorum quot ſint ſpecies.*

7 *Conſeruator quamuis conſtituatur conſeruator & iudex,non tamen deſinit eſſe conſeruator.effectus eſt maximus, ut ibi.*

9 *Conſeruator quamuis ſit delegatus,non eſt tamen ad uniuerſitatem cauſarum,ſed ad generalitatem.*

10 *Delegatus ad uniuerſitatem,generalitatem, & particularitatem cauſarum quis dicatur.*

11 *Inquiſitores dicuntur delegati ad generalitatem, non ad uniuerſitatem cauſarum.*

12 *Vtilitas eſt maxima,cognoſcere an quis ſit delegatus ad generalitatem,uel uniuerſitatem cauſarum.*

13 *Differentia nulla eſt inter delegatum ad uniuerſitatem uel generalitatem, in modo appellandi à ſuo ſubdelegato.*

14 *Ratio quare à ſubdelegato delegati à principe qui totum commiſit,non appelletur ad delegantem.*

15 *Verba illa,Authoritate noſtra cognoſcas,uel æquipollentia,inſerta in reſcripto,faciunt quem delegatum.*

16 *Iudex ordinarius,ſi eius iuriſdictio alteretur per reſcriptum, efficitur delegatus.*

17 *Delegatus à principe ſi ſubdelegando aliquid ſibi iuriſdictionale reſeruat, ad eum appellabitur.*

18 *Delegatus principis ſuam ſententiam exequitur.*

19 *Executor non habet iuriſdictionē,quando cōmiſsio fit ſibi à iudice: ſecus,ſi iudex efficiatur executor, reſeruando ſibi executionem in delegatione.*

Appella-

Appellatur ad Papam omiſſo medio: quod tamen fallit, quando appellatur à ſubdelegato delegati à Papa. 20

Appellatio à ſubdelegato delegati à Pontifice, ſi interponatur ad Pontificem, eſt nulla. 21

Appellatur à delegato epiſcopi ad ipſum epiſcopum, non ad eius uicarium generalem. 22

Officialis generalis non poteſt ſe intromittere uirtute generalis iuriſdictionis, de cauſa ſemel ab eo exempta. 23

Appellationes aſcendunt, & non deſcendunt. 24

Appellatur à delegato epiſcopi ad eius officialem generalem, quando epiſcopus eſt abſens in loco remoto. 25

ACADEMIA Dolana ornata & munita eſt pluribus & honeſtis priuilegijs, ſibi conceſſis per Martinum Pontificem, ut in eius literis apparet, quæ in fronte ſtatutorum almæ Vniuerſitatis habentur: in quibus inter cætera conſtituit D. Archiepiſcopum Biſontinum conſeruatorem dictorum priuilegiorũ in ampliſſima forma, dans ſibi poteſtatem uices ſuas committendi, &c. Nunc D. Archiepiſcopus conſeruator ſolet uices ſuas committere, & alium ſubconſeruatorem inſtituere in ciuitate Dolana, qui ius dicit ſcholaribus: contigit aliquando ab eius ſententijs appellari. Fuit dubitatum ad quem deberet appellari. & potiſſima ratio dubitandi fuit, quia nõnulli appellare uolebant ad Officialem generalẽ ipſius D. Archiepiſcopi, quod nolebat admittere ſubconſeruator. res eſt delata ad uenerandum collegium noſtrũ, in quo diuerſæ fuerunt ſententiæ. Ego uero cum nunc paululum ocij nactus fuerim, quo potui maturius omnia perpendere & conſiderare, operæprecium duxi his ſcriptis compræhendere, quid mihi de iure uideatur. Tres fuerunt tunc inter nos opiniones. Sunt qui ſentiebant, ad ſummum Pontificem appellandũ: ſunt, qui ad D. Archiepiſcopum: ſunt, qui etiam ad eius officialem generalem. Quod ad ſummum Pontificem, facit, quia Archiepiſcopus eſt conſeruator, & per con- 1
ſequens delegatus. gl. magiſtra. in c. 1. de offic. deleg. in vi. & ibi Io. And. & Gemini. notant, et in conſtitutione ſubconſeruatoris totum ſubdelegauit. unde ſequitur communis concluſio gloſſarũ & Doctorũ, quod quando appellatur à ſubdelegato delegati à principe, qui totũ ſubdelegauit, debet ap- 2
pellari ad principem, non ad eius delegatũ ſubdelegantẽ. Et hoc non habet dubium de iure canonico. caſus eſt in c. ſuper quæſtionum. § porrò. extrà, de offic. delega. ubi gl. & Doctores. Et §. ille procedit etiam de iure ciuili, ut ibi notatur, et Pe-

 ruſi.

ruſi.in c.dilecti.l.fin.extrà de appell.Et in ſpecie quod omiſſo medio ad Papam appelletur,uult gl.in d.c.dilecti.ubi Peruſi.col.5.uerſic.decima limit. Quod autem ſit appellandum ad d.Archiepiſcopum conſeruatorem,ſuadetur:quia licet ſit delegatus,ut proximè dixi, tamen eſt delegatus ad uniuerſitatem cauſarum.Gemini.in c.fi.§.officium.illo tit.de offic.de-
3 lega.in vi.qui quidem æquiparatur ordinario.glo.in c.cum cauſam.de appell.ſuper uerbo delegatus.& in l.fin.C.de iudic.& in l.ſi uni.aliàs l.Pompon.ff.de re iudica.in gl.magna circa medium;præſertim in materia delegationis:nam delegare poteſt ut ordinarius.gl.et Doct.in l.à iudice.C.de iudic.ubi Iaſo.latè,& in l.etſi prætor.ff.de officio eius.& in l.ſolet.ff.de iuriſd.omnium iud.& plura alia poteſt,quæ ponuntur per Doct.in d.locis.& in l.more.ff.eod.tit.& cumulat aliqua Peruſi.in d.c.cum cauſam.col.antepenul. Sed quãdo appel-
4 latur à delegato ordinarij,eſt appellandum ad ipſum ordinarium,non ad ſuperiorem.gl.in d.c.dilecti.in fin.& ibi Doct.Bart.in l.1.§.1.prope finem.ff.quis & à quo appell.& hoc eſt generale,ut à delegato appelletur ad delegantem.Specul.in tit.de appell.§.nunc tractemus.Et hanc partem ut ad Archiepiſcopum ſeu epiſcopum delegantem ſit appellandũ,tenet Panor.in d.c.dilecti.Quod autem ad officialem poſſit appellari,probatur,quia idem eſt conſiſtorium & tribunal epiſco-
5 pi & officialis generalis.c.Romana.de appell.in vi.& ita tenet Bald.in c.dilectis filijs.col.iij.de appell.Archidia.in c.2.de cõſuetud.in vi. Et hæc trahebant dominos Doctores collegij in diuerſas ſententias.Quid modo dicendum eſt in tanta uarietate,cum pro qualibet opinione ſint fundamenta in ſe uera,& communiter approbata?Pro habenda reſolutione præſentis quæſtionis,examinandum eſt unum,unde omnia pendent,et quod eſt cardo in hac difficultate,ſcilicet quam iuriſdictionem habeat D.Archiepiſcopus ratione conſeruatoriæ,& hoc tam de iure communi,quàm ex literis ſummi Pon
6 tificis.In qua re altius eſt repetenda materia conſeruatorum,quorum tres ſunt ſpecies.Aliqui enim dantur,ut aliquos defendant contra latrones.aliqui ad cõſeruationem priuilegiorum.aliqui ut defendant ab iniurijs & offenſis:& hi non habent iudicialem cognitionem,ſed tantum cognoſcunt de manifeſtis & notorijs,nec poſſunt uices ſuas committere.Iſta habentur in c.1.& fin.de officio delega.in vi.& per glo.in d.c.1.Hodie tamen ampliatur multum eorum poteſtas per literas ſuæ inſtitutionis,in quibus ſolent conſtitui conſeruatores & iudices,& dari facultas expediendi per alios.quo caſu habent poſtea iudicialem cognitionem & iuriſdictionem,et literæ cõceptæ in hac forma appellantur ſecundum formam concilij

Vienen-

Vienenſis.Ioan.Andr.in d.c.fi.col.2.in uerbo dietam.& ibi Gemini. in §.conſeruatores.& eundem Io. And.in additio. Specul.in tit. de officio delega. §. fin. col. antepenul. Non tamen propterea licet conſtituatur conſeruator,& iudex,deſi nit eſſe conſeruator,ſed remanet conſeruator,cum hoc adiun 7
cto Delegatus:quod eſt huius effectus,ut nō poſſit delegare niſi conſtitutis in dignitate,ſicuti dicimus in ſimplici & uero conſeruatore,ut per Io.And.in addit.d.§.fin. & Gemini. in d.§.conſeruatores.in fi.& ita eſt in conſeruatoria noſtra. Ex his apparet,conſeruatorem in ſimilibus literis conſtitutum eſ ſe delegatum non ordinarium,ut per gl.in d.c.1.ubi Io. And. 8
col.2.& Gemini.3.notant.& Corn.conſ.xv.uol.3. Et colligit in hoc propoſito unum generale Gemini.in c.per hoc.de hęret.in vi.quod quoties commiſſio fit alicui reſpectu certi negotij,talis dicitur delegatus. Facit etiam, quia eius officiū extinguitur morte concedentis,niſi aliter ſit dictum d.c.fin.§.of ficium.Guido Papæ conſ.151.quod cōuenit delegatis d.l.more.cum ſua materia. de iuriſd. omniū iud. Confirmatur ex natura tituli ſub quo ſituatur eorū materia, qui eſt de officio delega.arg.l.Imperator.ff.de in diem adiect. Et cenſetur delegatus ad uniuerſitatem cauſarum,ut notat Gemini. in d.§. officium.& Imola in c.licet undiq;.extrà de officio delegati. Iaſo. in diſcurſu in d.l.more.col.9.Sed licet uerum ſit quod eſt delegatus,tamē in hoc ultimo decipiuntur,dum uolunt eſſe de- 9
legatum ad uniuerſitatem: nam mouentur ſolum per tex.in d.§.officium.per quem bene probatur quod eſt delegatus,ut ſtatim induxi:ſed quod ſit ad uniuerſitatem cauſarū, nullum uerbum ibi ex quo hoc colligi poſſit, aut tacitè, aut expreſſè. Et ideo dico eſſe delegatum ad pluralitatem ſeu generalitatē cauſarum,non ad uniuerſitatem: nam communis eſt theorica Doctorum,eum dici delegatum ad uniuerſitatē,cui eſt cō- 10
miſſa pluralitas cauſarum reſpectu territorij,puta cauſæ quæ uertuntur in tali caſtro,uilla,ſeu quarterio.Exemplū poni poteſt in uicario foraneo epiſcopi,ut per glo.in Clem.etſi principa.de reſcript.ſuper uerbo foraneo,& ibi Card. Alex. Ad generalitatem cauſarum eum dicunt,cui committuntur plures cauſæ non reſpectu territorij,ſed certarum perſonarū tantum;puta cauſas uertentes inter Sempronium & Titium. ita gl.in l.1.§.1.ff.quis & à quo appell.& in l.ſolet.ff.de iuriſ.omnium iud.in uerbo ſpeciem.& Azo in ſumma illius tit. Paul. de Caſtro in l.2.ff.de off.eius.Bald. & Salic. in l. à iudice.C. de iud.Peruſ.in d.c.cum cauſam.col.penul.Curt.iunior cōſ. 2.col.2.Cum igitur conſeruatoribus committantur cauſæ reſpectu perſonarū, non territorij, ut puta cauſæ talis monaſterij,cauſæ uiduarum,cauſæ pupillorum, cauſæ ſcholarum, &

aliorum ſuppoſitorum uniuerſitatis, qui non reſpiciunt ter-
ritorium,debent cẽſeri delegati ad generalitatem. Iaſo. in d.l.
more.de iuriſd.omniũ.col.9.Et ita expreſſe decidit, declaran
do d.§.officiũ.Peruſ.in d.c. cum cauſam.col.antepenul.et pe
11 nul.& Curtius iun.in d.l.more.col.12. Simile eſt in inquiſi
toribus hæreticę prauitatis,qui ſunt delegati reſpectu hæreſis
ad uniuerſitatem perſonarum: qui non dicuntur ad uniuerſi
tatẽ,ſed ſimplices delegati,ut per Lappũ,Io. Andr. Gemini.
in c.ne aliqui.col.ij.de hæret.in vi.Seueri.in d. l.more.q.19.
Peruſ. in d.c.cum cauſam.col.antep. licet de hoc dubitauerit
Deci.in c.cauſam matrimonij.col. penul.extrà de officio dele
12 ga.Et eſt maxima utilitas,cognoſcere an quis ſit delegatus ad
uniuerſitatẽ cauſarum, an ad generalitatem :quia ille in pluri
bus æquiparatur ordinario : ut per doct.in d.l.more. & Pe-
ruſ. in d. c. cum cauſam . col.antep.& dixi ſuprà. Et licet ſint
uariæ & diuerſę cauſę,reputatur una tantum commiſſio. An
toni.de Butrio.et Bal.in c. licet,extrà de offic. deleg.Iaſ.in d.
l.more. col.9. Hic uero æquiparatur particulari delegato. quia
tot ſunt delegationes,quot cauſæ:ut declarat Salic.in d.l.à iu-
dice.Eſt bene uerum,quod licet aliàs inter hos ſit maxima dif
ferentia,tamẽ quo ad effectum appellationis, de quo nos agi-
mus,non curarem, an eſſet delegatus ad uniuerſitatem uel ge
13 neralitatem: quia in modo appellandi non differunt, et idem
de utroq; iudicatur,& à ſubdelegato etiam delegati ad uniuer
ſitatem cauſarum, quando totam cauſam commiſit, appella-
tur ad ſuperiorem delegantem,non ad delegatum. cum ſit ea-
dem ratio,quę in particulari delegato principis ſubdelegante
14 totum: quia ſcilicet nihil iuriſdictionis remanet apud eum, &
ſic non poteſt cauſa ad eum redire cognoſcenda.ut per glo.in
d.c.ſuper quęſtio.§.porro.de offic. deleg.& ibi Panor.decla-
rat.Et ita uult gl. in d. c.dilecti.de appell.ubi Panor. & Bal.
& Peruſ.col.vi. in princ.& iij.q.et in d.c.cum cauſam.col.an
tep.Et ex his ceſſat fundamentũ quod ſuprà fecerã pro domi
no Archiepiſcopo conſeruatore.Remanet ergo firma conclu
ſio,eum eſſe delegatum,& hoc de iure cõmuni. At quoniam
hodiernis temporibus multũ ampliatur poteſtas conſeruato-
rum per literas ſuæ inſtitutionis,ut ſuprà oſtendi: uidendum
eſt,quam iuriſdictionẽ habeat ex literis ſummi Pontificis. Et
cõcludas idem,ut ſit delegatus per duo realia & cõmunia fun
15 damenta.Primò,propter illa uerba, Auctoritate noſtra, quæ
pluries ſunt repetita in dictis literis:maximè in ea parte prin-
cipali, ubi dat plenã & liberã eadem auctoritate in omnibus
licẽtiam & facultatem.Et quoties princeps committit aliquid
cognoſcendum uel faciendũ cum hac clauſula, auctoritate
noſtra, cenſetur tribuere delegatam iuriſdictionem. Doctri.
eſt Bart.

eſt Bart. in d.l.more.col.ij.in l.ambitioſa. col.fi.ff.de decretis ab ord.facien.& in q.ſua,incip. Adunantia.in fi. quę canonizata eſt apud omnes in d. l.more.& in l.prima.§. ſi quis ſimpliciter. ff.de uerb.oblig.Iaſo. latè in l.ius autē ciuile. ff.de iuſti. & iure. Secundò, quia licet ipſe D. Archiepiſcopus eſſet iudex ordinarius ſcholaſticorum & ſuppoſitorum uniuerſitatis, ut per glo.in autent.habita, C. ne filius pro patre. ubi Bal.& docto.in l.etſi prętor.ff. de offic.eius. tamen ex literis iſtis eſt multū ampliata eius poteſtas, ut uideri poteſt. Vnde ſequitur alia communis concluſio,quod quando princeps 16
cōmittit aliquid iudici ordinario,in quo aliàs habebat iuriſdictionem, alterando eius iuriſdictionem, detrahendo uel ampliando in illa cauſa commiſſa,iudex ordinarius efficitur delegatus,ut habetur per Docto. in d. l.more.Iaſ.in d. l.ius autē. Ange.Alex.Soci.Iaſ.et quicunq; Moder.in d. §.ſi quis ſimpliciter. in nota. Stante itaq; hoc, quid ſit delegatus, de quo nō eſt aliquo pacto dubitandū, ſequitur determinatio principalis quæſtionis, ut ad Pontificem ſit appellandum: cum totum commiſerit d.c.ſuper quæſtio.§.porro ubi caſus. Durum admodū mihi uiſum fuit, ut propter minimas cauſas cogerentur litigātes adire ſummum Pontificem.nam hoc retraheret eos ab appellando, quod poſſet dare materiam Subconſeruatoribus delinquēdi in iudicando,uidentibus difficultatē in appellādo.quinimo hoc noceret ipſi cōſeruatoriæ: quia clientes uidētes poſſe uexari maximis ſumptibus, adirēt alios iudices ordinarios. Et præterea eſſet maior honor Reuerendiſſ. D. Archiepiſcopo Biſontino, ut cauſæ appellationum caderent in eius manus. Ideo principaliter in honorem ipſius Reuerendiſſ. D. & ad utilitatem tribunalis conſeruatoriæ,& ſuppoſitorum uniuerſitatis qui in eo litigant, ulterius conſideraui, an poſſit dari aliquis modus & cautela, ut appellationes deuoluerentur ad D. Archiepiſcopum. Et reperi quod ſic. Nam illud quod à ſubdelegato delegati principis appelletur ad Papam,ſeu Principem,procedit,ubi delegatus totum commiſit, & nihil ſibi reſeruauit: quia tunc deſijt eſſe iudex, nec poſſet amplius cognoſcere, ut notatur per glo. & Panor.in d.§.porro.Secus eſt, quādo aliquid ſibi reſeruauit, quia tunc appellatur ad ipſum delegatum.d.§. porro. Reſer- 17
uet igitur D. conſeruator aliquid, quando inſtituit Subconſeruatorem,& habebit appellationes. Et ſi modo quęras praxim,id eſt,quid poterit ſibi reſeruare: Reſpondeo,quod inſtituat Subconſeruatorem,cum hac clauſula, Donec duxerit eū reuocandum: uel cum alia clauſula,reſeruata ſibi executione. Nec obſtat ſi dixeris, hæc tua cautela erit inutilis, quia ſuprà tenuiſti D. Conſeruatorem eſſe delegatum: ſed delegatus non exe-

non exequitur ſententiam.l.à diuo Pio.ff.de re iud.ubi Bart. & cõmuniter alij ita tenent. Ad hoc dico, concluſionem illã procedere in alijs delegatis. Secus in delegato principis,ut eſt noſter:quia is ſentẽtiam exequitur,ut prędicti docto.conclu-
18 dunt in d.l.à diuo Pio.Et eſt caſus in c.ſignificaſti. extrà de offic.deleg.ubi Canoniſtæ.Non obſtat rurſus ſi opponatur,ad hoc ut appellatio deuoluatur ad delegatum iuxta terminos d. §.porro.non ſatis eſt,quod delegatus aliquid reſeruet,ſed debet ſibi reſeruare aliquid iuriſdictionis,ut per Feli.in d.§.porro.Sed executor non habet iuriſdictionẽ.l. ſi ut proponis. C. de execut.rei iud.hanc difficultatem ſenſit & mouit glo. in d. §.porro.in uerbo transfert.in fine.ſed eam tollit ibi Panor.fatendo uerum eſſe,executorem non habere iuriſdictionem,
19 quando à iudice cõmittitur nuda executio. Et ita procedit d. l.ſi ut proponis.Secus in iudice ipſo qui exequitur, quoniam habet iuriſdictionem. Et tandem de hac cautela non eſt dubitandum,& eam habeas pro ueriſſima: quoniam de ea eſt nũc caſus in c.ſi delegatus.de offic.deleg.in vi. Iuxta hæc, ut euacuentur omnia motiua facta ſuprà in principio pro utraque parte, quæro,Poſito quod adhibita altera ex illis clauſulis,ſit appellandum ad dominum conſeruatorem,an nihilominus poterit appellari ad ſummũ Pontificẽ?Et uidetur quod ſic: quia licet gradatim ſit appellandũ,eſt tamẽ ſpeciale in ſummo Pontifice,ut ad eum poſſit appellari omiſſo medio. ij.q. vi. ad Romanam.glo.in d.c.dilecti. de appella. ubi omnes, maxime Peruſ. et Deci. Et dixi ſuprà,fundando partem Põtificis. Tu teneas contrarium: quoniam illa concluſio,ut ad Papam appellari poſſit omiſſo medio, procedit in alijs delegatis ſubdele-
20 gantibus: ſecus in delegato Papæ. & rationẽ aſſignat Panor. in d.§.porrò.in fi.& in c. cum te. eo. titu. de offic.deleg. quæ eſt,quia delegatus in hac cauſa repreſentat perſonam Papæ. Vnde cum appellans habeat iudiciũ Papę paratũ in perſonã delegati, fruſtra recurrit ad Papam. Et hanc dicit ipſe eſſe cõmunem opinionem:quod uerum eſt.nam eam ſequitur Felinus in d. §.porro.Gemini.in d. c. ſi delegatus.in fine. Peruſ. in d.c.dilecti.col.v. Innoc.Imol.& Dec.in d.c.cũ te. Et adeò uera eſt, quod talis interpoſita appellatio ad Papam eſt nulla,
21 ſi opponatur: & ſic intellige,ope exceptionis. Itẽ intellige nullam,ſi ſubdelegatus non admittat appellationem. aliàs admittendo præiudicaret deleganti: ut per omnes,in d.c.dilecti,& dominos de Rota,deciſion.385. incip.ſi appelleť in nouis. Et ideo caueant ſubcõſeruatores,uel aliàs ſubdelegati, ne admittant appellationes ad pontificem :imò potius reijciãt, ne prę-iudicent ſuis ſuperioribus,& etiã ipſiſmet. Nam ſuperior delegans

ſegans poſſet eos punire, ut per Gemini. in d. c. ſi delegatus. Sed an ſaltem poterit appellari etiam ad officialem generalẽ 22
Reuerẽdiſ. Archiepiſcopi conſeruatoris? Et uidetur quod ſic, cum ſit idem conſiſtorium et tribunal Epiſcopi, & eius officialis generalis. c. Romana. de appell. in vi. et factũ ab eius officiali uidetur factũ ab Epiſcopo. glo. in c. i. de capel. monach. in vi. Et in tantum eſt connexa eorum iuriſditio, quod Epiſcopo ſuſpenſo, eſt ſuſpenſa iuriſditio officialis. glo. in c. 1. de officio uicarij. in vi. Et per has & ſimiles rationes hanc partẽ tenet Archidia. in c. ij. de conſuetud. in vi. Domini de Rota deciſio. 350. incip. item officialis. Bal. in c. dilectis filijs, de appel. col. 3. Peruſ. in d. c. dilecti. col. vi q. ij. At contraria opinio 23
eſt in iure uerior, ut ad eum appellari non poſſit, quoniam hę cauſæ fuerunt ſemel è manibus ſuis exẽptæ, ex quo alteri fuerunt ſpecialiter cõmiſſę. c. ſtuduiſti. de offic. deleg. Quod procedit etiam in cauſa appellationis, cum ſit eadem cauſa, & de eadẽ re tractetur, iuxta nota. in l. inuitus. C. de procurat. Ideo non debẽt ad eum amplius redire. Et adeò hoc uerũ eſt, quod licet decederet delegatus, quo caſu extinguitur delegatio, glo. in §. & hoc uero iubemus. in auten. ut nulli iud. in uerbo reſcriptum: tamen officialis non poſſet ſe intromittere uirtute 24
generalis iuriſditionis de cauſa exempta, ſed deuoluitur ad ſuperiorem qui delegauit. Bal. in l. ſi ut proponis. col. penul. C. quomodo & quando iudex. poſt Archid. per eũ allegatũ. Sequitur & comprobat Iaſo. in d. l. more. col. fi. ff. iuriſd. omniũ iud. Pręterea cũ hic delegatus ſit maior ipſo officiali, cũ repræſentet in hac cauſa D. Archiepiſcopum, non poteſt ad eum appellari: quia appellationes aſcendunt, non autem deſcen- 25
dunt. Et hæc eſt magis cõmunis opinio, quam tenet Panor. in d. c. dilecti. & in c. ſi quis contra cleri. extrà de foro compe. col. xi. Cardin. Alex. in Cleme. ij. in fine, de reſcrip. Roma. notab. 484. incip. tu habes titulum. Alex. in apoſt. ad Bart. in l. 1. §. 1. ff. quis & à quo appell. Felin. in rub. extrà de offic. deleg. prope finem, qui allegat etiam Io. And. idem uolentem. Deci. in d. c. dilecti. in prin. Moder. Taurin. in rub. ff. de officio eius. col. v. uerſic. vi. Nec obſtant rationes in cõtrarium allegatæ, quia non poteſt dici idem tribunal, nec idem factum in cauſis exemptis. ita reſpondet, & bene, Alex. in d. apoſtill. ad Bart. Limita hanc concluſionem communem: 26
quando dominus conſeruator eſſet abſens in loco remoto; ut per Panor. & alios, in locis ſuprà allegatis.

Et ita omnimodo tenendum eſt.

FINIS.

REPETITIO §. ITEM SERVIANA, INSTIT. DE ACTIONIBVS. IN qua plenè examinatur materia pignoris, hypothecæ, & Saluiani interdicti.

1 *Pignus quotuplex ſit: & ibi, prætorium an differat à iudiciali.*
2 *Iudex poteſt capi dupliciter, largè & ſtrictè.*
3 *Pignus prætorium & iudiciale differunt nomine, reſpectu originis.*
4 *Prætorium pignus datur à iudice ordinario, iudiciale à delegato.*
5 *Prætorium pignus conſtituitur tantum per actualem poſſeſſionem.*
6 *Pignus prætorium an dicatur ſemper ante ſententiam.*
7 *Pignus conuentionale quod dicatur, & quo modo differat à prætorio & iudiciali.*
8 *Pignus prætorium & conuentionale poßunt in eadem re conſtitui.*
9 *Pignus legale dicitur, quod tacitè à lege inducitur.*
10 *Dictio item, quomodo & quando repetat.*
11 *Actio quaſi Seruiana et hypothecaria, an ſint idem.*
12 *Conſenſus legis, exiſtimatur conſenſus partis.*
13 *Actio Seruiana unde ſit dicta.*
14 *Verba ſunt impropriãda, ut libellus ſubſtineatur.*
15 *Colonus alius eſt qui nummis colit, alius partiarius.*
16 *Colonus partiarius qui dicatur.*
17 *Colonus partiarius improprie dicitur colonus.*
18 *Extenſio fit de ſtricta ſignificatione ad latam, militante eadem ratione.*
19 *Societas quæ eſt inter dominum & colonũ partiariũ, eſt reſpectu fructuũ.*
20 *Inuecta per colonum in fundum, ſunt obligata non modo pro penſione, ſed etiam pro deterioratione.*
21 *Retineri quãdo poßit una res ꝓ alio debito. et ibi ponitur regula cũ fallẽtijs.*
22 *Retentio quando ſit licita.*
23 *Seruiana actio habet locum etiam pro rebus inquilini.*
24 *Verbum habens plures ſignificationes, uerificatur in omnibus.*
25 *Qualitas rei & materiæ diſtinguit rem ruſticam ab urbana.*
26 *Differentia eſt inter res illatas in prædium ruſticum, & in prædium urbanum: & ibi latè de ratione.*
27 *Bona ſecũdi cõductoris nõ ſunt tacite obligata locatori: et ibi de ratione.*
28 *Prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis.*
29 *Inuecta & illata in fundum ruſticum & urbanum, ita demum ſunt tacite obligata, ſi inuecta ſunt, ut ibi eſſent perpetuò. et ponũtur alia requiſita.*
30 *Merces uenales illatæ in fundum, non ſunt tacitè obligatæ.*
31 *Minor inferens res in fundum cõductum, nõ cenſetur eas tacite obligare.*
32 *Hypotheca expreſſa & tacita quando dicatur, & quotuplex ſit.*
33 *Factum hominis quomodo dicatur interuenire in hypotheca tacita.*
34 *Inuecta & illata ſi alienentur, tranſeunt ſine onere.*
35 *Lex, eſt differentia. ff. quib. cauſ. pig. tacite contraha. ibi declaratur.*
36 *Locator poteſt, ſi inquilinus non ſoluat, includere inuecta et illata & propria au-*

pria auctoritate retinere.
Creditor poteſt rem obligatam, quæ peruenit ad manus ſuas, retinere. 37
Inuecta & illata quomodo dicantur includi. 38
Actio Seruiana quare nominetur cum illa dictione, quaſi. 39
Saluianum interdictum quare ſic appelletur. 40
Saluianum interdictum & hypothecaria actio quomodo differunt. 41
Hypothecaria actio eſt iudicium petitorium: Saluianum interdictum poſſeſſorium. 42
Probatio quomodo fiat in hypothecaria actione. 43
Debitor conuentus hypothecaria an poßit refricare quæſtionem dominij. 44
Hypothecaria actio prætendit ſolum ius in re. 45
Creditor agēs hypothecaria cōtra tertios poſſeſſores quid debeat probare. 46
Pignus et hypotheca nō diferunt quoad hoc, ut detur actio hypothecaria. 47
Vſucapione hypothecaria non tollitur, & ibi de ratione. 48
Præſcriptio non currit, quando in hypotheca interuenit traditio. 49
Creditor an poßideat tradita re pignorata. 50
Poſſeſſor quando dicatur malæ fidei. 51
Incorporalia, putà iura, poſſunt pignorari. 52
Seruitus quando poßit pignorari. 53
Pignus, ad hoc ut contrahatur, neceſſariò duo debent interuenire. 54
Pignus quando proprie dicatur. 55
Pignus largo modo dicitur, etiam re non tradita. 56
Creditor poßidet pignus, non hypothecā: & ibi ponuntur aliæ differētiæ inter pignus & hypothecam. 57
Publiciana actio eſt realis & prætoria. 58
Seruiana actio, & quaſi, ſunt reales. 59
Ratio quare in pignore conſtituatur ius in re ſine traditione. 60
Actio hypothecaria an ſit realis uel perſonalis. 61
Obligatio ciuilis, nec naturalis, oritur ex pignore. 62
Reali actioni regulariter præſcribitur triginta annis. 63

§. ITEM SERVIANA, INSTIT. de Actionibus.

PRAEMITTENDVM eſt, quia hic tractatur de pignoribus & hypothecis, quotuplex ſit pignus. Et licet quidam dixerint eſſe duplex, alij triplex, nos pro faciliori doctrina conſtituemus quatuor ſpecies, calcando ueſtigia D. Iaſ. cuius ordinē ſequar in hoc §. 1
cū ipſe ordinatius proceſſerit ꝙ alij. Primò habemus pignus prætorium: Secundò iudiciale. quod declara, ut hic per Iaſo. quem infrà reprobabo, dum uult pignus prætorium non conſtitui niſi per habentem iuriſdictionem ordinariam. Glo. tamen in l. 2. C. qui potio. in pig. habe. & in l. 2. C. de prę to. pi

gno. non admittit hanc differentiam, & dicit æquiuocè hæc accipi, & unum poni pro alio, & prętorium appellari etiam iudiciale. Et licet glo. illę nihil allegent, tamen poteſt probari ex rub. ff. de iuriſd. omn. iud. ubi tractat̃ de omnibus iudicibus, & ibi tractatur de prætore. l. eum qui iudicare. et l. ſolet. ff. eo. tit. Cum ergo prætor dicatur etiam ipſe iudex, pignus prætorium poteſt dici iudiciale. Item iudiciale, id eſt quod fit à iudice, aliquãdo dicitur prætoriũ. Hoc probat textus in l. i. C. de præto. pignore. ibi, prætorium pignus quicunq; iudices dederint. & l. ij. eo. tit.
2 Pro reſolutione huius difficultatis, dico quod hęc uox iudex poteſt capi dupliciter: largè pro omni eo qui ius dicit, ut comprehendat prætorem, & omnes alios iudices. & ita accipitur in l. i. ff. de iuriſd. omni. iud. ut ibi per Decium, nu. 10. Et hoc caſu habet locum quod uoluerũt illæ glo. ut prætor etiam ipſe dicatur iudex, & ita pignus prætorium dicatur iudiciale ſtrictè: & tunc accipiatur pro quadam iuriſdictione ſeparata à iuriſdictione prætoria, & ita pro omni iudice præter prætorem. Et hoc modo procedat differentia conſtituta per dd. gl. & D. Iaſ. hic. Quæ differentia fuit etiã Alexan. in l. à diuo Pio. §. in uenditione, nu. 37. ff. de re iudica. Verum hæc diſtinctio mihi nõ placet, quia uidet̃ fundari ſuper perſonis: ut ſcilicet ſi prætor ſit qui inducat in pignus, illud ſit prætorium: largo tamen modo dicatur etiam iudiciale, ſi alius iudex illud dicat̃ iudiciale. Hoc enim cõfunditur per l. i. et ij. C. de præto. pigno. ubi ſi alius iudex q̃ prætor, pignus induxerit, tamen appellatur prætorium.
3 Et ideo exiſtimo prætorium & iudiciale differre nomine, reſpectu originis: quia prætorium proceſſit ex iuriſdictione prętoria, ut in cautione damni infecti. l. dies. §. prętor ait. ff. de dam. infec. & in cautione legatorum. l. i. §. i. ff. ut in poſſeſſ. legato. et quando mittitur in poſſeſſionẽ ex contumacia debitoris. l. prætor ait. & l. cum unus. ff. de bonis auct. iud. poſſid. Facit optime Inſti. de diuiſ. ſtipula. per totum, & ſuprà de oblig. §. omnium. Quicunq; ergo iudex mittat in poſſeſſionẽ ex his cauſis, tale dicet̃ pignus prætoriũ: ut d. l. i. & ij. Licet largè poſſit dici iudiciale, quia etiam prętor eſt iudex, ut dixi ſuprà: iudiciale uero proceſſit ex iuriſdictione ciuili, ut à diuo Pio. d. l. à diuo Pio. in principio, & §. ſi ſuper rebus. & per totam illam l. Et ideo ſi ex cauſa iudicati quis mitteretur in poſſeſſionem à prætore, nihilominus tale pignus diceretur iudiciale, attenta origine. Concludo ergo, pignus prætorium & iudiciale differre, quicquid dixerint illæ gloſæ. Cum enim habeant diuerſa nomina, ergo ipſa diuerſa ſunt, argumẽto l. ſi idem. C. de codicillis. Præterea cum ponatur ſeparatus titulus prætorij pignoris à prætore iudiciali, ergo diuerſa: arg. l. imperator, ff. de in diem adiect. & ita reperi

peri arguere Bartolũ in d. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. col. i. Quod autem ſint poſiti ſeparati tituli, apparet C. de prætor. pigno. & C. ſi in cauſa iudica. pignus captũ ſit. Et quod differant, probat hic Iaſ. aliquib. medijs. Primò per id quod not. glo. in rub. C. de prætor. pigno. quę uoluit prętorium pignus dari à iudice ordinario, iudiciale à delegato. Et illam glo. ſequitur ipſe Iaſon, & dicit eam ſequi Bart. in l. ij. c. qui potio. in pig. habean. dum ſe ibi remittit ad d. gloſam. Dubito an illa glo. male loquatur declarando hoc modo. Nam ut ſuprà dixi, 4
mittere in poſſeſſionem ex cauſa damni infecti, & gratia legatorum ſeruandorũ, eſt dare pignus prętorium: ut l. ij. C. qui pot. in pig. habeantur. & ibi glo. et tamẽ iudex delegatus hoc poteſt facere. l. cognitio. §. ut poſſeſſio. ff. de officio eius cui mand. eſt iuriſd. Speculator de primo & ſecundo decreto, §. nunc uideamus. Aduerte tamen, quia credo quod bene dicat, quia pignus prętorium conſtituitur tantum per actualem miſſionem. l. non eſt mirum. §. i. ff. de pignora. actio. Sed delegatus non poteſt realiter mittere in poſſeſſionem, quia eſt mixti imperij. l. iubere. ff. de iuriſd. omnium iudicum. Nec obſtat §. ut poſſeſſio. quia ſecundum omnes loquitur de cognitione, nõ de miſſione: ut ibi per Decium, et Alex. in d. l. iubere. nu. 6. idem Alex. in l. à diuo Pio. ff. de re iud. nu. 6. Poſſet tamẽ ſaluari quod dictum eſt de iure Canonico, uel in delegato à principe, quia his caſibus delegatus poteſt mittere in poſſeſſionẽ. Alex. d. l. iubere. nu. 4. & 5. & in d. l. à diuo Pio. nu. 8. Præterea non inſpicitur perſona eius qui dat pignus in pręſentia, ad hoc ut dicatur pignus prætorium nec ne. Et Bart. dum ſe remittit in illa l. 2. ad glo. illius rub. de pręto. pign. fortaſſe remiſit ſe dum ibi dicit glo. uel dic ut diximus: glo. n. in d. rub. non firmat pedes, imò uidetur recedere à primo ſuo dicto, et tenere id quod not. in l. 2. C. qui potio. in pigno. habeãtur, de quo ſtatim dicam. Aliam differentiã aſſignat D. Iaſo. quæ fuit gl. in d. l. i. de præto. pigno. & in d. l. ij. C. qui potio. ſcilicet illud dici prætoriũ, quod nulla præcedẽte ſentẽtia fit. ſed ex contumacia debitoris fit miſſio in poſſeſſionem, ut l. ſi unus. ff. de bonis auct. iud. poſſid. uel alijs modis, ut hic per Iaſ. Iudiciale, quando in executione rei iudicatæ fit miſſio in poſſeſſionẽ: ut in l. à diuo Pio. per totam l. ff. de re iudic. & C. ſi in cauſa iudicati pignus captum ſit. Et hæc ſunt uerba Alexandri in dicto §. ſi in uenditione. nu. 37. quæ communiter recipiuntur. Poſſet dici, non eſſe ſimpliciter uerum, quod pi- 5
gnus prætorium dicatur ſemper ante ſentẽtiam, iuxtà no. per glo. in d. l. i. de prętorio pignore. in uerbo dandam, quæ dixit per interlocutoriam uel diffinitiuam. Cogitabis tamen an illa gl. bene loquatur. et dicendum eſt quod ſic: licet enim Pet. et 6

Cinus eam reprobent, tamen Salicetus ibi teſtatur eam teneri communiter. Addo aliam magis ſubſtantialem & utiliorem differentiam. Nam quando facta eſt miſſio in poſſeſſionē ex contumacia debitoris ante ſententiā, ut l. cum proponas. C. de bonis aucto. iud. poſſid. & ita eſt conſtitutum pignus prætorium, poteſt reus uenire in reali actione infra annū, in perſonali infra triginta annos, & recuperare poſſeſſionem, ſi ſoluerit expēſas, & cauerit de iudicio ſiſti. auten. ei qui iurat. eo. tit. declarat Bart. in l. ſi. finita. §. Iulianus. in 4. col. et ibi Alex. in principio xviij. col. ff. de damno infecto. Sed quādo eſt facta miſſio in poſſeſſionem poſt ſententiā in executione ipſius ſententiæ, & ſic eſt conſtitutū pignus iudiciale, tunc reus ueniens non auditur, etiam ſi uellet reficere expenſas, et fideiubere ſecundū formam. d. auten. ei qui iurat. Sed opus eſt quod ſoluat id in quo fuit cōdemnatus: ut l. properandum. §. ſin autem reus. C. de iudicijs. & ibi Bart. Bal. Salic. Alexā. Iaſo. notant. Ratio differentiæ eſt ſecundum Bartolum in d. §. ſin autem. & in l. ſi pecuniæ. §. fi. ff. ut in poſſeſſio. legato. quia quādo eſt facta miſſio in poſſeſſionem, quia aliquis non uenit: ut in d. auten. ei qui. ſi uenerit, recuperat poſſeſſionem ſecūdum formam traditam à iure. Si autem fiat miſſio, quia aliquis nō fideiuſſit, præſtita fideiuſſione receditur à poſſeſſione. l. ſi aduerſus. ff. ut legatorum nomine caueatur. Si uero fiat miſſio quia non ſoluit, ſi ſoluat, receditur à poſſeſſione, ut d. §. ſin autem reus. Et hoc prętoriū et iudiciale pignus nō conſtituitur, niſi actualiter quis miſſus fuerit in poſſeſſionem: ut l. ij. & ibi no. glo. c. qui potio. in pigno. habean. Et eſt textus expreſſus in l. non eſt mirum. §. i. ff. de pign. actione. limit. ut per Bart. in l. i. in ultima col. uerſic. ſed ſi execu. & ibi Alex. ff. de acquir. poſſeſſ. Et in hoc differt à cōuentionali, quod ſola conuentione ſine traditione conſtituitur. l. i. eo. tit. Tertiò habemus conuentionale: & de hoc tractať in hoc §. noſtro, & in §. fi. ſupra, quib. mo. re. contrahi. obligatio. & in l. 1. ff. de pign. actione.
7 Et iſtud fit, quoties partes conueniunt ut res ſit obligata: & eſt ſpeciale in pignore, quod ſola cōuentione ſine traditione conſtituatur ius in re, cum regulariter ſit contrarium. l. traditionibus. C. de pactis. Et rationem ſpecialitatis ponit Bart. in d. l. 1. de pigno. actione: quia ſcilicet pignus eſt modici præiudicij. Similis ratio eſt in l. fi. C. quę res pigno. obligari poſſ. Alia ratio aſſignatur per Bal. in d. l. traditionibus in 3. col. uerſic. ſed hic quęro. quę eſt magis ſubtilis: uide per te. Intelligas tamen in pignore, id eſt hypotheca, quia pignus proprie non conſtituitur ſola conuentione, ut infrà dixi ſuper glo. fi. in principio. Et ideo differentia proxime relata per l. non eſt mirum. eſt inter hypothecā et pignus prætorium, non autē inter pignus conuen-

conuentionale & prætorium. Quomodo autem differat hoc pignus conuentionale à prætorio & iudiciali, uidimus ſuprâ. unam differētiam aliàs ponit glo. magna in uerbo traditum. in l. i. de pigno. actione, et ibi Bart. quas non refero, ne nimis onerem hunc §. qui ſua materia ſatis eſt oneratus. Non omitto tamen differentiā, quam hic ponit Iaſon, qui eam repetijt in l. creditor. la. ij. in fi. ff. ſi cert. petatur. & in l. à diuo Pio. §. ſi pignora. in primo notabili. ff. de re iudica. Et ratio eſt, ut per Bald. in d. l. i. C. de reuocan. his quæ in fraudem credi. quia miſſus in poſſeſſionem, eo imperio quo miſſus eſt, debet tueri. Licet autem differant conuentionale pignus & prætoriū, inde poſſunt concurrere, et in eadem re conſtitui. Pone enim 8
quod fundus ſit mihi obligatus ex conuentione, nihilominus potero petere me mitti in poſſeſſionē ex primo decreto, per quod conſtituitur pignus prætorium, ut d. l. non eſt mirū. Et de hoc eſt caſus in l. fundus. ff. de annu. lega. Et hoc ſenſit glo. in l. cum debitoris. C. de iudic. & ibi Salic. Alex. et Iaſ. Vtilitas huius cumulationis eſt, quia maior ſolennitas requiritur in uenditione pignoris conuētionalis ꝙ prætorij. l. fi. C. de iure domi. impetr. Item quia pignus conuentionale nō tendit ad ſecundum decretum, ſed prætorium ſic quod eſt primū decrectū. l. ſi finita. §. ſi plures. ff. de damno infecto. Quartò habemus pignus legale, quod præmiſit Iaſon: tamē id poſtea 9
proſecutus non eſt. Et de hoc pignore legali habetur toto tit. ff. & C. in quib. cauſis pig. taci. contraha. et hic in principio §. noſtri. & iſtud tacite à lege conſtituitur, ut in d. rub. in quib. cau. pign. tacite. Et dicitur tacita hypotheca, reſpectu partiū quæ non fecerūt mentionem in conuentione de tali hypotheca: ut in ſimili de ſubſtitutione tacita dicit Bart. in l. i. col. i. ff. de uulga. & pupilla. Hinc eſt quod ſi ſtatutum inducat hypothecam, talis hypotheca erit tacita: quia licet ſit uerbis ſtatuti expreſſa, tamen tacita eſt reſpectu partium. Et hoc procedit etiam, quod ſtatutum diceret, quod inducatur expreſſa hypotheca, quia adhuc erit tacita, habens uim expreſſę: ut per Paulū de Caſtro cōſ. 394. incip. quanꝙ multa. Et hæc hypotheca tacita eſt duplex, ut uult Iaſ. infr. col. xi. et ibi dicemus. Et utile eſt ſcire an hypotheca ſit tacita uel expreſſa, propter ea quæ habent in l. aſſiduis. cum materia. C. qui potio. in pigno. habeant. & in §. fuerat. infrà eod. Præmitte etiā, ut per Moder.

Diuiditur in tres partes. In prima ponitur unū dictum, ſcilicet quod Seruiana, & quaſi, ſunt prætoriæ. In ſecunda, quod differāt exercitio, quia alia ad aliud ꝙ alia competit. In tertia declaratur una differētia, quæ reſultat ex uerbis ſecundæ partis. Secūda ibi, Seruiana autē. Tertia ibi, inter pignus: caſum pone, ut per Fabr, ſumma, ut per Iaſ.

In hoc textu nõ ſunt colligenda plura notabilia: quia, ut dicit Io. Fab. omnia notant gloſſæ, ideo eſſet eas repetere. Non
10 omitto tamen, quod not. Angelus de dictione Item, quam dicit repetere præcedentia cum ſuis qualitatibus: quod uidetur etiam ſentire glo. prima. tamen id eſt intelligendum, quando oratio ſequens eſt imperfecta ratione uerbi, uel ſuppoſiti: ut declarat Bart. & Paulus in l. i. ff. de publica. et Bart. in l. in repetendis. ff. de lega. 3. Moderni dicunt hoc not. eſſe uerũ in ſe, tamẽ non procedere in textu noſtro, quia dictio Item non repetit præcedentes qualitates. Nam in §. proximo præcedẽti tractatũ eſt de reuocatoria actione, quæ eſt perſonalis: hic uero de Seruiana, quę eſt realis. Et hoc eſt ex eo, dicũt ipſi, quia dictio Item ponitur in oratione penitus diuerſa. nam tũc nõ repetit. Ego uero dicerẽ, poſito quod dictio Item in textu noſtro ſtaret repetitiuè, quod bene ſtaret, & referret qualitates præcedẽtes: nam ſufficit dictionẽ repetitiuam repetere qualitates neceſſarias, & eas quæ cõgruunt: ut per Bart. in d. l. in repetẽdis. uerſ. Item aduerte. ſufficit ergo, quod repetat hanc Seruianam actionem eſſe prætoriam, licet non referat eſſe perſonalem, cum illud ſibi non congruat. Præterea Imperator hic ſignificat ſolum hanc qualitatem harum actionum, ſcilicet quod ſint prætoriæ: non autem intendit principaliter loqui an ſint perſonales nec ne, ut ſuprà §. ſed iſtæ. Et ſufficit quod referantur qualitates de quib. principaliter agit: ut per Deci. in l. diem functo. ff. de offi. aſſeſſo. nu. 12. Verum ex alio dico, quod hæc dictio Item in textu noſtro nõ ſtat repetitiuè: quia tunc ſtat repetitiuè, quando oratio ſequens eſt imperfecta, ut ſuprà dixi. Sed quando eſt perfecta reſpectu uerbi & ſuppoſiti, tunc dictio item ſtat continuatiuè, ſecundum Bart. in d. l. i. de publica. Si ergo textus noſter diceret ſolum, item Seruiana & quaſi Seruiana, quæ hypothecaria uocatur: deinde ſubderet, Seruiana autem, omiſſis illis uerbis Ex ipſius prætoris, tunc fieret repetitio eius quod dictum fuerat in §. ſed iſtæ, ſcilicet quod eſſent etiam prætoriæ. Cum autem hoc exprimatur ab Imperatore, inducitur potius continuatio ꝗ̃ repetitio, quia non eſt quod repetatur. Conſidera tamẽ, an repetat quod ſint reales, ut hic ſentit glo. et facit §. in perſonã. infrà eodẽ. Nota ſecũdò & ultimò ibi, quaſi Seruiana, quæ etiam hypotheca
11 ria ſecundũ Iaſonem, hic eſſe textũ pro eo quod uoluit Bart. in l. fi. ff. de Saluia. interdi. ſcilicet quod quaſi Seruiana & hypothecaria idem ſunt. facit §. præterea. infrà eo. in fi. Non ſic in Seruiana: quia illa differt ab hypothecaria. l. 3. §. eſt autem. ff. ad exhib. ubi ponitur diſiunctiua Siue. Nam per Seruianã agimus ad res coloni obligatas: per quaſi Seruianam & hypothecariam, agimus cõtra res aliorum nobis obligatas. Et iſtud eſt

eſt utile ſcire, propter modum agendi, ut quis ſciat quo modo proponere actionẽ. Si enim unam pro alia intentaret, ratione ineptitudinis ſuccumberet. l. i. ff. ſi menſor falſ. mod. dixerit. Atq; ita ſi ageret contra res coloni hypothecaria, non bene ageret: quod uoluit Petrus, ut hic refert Fab. Stante ergo eo quod uoluit Barto. inueſtigãda eſt ratio quare hypothecaria & Seruiana differunt: & ita, quare hypothecaria non habeat locum in rebus coloni. Fortè poſſet aſſignari talis, quia hypothecaria tunc locum habet, quando ex conuentione res obligatur: ſed in rebus coloni tacite à lege inducitũ pignus. Verũ hoc non placet, quia ex hoc ſequeretur, nunq; in tacito pignore locum habere hypothecariam: quod tamen eſt falſum. l. i. C. communia de legat. Et multis alijs caſibus præterea contrahentes ſemper ſe uidentur conformare uoluntati legis. l. hęredes mei. §. cum ita. Et ibi not. Docto. ff. ad Trebel. Et conſenſus legis reputatur conſenſus partis. Exiſtimat enim lex contrahentes ita tacite cõuenire. l. eo iure. ff. in quib. cauſ. pignus tacitè contraha. Non uideo itaq; poſſe aliquam bonam rationem aſſignari: & propterea mihi nõ placet illa differẽtia Bart. quod Seruiana & hypothecaria differant; quæ uidetur confundi per aliquot iura, quæ hic allegat Fab. in quibus competit Seruiana in alijs rebus q̃ in rebus coloni, ut l. ſi creditor. ff. de pigno. actione. l. acceptã. C. de uſuris. l. ſi ab eodem. ff. de pignor. et l. apud Celſum. §. idẽ tractat. ff. de except. doli. Et tamen in alijs rebus competit hypothecaria, ut hic uerſiculo quaſi Seruiana. Et hanc partẽ ſequuntur Moderni hic, quã etiã ego ſequor: hac ratione. Nam hypothecaria actio denominatur, quia per eam hypothecas perſequimur. Et hypotheca nihil aliud eſt, q; ſuppoſitio. Ita ergo ſuppoſitæ ſunt quæ ſunt inuectæ à colono, quemadmodum ex alia cauſa. Et propterea debet dari hypothecaria, quemadmodũ Seruiana, contra ipſum colonum, & eius res: & ſic non differunt. Facit etiam textus in l. i. C. de precario. qui uult, cõtra eum qui emit à colono rem obnoxiam pignori, dari Seruianam, uel quæ ad eius exemplum inſtituitur quaſi Seruianam, ut ibi per glo. Et tamen quaſi Seruiana & hypothecaria idem ſunt. Ille tamen textus in d. l. i. uidetur aduerſari §. noſtro, dum hic dicitũ quod Seruiana datur pro rebus coloni, quaſi Seruiana in alijs caſibus. Et tamen ibi non fit hęc diſtinctio, ſed indifferenter dicit utranque dari. Tenendo hanc partem quam ſuprà retuli, difficultas eſt reſpondere ad §. noſtrum: in quo efficaciter uidetur probari, differre Seruianam & hypothecariam. Nam Imperator hic quia intendebat dicere utranq; prętoriã, locutus fuit pluraliter: et dixit, ſubſtantiã capiunt. Sed quia utraq; nõ erat hypothecaria, dixit ſingulariter, Vocatur, aliàs enim,

p ſi utraq;

ſi utraq; hypothecaria cenſeretur, dixiſſet uocantur. Moderni hi qui tenent contra Bartolũ & Iaſo. non reſpondent ad hunc textum. Poteſt tamẽ reſponderi per textum in l. hæres. §. uxori. ff. de lega. 3. et per doctrinam Bartoli in l. cum filiofamilias. in fi. de lega. 1. ubi habetur, quod ſingulare referẽ ad omnia præcedentia. Verum pro reſolutione ſupradictorũ, exiſtimo hanc materiã ſic eſſe declarandam. Nam actio Seruiana, quicquid dicat glo. infr. in uerbo quaſi, appellata eſt à Seruio prętore, qui eam primus in albo propoſuit, ut hic. & in ſimili dicitur de Publiciana, à Publicio, ſuprà §. ſed iſtæ: qui quidẽ prætor eam introduxit ſolum pro rebus coloni & inquilini, ut hic uerſic. Seruiana autem. In alijs autem rebus obligatis uel hypothecatis non erat conſtituta actio creditoribus. Prętor ergo ei dedit actionem ad ſimilitudinẽ Seruianę, quæ dicta eſt quaſi Seruiana, ut dicta l. i. C. de precario, quaſi quod improprietur, cũ datur pro alijs rebus quàm pro rebus coloni. Et facit, quod ſolet dici, de quaſi caſtrẽſi peculio. l. fi. C. de inoffi. teſta. & de quaſi maleficio, cum ſimilibus: ut quemadmodum Seruiana competebat pro rebus coloni pignoratis, ita quaſi Seruiana daretur pro alijs rebus, uel tacitè uel expreſſè obligatis, quæ quidẽ quaſi Seruiana fuit appellata hypothecaria. Et ſic erat differentia inter Seruianam, et quaſi, quę etiam hypothecaria dicitur: quia Seruiana competebat ſolum pro rebus coloni uel inquilini, quaſi Seruiana in omnibus alijs caſibus. & ita procedit §. noſter. Non differebant tamẽ in eo, quia dabãtur omnes pro rebus pignoratis et hypothecatis, uel tacite uel expreſſe. Poteſt ergo conſiderari aliqua differẽtia reſpectu originis earum. quia tamen hoc nullius effectus erat, compilatores non attenta uocum differentia, cum omnes eò tenderent, ſcilicet ad auocandas res obligatas, indifferenter eas appellarunt Seruianam & hypothecariam, remiſſa illa quaſi Seruiana. Nam non memini in ff. aliquẽ textũ uidiſſe, qui faciat mẽtionem de quaſi Seruiana. Et ita procedunt iura ſuprà allegata. l. ſi creditor. & l. acceptam. et l. apud Celſum, etc. Verũ poſito quod adhuc conſideraretur illa differẽtia quam dixi à principio fuiſſe, tamen non eſſet uerum id quod aliqui hic uoluerunt, ſcilicet quod ſi ageretur hypothecaria contra res coloni, quod ineptè proponereẽ actio, quia ratione ſubiectæ materię interpretaretur hypothecaria, id eſt Seruiana, cum ipſa quaſi

14 Seruiana dicatur, ut hic in textu. et parum à Seruiana differat: quod uoluit hic Fabri. Pro quo facit, quia uerba ſunt impropria nda, ut libellus ſubſtineaẽ. l. ſi olei. et ibi not. Bart. C. locati. & l. ſed etſi poſſeſſori. §. ſi iurauero et ibi pleniſſime D. Iaſ. ff. de iureiu. Ratio ergo quare Seruiana differat à quaſi Seruiana & hypothecaria, eſt, quia à principio ita fuerunt introductæ

ductæ, ut diuerſimode competerent, ut ex ſupradictis patet.

Gloſſa in uerbo Item Seruiana, nihil habet, dum uult has actiones eſſe reales: de his dicetur in glo. fi. Interim uide quod not. Bart. in l. pignoris. C. de pignoribus.

Gloſſa in uerbo Quis, diuidit̃ in 3. partes. In prima declarat. in 2. ampliat, quatenus textus loquit̃ de colono. in 3. ampliat, quatenus loquitur de penſione. 2. ibi, ſiue ſit. 3. ibi, item etiã. Et aduerte, quia non uideo ad quid uoluerit glo. allegare l. qui fundum. ff. locati. Quia illa iudicio meo nihil facit ad id quod ipſa glo. uult in 3. parte, quia utrunq; eius dictũ probatur in dicta l. 2. in quibus cauſſ. ut per Fabr. Fortaſſe facit hoc modo, quia glo. uult hoc probare, quod pro deterioratione, &c. Et ille text. probat, quod quando intereſt hæredis, hæres poteſt agere, & deterioratio eſt intereſſe. Pro intelligẽtia huius gl. debes præmittere, quod colonus alius nũmis colit, alius 15
partiarius, ut l. ſi merces. § uis maior. ff. locati. & per glo. in §. is uero ad quem. ſuprà de rerum diuiſione. & gl. in l. ſi apes. §. fi. ff. de furtis. Colonus qui nummis colit, poteſt conſiderari dupliciter. Primò, quando præſtat pecuniã ratione fructuũ quos percipit ex fundo: & tunc proprie dicit̃ conductor, quia tunc proprie eſt cõtractus locationis & cõductionis, quia interuenit merces in pecunia, quod requiritur in locatione, ut ſuprà de locatio. in prin. & ibi not. glo. Secundo modo, quãdo præſtat penſionem in alia materia quàm in pecunia: ut puta in uino, oleo, frumento, nõ habito reſpectu ad id quod colligit ex fundo. & tunc non eſt proprie cõductor, cum talis nõ ſit proprie conductio, ſed contractus innominatus: cum non interueniat pecunia, quæ eſt de ſubſtantia locationis. l. i. §. ſi quis ſeruũ. ff. depoſi. Colonus partiarius eſt, qui partitur fru- 16
ctus fundi, quem colit cum domino. & hic eſt etiam improprie conductor, cum non interueniat merces in pecunia numerata: ut expreſſe uoluit glo. in d. principio, ſuprà de locat. ſed eſt quaſi ſocius, ut l. ſi merces. §. uis maior. et ibi etiã Bart. ff. locati. Cum itaq; ſint plures ſpecies colonorũ, & textus noſter ſimpliciter dicat dominũ habere res coloni obligatas, &c. dubitatur à Docto. noſtris, nunquid hic textus habeat locum in omnibus colonis. Quantũ ad colonum qui nummis colit, conueniunt omnes. Sed diſputatio eſt, quid de colono qui præſtat aliquam quantitatem frumenti, uel olei, uel de colono partiario. Gloſſa noſtra tenuit, quod textus iſte in his habeat locum. Et cum gl. noſtra eſt communis opinio, quam tenet hic Io. Fabri. Ang. Iaſon, & moderni, Baldus et Salicetus in l. certi iuris. C. locati. Iaſ. in l. item quia in notabilib. ff. de pact. Romanus ſing. 233. Tu ſcis quod inuecta. Adde Baldũ in l. i. ff. locati, Contrariũ tamen aliqui tenuerunt, quos refert

hic D. Iaſ. Et mouebant̃ iſti duobus fundamẽtis. Primò, quia quando pecunia non interuenit, improprie dicitur locatio & cõductio, ut ſuprà dixi. Textus ergo noſter dum loquitur de colono, debet intelligi proprie quando pecunia interuenit: & ita de eo qui nummis colit. Non eſt ergo extendendus ad partiariũ. facit glo. in l. item diuortio. §. item merces. ff. ſolu. matrimo. quæ uoluit, quod partiarius colonus dicat̃ improprie
17 colonus. cui Moderni hic addunt aliam glo. ſuprà de locatio. in princ. Secundò mouentur iſti per l. ſi merces. §. uis maior. ff. locati. ubi dicitur inter partiarium colonum & dominum contrahi quaſi ſocietatem. Tunc ſuccedit illud, quod non reperitur ſocium habere bona ſocij obligata. ergo, &c. Ego ſequor communem opinionem, & glo. noſtram, quam ultra ea quę hic dicit D. Iaſon & Moderni, comprobo hoc modo. Et dico, quod quoties lex facit ſimpliciter mẽtionem de colono, intelligitur tam de colono partiario, ꝙ qui nummis colit, niſi ſubiecta materia aliter ſuaderet. Hoc probo per d. §. uis maior. ubi Iuriſcõſultus, poſtꝙ fecerat mentionem de colono, dicit, Apparet autẽ nos loqui de colono qui nummis colit. &c. Sed ſi dictio colonus proprie acciperetur, pro eo qui nummis colit, quid opus fuiſſet Iuriſconſultum declarare de quo colono intelligeret? Pręſupponitur ergo, quod illa dictio colonus poterat de utroqꝫ intelligi: & ideo Iuriſconſultus ſe declarat. Facit, quia ille §. uis maior, habet locũ, quando præſtatur aliqua quantitas certa nõ ſub nomine quotæ: puta x. corbes frumenti: ut ibi per Paulum, & l. licet. C. locati. & ibi notatur. & Bald. in l. i. ff. locati. & tamẽ talis non colit nummis. Et ex hoc etiam apparet illum §. uis maior, nõ probare quod gloſſa uoluit in d. §. item meſſes. Præterea poſito, quod textus loqueretur in colono qui nummis colit, tamen ueniret extendendus
18 ad partiarium: quia in exorbitantibus fit extenſio de caſu ad caſum, quando militat eadem ratio: ut eſt doctrina Bartoli in l. ſi cõſtante. in §. quæſtione primæ partis principalis. ff. ſolut. matri. & ibi Alex. & Iaſon. Item quando militat eadem ratio, fit extenſio de ſtricta ſignificatione uocabuli ad latam. l. filium habeo. ff. ad Maced. Doct. maxime Decius in l. qui ſe patris. col. ſi. C. unde liberi. Non obſtat modo, quod colonus dicatur proprie qui nummis colit, quia hoc ego nego per d. §. uis maior, ut ſuprà põderabam. Aliud enim eſt dicere quis dicatur proprie cõductor, aliud quis proprie colonus. Quo ad cõductorem, fateor quod ille proprie dicitur, quando pecunia interuenit. & ita procedit glo. ſuprà de locati. Sed quantum ad colonum, cum colonus dicatur à colendo, ita colit partiarius, quemadmodum ille qui nummis colit. Et ideo dicebat Alexander in d. l. diuortio. §. ſi meſſes, quod §. uis maior, non
probat

probat intentionem illius gloſſæ: quinimò probat contrariũ, ut ſuprà oſtendi. Et ideo Imol. ut ibi refert Alex. tenebat etiã partiarium dici proprie colonum. Nec obſtat fortaſſe, ſi quis mihi obijceret de d. §. item meſſes: ubi intelligitur de colono qui nummis colit. quia ut ſuprà dixi, colonus indifferenter ac cipitur pro quocunque, tamen ſecundum ſubiectam materiam apparet de quo ſentiamus. cũ enim ibi dicatur, quod meſſes ſequuntur colonũ, ergo eſt ille textus intelligẽdus, quod pro meſſibus colonus pecuniã præſtabat. Licet poſſet etiam intel ligi, quod præſtaret annuam quantitatẽ frumenti. Secundò non obſtat, quod uideatur contracta quædam quaſi ſocietas: 19
quia ultra Doctores reſpondeo illud eſſe reſpectu fructuum, non reſpectu cõtractus. cum enim diuidant inter ſe fructus, ſapit hoc ſocietatem: ſocij enim diuidũt lucrũ proueniens ex ſocietate. Nota ex 3. parte gloſſæ, quod res inuectæ per co- 20
lonum, nõ modo ſunt obligatę pro penſione fundi, ſed et pro deterioratione. Et hoc omnes ſequuntur, ut Iaſo. & Angelus hic. Iaſon in l. item quia. in primo notabil. ff. de pactis. Et pro batur expreſſe in d. l. 3. ff. in quib. cauſ. pig. tacite cõtrah. Quę lex licet loquatur in inquilino, tamen habet etiam locũ in colo no. arg. l. certi. C. locati: et eorum quę dicemus infrà in glo. ſe- qu. Sed pulchrũ dubiũ eſt, an res inuectæ in domũ uel fundũ, quæ ſunt tacitè obligatæ pro pẽſione, ſi ſit ſoluta penſio, poſ- ſint pro alio debito retineri. Angelus hic tenet quod ſic. D. Ia ſon arguit ad partes, et nihil decidit. Bart. uero in l. ſolutum. §. ſolutã. in fi. ff. de pig. acti. tenet quod ſic. Et mouetur per l. 1. & 2. C. in quib. cauſ. pig. taci. contraha. & l. 1. C. ob chirog. pecuni. Iaſo. in d. l. item quia, tenet contra Bart. & mouet per l. fi. C. commod. ubi habetur, quod res commodata non po- teſt pro alio debito retineri. Ad Bart. in d. §. ſolutam. reſpon- det, quod l. 1. & 2. per eum allegatæ non probant. non tamen reſpondet ad d. l. 1. C. etiã ob chyrographi pecuni. qui textus optime probat mentem Bart. Vt tamen habeas ueram reſolu tionem in hoc paſſu, diſtingue ut eſt de mente doctorum in d. l. 1. C. etiam ob chirograph. pecuniam. & in d. l. fi. & in l. ſi non inducta. C. in quibus cauſ. pignus tacite contrahi. & in l. ſi non ſortem. §. ſi centum. ff. de cõdi. indebi. Quando quæ- ritur, an una res poſſit pro alio debito retineri. Dices aũt, illa 21
res eſt uel fuit obligata pro alio debito, et tunc poteſt retineri, ut d. l. 1. C. ob chirograph. pecuni. Qui textus ita cõmuniter intelligitur per Doctores in locis ſuprà allegatis. Ratio poni- tur per Salic. in d. l. fi. C. commo. quia illa res erat tradita cre- ditori ob ſuam tutelam. licet pro alio debito. Item quia nõ ha buit pro conuenięti, ut debitor maluerit ſoluere pro antiquio ri debito, quàm pro alio, pro quo non erat cautũ creditori: & ideo

in illa l.1.dat ſibi exceptionem doli, non tamen poteſt agi ad illã rem, licet poſſit retineri, ut per glo.in d.l.1.uide tu ibi per Docto. Aut nec fuit, nec eſt obligata pro alio debito: & tunc conſtituas regulam, quod non licet rem retinere pro alio debito, ſiue illa res perueniat ad manus creditoris ex uoluntate debitoris, ut d.l.fi.C.commod. ſiue contra uoluntatem, ut d.l.ſi
22 non inducta. Fallit hoc primò; quando res eſſet tradita creditori à debitore, ut ſibi cõſtitueretur ius in illa re, quia tunc poteſt retinere d.§.ſi centum. Secũdò fallit, quando ille qui uult retinere, id facit ratione expenſarum factarũ in ipſa re. nam tunc poteſt retinere argumento l.in rebus.§.poſſunt.ff.commoda. Et eſt ſingularis textus ſecundum Gulielmum de Cuneo in d.l.prętextu.et in l.huius.ff.qui poti.in pig.hab.Hinc infertur ſecũdum glo. in d.§.ſi centum, quod ſcriptor poteſt retinere quinternos ſibi datos: quia in rem & utilitatem rei impendit ſcribendo. facti enim ſunt illi quinterni cariores. non tamẽ poſſet retinere exemplum ſibi datum ad exſcribendum, quia ibi nihil impendit, & propter aliam cauſam ad eum deuenit: ut per Bart.in d.§.ſi centũ.in fi.et per Docto.ubi ſuprà. Hic etiam infertur, ſecundum Baldũ & reliquos in d.l.prætextu. Quod ſi nauta, uel alius, qui conducit ualiſiam, uel res alias ſcolaris, ſoluerit aliquid pro gabella, poterit illas res retinere, donec illi ſoluatur. Infertur etiam ad mareſcalcos et ſutores: ut ibi per eos. Et adde deciſionem Baldi relatam per Iaſonẽ, infrà numero 72. Tertiò fallit in dote, quia eſt licita retentio.l.ſi filiofamilias.ff.ſolu.matrimo. Et hæc ſatis ſint, licet potuiſſem hanc diſtinctionem altius exordiri. Recurre tamẽ ad doctores, ubi ſuprà. Et uide Baldum in conſ.253.incipi. ad euidentiã.3.uolu. In fine glo.uult dicere, quod nõ debent fieri, quæ facta nõ releuant.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff. ut lega. nomine caueatur. Cum ergo habeat locator actionem ex locato ad conſequendũ intereſſe & deteriorationẽ rei, quid opus eſt ei dare hypothecariam? Poteſt reſponderi, quod imò releuat, & intereſt locatoris habere hypothecariam. Pone enim quod conductor ſit factus non ſoluendo, inanis eſſet actio ex locato perſonalis.l.nulli.ff.de neg.geſtis. Nam actio perſonalis non egreditur perſonam.l.fi.C.ſi certum petatur. Poſſet tamen agere hypothecaria, quę eſt realis, ut infrà uidebimus, cõtra poſſidẽtes res ipſius cõductoris, quibus fuerunt alienatæ. Glo.in uerbo coloni. diuidit̃ in 5.partes, ut hic per D.Iaſo.
23 Ex prima parte eſt notãdum, quod Seruiana habet locum etiam pro rebus inquilini. Petrus tamen de Bella pertica, et Cynus latè in l.certi iuris.in fi.quęſti.C.locati.tenent, quod imò habeat locum quaſi Seruiana: & dum uolunt Saluianũ interdictũ competere tantũ pro rebus coloni, hoc eſt falſum, quia
ſaltem

ſaltem utile competit pro rebus inquilini: ut per Bart. in l. i. ff. de Saluia. interdi. Et hæc eſt communis opinio: ut per Salice. in d. l. certi. in fi. Cætera eorum fundamēta, quæ etiam refert hic Fabri. ſunt leuia. Ideo dicebat Bald. in d. l. certi. in fi. hos Doctores hæc ſomniaſſe. Sequenda eſt igitur opinio glo. noſtræ hic, quam ſequitur Salice. & Bald. in d. l. certi. & D. Iaſo. hic, & Angel. & Fabri. quæ poteſt probari hoc modo. Nam æquiparata hæc duo ſunt à lege, quod inducta per colonum & inquilinum, ſint tacitè obligata. d. l. certi. Ergo quemadmodum pro rebus coloni competit Seruiana, ita & pro rebus inquilini: licet in uno requiratur ſcientia, in alio non. & hoc eſt quod uidetur uoluiſſe gl. hic, dum dicit: nam eius res ſunt tacitè, &c. Præterea colonus poteſt capi dupliciter, et utroque modo propriè. Primò, pro eo qui colit agrum: ſecundò pro eo qui colit, id eſt habitat. Nam colere eſt habitare. Virg. Poſthabita coluiſſe Samo. Inde coloni, qui habitāt. Idem Virg. Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni. Tunc ſuccedit illud, quoties 24
uerbum habet plures proprias ſignificationes, quod uerificatur in omnibus. l. cum lege. & ibi Aretin. ff. de teſtam. Nota ex ſecunda parte, inquilinum dici in ciuitate, colonum in uilla. Idem uoluit gl. in l. emptorē. l. locati. & in l. re pign. hic allegata. Hæ tamē gloſſæ cōmuniter repræhenduntur per Dinum hic, & alios Doct. & per Doct. in d. l. certi. & in d. l. re pignor. ubi Alex. Nam debuiſſent dicere, ut dicit tex. in d. l. re pigno. ſcilicet quod & colonus in agro, inquilinus in ædibus. Nec enim uerū eſt quod ſemper colonus ſit in uilla, nec inquilinus in ciuitate. Siue ergo quis cōducat domū in uilla, ſiue fundū in urbe, erit colonus in urbe, & inquilinus in uilla. Eſt ergo inſpiciendū ſecundū Bald. in d. l. certi. in prima quæſtione, & Alex. in d. l. re pignorata. quod principaliter agitur. Si enim quis cōducat agrum, & domum ibi inhabitet, tamen erit colonus. Inſpicitur enim principale propoſitum. l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cert. peta. Item qualitas rei & materiæ diſtinguit 25
rem ruſticam ab urbana. l. urbana prædia. ff. de uerb. ſignifica. l. ſi prædium. C. de præd. minorū. & ideo dicebat textus, quod ſi horti habeantur in ædificijs ad amœnitatē, cōputabuntur in urbanis prædijs: ſi ut in redditu ſint, ruſticorum loco habebuntur, licet in oppido & urbe ſint. & cognitio ſupradictorum utilis eſt, propter differentiam quæ eſt in l. certi iuris. de qua ſtatim ſubijciam. Saluantur tamen hæ gloſſæ per Baldū in d. l. certi. ut procedant ſecundum contingentiam facti. Plerumque enim domus cōducuntur in urbe, ager in uilla. Vel poſſunt ſaluari ut per Imolam et Aretinum in d. l. re pigno. ſcilicet quia ſic ſe habet communis uſus loquendi, qui præualet cuicunque alij proprietati & conſtitutioni. l. librorū. §. quod

tamen

tamen Caſſius.ff.de leg.3.& ibi glo. Doct.in rub. ff. de noui operi.nunci. Tangit hic incidenter D.Iaſ. an nobilis inhabitans rus, cenſeatur propterea ruſticus. Videatis per uos, quia eſt facilis. Et hoc non pertinet ad materiā noſtram. Strepunt

26 etiā hic latè Moderni, quos potes uidere. Nota ex tertia parte, eſſe differentiam inter illata in prædium ruſticum & urbanum: quia illata in ruſticum ſunt tacitè obligata, ſi dominus ſciat: illata in urbanum, etiam ſi neſciat. Ratio aſſignatur per glo. quia ſancta ruſticitas omnia palàm habet: ſed inquilinus multa clam apportat, quę locator ignorat. Contra primum dictum, quod inducta in prædium ruſticum nō ſint obligata, ſiue dominus ſciuerit, ſiue nō, uidetur textus in l.eo iure.ff.in quibus cauſ.pig.taci.cōtraha. per quem ita ſubſtinuit Fortu. in l.item quia. ff. de pactis. Communiter tamen ille textus in l.eo iure. declaratur ſecundum illam l.certi iuris. Item contra rationem, facit quia illata cenſentur obligata, quia ita tacitè uidetur cōuenire inter partes .d.l.eo. Sed nihil magis conſenſui contrarium quàm error. l. ſi per errorem. ff. de iuriſd.omniū iud. Si ergo ſancta ruſticitas omnia palàm habet, & inquilinus clam, facilius deberet præſumi conſenſus in his quæ palàm ſunt, & quæ ſcimus, quàm in his quæ ignoramus. Ideo aliam rationem aſſignat Bart.in d.l.eo iure. quam refert hic Iaſon, quod in urbanis non requiritur ſcientia, quia incongruū eſt rei familiaris detegere uilitatem. Sed hæc ratio poteſt morderi, ut per Iaſ. Item ceſſaret in diuite, quia non detegeretur uilitas. Sed poteſt dici, quod cauſaretur inuidia, ut l.2. C.quando & quibus quarta pars. lib. xi. ibi, inuidiæ patere diuitias. Doct.hic, & in d.l.certi. ſequuntur communiter rationē glo. quæ tamen, ut uidetis, malè ſubſtineri poteſt. Aliam etiam rationem ponit Fortun. in d.l.item quia. quam referūt hic moderni: uide per te. Quantū attinet ad pręſens, nihil melius ſuccurrit. Rationem autem gloſę potes ſic deducere. Nam lex eſt quæ præſumit conuenire inter locatorem & conductorē, ut inuecta ſint obligata. d. l. eo iure. Et ideo lex præſumit hoc, quando adeſt ſcięntia. nam tunc de facili præſumitur conſenſus. l. qui patitur. ff. manda. Error enim officit cōſenſui, ut ſuprà dixi. Sed tamē lex potius uoluit introducere oblationē, & præſumere cōſenſum ſine ſcientia, quàm permittere in inquilino hoc inconueniens, ut conductor patefaciat res ſuas. Nam ſic eſt conſultum & locatori & cōductori. Hæc ratio ceſſat in ruſtico, qui pauca habet, & palàm: & ideo lex noluit in eo introducere conſenſum ſine ſcientia. Aliam differentiam inter illata in prędium ruſticum et urbanum, ponit hic D.Iaſ. quæ reſultat ex §. ſolutam. & ex §. ſi colonus. Idem tamen Iaſ.

27 in l.item quia, in 1.col, ff, de pactis, tenet indiſtinctè, quod bo

na

na ſecundi conductoris non ſint tacitè obligata locatori, primò per d. §. ſi colonus. qui licet loquatur in fundo, tamen intelligit eum etiam in domo. Hoc idem tenuit Romanus ſingulari 85. incipiente, inuecta & illata. Pro quo facere uidetur, quia à principio non poteſt introduci hypotheca ſine principali obligatione. l. ſi fideiuſſor obligari. in prin. ff. de fideiuſſo. Sed iſte ſecundus conductor non tenebatur aliqua principali obligatione primo locatori. Præterea §. ſolutam. non dicit expreſſè ſecundum inquilinum teneri. Teneas tamen, quod ſit differentia: & quod imò res ſecundi inquilini teneant, probatur in l. ſi gratuitam. ff. in quib. cauſ. pig. tacitè contraha. ubi dicitur, quod ſi quis cõductor gratuitam habitationẽ præſtiterit mihi, inuecta à me non eſſe pignori domino inſulæ. ergo à contrario ſenſu, ſi non gratuitam, erunt pignori. & hoc etiam ibi uoluit gl. in d. l. ſi gratuitam. & hæc differentia probari communiter uidetur per Doct. in d. §. ſi colonus. & in d. §. ſolutã. Nec obſtat d. §. ſi colonus. quia debet intelligi in colono fundi, prout loquitur. Nec obſtat l. ſi fideiuſſor. in principio. Quare reſpondeo, quod quis poteſt obligare res ſuas pro alieno debito. l. aliena. ff. de pigno. actio. Declarat Bart. in d. §. ſolutam. Ad hæc §. ſolutum. hoc uult expreſſe, ibi, uidetur autem tacite, & cum domino ædium conueniſſe. Hæc tamen intelligenda ſunt, ut non ſint obligata niſi pro parte quam conduxit ille ſecundus conductor, ut d. §. ſolutã. & ibi Doct. Stante ergo hoc, quærẽda eſt ratio differentiæ. Iaſ. hic dicit, uideri eadem quæ in ſuperiori caſu, ſcilicet quæ adducit̃ hic per gl. & ponit̃ in d. l. certi iuris. ſcilicet quod aut locator primus ſciuit, aut nõ. ſi ſciuit res inuectas à ſecũdo cõductore, res tunc ſint obligatę. d. l. certi. et ita uult Bart. in d. §. ſolutam. Bart. uerò dicit in d. §. ſi colonus. quod aut res ſunt obligatæ ex conuentione ſecundo conductori, & tunc non teneatur primo locatori: aut non ſunt expreſſe obligatæ, & tunc tacitè à lege obligent̃. Et ratio poteſt eſſe, quia cum cõuentum fuerit de hypothèca inter contrahentes, prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis. l. fi. de pactis conuent. uel quia cũ iam eas obligaſſet expreſſè, noluit lex alteri obligare. Mihi placet circa d. §. ſi colonus, intellectus quem tenet Bart. in d. §. ſolutam. ut dum ibi dicitur, res poſterioris conductoris domino non obligantur, intelligatur, niſi dominus ſcierit. Hoc probo per textum in d. l. eo iure. ubi dicitur, inuecta in fundum urbanũ eſſe tacitè domino obligata. In ruſticis prædijs contrà obſeruatur. Secundum ergo illum textum, neq; bona primi cõductoris eſſent obligata. gl. tamen ibi ſupplet, niſi dominus ſcierit, per d. l. certi. et ita communiter tenetur. Eſt ergo conſtituenda regula, quod quemadmodum bona primi con- 28

ductoris inuecta ſunt obligata, ita & ſecũdi, intelligẽdo tamẽ & declarãdo ſecundũ d. l. certi. Aut interuenit ſcietia, aut nõ: et ita uidet̃ eſſe de mẽte Sali. in d. §. ſolutã. et in d. §. ſi colonus.

29 In fine glo. nota, quod ita demum inuecta & illata in fundum uel ruſticum, uel urbanum ſunt obligata, ſi ut ibi eſſent perpetuò, illata ſunt, ut l. debitor. & l. in prædijs. §. 1. Hoc idem uoluit glo. in l. item quia. ff. de pactis. & in l. ſi non inducta. C. in quib. cau. pign. taci. contrahatur. Aliud etiam requiritur ſecundũ gl. in d. l. item quia. ſcilicet quod res inuectæ ſint ipſius coloni uel inquilini. Itẽ aliud, ſcilicet quod inferens, uel inuehens ſit talis, qui poſſet expreſſè obligare. Contra primum requiſitũ inſurgit dominus Iaſ. ſecundũ Nicolaũ de Neapoli. & ſe reſoluit. dic ut per eum. Idem Iaſon monet aliud obiectum de fructibus. dic etiam ut per eum. Ex his requiſitis infertur ad plures quæſtiones, ut per D. Iaſo. Hic nos applicabimus quaſq; quæſtiones ſuis requiſitis, procedendo concluſiuè, & dando uobis communes reſolutiones, ne nimis in longum protrahamus hunc §. Ex

30 primo itaq; requiſito infertur, quod ſi aliquæ res ſint illatę nõ ut ibi perpetuò ſint, eas non eſſe obligatas. Et ideo infertur ad merces uenales, quod non ſint tacitè hypothecatę, quia nõ fuerunt illatæ ut ibi perpetuò eſſent, ſed ut uenderentur. Ita cõcludit Alexan. in l. ſi cõſtante. in 3. quæſtione. 3. partis principalis, uerſic. item in quantũ. Bart. ff. ſolu. matrimonio. Item infertur ad inſtrumenta, quia hæc ſunt inducta nõ ut ibi ſint perpetuò, ſed donec debita exigantur. ita eſt communis ſententia Dd. ut hic per Iaſo. & Sali. in d. l. certi. in 4. quæſtione. Item infertur ad pecuniam. & ratio eſt, quia pecunia non circumſcribitur loco, l. ſi fideicommiſſi. §. tractatum. ff. de iudicijs. Et quia etiam non infertur ut ibi perpetuò ſit, ſed ut expẽdatur. Ex ſecundo requiſito infertur, quod res aliena illata nõ obligabitur. Et ita uoluit glo. in d. l. item quia. Ratio eſt, quia quemadmodũ non ualeret expreſſa obligatio, l. rem alienam. ff. de pignora. actio. ita nec tacita. l. cum quid. ff. ſi cert. petatur. Et ideo in omnibus caſibus, ubi ualeret expreſſa obligatio, in his conſtitueretur tacita per illationem, uel inuectionẽ. Fallit hæc illatio in duobus caſibus. Primò, in re aliena inducta uel illata, in qua conductor haberet Publicianam, quia tali caſu obligantur l. ſi ab eo. ff. de pignori. & hoc uult Iaſo. hic & Angelus, et dicit pro firmo tenendum. Secundò fallit, quãdo dominus rei conſenſit rei illationi, uel inuectioni. Nam poteſt quis rem ſuam pro alio obligare. ita uult glo. in d. l. item quia. & l. alienam. ff. de pigno. actio. Bart. in l. quæ dotis. ff. ſolu. matrimonio. num. 13. Ex tertio requiſito infertur,

31 quod minor inferens res, eas nõ ſupponeret obligationi. Ratio

tio eſt, quia illæ res non poſſent expreſſè obligari ſine decreto,ut C.de præd.uel alijs rebus mino.alien. uel obligan. Ergo nec tacitè.& ita uoluit gl.in d.l.item quia. Communis tamen opinio eſt in contrarium,ut hic per Iaſonem & Bald. in l.unica.C.de rei uxo.actione.§.& ut plenius.& Iaſon in l. ſi cõſtante.in 3.quæſtione 4.quæſtionis principalis:qui dicunt opinionem contra illam gl.eſſe communem. Ratio eſt ſecundum eos.Nam licet non permittatur principaliter res minorum obligari,tamen in conſequentiam actus permiſſi, admittitur tacita hypotheca legalis in bonis minoris, ut uidetur tenere gl.in l.fi.C.de legit.tuto. Sufficit ergo pupillum contraxiſſe cum auctoritate tutoris, ita quod actus præcedens permittatur.& ex his uidentur expedita ferè omnia dicta Iaſonis concluſiuè.

Gloſa in uerbo pignoris,linearis eſt,et exponit textum.neque uideatur tibi ſuperflua hæc expoſitio, quoniã ex quo expreſſè lex uult inducta per inquilinum & colonum eſſe obligata, uidebatur fortè dicendũ, quod talis hypotheca eſſet ex- 32
preſſa, tamen non eſt uerum. quia inſpicitur ad hoc ut ſit expreſſa an ipſæ partes expreſſæ,& ſpecialiter uerbis conuenerint. Aliàs eſt tacita. quod probari poteſt per l. 2. C.in quibus cauſ.pign.tacitè contraha.& l.3.eo.tit.& l.licet.ff.eo. tit.et per rub.ff. & C.in quibus cauſ.pign.tacitè contraha. Et hic adde quæ poſui ſuprà in euidentialibus, in 4.pignore legali. Admonet ergo nos hæc gloſſella, quod pignus de quo in textu noſtro,eſt tacitum.Hinc ſumpta occaſione D. Iaſon declarat ſatis utiliter, quotuplex ſit hypotheca.Et primò dicit, quod eſt hypotheca expreſſa:& iſta eſt,quando partes expreſſæ cõueniunt in contractu,uel poſtea. Alia eſt tacita, quæ inducitur à lege:& hoc intellige,ut proximè dixi. Rurſus hypotheca tacita eſt duplex.alia quę inducitur à lege ſine facto hominis,reſpiciente ipſam hypothecã,id eſt rem ipſam hypothecatam, ut in exemplis hic per eum poſitis. alia quæ etiam ipſa inducitur à lege,interueniente tantum facto hominis circa ipſam hypothecã, id eſt rem hypothecatam: & de hac loquitur hic tex.& l.certi.C.locati.Moderni Hiſpani repræhendũt D.Iaſo. & dicunt hanc differentiam non probari iure,neque etiam eſſe ueram:quod oſtendunt ipſi exemplis Iaſonis. Volunt enim,quod nulla ſit tacita hypotheca,in qua non interueniat factum hominis. Cape aliquos contrahere matrimoniũ, ita demum ſunt bona tacitè obligata inuicem ſi conſtituatur dos,& promittatur,uel ſi tradatur reſpectu bonorum mariti. requiritur ergo factum hominis,cum contractus ſint quid facti.l.conſilio.in fi.ff.de curato.furioſi. Et ſic quòcunq; te uertas,ſemper interuenit factum hominis, Non tamen propter

hæc eſt recedendũ à dictis Iaſonis, qui bene fuit locutus. Non enim ignorauit ipſe, in quacunq; hypotheca tacita interuenire factum hominis, eo modo quo iſti uolunt: quia aliàs eſſet fundare hypothecam ſuper non ente. Opus enim eſt quod aliquid præcedat, ex quo ſubſtineatur hypotheca. l. fideiuſſor, in princ. ff. de fideiuſſori. Sed conſiderat factum hominis circa

33 ca ipſam hypothecam inducendam. et ipſe optime ſenſit obiectum quod iſti faciunt: & ideo dixit, ſine facto hominis intellige ſanè, &c. Nam uoluit dicere: benè interuenit factum hominis in omni caſu. Sed ego loquor de facto reſpiciẽte ipſam hypothecam inducendam. Et quod ſit differentia, demonſtro manifeſtè. Pone aliquos contraxiſſe matrimoniũ. mulier promiſſit dotem uiro, eius bona ſunt tacitè obligata. l. unica. §. et ut plenius. C. de rei uxor. actio. Et idẽ ſi maritus recepit dotẽ in reſtitutione, eius bona ſunt obligata. d. §. & ut plenius. Item pone: conduxi domum, fruor & utor illa domo, nunquid bona mea ſunt obligata pro penſione? certè non niſi interueniat factum meum circa hypothecam, ſcilicet quod inferam uel inducam res, d. l. certi. & l. ſi non inducta. C. in quib. cauſ. pign. tacite contrah. & eo animo inducam, ut ibi perpetuò ſint. l. in prædijs. §. 1. ff. in quib. cauſ. pign. tacitè contrah. Apparet ergo manifeſtè differentia, quod in alijs caſibus ex ſolo contractu cauſatur hypotheca: at in his ſecus, niſi interueniat factum hominis circa ipſam hypothecã. & hoc eſt quod uoluit D. Iaſ. Non obſtat quod hoc iure non probatur, quia dico dominum Iaſo. magiſtraliter fuiſſe locutum, ut multoties faciunt Dd. qui utuntur terminis neſcio quibus magiſtraliter loquendo, qui tamen non reperiuntur in iure: puta appellant mutuum naturale & ciuile, & tamen iura non faciunt mentionem de his nominibus. & poſſent poni in hoc multa exempla. Subijcit præterea D. Iaſo. eſſe differentiã inter hypothecam tacitam & expreſſam, eam ſcilicet tacitam quæ cauſatur ex facto hominis reſpicientem hypothecam. Nam ſi alienetur res expreſſe obligata, tranſit cum onere hypothecæ. l. ſi debitor. C. de diſtract. pign. Et tamen ſi alienentur inuecta et

34 illata, tranſeũt ſine onere, l. eſt differẽtia. ff. in quib. cauſ. pig. taci. contraha. ubi habetur, quod poteſt quis ſeruos inductos et inhabitantes manumittere. Idem probatur in l. licet. eo. tit. Intelligendum eſt autem, ut manumittat & alienet de iure, ita quod ius hypothecæ non ſequatur rem. aliàs etiam expreſſe obligata de facto alienantur: intelligendo tamen ante factam incluſionem, d. l. eſt differentia. Hoc idem repetijt idem Iaſo. in l. item quia. in 1. col. ff. de pactis. Et utrobiq; dicit duram uideri ſibi hanc differentiam, quia inanis eſſet hæc hypotheca inducta per legem, ſi poſſent inuecta & illata ante incluſionẽ

alienari

alienari ſine onere. propterea ipſe tenet cum Martino Laudenſ. hanc differentiam non eſſe ueram. & reſpondet ad d. l. eſt differentia: quod ibi eſt ſpeciale fauore libertatis. Sed hæc reſponſio non quadrat: quia ſi eſſet fauore libertatis, hoc procederet etiam poſt incluſionẽ. Præterea pone, quod ius rerũ inductarum conſiſteret in ſeruis, hoc eſſet in præiudicium locatoris. & tamen nunquam fauor libertatis præponderat iuri creditoris, ut ſuprà, qui manu. non poſſunt. §. 1. ubi uix receptum eſt, ſeruum hæredem neceſſarium habere in fraudẽ creditorum. Hæc ergo materia eſt aliter explananda. Et ideo pro intelligentia textus in d. l. eſt differentia. & aliorum quæ infrà ſubijciam, ſciendum eſt quod hypotheca quæ inducitur à 35
lege circa res inductas & illatas, eſt generalis, quia non exprimuntur præciſe tales res, ſed generaliter quę inuehuntur, inducuntur, &c. ut in ſimili dicimus in expreſſa, quando fit hoc modo, bona quæ habeo, quæq́ habiturus ſum. l. 3. C. de ſeruo pign. dato. Item ſciendum eſt, quod ſi generalis ſit hypotheca, ſerui non prohibentur manumitti, & hoc fauore libertatis: ſecus, ſi ſit ſpecialis. d. l. 3. niſi in fraudem creditoris fiat. nam tunc etiam generalis hypotheca prohibet manumiſſionem. ut d. tit. l. 2. Item ſciendum eſt aliud, quod poſt factam incluſionem rerum inductarum, perinde eſt ac ſi res eſſent ſpecialiter obligatę, quod reſtringit hypothecam ad res incluſas. His ſic præmiſſis, dico ſic, quod nec obligata expreſſe, nec tacitè, quocunq́ modo tranſeunt ſine onere. d. l. ſi debitor. Et quia par eſt uirtus taciti & expreſſi. l. cum quid. ff. ſi certũ petatur. non obſtat l. eſt differentia. quia dico illum text. conſtituere differentiam inter ſpecialem hypothecam & tacitam generalem. Dicit enim, quod mancipia obligata ex manifeſta conuentione, ſcilicet expreſſim, & in ſpecie non manumittimus, ſed inhabitantes manumittimus, ſcilicet qui generaliter ſunt tacite obligati: quod uerum eſt, ut d. l. 3. iuncta l. licet. ff. in quib. cauſ. pig. tacit. cõtraha. Si tamen fiat incluſio, quia tunc habentur pro ſpecialiter obligatis, non poſſunt manumitti. Solet enim ſpecialis hypotheca magis rem afficere, q̃ generalis, ut per gl. xxiij. diſt. c. quanquam. in uerbo plus, & Bart. in l. rem legatam. ff. de adim leg. nu. 10. qui allegat d. l. eſt differẽtia. Nec obſtat, quod ſtante etiam hac declaratione ad d. l. eſt differentia. reſultat quod adhuc illa hypotheca reddetur inanis: quia procedit manumiſſio, & ſic fraudabitur locator. quia reſpondeo, non permitti adeò manumitti ſeruos, ut manumiſſio procedat in fraudem creditorum, ut d. l. 2. C. de ſeruo. pig. dato. Quando autem ſerui ſunt expreſſe obligati, & ſpecialiter, tunc non permittitur manumiſſio, etiam quod non fraudentur creditores: quia ut dixi, magis afficit

rem ſpecialis quàm generalis hypotheca. Arguit ergo Iuriſ-cõſultus in illa l. eſt differentia. à ſpeciali hypotheca expreſſa, ad generalem tacitam, quo caſu eſt differentia. Nam etiam eſt differentia inter expreſſam generalem, & expreſſam ſpecialẽ, ut d. l. 3. ſed poſitis terminis paribus, quod ambæ ſint generales, non erit differentia quo ad manumiſſionem. d. l. 3. iuncta d. l. licet. Non eſt ergo tacitum & expreſſum, quod conſtituat differentiam, ſed generale & ſpeciale. Et d. l. eſt differẽtia, declaratur per d. l. licet. Et hic intellectus ad l. eſt differentia. fuit Fortu. in d. l. item quia. de pactis. quem ſibi aſcribunt
36 hic Moder. Hiſpa. tacito autore. Aliam differentiã addit Iaſo. inter hypothecam tacitam inductam à l. mediante facto hominis, & expreſſam. Nam in tali hypotheca tacita poteſt locator, ſi inquilinus non ſoluat, includere inuecta & illata, & ea propria auctoritate retinere. Neque incidit in l. extat. ff. quod me. cauſa: ſed in expreſſa, ſi quis propria auctoritate occuparet, incideret in illã l. extat. ut l. penul. C. de pig. actio. Hic eſt aduertendum pro intelligentia dictorum per Iaſo. aut D. Iaſ. uoluit conſtituere differentiam inter tacitam hypothecam inductam facto hominis, & expreſſam, hac ratione, quia in tali tacita liceat includere bona inuecta, quod nõ licet in expreſſa. & tunc eius differentia non eſt uera, quia non reſultat ex tacito et expreſſo, ſed ex differentia quę eſt inter res illatas in domũ conductã, et alias hypothecas. Et quare in reb. illatis in domum conductam hoc admittatur, eſt, quia penes ſe habere uidetur dominus illas res, cum in domo ſua habeat: ut declarat Bald. in l. penul. C. de pigno. actio. Pone quod conductor expreſſe obligauit inuecta & illata: certe licebit includere, & tamen hæc hypotheca erit expreſſa. E cõuerſo pone, quod ſi fiſcus contrahat non ex cauſa locationis cum alio, bona contrahentis erunt fiſco tacitè obligata. l. ij. C. in quibus cauſ. pig. taci. contraha. & tamen non licebit includere, & tunc eſt hypotheca tacita. Aut conſiderauit differentiã inter tacitam hanc hypothecam, & expreſſam: quia in hac tacita poſt incluſionẽ poteſt retinere locator pignus auctoritate propria, quod non licet in expreſſa. Et tunc etiam non eſt uera differentia: quia hoc etiam procederet, ſi conductor expreſſe obligaret inducta & illata, ut ſuprà oſtendi. Præterea D. Iaſo. non bene argueret, quia ponit terminos diſpares. Loquitur enim in tacita hac hypotheca poſt factam incluſionem. Quo caſu locator poſſidet, ut per Bart. in l. ſolutam. §. ſolutum. & hic per Iaſo. Sed in expreſſa non præſupponit quod poſſideat. Ponamus
37 ergo terminos pares, ſcilicet quod in hypotheca expreſſa perueneric res ad manus creditoris ſine uitio. Certe poterit illam retinere, neque incidet in l. extat. ff. quod met. cauſ. ut per

Bald.

Bald.in d.l.penul.C.de pigno.actione.& Paul.de Caſt.in l. inquilino.in fi.ff.de damno infec. Et ſic apparet datis terminis paribus, nullam quoad hoc eſſe differentiã. Conſiderabam aliam differentiã aſſignari poſſe non inter tacitam hanc, & expreſſam hypothecam,quia nulla differentia eſt, ut ſuprà oſtendi, quantum ſit ex ui expreſſi & taciti, ſed inter rerum illatarum hypothecã,& alias hypothecas: ſcilicet quod in hypotheca rerum illatarum hoc habet creditor, quod poteſt auctoritate ſua percludere illas res, & retinere, ut uult Paul.de Caſtro in d.l.inquilino.& Angel. hic, uerſ. quæro ſi penſio. Nec puto differre percluſionẽ à retentione, ſcilicet quod per retentionem percludantur, ut uidetur uelle textus in d. l.eſt differentia.dum dicit,penſionis nomine percludantur. Poſtea infrà ſequitur,pignoris nomine retenta mancipia. dum enim percludũtur,retinentur,& econuerſo. Sed in alia hypotheca non eſt ſic.Opus enim eſt agere hypothecaria, et obligatas res cõſequi mediante iudice.d.l.penul. C.de pigno. actio. nec ſuprà dictis obſtat l.cum duplum horreorũ. ff. locati. per quam legem Angelus,ut refert & ſequitur D. Iaſon, uidetur oſtendere quomodo fiat incluſio,& ſic uidetur præſupponere quod fiat facto iudicis per publicum inſtrumentum,ut in illa l.cum domini.Deinde liceat poſtea locatori retinere,quia dico quod illa lex non loquitur de incluſione, de qua nos agimus: ſed cũ cõductor abeſt per bienniũ,et nõ ſoluit, et locator uult reducere ad ſe horrea, ut poſſit ea locare ad apertionẽ horreorũ & deſcriptionẽ eorũ quæ ibi ſunt,adhibent̃ publicę perſonę,et iudicis auctoritate hoc fit.Et illa deſcriptio ideo fit, ut ibi uult Paul.ne poſſit cõqueri ille rediẽs aliqua ſibi eſſe ſubſtracta,nõ aũt ut retineat nomine pignoris. Facit etiã d.l. inquilino.cũ l. ſequẽti:ubi ſimpliciter dicit̃ iuſta retentio pignoris,neq; aliquod uerbũ de pręcluſione.Exiſtimo itaq;,ut dixi, quod per retẽtionẽ percludant̃,et per percluſionẽ retineant̃. 38
Et ita uidet̃ uelle Salic.in l.certi,nu.8.uerſ.v.Forte tamẽ ſit inſtrumentũ de reb.quæ in domo ſunt, ſed nõ auctoritate iudicis:ut per Paul.ubi ſuprà.Ratio aũt differẽtię ponit̃ per Bald. in d.l penu.et Salic.et Paul.in d.l.inquilino :quia ex quo ſunt illę res in domo ipſius creditoris,uidet̃ potius ius ſuũ cõſeruare,q̃ aliquid nouũ occupare. Præterea, quoties res obligata peruenit ad manus creditoris, licite poteſt retineri,ut ibidem per eos.et dixi ſuprà in gl.ſuper uerbo quis. Cũ ergo hæ res ſint in domo creditoris,exiſtimat lex ad manus ipſius perueniſſe, licet re uera ante quàm retineantur à creditore, poſſideantur ab inquilino:ut per Paulum in d.l.inquilino.

Gloſſa in uerbo Quaſi Seruiana, diuidit̃ in 3.partes, ut per Iaſ.In prima parte uult,quod hæc dictio Quaſi,adijciatur Ser

uianæ,quę competit pro alijs rebus quàm coloni:ad differentiam Seruianæ,quæ cōpetit pro rebus coloni. Dic quod prętor introduxit à principio Seruianam in rebus coloni inuectis & illatis,& ita in rebus mobilibus: deinde ad eius ſimilitudinem introduxit aliam actionem.l.1.C. de precario. contra alias res aliorum obligatas, ſiue mobiles, ſiue immobiles: quæ etiam appellabatur Seruiana, ab ipſo Seruio prætore, ut ſtatim dicam. Sed quia egrediebatur fines Seruianæ primo loco introductæ,quæ ſolum competebat pro rebus mobilibus & coloni,addita eſt illa uox Quaſi, quæ eſt nota improprietatis regulariter, ut notaẽ in l. 1.ff. de tranſact.quaſi dicat,quod Seruiana impropriatur,cum datur contra alias res quàm inquilini,uel coloni, habito reſpectu ad id ſuper quo à principio fuit introducta. Verum D. Iaſon dicit,Nicolaum de Nea
59 poli uelle, quod addatur illa dictio Quaſi: quia minus plena eſt Seruiana quæ competit contra alios quoſque creditores, quàm ea quæ competit contra colonum,ut hic per eum. Ipſe tamen ab hoc recedit,& tenet gloſam. Sed ultra eum dicta Nicolai non procedunt:quia quando fit incluſio, ſua auctoritate retinet locator,neq; tunc intentatur Seruiana. Teneas ergo quod ſuprà dixi. Licet ſit hoc modici effectus, poteſt tamẽ conferre ad id quod dixi ſuprà in 2. notab. Nota ex ſecũda parte,Seruianam & quaſi eſſe dictas à ſeruãdo, quia per eas conſeruatur ius noſtrum. Si enim obligaſti res tuas pro credito,quod tecum habeo per hanc Seruianam,uel quaſi, auoco poſſeſſionem illarum rerum apud me.l.ſi cum uenditor.ff.de euict. Vnde ſuccedet illud, quod melius eſt incumbere rei, quàm perſonæ. §. furti. ſuprà de oblig.quæ ex delic. naſc. ut hic per Fabr.& Iaſo.Moderni Hiſpani reprehendunt hoc,& dicunt quod dum Fabr. & Iaſo.uolunt Seruianam dictam à ſeruando,quia melius ſit incumbere rei quàm perſonæ.§. furti.&c. non bene dicere: quia hæc ratio procederet, quoties traditione eſſet conſtituta hypotheca,uel pignus. Nam tunc ſequeretur,melius eſſe incumbere,&c. Sed quando ſola conuentione conſtituitur,non militat illud quod melius ſit rei incumbere,quàm perſonę. Hæc ſunt inania.Mens enim Fabri & Iaſo.eſt dicere, ut ſuprà dixi,quod per Seruianam & quaſi auocanẽ res obligatæ,quæ poſſidentur à creditore,donec ſibi ſatisfiat: & hoc modo ſuccedit id quod melius eſt incumbere rei.Præterea cum traditione ſubnixa eſt hypotheca,et ſic creditor apud ſe habet rẽ, quid ſeruat Seruiana? certe nihil. nam habet locum,quando creditor nõ poſſidet ut auocet poſſeſſionẽ. Probatur hæc declaratio per tex. quem ipſi allegant in d.§.furti. ubi dicitur,quod ſi creditori ſubtracta ſit res pignorata,creditor agit furti:ratio,quia expedit magis pignori

incumbe-

incumbere, quàm in perſonam agere. Sed quo modo procedet illa ratio? Certè hoc modo, quod per actionem furti, id eſt condictionem furtiuam, auocet creditor rem: et tunc ſequitur ratio, quod magis expedit, &c. Ex eo enim ſolum quod habeat creditor rationem, nõ ſequitur illa ratio, magis expedit, ut conſiderabant iſti Moderni. Et ex hac glo. inferebat Iaſon, 40
quod Saluianum interdictum etiam dictum eſſet à ſaluando. Ego uero non credo ueram neq; expoſitionem glo. neq; Iaſo. ſed puto Seruianam dictam à Seruio prætore, ut Publiciana à Publicio: ut etiam uult Io. de Plate. eo quod primus Seruius eã propoſuerit. Nam attẽta hac expoſitione gloſæ, multę aliæ actiones debuiſſent appellari Seruianæ, utputà negatoria & confeſſoria: per quas actiones ius noſtrum, ſcilicet ſeruitutẽ uel libertatem ſeruamus. §. æquè. ſuprà eo. Et Saluianum dictũ fuit à Saluio, ut uult Salic. in rub. C. de precario. Aliàs omnia interdicta Saluiana poſſent appellari: quia ex his ſequitur illud, melius eſſe incumbere rei, quàm perſonæ. l. is qui deſtinauit. ff. de rei uendic. In ea in 3. parte, pro intelligentià huius partis declara, quid ſit Saluianum interdictum, ut per Bart. in l. 1. ff. de Saluia. interd. Et quare unum dicatur directum, aliud utile, uide l. curatoris. & ibi Docto. C. de nego. geſt. Quærit modo gl. cum ad idem competere uideatur Seruiana, & Saluianum interdictum, quomodo differant? Pro declaratione gloſę reaſſumo in dubium, quid uoluerit dicere glo. cum dixit, quod ad idem competere uidentur. Debetis ſcire, per Seruianam actionem ſolum reuocari poſſeſſionẽ rei, quam retinemus, donec ſatisfactum ſit, ut l. ſi cum uenditor. ff. de euictio. hoc idem fit per interdictum Saluianum. Glo. ergo dixit, cum ad idem competant, ſcilicet ad auocandã poſſeſſionem: uel poteſt dici, quod ad idem cõpetunt, ſcilicet cõtra res coloni, ut hic, & d §. interdictum. Quæ eſt inter ea differentia? nam unum uidebatur ſuperfluũ. & ipſa ſubiungit unam differentiam, &c. Doct. maximè Iaſon hic multa diffundit: quæ ſi uellemus diſcutere, nimis teneret nos hic §. Ideo imitabor Modernos, & concluſiuè procedam. Sciendum itaq; eſt, quod licet Seruiana & Saluianum interdictum competant utrunq; ad auocandam poſſeſſionem, tamen differũt inter ſe in natura & in modo probandi. Primò differunt natura, quia Seruiana eſt iudicium petitorium, & Saluianum interdictum poſſeſſorium, ut uult gl. in l. 1. C. de preca. & Sal- 41
uia. interdict. Nec obſtat, quod Seruiana auocat poſſeſſionẽ, ergo deberet dici iudicium poſſeſſoriũ: quia reſpondet Bart. in l. 1. ff. de Salui. interd. quod rei uendicatio etiã ipſa auocat poſſeſſionem, uel nudam retentationem. l. officium. ff. de rei uendic. tamen dicitur petitoriũ, quia opus eſt probare de do-

minio.d.l.officium.& ſic iure dominij uendicatur illa poſſeſſio, uel detentatio: ſic Seruiana, cum per eam auocetur poſſeſſio ratione iuris hypothecę, quod habet agens in re de quo iure debet conſtare & probari, dicitur petitorium. In Saluiano autem interdicto non auocat̃ poſſeſſio reſpectu iuris, quod agens habeat in re, neq; de illo debet conſtare, ſed ſufficit tempore quo quis obligauit, tunc poſſediſſe: & dicitur quaſi conſtitutum pignus ſuper ipſa poſſeſſione. ut in ſimili dicimus in eo qui habet titulum à bonæ fidei emptore, qui nondum uſuceperat: iſte non poteſt fundare intentionem ſuam ſuper dominio, ſed quaſi: ex quo cauſatur Publiciana. §. ſed iſte. ſuprà eo. Verum dominus Iaſo. licet hoc à Docto. communiter recipiatur, tamen ipſe dubitat, infrà eo. num. 96. Dic defendendo communia, aliud eſſe probare ius hypothecæ, aliud probare hypothecam. Primo caſu quis tenetur probare rem fuiſſe in bonis debitoris tempore contractæ hypothecæ. l. cum res. C. quæ res pig. oblig. poſſint. & eo reſpectu iudicium eſt petitorium, quia in eo de iure hypothecæ agitur. Secundo caſu quis tenetur probare tantum, quod debitor tempore cõſtitutæ hypothecæ erat in poſſeſſione: & tunc quia de ſola poſſeſſione agitur, iudicium dicitur poſſeſſorium. Ex hoc quod hy-
42 pothecaria ſit iudicium petitorium, & Saluianum interdictũ poſſeſſorium, infertur, an à ſententia ſuper his lata poſſit appellari: quia de iure ciuili à ſententia lata ſuper poſſeſſorio non appellatur regulariter. Et de hoc uidendum eſt per Bart. in l. 1. C. de Saluia. interd. & ibi per Doct. et Salice. in l. unica. col. fi. vi. quæſt. C. ſi de momenta. poſſeſſ. fuerit appella. Et Corneum conſ. 190. 1. uolu. Fallit tamen in aliquibus caſibus no. per Iaſ. in d. l. 1. C. de bo. poſſeſſ. ſecun. tabu. Item fallit de iure canonico, ut per Salic. in d. l. unica. col. pen. & Abb. in c. cum ad ſedẽ. de reſtitu. ſpolia. Deci. conſ. 28. col. 4. quia à ſententia lata ſuper mero poſſeſſorio, poteſt appellari: ut ibi per eos. In modo probandi differunt, quia, ut hic uult glo. in interdicto Saluiano ſufficit ſolum probare de poſſeſſione: id eſt, quod debitor tempore quo obligauit, rem poſſidebat: neque opus eſt probare aliquod ius conſtitutum in ipſa re, ut etiam ſuprà dixi, ſed in hypothecaria opus eſt probare ius in ipſa re cõſtitutum eſſe, & ita rem in bonis debitoris fuiſſe tempore obligationis. Et quia in hoc gloſſæ fuerunt uariæ, ut hic per Dynum, & alios Docto. ideo capias cauſa breuitatis has concluſiones. Aut agitur contra debitorem hypothecaria, aut contra tertium habentem cauſam à debitore. Aut contra tertium extraneũ, nullam habens cauſam à debitore. Primo ca-
43 ſu, aut hypotheca fuit ſpecialis, aut generalis: ſi ſpecialis, ſufficit probare poſſeſſionem ipſius debitoris, tempore obligatio-
nis.

nis.tex.eſt in l.ſi inter.§.1.ff.de pigno.modo allegetur, & deducatur debitorem fuiſſe dominũ, uel rem in bonis habuiſſe. Ratio primi dicti eſt, quia debitor nõ poteſt refricare queſtionem dominij creditori, & dicere, ego non eram dominus tempore obligationis, quia replicaret creditor de dolo, et eum conuinceret de mendacio, ut d.§.1.& l.rem alienam.ff.de pigno.actio. Ratio ſecundi dicti eſt, quia ſi allegatum fuerit dominium, modo probetur poſſeſſio, lex præſumit ratione poſſeſſionis dominum fuiſſe debitorem. Et præſumptio non requirit probationem, ſed ſufficit eam allegare. l. ſi adulterium cum inceſtu.§.idem Pollioni.ff.de adult.& ibi Bart. Dum tamen eſt dictum ſufficere probare poſſeſſionem, eſt intelligendum cum bona fide, quia tunc præſumit̃ ut ſuam poſſediſſe, ut d.§.1.& Salice.in l. cum res. C.ſi alie.res pign.da.ſit. col. v. Eſt etiam aduertendum, quod cum hypothecaria ſit actio realis, l.pignoris.ff.de pignorib. neceſſe eſſe probare, quod etiã tempore moti iudicij reus poſſidebat, cum ex parte conuenti in rei uendicatione requiratur poſſeſſio.§.omniũ. ſuprà eod. l.1.C.ubi in rem actio. Ita in ſpecie uult Paul.de Caſtro in d. l.rem alienam.in penul.colum.et facit l.ſi fundus.§.in uendicatione.ff.de pigno. Si hypotheca ſit generalis, ſufficit probare ſaltem poſt contractam hypothecam, debitorem poſſediſſe, ut d.l.& quæ nondum ſunt.§.1.& præſumptio erit contra debitorem, quod ex quo poſſidet, præſumatur dominus per l.2. C.ubi in rem actio. Hoc tamen caſu poterit debitor, ſi ſuper una re conueniatur, refricare quæſtionem dominij, & dicere rem eſſe alterius quem nominauerit, & illud probare, & 44
quod nomine alterius fructus colligit. Ratio huius deciſionis eſt, quia hoc caſu debitor non conuincitur de mendacio, et ſic ceſſat ratio d.l.ſi inter.§.1.& l.rem alienam.in fi.ff.de pigno. actio. Poſſunt enim hæc uerificari, quod debitor generaliter obligauerit omnia bona ſua, & tamen res ad quam in ſpecie agitur, nec ſit, nec fuerit debitoris. ita uult hic Ang. et Salic.in d.l.cum res.in v.col.& in d.l.rem alienam.col.penul. Secũdo caſu, quando agitur contra tertium poſſeſſorem habentẽ cauſam à debitore, aliqui uoluerunt eſſe diſtinguendũ. Aut hic tertius poſſeſſor habet cauſam oneroſam à debitore, & tunc non ſufficiat probare de poſſeſſione, ſed opus ſit probare dominiũ, uel quaſi. Ratio eſt, quia hic tertius poſſeſſor poteſt referre quæſtionẽ dominij, id eſt auctorem ſuum nõ fuiſſe dominum: nec poterit ſibi replicari de dolo. d.l.ſi inter.§. 1. quia dolus auctoris non nocet ſingulari ſucceſſori habenti cauſam oneroſam. l. apud Celſum. §. de auctoris.ff.de doli excep. Aut tertius poſſeſſor habet cauſam lucratiuã, et tunc ſufficiat probare de poſſeſſione eo modo quo dictum eſt ſu-

prá in debitore. Ratio eſt, quia ſi hoc caſu poſſeſſor referret quæſtionẽ dominij, replicaretur de dolo: quemadmodum ſi ageretur contra ipſum debitorem. quia dolus auctoris nocet habenti cauſam lucratiuam ab eo. d. §. de auctoris. hæc Cyn. & Bart. in l. cum res. C. ſi aliena res pigno. data ſit. Idem tamẽ Bart. in l. rem alienam. ff. de pign. acti. tenuit, quod indiſtinctè, ſiue poſſeſſor habeat cauſam onerofam, ſiue lucratiuam agens hypothecaria, debeat probare de dominio, uel quaſi debitoris. & reſpõdet ad d. §. de auctoris. quod loquitr in agente, non in poſſidente. Hæc opinio Bart. eſt communis, et eam tenet hic Angelus, quam dicit ſeruari in practica. eam etiam tenuit Ange. in l. 1. ff. de public. ſuper gl. in uerbo A non domino. & eam tenuerunt plures conſulendo, ut hic per Moder. Hiſpa. Et potes etiam addere Alex. cõſ. 115. uiſo proceſſu 6. uol. in fi. & conſ. 43. uiſis et põderatis in 2. col. uerſic. præterea ad probandum. iiij. uol. & in conſil. 135. in cauſa appellationis. ij. col. uerſ. nec etiam dict. v. uolu. Ratio huius com-
45 munis concluſionis, ut per Ang. hic, quia qui agit hypothecaria, prætendit ſolum ius in re quod non tribuit titulum habilem ad acquiſitionem dominij, uel conditionem uſucapiendi, ſed ex eo ſolum quis auocat poſſeſſionẽ. l. ſi cum uenditor. ff. de euict. Sed ille tertius poſſeſſor habet titulũ & poſſeſſionem rei, unde habet pinguiora iura, & ita debet præferri iuxta l. ſi autem. §. ſi duobus. & quæ ibi not. ff. de public. & l. quoties. C. de rei uendic. Salic. uero in d. l. cum res. & d. l. rẽ alienam, tenet cum Bart. quatenus facit mentionem de habẽte cauſam lucratiuam, uel non. & ita loquitur indiſtinctè: ſed diſcrepat in deciſione. Dicit enim, ſufficere probare poſſeſſionem debitoris cum bona fide. Et quod non probetur titulus, ratio ponitur hic ſimpliciter per Angelum. quę ratio non obſtat: quia non eſt uerum, quod habens titulum uel cauſam ab alio, fateatur propter hoc ipſum eſſe dominum. imò contrariũ eſt uerius, ut per Alex. d. conſ. 43. & conſ. 155. limit. Tamen eſt communis concluſio, ut non procedat, quoties apparet debitorem alienaſſe in fraudem creditoris, ut per Baldum in rub. C. quæ in fraud. credit. Et ſequuntur Dd. hic. Item habet locum in ſpeciali hypotheca, nõ in generali, quia ſufficit in generali probare rem fuiſſe in bonis debitoris, etiam poſt
46 contractam hypothecam. ut d. l. ſi inter. §. 1. Tertio caſu, quando agitur cõtra tertium poſſeſſorem, non habentem aliquam cauſam à debitore: tunc communis eſt cõcluſio Doct. in d. l. rem alienam. & d. l. cum res. Et hic quod creditor debeat probare de dominio, uel quaſi debitoris, quia poſſet ille poſſeſſor dicere debitorem non fuiſſe dominum, neq; poſſet redargui de dolo, Cum enim hypothecaria non tribuat titu-

lum

lum,ut ſuprà dixi,ſi uult agere creditor, & fundare intentionem ſuam,opus eſt quod nitaẽ titulo, et iure ipſius debitoris. Bene uerum eſt,quod ſi debitor poſſet aliquo modo auocare poſſeſſionem ab ipſo poſſeſſore,quod idem remedium competeret etiam creditori contra ipſum poſſeſſorem. de quo dic ut per Iaſo.qui clarè loquitur. His ſic explicitis,quæ communia ſunt,& uera,D.Iaſon eſt in aliquibus opinionibus,quas dicit eſſe nouas.& in effectu ſunt nouæ,quia non procedunt de iure.Primò dicit,licet Doctores communiter pertranſeant cum glo.noſtra,quod in interdicto Saluiano ſufficiat probare poſſeſſionem:iſtud procedit,quando agitur contra conductorem uel hæredem eius, et ita in interdicto directo.l.1.C.de preca.Secus in interdicto utili,quando agitur contra tertium poſſeſſorem.l.1.ff.de Saluia.Nam tunc,ut diximus, etiam in hypothecaria opus eſt probare de poſſeſſione cum bona fide & titulo,quia hic tertius poſſeſſor poſſet referre quæſtionem dominij.& ſic uult in effectu Iaſon,quod nulla differentia ſit in probando inter Saluianum interdictum, & Seruianam actionem.Et dicit, quod cogitemus an uera ſint,quia nemo dixit hoc præter ſe.Ego cogitaui,& mihi uidetur quod hæc nõ ſint uera.Et cenſeo eſſe tenendam opinionem gloſæ, quod quomodocunq; agatur interdicto,ſufficiat probare de poſſeſſione.Quia,ut in principio dixi,uidetur quodammodo quaſi ius pignoris habere hic creditor ſuper poſſeſſione. Nec obſtat quod poſſit poſſeſſor referre quæſtionem dominij, quia hoc non eſt uerum. Licet enim quando agitur hypothecaria, poſſit deducere poſſeſſor exceptiones quæ reſpiciunt ius hypothecæ,quia eſt iudicium petitorium:nõ eſt ſic quando agitur interdicto poſſeſſorio,quia tunc tales exceptiones deduci non poſſunt,ſaltem ſi requirunt altiorem indaginem.l.fi. C. quorũ bono.l.2.C.de edicto diui Adria.tollen. Et iſtud uult Salice.in l.1.C.de precario.Dubitat etiam Iaſon, an hypothecaria ſit inutilis,cum ſecundum eum nihil plus ſit in ea,quàm in interdicto Saluiano. imò tenendo cõmunia, in interdicto Saluiano quum faciliores requiranẽ probationes,ut ſuprà uiſum eſt.de hoc dic ut per eum, & ſuis dictis facilè eſt addere.

Gloſa ſuper uerbo Nihil, diuidiẽ in duas partes, prout tacite uidetur formare duas oppoſitiones ad textum. Secunda ibi,imò.Dicitur in textu,quantum ad hoc ut competat hypothecaria,nihil intereſſe inter pignus & hypothecam. Contrà 47
de l.res hypothec.§.item pignus.ubi differunt nomine & ſono uocis,Glo.fatetur cõtrarium.ſed textus non habuit reſpectum ad uocem,ut infrà dicam.Item contrà,quod imò ſit differentia quantum ad actionem hypothecariam inter pignus & hypothecam,quia in pignore non poteſt præſcribi hypo-

thecaria contra creditorem,quia ipſe poſſidet, & ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit.l.ſine.ff.de uſucap.ſed in hypotheca cum res ſit apud debitorem,uel alium tertium,poteſt hypothecariæ præſcribi iuribus hic allegatis. Cum enim hypotheca conſtituatur ſine traditione, qui poſſidet poteſt contra creditorem præſcribere.Glo. non ſoluit hoc contrarium. Dicendum eſt ſecundū Dyn. quem refert & ſequitur Iaſon, textum noſtrum bene loqui. Vult enim quod ſiue ſit cōſtitutum pignus per traditionem, quod ſi cadat creditor à poſſeſſione,habeat hypothecariā idem ſine traditione: quo quidē caſu hypotheca dicitur. Similiter contra poſſeſſores detur hypothecaria,non obſtat quod uno caſu præſcribatur, alio nō, quia iſtud eſt per accidens,quia diuerſificatur qualitas, quod quidem non immutat ſubſtantiam ipſius actionis hypothecariæ.Eſt etiam aduertendum,quia Io. Fabri pungit unum uerbum,quod eſt maximè de ſubſtantia.Dicit enim, dum gl. noſtra uult habenti pignus non currere præſcriptionem, quia poſſidet,eſſe intelligendum de pignore improprie,ſcilicet rei immobilis:aliàs gl.non procederet.Et ita quando res mobilis hypothecata tradita fuit, quo caſu dicitur pignus,ſed improprie,ut hic, uerſ. ſed in aliјs. Motus ad hoc fuit dicendum Io. Fab.optima ratione. Nam ſi intelligeremus glo. in pignore proprio,ſcilicet rei mobilis,tunc non procederet præſcriptio, etiam quod alius non creditor poſſideret: ratio eſt,quia in re-
48 bus mobilibus procedit uſucapio,ut ſuprà de uſucap.in principio.Et uſucapione ius pignoris, id eſt hypothecaria non tollitur.l.uſucapio. C.de pigno.quæ ita communiter intelligitur per Doct. ex quo apparet eſſe differentiam inter præſcriptionem,& uſucapionem:quia præſcriptione tollitur hypothecaria,& tamen uſucapione non.Ratio aſſignatur per glo. in d. l.uſucapio.& in l.1.C.ſi aduer.credito.quę melius deducitur, & declaratur per Bart.in l.1.§.cum prædium.ff.de pigno.Nā in præſcriptione interuenit tempus ſufficiens ad tollendā hypothecariam, per quod paratur exceptio contra creditorem, iuxta no.in autent.niſi briconnale. C. de bo.mater. Non autem acquiritur dominium, ſed in uſucapione acquiritur dominium triennio,quod tempus trienniј non ſufficit ad præſcribendam actionem.Nec obſtat quod acquiratur dominiū, quia dominium eſt quid ſeparatum à iure pignoris.d. §.cum prædium.Alias etiam rationes uide per Salice.in d. l. 1. ſi aduerſ.credito.Sed quare in re mobili non ita fuit ſtatutum, ut triennio tolleretur hypothecaria,quemadmodū in re immobili per decenniū.Dic ut per Bart.in d.§.cum prædium.quia ſic placuit legislatori.Nota ex glo. quando eſt conſtituta hypotheca per traditionem, quæ proprie appellatur pignus quod

quod non currit præſcriptio.ratio eſt, quia creditor poſſidet. Circa hoc,nunquid tradita re pignorata creditor poſſideat, Moderni plura dicunt. Hæc non eſt proprie materia noſtra. Diſtinguatis uos,ut per glo. in l. cum notiſſimi. C. de præſcrip.xxx.uel xxxx.anno.ſuper uerbo Conſtitu. Aut quærimus de prætorio pignore: & creditor miſſus in poſſeſſionẽ, 50
non poſſidet neq; ciuiliter,neq; naturaliter,ſed detinet tantũ. l.3.§.fi.ff.de acqui.poſſeſſ.aut de pignore conuentionali: & tunc dic breuiter,quod in his quæ reſpiciunt dominium,uel ius dominij,debitor poſſidet.l.1. §. per ſeruum. ff. de acquir. poſſeſſ.Et ideo debitor ipſe uſucapit,nõ creditor.d.§.per ſeruum.& l.pignori.ff.de uſucap. Quo uero ad alia omnia poſſidet creditor ciuiliter et naturaliter,ut not.d.l.cum notiſſimi. & hoc eſt quod dixit gl. noſtra, quod non præſcribitur cõtra creditorem,cui traditum eſt pignus: quia ipſe creditor poſſidet,non debitor. Et præſcriptio ſine poſſeſſione non procedit.l.ſine.de reg.iur.in 6. Vltimo not. ex hac gl. quod præſcribitẽ actioni hypothecariæ aliquando x. aliquando xx. annis. Et aduerte quia gl.uoluit cõſtituere differentiã inter pignus,ſcilicet quando res traditur: & inter hypothecam, quando ſola conuentione res obligatur ſine traditione. Circa hoc ultimum dicas,aut res obligata poſſidetur per tertium bona fide,& cum titulo: & tunc præſcribitur iuri hypothecæ inter præſentes x. annis,inter abſentes xx.l.1.& 2. C.ſi aduerſ. credit. Aut poſſidetur per tertiũ mala fide, uel ſine titulo. & non præſcribitur niſi ſpacio xxx.annorum.l.ſicut.in principio,& l.cum notiſſimi.in princi. C. de præſcript.xxx.uel xxxx. annorum.& ſufficit quod alterum deficiat. Aut poſſidetur per debitorẽ,uel hæredem eius, et tunc requiritur ſpacium xxxx. annorũ.d.l.cum notiſſimi.in prin.& §.1. Si uero tertius poſſeſſor etiam ipſe eſt creditor, et ita ſecundus creditor uult pręſcribere contra primum, & tunc aut debitore uiuo, & requirũtur xxxx. anni. aut debitore mortuo, & tunc ſi uult incipere præſcribere poſt mortem debitoris,requiruntur xxx. anni: ſi uero uult cõiungere tempus quo poſſedit uiuo debitore, cum eo quo poſſedit poſt mortẽ,requiruntur 40. anni.ut d.l. cum notiſſimi.§.ſed cum illud. Sed quia ſuprà dictum eſt requiri 30.annos, quando poſſeſſor eſt malæ fidei: quæro quomodo 51
dicatur eſſe malefidei.Dic breuiter,quando ille tertius poſſeſſor ſcit rem eſſe alteri obligatam. nam ſufficit eum eſſe malæ fidei in eo de quo quæritur. Licet ergo exiſtimaret rem eſſe alienantis, tamen ex quo ſcit alteri obligatam, eſt malæ fidei. ita uult gl.in d.l.ſicut.ſuper uerb.poſſidente.& ibi Salic.in 4. oppoſitione. Sed iuxta prædicta dubitat hic Fabri & Iaſon, cum hodie mala fides auctoris noceat ſingulari ſucceſſori, nõ

poſſit præſcribere ſpacio 10. uel 20. annorum, ſed requirantur 30. ſecundum terminos auc. malæ fidei. C. longi tempo. præſcrip. An poterit tertius poſſeſſor, qui habuit cauſam à debitore, præſcribere? Et uidetur dicendũ, quod non: quia auctor ſuus fuit in mala fide, quia alienauit rem, cum ſciret eam obligatam. Contrarium tamen deciditur, quia illa aucten. habet locum in præſcriptione dominij, non hypothecæ. ut ibi probatur, dum dicitur, ſi uerus dominus. Et hoc tenent Doct. noſtri hic, & Alexan. in l. Pompo. §. 1. col. 4. in 5. fallent. ff. de acquir. poſſeſſ. Idem Alex. in conſil. 83. uiſo proceſſu. nu. 15. & in conſilio 220. ponderatis his. in principio uol. vi. Sed iterũ inſto, cum in præſcriptione de iure canonico requiratur bona fides c. poſſeſſor. de reg. iur. in v. quod ius canonicum eſt attendendum, quia tractatur de peccato, nunquid hi omnes ſuprà dicti poterant præſcribere? Et dicendũ eſt, quod debitor, neq; eius hæres poterunt præſcribere, qui habuerunt malam fidem, alienando quod ſciebãt ſe obligaſſe. Alij uero poſſeſſores etiam quod haberent cauſam à debitore, poterunt: quia facile poteſt eſſe quod neſcirent rem ipſis alienatam, alteri eſſe obligatam.

Gloſa de qua re, diuiditur in duas partes, ut per Iaſ. Nota ex prima parte, quod incorporalia & ita iura poſſunt pignorari.
52 Hinc ſumpta occaſione Io. Fab. plures tangit quæſtiones, quæ tamen (ut dicit Iaſon) poſſunt reſolui per doctrinam Bartoli in l. ſed an uiæ. ff. de pignoribus. & ideo non eſt inſiſtendum ſuper his ſigillatim, ſed dicendum ut per Bart. in d. l. ſed an uiæ. & ibi Salic. & Angelus, & Iaſon hic. Nota in fi. limitationẽ, ad id quod ſuprà dixerat, incorporalia, & ſic iura poſſe pignorari. Nam hoc fallit in ſeruitute urbana, quæ non poteſt pignorari: ratio, ne ruinis ciuitas deformet̃. Idem dixit gl. ſecundum unam intelligentiam, in l. ſed an uiæ. hic allega. Verum contra hanc rationem obſtat textus in l. 3. ff. de precario. inducendo & declarando, ut per dominũ Iaſo. Per quem textum uidetur dicendum, poſſe etiam urbanas ſeruitutes pignori dari. Pro declaratione huius paſſus difficilis diſtinguẽda eſt materia, quia gl. in d. §. fi. & in l. ſed an uiæ. multifariã declarat illa iura. Aliquando enim intelligit in ſeruitute cõſtituta, aliquando conſtituenda, aliquando à domino prædij pignorata, aliquando à domino ſeruitutis, id eſt ab eo cui debetur ſeruitus.
53 Aut ergo quærimus de ſeruitute cõſtituta pignoranda, & tunc aut à domino fundi qui debet ſeruitutem: & tunc credo neq; ruſticum, neq; urbanũ poſſe pignorari. Ratio eſt, quia dominus fundi non eſt dominus ſeruitutis, ſed is cui ſeruitus debetur. In corporalibus enim datur dominium, ut no. gl. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poſſeſſ.

Eſſet

Eſſet ergo hoc conſtituere pignus in re aliena, quod non eſt permiſſum.l.2.ff.de pigno.actio. Ex quo infero, fortaſſe non procedere quod uult Bart.in l.1.ff.de uſufr.legato.uerſic. & pro declaratione.qui uoluit l.ſed an uiæ. procedere, quando ſeruitus pignoratur à domino prædij, aut ab eo cui debetur ſeruitus. & hoc caſu crediderim etiam neq; ruſticam, neq; urbanam poſſe pignorari. Nam cum in bonis noſtris neutræ ſint,eadem ratio militat in utriſque.l.1.ff.de uſufr.lega. & gl. no.in d.§.fi. et hoc uult Salic.in d.§.fi. Nec obſtat ſuprà dictis l. ſed an uiæ. quæ uidetur conſtituere differentiam: quia infrà reſpondebo. Aut quærimus de ſeruitute cõſtituenda, & hic non cadit illa diſtinctio an ueniat pignoranda à domino prædij,an ab eo cui debetur, quia nondum eſt conſtituta. Et hoc caſu dico etiam non poſſe pignorari neq; ruſticam, neq; urbanam.Ratio eſt,quia ſi poſt conſtitutionem ſeruitutis debitor eam pignoraret creditori,cõſtitueret ei pignus in re ſua, quod non licet.l. neq; pignus.de reg.iur. Si uero alteri pignoraret,hoc etiam non procederet,quia in aliena re poſt conſtitutionem pignus conſtitueret,ut ſuprà dixi. Obſtat tamẽ textus in d.§.fi.ubi dicitur,iura urbanorũ prædiorum non poſſe pignorari,ergo à contrario ſenſu ruſticorum poſſunt. Sed tale argumentum ſumi non poteſt, quando eadem eſt ratio, ut hic gl.in l.cum prætor.ff.de iudic. Item hæ ſeruitutes urbanæ & ruſticæ non ſunt contrariæ, ſed diuerſæ. Præterea hoc etiam argumentum tollitur ibi per iuriſconſultum,declarando hoc modo. Dictum fuerat in §.fi.quod iura urbanorũ prædiorũ non poſſunt pignori dari. Ex hoc inferebatur tacitè,quod ruſticorum. Sic ad tollendum hoc argumentũ, dicit & quærit iuriſconſul.in l.ſeq.ſed an uiæ.&c. pignoris cõuentio locum habeat. & reſpondet: non quod poſſint etiam ipſæ pignorari,ſed quod poteſt fieri pactio ut his liceat uti,&c. & ſic loquitur de commoditate utendi,non autem de ipſo iure, id eſt,ipſa ſeruitute pignoranda.ex quo infertur, quod l. ſed an uiæ.loquatur de commoditate ſeruitutis pignoranda, nõ de ipſa ſeruitute. Item ex ſuprà dictis infertur,quod §.fin. habeat locum in ſeruitute ruſtica,& l. ſed an uiæ. etiam habeat locum in ſeruitute urbana. Et quod commoditas iurium, nõ autem ipſa iura poſſint pignorari,uult D. Iaſo. hic,num. 110. qui ita intelligit diſtinctionem Bartoli in d. l. ſed an uiæ. & Bartol.ibi ita uidetur intelligere illam legem, uerſ. ſi uero ex his. & ita etiam uidetur intelligere gl. in l.quæ prædium. C. ſi alie.res pigno. data ſit. & glo.in l. qui filios. C. quæ res pignori oblig.poſſ.

Glo.finalis diuiditur in 3.partes,ut per D.Iaſ. Nota ex prima parte dictionẽ maximẽ in textu noſtro abundare: quod

an ſit uerum, apparebit ex infrà dicendis. Noto ex ſecunda
54 parte, primò ad hoc ut contrahatur pignus, eſſe neceſſe quod duo interueniant: ſcilicet quod res quæ obligatur, ſit mobilis: item quod tradatur. Ratio eſt, quia pignus dictū eſt à pugno. non poteſt ergo res per pugnum transferri, niſi ſit mobilis. In contrarium tamen facit textus noſter hic, qui uult ſufficere ſolam traditionem, non autem etiam quod res ſit mobilis: ut apparet ex illa dictione Maximè, quæ includit idem ius eſſe in caſu cōtrario, licet ſit maior ratio in expreſſo. l. illud. & ibi no. gl. ff. ad l. Aquil. Facit etiam l. ſi rem. §. 1. ff. de pign. actio. ubi habetur expreſſe & indiſtincte, quod pignus eſt quod ad creditorem tranſit: hypotheca, quod non tranſit. Item faciunt infinita iura, probantia pignus conſtitui in re immobili, ut l. ſciendum. §. creditor. iuncto principio illius. l. ff. qui ſatiſd. cogant. et l. ſi neceſſ. ff. de pigno. actio. modo ſit facta traditio, ut ibi. Et ſecundum hæc dictio Maximè in tex. poſita, non abundat, quia Imperator ſecutus eſt Vlpianum in d. l. ſi rem. §. 1. qui ſolum conſiderauit traditionem ſimplicem, non autem Gaium in d. l. plebs. qui conſiderauit, quod res pugno tradi poſſit. Hæc ergo diſputatio pendet ex controuerſia quæ fuit inter Vlpianum & Gaium. Quid dicendum? Ego ſequerer
55 Vlpianum, ut pignus dicatur indiſtinctè, quando res tradit ſiue mobilis, ſiue immobilis. & hoc proprie, ut d. l. ſi rem. §. 1. & l. quamuis. eo titul. & hoc potiſſime per hunc textum noſtrum, ubi Imperator uidetur ſedaſſe differentiam quæ erat inter ipſos iuriſcōſultos, dum eſt ſecutus opinionē Vlpiani. Præterea facit, quia proprietas ſumitur ex auctoritate Bart. in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. in 3. quæſt. vi. quæſt. princip. Cum ergo habeamus d. l. ſi rem. §. 1. & textum noſtrum hic, & plures alias ll. probantes pignus etiam dici in re immobili, illud probandū eſt. & hanc partē ſecutus eſt Alciatus in d. l. plebs. §. pignus. Hoc etiam eſt ſecutus Salicetus in d. l. ſi rem. qui dicebat, etiam de rebus immobilib. aliquid pugno claudi poſſe, et tradi. Sed nos loquimur de re quę pugno tota tradi poſſit, uel apta ſit tradi. Non obſtat d. l. plebs. §. 1. quia primo poſſem reſpōdere, quod licet quidam ita putauerint, ut dicit ibi Gaius, tamen Imperator quaſi decidendo ſecutus eſt Vlpianum, & alios contrarium ſentientes. Præterea illud procedit attenta origine, ut pignus dicatur à pugno: & ita res quæ pugno tradi poteſt, dicatur pignus ſi obligetur. Qui tamē poſtea ſuperuenerunt, cōſiderarunt tantum quod traderetur: quia quoquo modo tradat̄, idem reſultat effectus. retinet tamen nomen pignoris inſpecta origine. Simile uidemus in taberna, quæ, ut Feſtus uoluit, dicta eſt, quia tabulis conficeretur. Poſteriores tamen alia materia confectum ædificium,

dum, tabernã etiam uocant, ut l. taberna. & ibi per D. meum ff. de uerb. ſignific. Licet itaq; ab origine ædificium tabulis cõfectum ad habitandum, taberna appellaretur: tamen nunc ſufficit, quoquo modo ædificium confectum ſit aptum ad habitandum. Sed contra ſuprà dicta uidentur obſtare plures leges, quæ appellant pignus etiam re non tradita, ut l. non ſolum. §. ſi rem tuam. ibi, at ſi nuda conuentione. ff. de uſucap. & l. ſi neceſſarias. ff. de pigno. act. & l. 1. eo. tit. Verum ad hoc reſponderem, id procedere ex largitate ſermonis, ut quem- 56
admodum res quæ traduntur creditori obligantur, & pignus appellantur: ita etiam quæ obligantur ſine traditione, hac uoce pignoris indicentur, non autem compræhendantur. gl. in d. l. 1. in prin. Nota ex ea parte, ſi res mobilis ſit, & non tradatur, quod dicitur hypotheca, & non pignus. Circa hoc dic, ut proximè dixi, quod proprie loquendo gl. eſt uera. largo tamen modo etiam pignus dicitur, d. §. ſi rem tuam. Nota ex ea parte, ſi res ſit immobilis, ſiue tradatur, ſiue non, dici hypothecam, & non pignus. Quatenus dicit, ſi non tradatur, gl. bene dicit: quatenus uero dicit, ſi tradatur, malè. Et d. l. ſi rem. §. 1. et ſuprà latè defenſaui. nam in re immobili tradita conſiſtit pignus. Ex his apparet, quid iudicandũ eſſet in ſtatutis, quæ propriè debent intelligi. l. 3. §. hæc uerba. ff. de nego. geſt. & Bart. in d. l. ſi rem. §. 1. Sub dubio tamẽ tenuit, quod ſtatutũ loquẽs de pignore, non haberet locum in hypotheca. tamẽ ibi Salic. hoc affirmat. In hoc eſſet inſpicienda ſubiecta materia, ſecundum quam facile poſſet dici cõtrarium, ſi militaret eadem ratio in uno quæ in alio. Hæc tamen omnia ſunt intelligenda circunſcripto uſu cõmuni loquendi: qui ſi probaretur, deberet præponi & ſeruari. l. librorum. §. quod tamen Caſſius. ff. de leg. 3. Eſt ergo uera differentia inter pignus & hypothecã, quod pignus dicitur re tradita: hypotheca, quando ſola conuentione tenetur. d. l. ſi rem. §. 1. & hic in textu. Ex qua differentia reſultant plures effectus, utiles in practica. Primus eſt, quod creditor poſſidet pignus, ſed non hypothecam, per l. 1. 57
§. per ſeruum. ff. de acq. poſſeſſ. Et inde eſt, quod habenti pignus non currit præſcriptio, ſed habenti hypothecam: ſicut uidimus ſuprà latè in gl. ſuper uerb. nihil. ratio, quia habet pignus, & ſic poſſidet, non poteſt ei imputari cur non egerit, cum rem habeat. Secus ei qui habet hypothecam, cum alius poſſideat. arg. l. fi. in fi. C. de ana. excep. & l. 1. in fi. C. de bo. mater. in ſui ratione. Currũt enim præſcriptiones contra deſides. Secundus effectus eſt, quia ſi habẽs pignus cadat à poſſeſſione, poteſt agere hypothecaria contra poſſidentẽ rem, etiam non excuſſo principali. & ſic auten. hoc ſi debitor. C. de pigno, non habet locum in pignore tradito, ſed in conuentio

nali,quod tamen non permittitur habenti hypothecam.d.autent.hoc ſi debitor. Ita uoluit pulchrè Alex.in l.ſæpe.ff. de re iudic.num.99.Ratio ponitur ibi per eum: quia ſi creditor uellet excutere prius debitorem principalem, teneretur reddere rem pignoratam debitori,uel pignoratitia actione, uel doli exceptione.l.apud Celſum.§.item quæritur ſi uniones.ff. de doli excep.Ratio rationis eſt,ut per gl.in d.§. item quæritur. ſuper uerb.culpa: quia ſi non ſeruas fidem reſtituendo pignus, nec ego ſeruabo reſtituendo debitum.l.cum proponas.C. de pactis.Quæ ratio ceſſat,quando ſola cõuentione res eſt obligata,quia res non fuit apud creditorem, & ideo debitor non poteſt agere,uel excipere, ut aliquid ſibi reſtituatur. Tertius eſt effectus,quia qui habet pignus ex quo rem poſſidet, licet ſibi ſolutum ſit debitum,pro quo fuit datum illud pignus,tamen poterit retineri reſpectu alterius debiti, neq; incidet creditor in l.extat.ff.quod metus cauſa.& l.penul.C. de pigno. actio.l.unica.C.etiam ob chirograph. pecu. agi poſſe. Ratio eſt,quia cum rem ad manus habeat, non dicitur illam inuadere Et alia ratio etiam ponitur per Salic.in l.fin.C.cõmodati.dixi ſuprà ſuper glo. ſecunda. Secus eſt in habente hypothecam,quia in eo militat ratio inuaſionis. Et rem debet auocare
58 auctoritate iudicis,d.l.penul. Nota ex tertia parte,quod Publiciana actio eſt realis & prætoria, & hoc non habet dubium,§.ſed iſte. ſuprà eod. ibi, permittit prætor in rem agere.& ibi,& ita uendicat ſuam eſſe. iuncta l. actionẽ quam.ff. de actio.& oblig.item reſciſſoria, etiam ipſa eſt realis. Quid ſit hæc reſciſſoria,habes textũ ſuprà in §.rurſus.Et an ſit proprium nomen actionis,ponit Iaſon in d.§.rurſus.num.86. & quomodo intentetur,idem Iaſon ibi,num.9.& quando competat,ibi,num.91.Nunquid uero ſit realis,dic non eſſe abſolute realem, ſed ſecundum contingentiam facti. Nam ſi actio quæ fuit præſcripta,erat realis, habita reſtitutione in integrũ, competit rei uendicatio reſciſſoria, uel hypothecaria reſciſſoria.Si uero erat perſonalis,tũc reſciſſoria erit perſonalis, quia hæc uox reſciſſoria nil aliud eſt, quàm quædam adiectio quę ſit actioni reſtitutæ,ut d.nu.86.& 10. & 11. Et ideo dicebat Iaſon ſuprà in §.rurſus.num.94. eſſe aduertendum cum libellatur in hac actione reſciſſoria,quæ actio fuerit reſtituta: quia ſi realis,debet peti declarari rẽ ad me ſpectare iure dominij, uel quaſi: ſi perſonalis,debet concludi ad dandum,ut in perſonalibus.Et in effectu cum non ſit propriũ nomen actionis, fruſtra quærimus an ſit realis uel nõ, ſed eam iudicare debemus ſecundũ quod adijcitur.Item dicit gl.Seruiana, et quaſi, ſunt
59 etiam ipſæ reales. Hoc quod dicit glo. communiter recipitur per Doct.noſtros,& alibi,ut per Modernos, & probatur ex-

preſſe

preſſe in l.pignoris. C.de pigno.& §.præterea. infrà eo. & in l.pigno.ff.eo.tit.& l.ſi fundus. §.in uendicatione. ff.eo. & l. eos.C. qui potiores in pig. hab. Et ideo ſeruat naturã realiũ: quia quemadmodũ illæ dantur contra poſſidentẽ, §. omniũ. ſuprà eo.ita iſtæ d.§.in uendicatione. Item in hac non obligatur perſona, ſed res, & propterea rem ſequitur.l. 2. C.ſi unus ex pluribus hæredibus. Verum quia licet hæc ſit communis & indubitata concluſio, tamen patitur aliquam difficultatem. Pro reſolutione huius puncti, & pro intelligentia terminorum, primò oppono contra hanc concluſionem, quod imò Seruiana, et quaſi, et ſic hypothecaria non ſit realis. Nam realis actio cauſatur ex iure quod quis habet in re, declarando ut per Iaſo. in §. omnium. ſuprà eo. 1. col. ſed ius in re non conſtituitur niſi traditionibus, & uſucapionibus. l. traditionibus. C.de pactis. Cum ergo hypotheca inducatur nuda cõuentione, & nõ ſit ſubnexa traditione. l. 1. ff. de pigno. actio. ius in re non conſtituitur: ergo actio quæ pro hypotheca datur, non eſt realis. Et aduerte, quia hoc fundamentum habet locum in hypotheca ubi non interuenit traditio, non in pignore quod conſtituitur traditione, ut dixi ſuprà in principio huius gl. Item non habet locum in rebus inuectis uel illatis in domum, uel in fundum poſt incluſionem, cum tunc illæ res cenſeantur traditæ locatori, ut per Iaſo. ſuprà eodem num. 80. Ad hoc reſpondebat Petrus, & ſequitur Fabr. & Ang. quod ſine traditione conſtituiẽ ius in re in hypotheca, propter adhęrentiam principalis contractus. Et nihil aliud dicunt. Potuerunt fortè moueri, quia ſic uidemus in pacto nudo, quod nõ producit actionem. l. iuris gentium. §. igitur nuda. ff. de pactis. & tamen ſi ueſtiatur cohærentia contractus, parit actionem. l. petens cum materia. C.de pactis. glo. 1. ſuprà quibus mod. re contrah. oblig. Verum hæc reſponſio non bene concludit, nec bene cadit in ſenſum, quia non probatur. ideo eſt dicendum quod eſt ſpeciale in pignore, ut ſine traditione conſtituatẽ ius in re. Ratio ſpecialitatis ponitur per Bart. in l. 1. ff. 60
de pigno. actio. Alia ſubtilior ponitur per Baldum in d. l. traditio in 3. col. uerſic. ſed hic quæro. quam ſequitur ibi Salic. & Iaſ. dic ut per eos. Tholoſani etiam, ut uult Fabr. tenuerunt, non cõſtitui hypothecam ſine traditione, per l. qui prædium. C. de diſtract. pig. Sed illa lex non meretur allegari. Secundò oppono contra dictam concluſionem, quod imò a- 61
ctio hypothecaria ſit perſonalis, & non realis. Nam actio perſonalis eſt illa quæ oritur ex contractu uel quaſi, & ſic ex præcedente materia: realis uero, quę non habet materiam præexiſtentem, nec præſupponit obligationem, ut §. omnium. ſuprà eodem. & ibi Iaſon declarat in euidentialibus, ſed hypo-

thecaria naſcitur ex pacto.l.ſi tibi.§. de pignore. ff. de pactis. Et pactum eſt cõtractus, ut no.gl.ſingularis, ſecundum Paulum in l.legem.C.de pactis.in l.1.ff.de actio. & oblig. ſuper uerbo figuris.in fi.Ergo hypothecaria eſt perſonalis: & hoc uoluit gl.in d.§.de pignore quæ dixit,ex obligatione pignoris oriri ciuilem & naturalem obligationem, ex quibus obligationibus naſcitur actio perſonalis,d.§.omnium. Ad d.§. de pignore.reſpondetur ſecundum Bart.in l.pignoris.C.de pignorib.& ibi Salice.quod actio hypothecaria habet duplicem cauſam unde deſcendat,mediatam & immediatam.Mediata eſt ipſum pactũ,immediata ius quod fuit cõſtitutum in ipſa re propter pactum.ergo oritur hypothecaria immediate ex iure in re cõſtituto,non ex ipſo pacto,& ſic ceſſat quod debeat dici perſonalis.Nam ita ſolet aliàs dici,quod actio naſcitur ex contractu.Hoc tamen intelligitur,mediante obligatione,ut per Iaſ.ſuprà in §.omnium.in principio. Hæc declaratio ad illum §. de pignore,poteſt colligi ex l.1.ff.de pig. actio. ubi dicitur,quod ex nuda conuentione,& ita ex pacto naſcitur pignus,id eſt pignoris obligatio, ut ibi exponit glo.Non autem dicit,quod naſcatur actio:nam actio,ut ſuprà dixi,naſcitur poſtea ex illa obligatione pignoris,id eſt ex iure in re cõſtituto.& ideo non eſt mirum ſi ſit realis.Nec eſt uerum quod
62 dicit glo.in d.§.de pignore,quod in pignore naſcatur ciuilis & naturalis obligatio:nec naturalis quidẽ,ut declarat ibi Paulus in principio.Sed fundatur hæc actio ex poſſeſſione aduerſarij,& ex iure quod fuit creditori conſtitutum in re per debitorem. Et adeò uerum eſt, hanc actionem realem eſſe, quod nihil penitus habet perſonalitatis,ut hic per Iaſ.per l.2.C.ſi unus ex plur. Non omitto,Modernos tenuiſſe communem opinionem nouo fundamento, quod dicunt eſſe Alex. ut per eos mouentur. Hoc modo actiones perſonales præſcribuntur xxx.annis.l.ſicut.C.de præſcrip.xxx.uel xl.anno. ſed hypothecaria nõ præſcribitur xxx. ſed xl.l. cum notiſſimi.eo tit. l.1.§.1.C.de ana. except. Ergo eſt realis. quaſi dicat,quod ſi eſſet perſonalis,præſcriberetur xxx. annis. Iſtud fundamentũ nihil ualet,quia non eſt bona conſequentia,dicere,non præſcribitur actioni xxx.annis, ſed maiori tempore: ergo talis a-
63 ctio eſt realis. quia regulariter reali actioni, quemadmodum perſonali, præſcribitur xxx. annis. d.l. ſicut. in principio. quinimò etiam hypothecariæ xxx. annis præſcribitur. d. l. ſicut.& l.cum notiſſimi.licet hæc non habeat certam metam, quia aliquando x.aliquando xx.præſcribitur, ut uidimus ſuprà in gl. nihil. Ex his ergo apparet, omnes has actiones eſſe reales. An uero ſint prætoriæ, ut præſupponit gloſa, quantũ ad Publicianam eſt expeditum,d.§.ſed iſtæ. ibi, inuenta eſt à

prætore.

prætore. quantũ ad reſciſſoriam, idem: ut d. §. rurſus. ibi, & alijs ſimili æquitate. Quo ad Seruianã, & quaſi. De quaſi Seruiana omnes concedunt: ſed de Seruiana proprie, quæ competit pro rebus inuectis & illatis, an ſit prætoria, dubitat Fabri. quia cum obligatio earum rerum ſit de iure ciuili, quia lex ciuilis illas res obligat, tacite uidetur actio quæ pro his rebus competit, eſſe ciuilis. Ad hoc reſpondet Fabr. & Angel. per notata per glo. in l. 2. ff. de fideicom. hæredit. petit. ubi habetur non eſſe inconueniens pro obligatione ciuili prætoriã actionẽ dari. Faciunt notata per Paulum in l. ex hoc iure gentium. in repetit. in 6. col. uerſ. ſed quæro prædicta. ff. de iuſt. & iure. Et quod utraq; ſit prætoria, tam Seruiana quàm quaſi, probatur hic expreſſe in textu, dum dicit, Seruiana & quaſi ex iuriſdictione prætoris ſubſtantiam capiunt. & ſic utitur numero plurali, & utranque complectitur. Reliquum gloſæ eſt facile, & propter uacationes ſuperuenientes non fuit expeditum Papiæ, die ultima Iulij.

REPETITIONIS §. ITEM SERVIANA. Inſt. de act. Finis.

ERRATA.

Pag. 12. uerſ. 17. infra proxime 13.32. ſubijciunt 20.2. debet commitere 21.37. eſt tamen ſuum dict. 22.37. tunc eris 24.4. repeti. rub. & 16. Quid dicendum? & 22. tali modo, & loco, quod 25.42. ſi quis non dicam, 26.5. ad probandum 27.12. fuerit tract. 28.36. reſol. uera 30.37. cur una notat res? 35.30. non importat neceßitatem 37.3. textus in l. fin. & 23. incip. ponderatis 44.11. xij. tabul. 60.2. quod iußu & 11. quod iuſſu 68.12. Sed quia

Ad reliqua facile conniuebit æquus lector.

RERVM ET VERBORVM IN PRAECEDENTIBVS D. NIC. BELloni Repetitionibus & Tractatibus memorabilium Index.

Accuſans aliquem de inſultu, an de duplici crimine accuſaſſe uideatur. Pag. 40
Actio ad exhibendum, eſt præparatoria rei uendicationis 11
Actio ad exhibendum, & in factum datur 9
Actio ad exhibendum in rebus mobilibus, non ſemper neceſſaria uidetur 12
Actio ad exhibendum magis de perſonali, quàm de reali actione participat 13
Actio ad exhibendum propter quas actiones competat 12
Actio ad exhibendum, quare inuenta ead.
Actioni ad exhibendum, nomen hoc mixtæ actionis non conuenit 13
Actio hypothecaria an ſit realis, uel perſonalis. 141
Actio præparatoria poteſt cum principali cumulari 14
Actio quando detur ex ſententia arbitri 93
Actio quaſi Seruiana & hypothecaria, an ſint idem 112
Actio Seruiana quare cum illa dictione, Quaſi, nominetur 128
Actio Seruiana unde dicta ſit 114
Actionem prætoriam dari pro obligatione ciuili, inconueniens non eſt 143
Actiones mixtæ & in rem ſcriptæ tertiam ſpeciem conſtituunt 68
Actiones reales ſunt pleniores & digniores perſonalibus 14
Actiua & paſſiua ſignificatio quæ ſit. 63
Actor an habeat facultatem quam malit actionem intentare, uel ad exhibendum, uel rei uendicationem. 13
Actor mentionem faciens in libello de inſtrumento, illud edere tenetur. 16
Actus in dubio debet exponi tanquam ualidus 86
Adulterium an per oſculum luxurioſum probetur 23
Adulterium directò probari non poteſt 24
Adulterium eſt grauius delictum, quàm homicidium 31
Adulterium fictum & præſumptum inter ſe differunt 25
Adulterium per inuentionē non probatur 24
Aduocatus uel procurator aliquem in iudicio defendens, ad quid teneatur & cogatur 21
Agere & poſtulare an quis cogatur 35
Agere & poſtulare quando quis cogatur 36
Agnati & cognati quomodo differant 43
Amicabilis compoſitor quis dicatur, & quomodo differat ab arbitratore 94
Appellatio à ſubdelegato delegati à Pontifice, ſi interponatur ad Pontificem, eſt nulla 104
Appellationes aſcendunt, & non deſcendunt 105
Appellatur à delegato ad delegantē, etiam quod ordinarius cognoſcāt ut delegatus 83

Appellatur à delegato epiſcopi ad ipſum epiſcopum, non ad eius uicarium generalem 105
Appellatur à delegato ordinarij ad ipſum ordinarium 100
Appellatur ad Papam omiſſo medio 104
Arbiter procedit de iure, ſed arbitrator de iure & facto 93
Arbiter ſi excedat cõtenta in cõpromiſſo, laudum redditur nullũ 96
Arbitri compromiſſarij qui dicantur 92
Arbitri electi ex forma ſtatuti, æquiparantur potius ordinarijs quàm delegatis. 92
Arbitri iuriſdictionem non habent. ead.
Arbitri iuris qui dicantur ead.
Arbitrator ſi iniquè arbitretur, ſit reductio ad arbitriũ boni uiri 94
Arbitratores qui dicantur, & quomodo differant ab arbitris 93
Arbitria ad inſtar iudiciorum ſunt redacta 92
Argumentum à delegato ſimplici, ad uniuerſitatem cauſarum ex identitate rationis, ualet 68
Argumentum ab inſtrumentis ad rationes ualet 34
Articulus cauſæ an poßit dici cauſa 85
Aſſeſſor iuriſdictionem habens an propriè aſſeſſor ſit. 91
Aſſeſſor nullam iuriſdictionem habet, niſi à lege uel ſtatuto ei tribuatur 91
Aſſeſſores quomodo introducti ſint, & quibus nominib. appellẽtur. 91
Attendi debet quod principaliter agitur 12

B

Bona ſecundi conductoris nõ ſunt tacitè obligata locatori 121
Bonorum poſſeßio alia decretalis, alia edictalis 51
Bonorum poſſeßio an ſit amplius neceſſaria 49
Bonorum poſſeßio contra tabulas cõpetit, etiam quando teſtamentum eſt nullum 47
Bonorum poſſeßio decreta, cuius ſit effectus 48
Bonorum poſſeßio eſt utilis etiam his qui ueniunt de iure ciuili 47
Bonorum poſſeßio, & poſſeßio bonorum differunt 51
Bonorum poſſeßio gratia litis agnoſcendæ data fuit emancipatis, ut poßint querelare 45. & 51
Bonorum poſſeßio ordinaria tribuit ius in poſſeßione & proprietate 49
Bonorum poſſeßio ſecundum tabulas, an neceſſariò fuerit inuenta propter teſtamenta in ſcriptis. 46
Bonorum poſſeßio ſecundum tabulas, quare ſic appellata 47
Bonorum poſſeßio uentris nomine eſt facti, nec tribuit ius in poſſeſſione 50
Bonorum poſſeßiones extraordinariæ quæ ſint, & quare ita dicantur 49
Bonorum poſſeſſoria hæreditatis petitio quæ ſit, & quare à prætore introducta 49

C

Capitulum ſtatutum de reſcript. in ſex. in nudo miniſterio, locum non habet 85
Carboniana bonorum poſſeßio quæ ſit, & cuius ſit effectus 50
Cauſa exempta à manibus ordinarij, quomodo exẽpta cenſeatur 74
Clauſula acceſſoria non immutat naturam principalis 64
Colonus alius eſt qui nummis colit, alius partiarius 115
Colonus partiarius improprie dicitur

tur colonus 116

Colonus partiarius quis dicatur. 115

Commiſſio cauſarum in genere ſubalterno, quid operetur 67

Commiſſio iudicis in citatione requiritur 10

Compromiſſum etiam non adiecta pœna, ualere poteſt 93

Cōfabulatio quomodo uiolentā præſumptionem faciat 24

Confeſſio in chirographo facta, numerationem probat 39

Conſenſus legis, conſenſus partis exiſtimatur 113

Conſeruator cenſetur iudex delegatus 99. & 101

Conſeruator quamuis conſtituatur conſeruator & iudex, non tamen deſinit eſſe conſeruator 101

Conſeruator quamuis ſit delegatus, non eſt tamen ad uniuerſitatē cauſarum, ſed ad generalitatem 101

Cōſeruatores dicūtur delegati ad generalitatē cauſarū ſimiliter & inquiſitores hæreticæ prauitatis 71

Conſeruatorum quot ſpecies 100

Continuatio non eſt neceſſaria in principio libri, ſed ſufficit ſubordinatio 9

Creditor agens hypothecaria contra tertium poſſeſſorem quid probare debeat 132

Creditor pignus, non autem hypothecam poſſidet 129

Creditor poteſt rem obligatam, quæ peruenit ad manus ſuas, retinere 126

Creditor re pignorata tradita, an poſſideat 135

in Criminibus quæ directò probari non poſſunt, quomodo quis condēnetur 25

D

Debitor conuentus hypothecaria, an quæſtionem dominij re[illegible]

fricare poſſit 131

Decretum non eſt amplius neceſſarium in bonorum poſſeſſione 48

Delegatio ad generalitatem cauſarū, quando dicatur fieri, & quomodo cognoſcatur 71

Delegatio facta ab ordinario, iuſſu principis, non facit quem dici delegatum à principe 76

Delegatio facta per uerba præceptiua, an extinguatur morte delegantis 53

Delegatio particularis aliquando fit à lege ſcripta 72

Delegatio particularis quomodo fiat 72

Delegatio particularis fit ab ordinario 76

Delegatio particularis fit à delegato ad uniuerſitatem cauſarum 77

Delegatio particularis fit à principe 73

Delegatio particularis fit à delegato principis 78

Delegatio uniuerſitatis cauſarum, quamuis cōtineat diuerſas cauſas, eſt tamē uocatur delegatus. 70

Delegatus à lege poteſt ſubdelegare, ſicut delegatus à principe 72

Delegatus à principe ſi ſubdelegando aliquid ſibi iuriſdictionale reſeruat, ad eum appellabitur 103

Delegatus ad uniuerſitatem cauſarū in quibus caſibus ordinario æquiparetur 69. & 100

Delegatus ad uniuerſitatem cauſarū non poteſt [illegible] cauſarum ſubdelegare 73

Delegatus ad uniuerſitatem cauſarū, quā iuriſdictionē non exercet. 67

Delegatus ad uniuerſitatem, generalitatem, & particularitatem cauſarum quis dicatur 101

Delegatus an in procedendo utatur conſuetudine fori delegantis, an

ſua. 84
Delegatus cui facta eſt delegatio per uerba præceptiua, non poteſt ſubdelegare 59
Delegatus etiam ad uniuerſitatē cauſarum recuſari poteſt 83
Delegatus ordinarij non poteſt etiā unum articulum cauſæ ſubdelegare 81
Delegatus ordinarij quando ſubdelegare poſſit. 82
Delegatus pluribus modis appellatur 83
Delegatus principis cui facta eſt delegatio, cum clauſula, Appellatione remota, non poteſt ſubdelegare cum eadem clauſula 79
Delegatus principis in quibus caſibus ordinario æquiparetur 75
Delegatus principis non poteſt ſubdelegare partem cauſæ de iure ciuili, ſecus de iure canonico. 79
Delegatus principis quando non habeat tam potentem iuriſdictionem, ſicut ordinarius 74
Delegatus principis quomodo cenſeatur dignior ordinario 74
Delegatus principis ſi nulliter tulit ſententiam, an iterum iudicare poſſit 75
Delegatus principis ſuam ſententiā exequitur 104
Delegati diffinitio. 84
à Delegato epiſcopi ad eius officialē generalem, quando appellari poſſit 105
Delegati plures ad aliquod negociū non cenſentur habere iuriſdictionem in ſolidum 84
Differētia eſt inter res illatas in prædium ruſticum, & in prædium urbanum 120
Diffinitionem ſatis eſt conſtare ex genere remoto 85
Diſpoſitio ad caſus ſpeciales, adaptari non debet 19
Diſpoſitio ſimpliciter loquens compræhendit caſum mixtū, in eo de quo magis participat 70
Doctor eſt ordinarius iudex inter ſcholares, & poteſt delegare 62
Dominium eſt quid ſeparatum à iure pignoris 134
Donatio facta à marito uxori, non confirmatur morte mariti, propter uxoris oſculum luxurioſum 31

E

EDere quid ſit 34
Edictum de edendo eſt præparatorium iudiciorum 16
Edictum de edendo, eſt remediū extraordinarium 9
Edictum de edendo quando locū habeat ead.
Edictū de edendo ex ſui natura præparatorium eſt 19
Editio actionis principaliter in edicto de edendo cōſideratur 17
Editio alia fit iudici, alia parti 18
Editio libelli an ſit primum præparatorium iudiciorum 19
Editionis ſpecies duplex eſt 8
Emancipatus iure ciuili non admittebatur ad ſucceſſionem 44
Emphyteoſis quid dicatur 90
Epiſcopi & eius officialis generalis eſt unū et idē tribunal 100. et 105
Exceptio peremptoria quando opponi poſſit 16
Executor quandoq; iuriſdictionē habet, & quandoq; non habet 104
Exemplatum non debet præcedere exemplar 18
Extenſio fit de ſtricta ſignificatione ad latam, quando militat eadem ratio 116

F

FActum hominis quomodo dicatur interuenire in hypotheca tacita 124

Feudum

Feudum facilius amittitur, quàm ſoluatur matrimonium 30
Filius quibus ex cauſis exhæredari poßit 27
Finis eſt dignior omnibus illis quæ ad finem ordinantur 10
Fratres minores qui non poſſunt arbitri uel arbitratores, poterunt tamen amicabiles compoſitores eſſe 94

G

GErundium adiectum futuro tempori conditionem importat. 41
Gerundia neceßitatẽ important 35
Gloſſa in c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcript. in ſexto, male hactenus fuit intellecta 69

H

HYpotheca expreſſa & tacita quãdo dicatur, & quottuplex ſit 123
Hypotheca quid ſit 113
Hypothecaria actio eſt iudicium petitorium, Saluianum interdictum poſſeßorium 130
Hypothecaria actio prætendit ſolum ius in re 132

I

IMperator an habeat imperium à Deo, uel à ſummo Pontifice 60
Imperator & Doctor, qui dicatur 89
Imperator quomodo communicauerit iuriſdictionem magiſtratibus 60
Incorporalia, puta iura, pignorari poſſunt 136
Indefinita uerbi æquipollent uniuerſali, ſicut indefinita nominis. 41
In dubio de præciſa neceßitate, non de cauſatiua intelligimus 37
In exorbitantib. fit de caſu ad caſum extenſio, quando ſubeſt eadem ratio 116
Inferior à principe, an ordinariam iuriſdictionem dare poßit 65
In incertis, non certis, locus eſt coniecturis 33
Inquiſitores dicuntur delegati ad generalitatem, non ad uniuerſitatem cauſarum 102
Inſtrumentum argentarij quid dicatur 34
Inſtrumenta guarentigiata quando habeant executionẽ paratam 97
Inſtrumenta guarentigiata quomodo fiant ead.
Inſtrumenta regulariter executionẽ paratam non habent 97
Inſtrumentorum appellatione ſecundum cõmunem uſum loquendi ueniunt acta, & non rationes 33
Inſtrumentorũ appellatione ueniunt acta 32
Inſtrumentorũ appellatione ueniunt rationes 33
Inſtrumentorum & rationum editio petitur etiam per actionem ad exhibendum 9
Inuecta & illata in fundum ruſticũ & urbanũ, quando tacitè ſint obligata 122
Inuecta & illata quomodo dicantur includi 127
Inuecta & illata ſi alienentur, tranſeunt ſine onere 124
Inuecta per colonum in fundum, pro quibus obligata ſint 117
Iudicatio Item, quomodo & quando repetat 112
Iudex habilitationis debet etiã eſſe iudex cauſæ principalis 21
Iudex ordinarius ſi eius iuriſdictio alteretur per reſcriptum, efficitur delegatus 103
Iudex poteſt capi dupliciter, largè et ſtrictè 108
Iudices chartularij qui dicantur 96
Iudicium cœptum quando propriè dicitur.

catur 15

Iudicium corã arbitris nõ dicitur. 10

Iudicium & legatum aliud eſt uniuerſale, aliud generale, aliud particulare 66

Iudicium poteſt capi incluſiuè uſque ad ſententiam 17

Iudicium tres partes habet 15

Iudicia ex quibus conficiantur 10

Iudicia quomodo per magiſtratus exerceantur 10

Iura pœnalia nõ ſunt extendẽda. 27

Iuriſconſulti non ſunt uſi hoc termino delegati 87

Iuriſdictio non cohæret territorio actiuè 62

Iuriſdictio ordinaria eſt naturalis, ſed delegata accidentalis 77

Iuriſdictio quando dicatur uniuerſaliter tributa 66

Iuriſdictio tributa à lege, etiam ad certas cauſas cẽſetur ordinaria. 71

Ius agnationis omni capitis diminutione tollitur 43

Ius delegatum à lege, & à principe differunt 73

Iuſſus quomodo differat à delegatione 59

Iuſtinianus etiam in inſtitutionibus formam agendi docet 40

L

LAudum ac compromiſſum ſuper re certa, non ualet 95

Laudum latum ſuper rebus prohibitis alienari, non tenet 95

Laudum nullum quando poßit ualere in uim pacti 96

Laudum præſumitur iuſte & rite latum 95

Laudũ quibus modis impugnari poſſit 95

Legatus proconſulis & uicarius epiſcopi æquiparantur 81

Legatus proconſulis non debet proprie iudicari delegatus 80

Legatus proconſulis poteſt ſubdelegare 79

Legatus proconſulis plures cauſas ſubdelegare poteſt 81

Legatus proconſulis uirtute ſuæ iuriſdictionis ſubdelegare poteſt. 80

Lex, eſt differẽtia. ff. quib. cauſ. pig. tacite contrah. declaratur 125

Lex, iudicium ſoluitur. ff. de iud. non habet locũ in legato procõſulis. 81

Lex nunquam moritur 73

Leges inferiorum principum, puta Ducum, Comitum, Marchionum, an ſint ius prætorium 72

Libellus an ſit annectandus citatorio 19

Libellus eſt fundamentum iudicij. 18

Libellus quando neceſſariò iudici offerri debeat 20

Libelli editio æquè præparatoria eſt, ſicuti citatio 20

Locatione facta cũ pacto francandi, an cõductor francare cogatur. 37

Locator quãdo inuecta & illata propria authoritate retinere poßit. 126

M

MAndare & delegare an differant 56

Mandari iuriſdictio dicitur etiam ad unam cauſam 57

Maritus ex eiſdem cauſis donationẽ propter nuptias perdit, ex quibus uxor priuatur dote 32

Mater et filius prius fuerunt admiſſi ad ſucceßionem de iure prætorio, per bonorum poſſeßionẽ unde cognati 44

Matrimoniũ de iure canonico nõ diſſoluitur, ſed fit ſeparatio thori 28

Matrimonij diſſolutio cum difficultate permittitur 29

Merces uenales illatæ in fundum, nõ ſunt tacitè obligatæ 122

Miles poſt aditã hæreditatẽ ſubſtituere directò de iure ſpeciali poteſt. 78

Minor inferẽs res in fundũ cõductũ, nõ cẽſetur eas tacitè obligare. 122

Mulier

Mulier adultera quomodo poſsit ſaluari ne priuetur dote 32
Mulier an admittatur ut probet contra præſumptionẽ adulterij 26
Mulier cõdemnata de adulterio propter contumaciam dote non priuatur 23
Mulier quando priuetur dote 27
Mulier relicta uſufructuaria quando uſumfructum amittat 31
Mulier ſeruum cum quo rem habuit, manumittere non poteſt 31

N

NAturalia accidentalib. præualent 77
Negatiua etiam non coartata, quando probari poſsit 26
Nomina uerbalia cum à uerbo deſcẽdunt, nõ differũt à gerundijs 38
Nomina uerbalia quam ſignificationem habeant 35
Notarius ad demonſtrandum inſtrumentum cogi poteſt 34
Notarius nõ habet dignitatẽ niſi ſit etiam iudex, uel notarius principis 97.98

O

OBligatio ciuilis, nec naturalis, oritur ex pignore 142
Officialis generalis nõ poteſt ſe intromittere uirtute generalis iuriſdictionis, de cauſa ſemel ab eo exẽpta. 105
Ordinaria iuriſdictio an requirat ſcripturam de neceſsitate 62
Ordinaria iuriſdictio non extinguitur morte concedentis, niſi ſit acceſſoria 61
Ordinaria iuriſdictio quando cenſeatur tributa 61
Ordo alius eſt neceſſarius, alius ad bene eſſe 11
Ordinarius an ſit dignior ſuo delegato 76
Ordinarius cui cõmittitur cauſa ſpectans ad ſuam iuriſdictionẽ, quãdo efficiatur delegatus 64
Ordinarius habet propriam iuriſdictionẽ, ſed delegatus uſum iuriſdictionis 82
Ordinarius iudex cui delegatur cauſa particularis, nõ ſpectãs ad ſuam iuriſdictionem, quando ſit delegatus uel ordinarius 63
Ordinarius non capit ſportulas, ſed bene delegatus 83
Ordinarius uicariũ conſtituere non poteſt 90
Oſculum aliter, & aliter adulterium punitur 28
Oſculum & tactus ſunt actus remoti à carnali copula 24
Oſculum quando uiolentam præſumptionem faciat 24
Oſcula & actus ſunt præludia adulterij 23
Oſcula & tactus in Gallia ſuos terminos honeſtatis habent 22

P

PActum de reuocando locationẽ, aſtringit locatorẽ ad renouãdũ. 37
Pars quando inſtrumenta parti edere teneatur 18
Participium futuri temporis neceſsitatem importat 35
Pater filiam in adulterio deprehenſam, quando occidere poſsit 30
Pecunia nõ circũſcribitur loco. 122
Pignus ad hoc ut cõtrahatur, neceſſariò duo interuenire debent 138
Pignus conuentionale quod dicatur, & quomodo differat à prætorio et iudiciali 110
Pignus largo modo dicitur etiam re non tradita 139
Pignus legale dicitur, quod tacite à lege inducitur 111
Pignus prætorium an dicatur ſemper ante ſententiam 109
Pignus prætoriũ et cõuentionale poſſunt in eadem re conſtitui 111
Pignus & hypotheca in quo differant 133

Pignus prætorium & iudiciale quomodo differant 108
Pignus quando proprie dicatur. 138
Pignus quotuplex ſit, & an prætorium à iudiciali differat 107
in Pignore ſpeciale eſt, ut ſine traditione conſtituatur ius in re. 141
Pœnæ mulieris adulteræ an habeant locum in uidua committente ſtuprum 27.32
Poſſeſſor quando dicatur malæ fidei 135
Poſſeſſorium eſt præambulum directi iudicij 21
Præparatoria, inſtructoria, & deciſoria quæ ſint 13
Præparatoria præmittenda ſunt. 15
Præparatoria prius quàm res principalis tractanda ſunt 11
Præparatoriorũ præmiſsio rem principalem adeſſe arguit 21
Præſcriptio non currit, quando in hypotheca interuenit traditio. 134
Præſcriptiones contra deſides currunt 139
Præſumptiones iuris ſunt liquidiſsimæ probationes 23
Prætor proſpexit emancipatis de bonorum poſſeſsione unde liberi 45
Prætoris prouiſio quare hæredibus inſtitutis, neceſſaria non fuerit 46
Prætoris ſignificatio capitur dupliciter 43
Prætorium pignus conſtituitur tantum per actualem poſſeſsionem 109
Prætorium pignus datur à iudice ordinario, iudiciale à delegato 109
Princeps mandando iuriſdictionem in aliquo caſtro, an conſtituat ordinarium, uel delegatum 67
Principes perpetuò inueſtiti, idem poſſunt in ſuo territorio, quod Imperator in toto orbe 61
Principale propoſitũ inſpicitur. 119
Probatio contra præſumptionem iuris tantum admittitur 26
Probatio in hypothecaria actione quomodo fiat 130
Probatio uerax in materia adulterij, quomodo dicatur 25
Pronomẽ Ipſum facit demonſtrationem præciſam 30
Proprietas ſermonis ſumitur à definitione 86
Prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionem legis 121
Publiciana actio eſt realis & prætoria 140

Q

Qualitas rei & materiæ rem ruſticam ab urbana diſtinguit. 119
Qualitas rei naturalis, non accidentalis attenditur 16

R

Reali actioni regulariter præſcribitur triginta annis 142
Res ipſa præcedit effectum ſuum. 10
Res ueneris quæ dicantur 27
Rei incumbere quàm perſonæ melius eſt 128
Rei uendicatio prius introducta eſt, quàm actio ad exhibendum 14
Rei uendicatio ſine actione ad exhibendum intentari poteſt 11
Retentio quando ſit licita 118
Retineri quando poſsit una res pro alio debito 117
Rubrica aliqua poteſt præponi & poſtponi diuerſis reſpectibus 14
Rubrica & titulus C. de officio uicarij, quomodo intelligi debeat 88
Rubrica ponitur ad oſtendendam materiam quæ in nigro tractatur 16
Rubricam quadrare his, de quibus principaliter in nigro tractatur, ſufficit

ſufficit 38

S

SAluianũ interdictũ et hypothecaria actio, quomodo differãt. 129

Saluianum interdictum, quare ſic appelletur ead.

Separatio thori fit nunc tantum propter fornicationem 28

Seruiana actio, & quaſi, ſunt reales 140

Seruiana actio habet locũ etiam pro rebus inquilini 118

Seruitus quãdo pignorari poſſit. 136

Societas inter dominũ et colonũ partiariũ, eſt reſpectu fructuũ. 117

Statuta loquẽtia de probatione, quomodo intelligantur 25

Succeſſio de iure ciuili erat olim tantum ex l. xij. tabularum 44

Succeſſorium edictum antiquitus nõ habebat locum in agnatis 44

Succeſſorium edictum habet locum de perſona in eandẽ perſonã. 46

T

TAbellio ſine licẽtia iudicis acta iudicij conficere non poteſt 10

Taberna unde dicta ſit 138

in Taxatiuis an ſit licita extenſio. 28

Terminus uniuerſalis, generalis, & particularis, quomodo accipiantur, & inter ſe differant 65

Territorium an ſit neceſſarium ad eſſe ordinariæ iuriſdictionis 62

Teſtis, qui dicit teſtes falſum dixiſſe, corruptos, ponit unũ factum tantum 41

Teſtes abſq; licẽtia iudicis examinati, non dicuntur iudiciarij 11

Titulus de edendo in multis ſuperfluus uidetur 9

Titulus de fide inſtrumentorum, in quo ab editione inſtrumentorum differat 17

V

VAſſallus quam ob cauſam feudum amittat 26

Verbum habens plures ſignificationes, in omnibus uerificatur 119

Verba hæc, Autoritate noſtra cognoſcas, quã efficaciã habeãt. 64. 102

Verbum ſignificat factum, nomen ſubſtantiam & qualitatẽ 38

Verba in potentiore ſignificatu accipi debent 77

Verba mandatoria & præceptiua differunt 58

Verba mandatoria ſecundum ſubiectam materiam arctant 60

Verba ſunt impropriãda, ut libellus ſubſtineatur 114

Vicarius epiſcopi eſt delegatus reſpectu epiſcopi 65

Vicarius & uicegerens an differant ex proprietate uerborum 89

Vicarius & uicegerens ex communi uſu, quis ſit ead.

Vicarius & uicegerens in quibus differant 87

Vicarius quomodo cognoſcatur à delegato 90

Vicarij appellatio nõ reperitur de iure Digeſtorum 87

Vicarij appellatio prout capitur pro uicegerente, nõ erat cognita de iure Codicis 88

Vicarij à quibus conſtitui poſſint 89

Vicarij epiſcopi ordinariam iuriſdictionem habent 90

Vicerector ab uniuerſitate conſtitutus, quibus immunitatibus gaudeat 90

Volũtas pro ratione, in his quæ ſunt iuris poſitiui, ſufficit 39

Vſus communis loquendi, cuicunq; alij proprietati & conſtitutioni præualet 119

Vſucapione hypothecaria non tollitur 134

INDICIS FINIS.

LOCA QVAEDAM RECOGNOſcendo ſic emendata.

Pag.82.uerſ.2. *in contrariũ ſcilicet* 84.40. *de legato proconſ.* 85.5. *remotum* 88.21. *modo.* De *uicario* 89.28. *imperator, & doctor, ut abbas* 94.33. *Clem. exiui.* 111.12. *tamen poſſunt* 114.2. *hic qui tenent* 116.33. *in 9. quæſt.* 117.38. Dices, *aut illa* 118.2. *uide ubi per* Doct. 121.19. Quia *reſpondeo* 125.5. *quod uis rerum* 127.18. *cum domini horreorũ* 134.35. *niſi triennale.*

SERIES CHARTARVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t.

Omnes duerniones, præter t ternionem.

BASILEAE, EX OFFICINA Ioannis Oporini, Anno Salutis M. D. XLIIII. *Menſe Auguſto.*